

Marius LAURINAITIS

DAKTARO DISERTACIJA

ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TEISINIS REGULIAVIMAS

SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (01 S)
VILNIUS, 2015

MRU
MYKOLO ROMERIO
UNIVERSITETAS

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Marius Laurinaitis

ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TEISINIS REGULIAVIMAS

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2015

Disertacija rengta 2010–2014 metais Mykolo Romerio universitete.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Darius Štītis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Disertacija ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2015 m. rugpjūčio 26 d. 14 val. Mykolo Romerio universiteto I-414 aud. (Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius).

Pirmininkas:

prof. dr. Mindaugas Kiškis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Nariai:

prof. dr. Eglė Bilevičiūtė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

doc. dr. Uldis Kinis (Rygos Stradinio universitetas, Latvijos Respublika, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

doc. dr. Tadas Limba (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03 S);

doc. dr. Irena Patašienė (Kauno technologijos universitetas, technologijos mokslai, informatikos inžinerija 07 T).

TURINYS

IVADAS	4
I. ESMINIAI ELEKTRONINIŲ ATSISKAITYMŲ IR ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TECHNOLOGINIAI, EKONOMINIAI, TEISINIAI ASPEKTAI	9
1.1. Atsiskaitymų formų kaita, elektroninių atsiskaitymų priemonės, sąvokos, rūšys bei skirtumai	9
1.2. Elektroninių pinigų sistemoms keliami teoriniai ir praktiniai reikalavimai	18
1.3. Elektroninių pinigų naudojimo sąlygos bei problematika	23
II. ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TEISINIO REGULIAVIMO PRADŽIA BEI SUKAUPTA PATIRTIS IKI 2009 M.	28
2.1. Elektroninių pinigų teisinio reguliavimo ištakos	28
2.2. Pirmoji el. pinigų direktyva 2000/46/EB	30
2.3. Problemos, susijusios su el. pinigų direktyvos 2000/46/EB įgyvendinimu ES šalyse	36
2.4. Problemos, susijusios su el. pinigų direktyvos 2000/46/EB taikymu mobilios ryšio operatorių iš anksto apmokėtoms paslaugoms ES šalyse	42
III. GALIOJANTIS ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TEISINIS REGULIAVIMAS.....	45
3.1. Antroji el. pinigų direktyva 2009/110/EB, įtvirtintas naujas elektroninių pinigų teisinis reguliavimas	45
3.2. Problemos, susijusios su el. pinigų direktyvos 2009/110/EB įgyvendinimu.....	72
3.2.1. Elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimų įstaigų santykis mobiliųjų operatorių mokėjimo paslaugų atskyrimas Lietuvoje.....	72
3.2.2. Problemos dėl elektroninių pinigų ir pinigų plovimo prevencijos režimo Lietuvoje	77
3.3. Elektroninių pinigų įstaigos Lietuvoje, teisinio reguliavimo įtaka vykdomam elektroninių pinigų veiklos modeliui	86
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	97
LITERATŪRA	101
SANTRAUKA.....	107
SUMMARY	121

IVADAS

Temos aktualumas ir darbo problema

Informacinės technologijos integruojasi visose visuomeninio gyvenimo srityse, sąveikaudamos tarp privačių bei viešų institucijų. Šiuo metu naudojamos įvairios atsiskaitymų sistemos, elektroninės ir tradicinės. Elektroninių atsiskaitymų sistemos tampa dominuojančiomis atsiskaitymo sistemomis, prie to didžiąją dalimi prisidėjo elektroninės komercijos diegimas ir naudojimas. Mokėjimo priemonės, suteikiančios jų turėtojams (naudotojams) galimybę atsiskaityti naudojantis elektronine įranga, pradėtos sparčiai naudoti dar nesant teisinio reguliavimo. Europos Sąjungos Komisijos rekomendacijos 88/590/EEB dėl mokėjimo sistemų ir dėl santykių tarp kortelės turėtojo ir kortelės emitento (88/590/EEB) buvo pirmas žingsnis bandant sureguliuoti naujas mokėjimų paslaugas elektroninėje erdvėje.

Elektroninių atsiskaitymų rinka sparčiai keitėsi ir 1997 m. liepos 30 d. Europos Komisija inicijavo rekomendacijos 97/489/EB dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir dėl santykių tarp jas išdavusio ir turinčio asmens priėmimą. Paskutinė rekomendacija apėmė ir novatoriškas elektroninių atsiskaitymų priemones, kuriose vertė buvo saugoma elektronine forma. Tai buvo pirmasis bandymas teisiškai sureguliuoti naujas atsiskaitymų priemones, atibojant jas jau nuo esamų nuotolinės prieigos priemonių (tradicinių debeto, kredito kortelių), kurios leidžia elektroniniu būdu sudaryti mokėjimo nurodymus kredito įstaigai. Ilgainiui rinkoje atsirado naujų mokėjimų įrankių, kurie dėl savo veikimo specifikos ir paslaugų spektro nepateko į esamą teisinio reguliavimo sferą. Tradicinės tapusios priemonės: kredito kortelė, kredito pervedimas, debetinės priemonės (tiesioginis debetas, debeto kortelė), elektroniniai čekiai funkcionavo teisiškai reguliuojami. Tačiau atsirado naujų modernių atsiskaitymų priemonių, tokių kaip: iš anksto apmokėtos kortelės, mobilusis atsiskaitymas, elektroniniai pinigai. Iš jų tik elektroniniai pinigai buvo bandomi reguliuoti, netiksliai apibrėžiant jų sąvoką. Iki šios dienos dalis modernių atsiskaitymų priemonių funkcionuoja nereguliuojamos. Galiojantys teisės aktai apibrėžia siaurą ratą atsiskaitymų priemonių. Viena iš reguliuojamų atsiskaitymo priemonių yra elektroniniai pinigai. Iš kitų elektroninių mokėjimo priemonių jie išsiskiria sąlyginiu anonimiškumu, unikaliu patogumu popierinių pinigų atžvilgiu, nauda juos vartojantiems subjektams bei esamu kritikuotinu teisiu reguliavimu. Plintant elektroniniams pinigams, kinta jų daroma įtaka bankų sistemoms. Pakitusi padėtis elektroninių mokėjimų rinkose, pasikeitę žmonių pirkimo įpročiai, atsiradę nauji vartotojų poreikiai – visa ši dinamika keičia mokėjimų rinką. Rinkoje atsirado alternatyvių atsiskaitymo priemonių, kurios negali būti priskiriamos prie elektroninių pinigų dėl jų veikimo specifikos, bet jos atlieka tokias pačias atsiskaitymo funkcijas. Nereguliuojamos alternatyvios atsiskaitymų priemonės nesąžiningai konkuruoja su aiškų teisinį reguliavimą turinčiomis priemonėmis, kurios yra varžomos teisinio reguliavimo reikalavimų. Todėl svarbu išsiaiškinti, kokie teisinio reguliavimo aspektai yra svarbiausi siekiant tinkamai sureguliuoti esamas tradicines ir naujas modernias atsiskaitymų priemones, nepažeidžiant konkurencijos ir užtikrinant vartotojų bei finansų institucijų interesų apsaugą.

Sparti elektroninių atsiskaitymų santykių plėtra, naujos bankų, kitų įstaigų naudojamos technologijos, leidžia mokėjimus inicijuoti ir vykdyti nematerialioje erdvėje. Priimtos ES direktyvos dėl elektroninių pinigų siekia sukurti bendrą ir aiškų teisinį reguliavimą atsiskaitymams vieningoje rinkoje ir nustatyti sąlygas lygiavertei konkurencijai tarp elektronines atsiskaitymo priemones leidžiančių institucijų. Elektroninių pinigų rinka Lietuvoje ir Europoje vis dar išlieka labai nedidelė dėl šių priemonių naudojimo teisinio reguliavimo trūkumų ir dėl nereguliuojamų alternatyvių atsiskaitymo priemonių, kurios nepatenka į elektroninių pinigų sąvoką, paplitimo.

Svarbu žengti į skaitmeninę, žiniomis grįstą ekonomiką, sukurti palankesnes sąlygas elektroninės komercijos plėtimuisi bei platesniam interneto ir informacinių technologijų naudojimui. Svarbu suvokti, koks elektroninių pinigų teisinis reguliavimas užtikrintų elektroninius pinigus išleidžiančių institucijų veiklos stabilumą, apimtų ir alternatyvias atsiskaitymo priemones, kurios savo atliekamomis funkcijomis yra tapačios elektroniniams pinigams, garantuotų tinkamą vartotojų apsaugą ir numatytą atitinkamą kontrolę. Pasirinktos temos analizė ir tyrimas leistų konkretizuoti problemas ir pasiūlyti tinkamą jų sprendimą.

Problemų formulavimas

Teisiškai apibrėžiant pinigus svarbu akcentuoti, kad istoriškai jų supratimas buvo grindžiamas ekonominėmis, o ne teisinėmis sąvokomis ar kategorijomis. Ekonomikos mokslas pinigus iš esmės apibūdina pagal jų funkcijas teigdamas, jog pinigai yra visa tai, kas gali būti panaudota mainams atlikti, turi vertę, t. y. yra tam tikros vertės matas, yra mokėjimo priemonė, taip pat gali būti likvidžia kaupimo priemone.

Alternatyvių elektroninių atsiskaitymo priemonių, kurios dažnai visos sutapatinašos su elektroniniais pinigais, teisinio reguliavimo poreikis kyla dėl tokių susijusių ir lydinčių veiksmų, kaip tokių priemonių buvimas dematerializuota atsiskaitymo už prekes ar paslaugas priemone, anonimiškumo klausimai, galiojimo globaliu mastu, licencijų problema. Esamas reguliavimas pateikia tik siaurą elektroninių pinigų teisinę sąvoką, į kurią nepatenka alternatyvios atsiskaitymo elektroninėje erdvėje priemonės. Elektroniniai pinigai tampa atskirai reguliuojami nuo alternatyvių, bet savo funkcijomis tapačių atsiskaitymo priemonių. Aiškus prieštaravimas pastebimas tarp ES Komisijos ir ES centrinio banko. ES centrinis bankas savo ataskaitose pažymi, kad teisinis elektroninių pinigų apibrėžimas yra ydingas, kad esamos alternatyvios priemonės nepatenka į reguliavimo sritį, nors ir plačiai naudojamos vartotojų, dėl to praplėte elektroninių pinigų sąvoką, siūlydamas įtraukti ir alternatyvias sistemas, kurios neatitinka direktyvose numatytų elektroninių pinigų sąvokos reikalavimų. Visa tai iškraipo teisinį elektroninių pinigų reguliavimą.

Europos valstybės nevienodai reguliuoja elektroninių atsiskaitymų santykius. Vienos vadovaujasi ES centrinio banko rekomendacijomis, paslaugų teikėjus priskiria prie elektroninių pinigų institucijų, o tai savo ruožtu reikalauja licencijos ir griežto valstybės kontrolės, kitus palieka nereguliuojamus, kaip mažą įtaką turinčius rinkos dalyvius.

Nuodugnesnės analizės reikalaujanti tyrimo problema – elektroninių pinigų teisinio reguliavimo įgyvendinimas ir taikymas Lietuvoje. Esamo teisinio reguliavimo įgyvendi-

nimas ir taikymas klaidina ir apsunkina atsiskaitymo priemonės kuriančius subjektus ir vartotojus Lietuvoje.

Darbo objektas

Disertacijos tyrimo objektas – elektroninių pinigų reguliavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje. Analizuojamos Europos institucijų suformuluotos teisės normos, Europos Komisijos ir Europos centrinio banko priimti dokumentai, Lietuvos Respublikos teisės aktai bei Lietuvos banko nutarimai.

Dėl elektroninių pinigų specifikos ir jų teisinio reguliavimo sudėtingumo juos nagrinėjant negalima apsiriboti viena teisės šaka (ar sistema). Bendrai atsiskaitymų sistemos teisinius pagrindus nustato nacionaliniai teisės aktai (LR civilinis kodeksas ir LR mokėjimų įstatymas). Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais priklauso vidaus teisės reguliavimo sričiai. Elektroninių atsiskaitymų institutas nėra tik civilinės teisės reguliavimo dalykas, jis taip pat priklauso informatikos teisės šakai, ekonomikai ir ES teisės sistemai. Todėl bus nagrinėjami ir vartotojų (prekeivių, pirkėjų) poreikiai, teisinė apsauga, teorijoje iškeltų reikalavimų atsiskaitymų sistemoms atitikimas, ekonominis poveikis monetarinei ir fiskalinei valstybių politikai.

Darbo tikslas

Darbo tikslas – taikant mokslinius tyrimo metodus, visapusiškai išanalizuoti elektroninių pinigų teisinį reguliavimą, apžvelgti svarbias principines nuostatas, išsamiai atskleisti elektroninių pinigų technologinius, ekonominius, teisinius aspektus, identifikuoti jų teisinio vertinimo problemas, o nustačius esamo teisinio reguliavimo trūkumus pateikti galimas tobulinimo kryptis.

Siekiant nurodyto darbo tikslo iškelti šie darbo uždaviniai:

1. Ištirti elektroninių atsiskaitymų formų kitimą, detalizuoti elektroninių atsiskaitymų priemones, rūšis bei jų skirtumus.
2. Kuo išsamiau atskleisti elektroninių pinigų technologinius, ekonominius, teisinius požymius, išnagrinėti keliamus teorinius ir praktinius reikalavimus elektroninių pinigų sistemoms, išskirti veiksnus, lemiančius elektroninių pinigų plėtrą.
3. Ištirti veiksnus, lėmusius elektroninių pinigų teisinio reguliavimo kaitą Europos Sąjungoje, taip pat išnagrinėti esamą elektroninių pinigų teisinį reguliavimą.
4. Nustatyti elektroninių pinigų teisinio reguliavimo poveikį elektroninius pinigus leidžiančioms įtaigoms Lietuvoje.

Darbo metodologija

Disertaciniame tyrime, aiškinant elektroninių pinigų sąvoką, taikyti metodai – analizė ir sintezė. Analizės metodas padėjo aiškinant elektroninių pinigų technologinius ir teisinius požymius. Tai pat taikant šį metodą buvo atskirti technologiniai elektroninių pinigų požymiai, nustatyta, kurie iš jų būtini, o kuriuos tikslinga keisti. Sintezės metodas leido

išskirtus požymius sujungti į visumą ir nustatyti kuriais jų vadovautis teisiškai apibūrinant elektroninius pinigus.

Kitas darbe taikytas metodas – analizės. Šis metodas pasirinktas dėl elektroninių pinigų specifiškumo, aiškinant elektroninių pinigų sąvoką, svarbu susieti skirtingų mokslo šakų (ekonomikos, informacinių technologijų, teisės) doktrinas. Analizės metodas leido išspręsti technologinį sąvokų klausimą, suprasti šių sąvokų taikymo ribas.

Elektroniniai pinigai turi bendras kompleksiškas problemas, todėl darbe buvo būtina susieti technologinius, ekonominius ir teisinius aspektus. Tokiam susiejimui pasitelktas apibendrinimo metodas. Elektroninių pinigų ištakos siejamos su Europos Sąjungos teisės aktais, kurie skirti reguliuoti elektroninių pinigų leidimą. Europos Sąjungos teisės aktai perkelti į Lietuvos ir kitų šalių teisinės sistemas.

Europos Sąjungos šalių pasirinktas skirtingas teisės aktų reikalavimų įgyvendinimo būdas sudaro sąlygas formuoti skirtingiems elektroninių pinigų reguliavimo režimams. Tokio skirtingo reguliavimo nustatymui taikytas lyginamasis metodas. Šis metodas leido palyginti skirtingus teisinius reguliavimus, įvairias mokslininkų nuomones.

Elektroninių pinigų sąvokos požymiai identifikuoti ir atskleisti lingvistiniu metodu. Tyrimo metu nustatyta, kad egzistuoja esamų sąvokų suvokimo problema. Šis metodas padėjo suformuluoti galimas sąvokų aiškinimo kryptis. Elektroninių pinigų teisiame reguliavime vartojamos sąvokos skiriasi nuo informacinių technologijų ir ekonomikos mokslo šakų sąvokų.

Dokumentų analizės metodas taikytas apibendrinant Europos Sąjungos institucijų priimtus dokumentus elektroninių pinigų srityje, taip pat apibendrinant užsieni valstybių patirtį. Dokumentų analizės metodas leido kelti problemas ir pateikti tokių problemų sprendinius.

Ginami darbo teiginiai

1. Pakeisti Lietuvoje įtvirtintą sąvoką „neapmokėti elektroniniai pinigai“ aiškesne, nedviprasmiška sąvoka – apyvartoje esantys el. pinigai, tai leistų aiškiau suvokti vartotojų įsigytų elektroninių pinigų teisinį statusą.
2. Leidžiant / išperkant elektroninius pinigus vartotojui turi būti sudaryta galimybė rinktis, kaip ir kam lėšos už iškeistus el. pinigus turi būti perduotos, jam neturėtų būti numatyta pareiga pačiam juos pasiimti, vartotojas turėtų pats nurodyti, kaip išpirkti el. pinigų sumą, o gautas lėšas perduoti trečiajam asmeniui, kuris galėtų ir nebūti el. pinigų įstaigos klientas.
3. Teisės aktuose įtvirtinta „mokėjimo sąskaitos“ sąvoka gali būti sutapatina su „el. pinigų“ sąvoka, o tokie el. atsiskaitymų produktai teisiškai reguliuojami skirtingai, dėl to dalis kompanijų gali piktnaudžiauti esama padėtimi.
4. Mobilieji operatoriai, sudarydami galimybę naudotis iš anksto apmokėtomis kortelėmis, kuriomis galima atsiskaityti už prekes ir paslaugas, pristatomas ne į telefoną (kai operatorius tik tarpininkauja perduodant piniginę vertę), veikia pažeisdami esamą teisinį reguliavimą Lietuvoje. Tokia mobiliųjų operatorių veikla turi būti traktuojama kaip el. pinigų leidimas.
5. Pinigų plovimo prevencijos teisinis reguliavimas Lietuvoje yra vienas griežčiausių Europos Sąjungoje. Griežti tapatybės nustatymo mechanizmai, galimas pinigų plo-

vimo rizikos vertinimas nėra objektyvus, o tai daro neigimą įtaką el. pinigų paslaugų plėtrai.

Darbo šaltiniai

El. pinigų tema Lietuvoje nėra plačiai nagrinėjama, darbe bus remiamasi užsienio šalių mokslininkų darbais bei moksliniais straipsniais, ES finansų institucijų dokumentais. Daugiausiai elektroninių atsiskaitymų tematika rašantys mokslininkai yra R. Guttmanas, P. Athanassiou, N. Mas-Guixas, S. Sumanjeetas, S. Hansas. Vartotojų poreikius elektroninėms atsiskaitymų sistemoms savo darbuose apžvelgė B. C. Neumanas ir G. Medvinsky. Europos centrinis bankas ataskaitose nagrinėja saugumo užtikrinimą (ECB security). Anonimiškumo užtikrinimui ir privatumo apsaugai dėmesio savo darbuose skyrė D. Chaumas, J. Claessensas, C. Popescu, H. Oros.

Anksčiau minėti autoriai nenagrinėja el. pinigų teisinio reguliavimo modelio, taip pat neakcentuoja sąvokų problemos. Dauguma mokslininkų visas, alternatyvias ir ne tik, elektroninių atsiskaitymų priemones priskiria prie elektroninių pinigų, motyvuodami funkcijomis, kurias atlieka atsiskaitymo instrumentai, o ne technologinę ar teisinę pusę.

Taip pat plačiai nagrinėjamas poveikis finansų interesų apsaugai, fiskalinei ir monetarinei politikai, tačiau teisinė pusė paliekama nuošalyje. Elektroninių pinigų darbo grupė prie ES Komisijos yra viena iš institucijų, kuri analizuoja ES praktiką el. pinigų klausimais. Dauguma mokslininkų atstovauja tarpdisciplininei šakai, teisei / ekonomikai, o savo analizės atliko ir įžvalgas pateikė iki 2009 m. Darbas vertingas tuo, kad elektroninės atsiskaitymų sistemos, konkrečiai – elektroniniai pinigai, nebuvo detalai nagrinėjami Lietuvoje po 2009 m. įsigaliojusios naujos el. pinigų direktyvos.

I. ESMINIAI ELEKTRONINIŲ ATSISKAITYMŲ IR ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TECHNOLOGINIAI, EKONOMINIAI, TEISINIAI ASPEKTAI

1.1. Atsiskaitymų formų kaita, elektroninių atsiskaitymų priemonės, sąvokos, rūšys bei skirtumai

Priimtiniausia pinigų forma vartotojams – tai gryniesi pinigai, juos suvokiame kaip banknotus su juose pažymėta jų nominale verte. Šiuo metu pasaulyje cirkuliuoja daugybė kitų atsiskaitymų formų: žinios, informacija, todėl mums įprasti banknotai, su išreikšta nominalia verte ant jų, yra tik maža ekonominio pasaulio dalis. Ekonomikos mokslas nepripažįsta per siauros pinigų sampratos, reiškiančios grynuosius pinigus, nepripažįsta ir pernelyg plačios, reiškiančios turtą. Apibrėžiant pinigus svarbu akcentuoti, kad istoriškai jų supratimas buvo grindžiamas ekonominėmis, o ne teisinėmis sąvokomis ar kategorijomis.

Ekonomikos mokslas pinigus iš esmės apibūdina pagal jų funkcijas teigdamas, jog pinigai yra visa tai, kas gali būti panaudota mainams atlikti, turi vertę, yra laikomas vertės matu, yra mokėjimo priemonė, taip pat gali būti likvidžia kaupimo priemone. Tačiau keista tai, kad teisės krypties mokslo šakos nedetalizuoja pinigų sąvokos. Civilinės teisės mokslas pinigus nagrinėja dviem teisiniais aspektais (Toločko, 2000): kaip daiktą ir kaip sumą. Pinigų, kaip daikto, samprata susijusi tik su grynaisiais pinigais, kurie laikomi *res corporalis* ir patys turi tam tikrą objektyvią vertę (auksas) arba tam tikrą subjektyvią vertę, kuri atsiranda visuomenės susitarimo laikyti pinigą vertingu pagrindu. Taip traktuojamiems pinigams tampa būdingos kilnojamumo, pakeičiamumo ir vartojamumo savybės. Pinigai yra visuotinė civilinės apyvartos ir mainų priemonė, šis požymis pinigų išskiria iš kitų daiktų (Mikelėnas, 2002).

Šiame darbe pinigai bus traktuojami kaip atitinkama suma. Pinigai, kaip suma, yra savarankiškas teisinių santykių objektas dėl savo abstraktesnio negu pinigai, kaip daiktas, pobūdžio (Toločko, 2000). Nes pagrindinės pinigų atliekamos funkcijos (minėtos anksčiau) leidžia daryti išvadą, kad pinigai apibūdinami ne fizinėmis savybėmis, o tik atitinkamu kiekiu santykiu su abstrakčiu vienetu (Mikelėnas, 2002). Civilinės teisės doktrina pinigus apibrėžia kaip pagrindinę atsiskaitymo ir mokėjimo priemonę, išreikštą piniginiiais ženklais, tokiais kaip banknotas, moneta. Pinigai – dažniausias civilinių teisinių santykių objektas, nurodomas kaip mokėjimo priemonė ar net civilinių sutarčių dalykas. Būtina paminėti, kad pinigai daiktais tampa tuo metu, kai jie nustoja būti teisėta atsiskaitymo priemone, kai jokiaje valstybėje jie nėra oficiali valiuta. Jei pinigai neatlieka mainų tarpininko funkcijų ir nėra viena valstybė jų nenaudoja savo šalies cirkuliacijoje, tokie pinigai tampa daiktais, jie gali būti vertingi tik numizmatine reikšme.

Šiame darbe bus kalbama apie alternatyvias elektronines atsiskaitymų priemones, todėl pinigai materialia prasme nėra svarbūs. Svarbūs tampa kiti – negryniesi pinigai, kuriuos

suvokti galime kaip atitinkamas žymas, įrašus. Įrašai – tai sudėtingas turpinis kompleksas, apimantis tiek daiktinius teisinius, tiek prievolinius teisinius elementus, kol pinigai yra įrašai, jų savininkas turi tiek daiktinių, tiek prievoliųjų teisių į juos (Toločko, 2000).

Galima užduoti klausimą – kas yra tie elektroniniai pinigai ir kokios pagrindinės savybės skiria juos nuo mums įprastų pinigų? Per paskutinius tris dešimtmečius pasaulio technologinėje ir ekonominėje rinkoje atsirado elektroninių mokėjimo priemonių, kurios buvo vadinamos įvairiai.

Elektroniniai pinigai atlieka tokias pačias funkcijas kaip įprasti pinigai, tik jie išreiškiami ne ant popieriaus ar metalo, bet atitinkama el. informacija, el. dokumentu.

Mokslininkų nuomonės dėl elektroninių pinigų sampratos įvairios. Pavyzdžiui, Charlesas Goldfingeris elektroninius pinigus apibūdina kaip bet kokią pinigų formą, kuri išsaugoma ir juda kompiuteriniais tinklais, ir akcentuoja informacinių technologijų vaidmenį atsiskaitymų santykiuose. Yra teigiama, kad elektroniniai atsiskaitymai nėra atskiras reiškinys, o kitas etapas bankininkystėje (Guttmann, 2003), naudojamos atsiskaitymų sistemos nustos būti sistemomis, kurios yra kaip trečioji šalis dviejų asmenų finansinėse transakcijose. Jos suteiks vartotojams įrenginį, kuris nebeturės susisiekti su banku ar kita institucija, kad patikrintų ten esančią vartotojo sąskaitą ar atliktų pavedimą, o vartotojo turimą vertę turės savyje.

Vertę savyje laikančios atsiskaitymo sistemos paprastai skirstomi į du tipus pagal tai, kokia laikmena yra naudojama:

- *Kortelėmis paremti el. pinigai* (angl. *card-based*). Kortelėje įtaisytas mikroprocesorius, kuriame kaupiama elektroninė vertė. Ši kategorija taip pat sukelia nemažai rūpesčių, kylančių norint sukurti aplinką, vienodas platformas ar standartus, kurie padėtų tokio tipo el. pinigams būti plačiai priimamiems. Tokie elektroniniai grynųjų pinigai (*e-cash*) yra daugkartinio įkrovimo elektroninės piniginės bei daugiatikslės vertę turinčios elektroninių pinigų laikmenos.
- *Programine įranga paremti el. pinigai* (angl. *software-based*). Pinigai laikomi emitento serveriuose, o vertės turėtojai, pasinaudodami specialia programine įranga, gali šią elektroninę vertę perkelti telekomunikacijų tinklais ar internetu. Tokios piniginės lėšos kaupiamos programinėje įrangoje, kuri gali būti naudojama atlikti mokėjimams, persiuntimams per komunikacinius tinklus. Programinė įranga leidžia atlikti finansines operacijas.

Pagal techninį veikimo pobūdį galima skirti dvi pagrindines elektroninių pinigų veikimo schemas:

- *Autonominiai elektroniniai pinigai*. Perduodant elektroninę vertę nėra būtina trečioji šalis, t. y. jokia įstaiga netikrina nei vartotojo, nei jo turimų pinigų. Sistema veikia „asmuo asmeniui“ principu. Tokie elektroniniai pinigai maksimaliai priartėja prie grynųjų pinigų cirkuliacijos.
- *Tiesioginiai neautonominiai elektroniniai pinigai*. Praktiškai veikia kaip įprastos bankinės mokėjimų priemonės. Trečioji šalis visada dalyvauja perduodant vertę, prieš tai patikrinusi visas būtinas detales.

Robertas Guttmannas (Guttmann, 2003) pateikia tris elektroninių pinigų klasifikacijas:

Pirmasis tipas yra ir mažiausiai pažangi elektroninių pinigų forma. Tarptautinių atsiskaitymų bankas šią formą vadina *prieigos produktais* – į šią kategoriją patenka atsiskaitymai kredito kortelėmis internetu ir dauguma internetinės bankininkystės operacijų.

Antrasis tipas – *savyje vertę saugančios kortelės* (angl. *stored-value cards*), kuriomis galima vykdyti mokėjimus per pirkimo, kasos aparatus (angl. POS, *point-of-sale terminals*), per įrenginius, kurie tiesiogiai sujungti vienas su kitu ar per komunikacinius tinklus, tokius kaip internetas. Tokios kortelės dažnai vadinamos elektroninėmis pinigėmis (angl. *electronic pures*).

Trečiasis tipas į Tarptautinių atsiskaitymų banko pateikiamus apibrėžimus įtrauktas 1996–1997 metais (Guttmann, 2003). Tuo metu tai buvo mažiausiai išsivystęs, tačiau, pasak autoriaus, turėjęs didžiausią potencialą ateityje tapti elektroninių pinigų pagrindu. Šis tipas yra panašus į antrąjį tipą, vertė yra kaupiama pačiame įrenginyje, tačiau šie elektroniniai pinigai nėra paremti kortelėmis, o operuoja kompiuteriuose esančia programine įranga. Tokių elektroninių pinigų privalumas – prekybininkams nereikia specialios įrangos, kaip naudojantis kortelėmis paremtais elektroniniais pinigais, ir dėl to tokių pinigų išplatimas yra pigesnis, tačiau išlieka ta pati plataus paplitimo problema, reikia išplatinti specialią programinę įrangą, o turint didžiulę ir greitą informacinių technologijų bei interneto plėtrą, programinės įrangos išplatimas tampa nesudėtingas.

Seniau buvo akcentuojamos autonominės elektroninių pinigų sistemos. Būtent šios sistemos yra monetų ir banknotų pakaitalas. Tokių elektroninių pinigų naudojimas yra toks pat kaip ir grynųjų. Tokie pinigai yra pas vartotoją, su juo kartu, perduodami taip pat greitai kaip ir gryniesi pinigai. Būtent autonominiams elektroniniams pinigams reikėtų pakeisti mūsų visų smulkius kasdienius atsiskaitymus mažomis sumomis. Tokių elektroninių pinigų atsiradimą paskatino ir tai, kad daug išteklių yra skiriama grynųjų pinigų apyvartai užtikrinti (leidyba, saugumas, transportavimas). Minėti mokslininkai kalba apie „visuomenės be grynųjų“ koncepcijos pradžią. Tokioje visuomenėje norima atsisakyti visų formų grynųjų pinigų.

Elektroniniai pinigai instituciniu lygiu gyvuoja kelis dešimtmečius. Bankai elektroninius atsiskaitymus naudoja seniai, eiliniam vartotojui ši galimybė ganėtinai nauja. Technologinio našumo augimas ir kainų mažėjimas kartu padarė elektroninius atsiskaitymus prieinamus milijonams vartotojų.

„Prieš 15 metų Deividas Chaumas atrodė kaip Don Kichotas, kompiuterininkas, kalbantis apie technologijas, daugiau priskiriamas prie mokslinės fantastikos nei prie aukštųjų finansų. Šiandieną, vis dar barzdotas, bet jau vilkintis gerai pasiūtą kostiumą, jis vadovauja judėjimui, kurio nebegalima sustabdyti... Jis bendrauja su bankininkais, finansininkais, vadovauja kompanijai, jis pranašauja ir tikisi, kad kas nors jį girdi.“

Steven Levy

Svarbų vaidmenį elektroninių pinigų vystymesi turėjo D. Chaumo kompanijos „Digi-Cash“ eksperimentai. Elektroninis „DigiCash“ bankas startavo 1984 m. spalį įstatiniame kapitale turėdamas 1 000 000 el. dolerių, šių elektroninių pinigų vertė nebuvo padengta grynaisiais pinigais. Eksperimentas buvo pakankamai sėkmingas, po metų pusė pradinės sumos buvo padengta grynaisiais pinigais. Į šį eksperimentą įsitraukė apie 100 parduotuvių, didžioji dalis teikiančių informacines paslaugas, bet buvo ir tikromis prekėmis prekiausių parduotuvių, azartinius lošimus organizavusių kompanijų. Tokių paslaugų pagrindu internete atsirado el. dolerių keityklų, palaipsniui nusistovėjo kursas 100 el. dolerių – 5 JAV doleriai. Šio eksperimento rezultatai viršijo pačių sumanytojų lūkesčius, jis parodė

vartotojų susidomėjimą prekiauti internete ir galimybę turėti nuolatinis ir patogius elektroninius pinigus.

Pirmieji, ne bankiniai, elektroninių atsiskaitymų paslaugų tiekėjai neįsivertino todėl, kad šių paslaugų kūrėjai nekreipė dėmesio į vartotojų ir klientų poreikius, įpročius. Taip nutiko, kad visos šios atsiskaitymų sistemos tapo „sprendimu be problemos“ būtent dėl to, kad jų technologinės ir rinkodarinės ambicijos buvo santykinai naivios. Susidarė savotiškas ratas – paslaugų tiekėjai neskubėjo tobulinti savo atsiskaitymų sistemų, nes nebuvo pakankamo vartotojų susidomėjimo, o vartotojai neskubėjo rinktis naujų atsiskaitymo priemonių todėl, kad tai nėra paplitę tarp paslaugų tiekėjų.

D. Choumas, būdamas „elektroninių grynųjų“ koncepcijos pradininkas, pateikė laisvą bankinę sistemą, su patogiais ir „bekūniais“ pinigais. D. Choumas numatė tai, kas neišvengiama, jis įspėjo – plečiantis kompiuterių tinklams, rinka, kur kiekvienas sandoris įgyvendintas naudojant elektroninius pinigus, bus pažymėtas sistemos, su visais privalomais rekvizitais (laikas, vieta, šalys, suma). *„Tai griaua demokratinės laisvos rinkos pamatus, laidojant mūsų gyvenimo būdą, kreditinių kortelių emitentai gali patys spręsti, kam jas išduoti ir iš ko jas priimti, taip jūsų pinigai kortelėse gali tapti jums nepasiekiami“* (Choum, 1996).

Rimčiau D. Choumas savo poziciją dar buvo išdėstęs 1992 m. pasirodžiusiame straipsnyje: *„Pasirinkimas – saugoti informaciją privačių subjektų rankose ar organizacijose, iškyla kaskart vyriausybei ar verslo vienetams nusprendžiant automatizuoti dalį atliekamų sandorių. Viename scenarijuje – beprecedentė asmenų kontrolė, kitame – saugi pusiausvyra tarp asmenų ir organizacijų. Visuomenės tolesnė raida priklausys nuo to, kurį scenarijų pasirinkime“* (Choum, 1992).

D. Choumo elektroniniai pinigai – geriausi pinigai, saugantys juos leidžiančio asmens anonimiškumą, neatsekami, nepadirbami, mažomis transakcijų užsilaikymo tikimybėmis ir, kas svarbiausia – tinkami vartotojiškiems atsiskaitymams. Be visų šių savybių, D. Choumo elektroninių pinigų sistema garantuotų ir neginčijamą sandorio buvimo įrodymą.

D. Choumas savo darbuose nagrinėjo skirtingas elektroninių mokėjimų sistemų alternatyvas.

Pirmoji mintis, alternatyva – pavadinta „Elektroninis fašizmas“. Visi kasdieniai vartotojiški atsiskaitymai yra fiksuojami. Asmuo atsiskaitydamas identifikuoja save, jo duomenys (gal net biometriniai) lyginami su duomenų banke esančiais duomenimis ir atliekama norima operacija. Taip pat galimas būdas – lustas, tiesiogiai sekantis atsiskaitymus, neleidžiantis viršyti numatyto limito. Be griežtos kontrolės, o tai, atrodytų, pakankamai svarbu ekonomikoje ir pinigų sistemoje, gali tapti despotine sistema, kurioje varžomos žmogaus teisės ir laisvės. Esant griežtai kontrolei, atsiranda galimybė riboti asmens laisvę, įvedant savotišką diskriminavimą, netgi suskirstant pačius asmenis į mokėtojų kategorijas.

Atroji D. Chaumo idėja – visiškai anonimiški elektroniniai pinigai. D. Chaumo iškelta mintis – pasiekti anonimiškumą, išsaugant visuomenės saugumą. Kaip vienintelį galimą sprendimą D. Chaumas matė pinigus, išleistus paties asmens ir pasirašytus jo elektroniniu parašu. Pinigų nebereikėtų gauti iš banko, juos būtų galima patiems susikurti. Tai įgyvendinti galima pasitelkus asmeninius kompiuterius ir suteikiant sukurtiems pinigams atitiktinius serijinius numerius.

D. Chaumo elektroninis banknotas – ne kas kita kaip sugeneruotas serijinis numeris, kuris įgauną vertę pasirašius jį elektroniniu parašu. Pačius numerių generatorius asmuo

gali gauti iš elektroninių pinigų emitento – jį aptarnaujančio banko. Kai slapčiuoju raktu pasirašytą 20 eurų banknotą pristatytume į banką, bankas viešuoju raktu nustatytą autentiškumą, patikrintų likutį sąskaitoje. Nustatęs autentiškumą, bankas pakeistų savuoju elektroniniu parašu norimus 20 eurų į elektroninius pinigus ir nurašytų atitinkamą sumą iš sąskaitos. Tačiau išlieka viena problema – privatumas. Bankas mato unikalų serijinį numerį ir pagal jį gali identifikuoti serijinį numerį sugeneravusį asmenį, t. y. nors elektroninis pinigas bus pasirašytas paties banko ir niekas vėliau negalės pasakyti, kas sukūrė tą pinigą, nes už jį garantuoja ir pasirašo jo emitentas – jį išleidęs bankas, bet pasirašęs bankas išsaugoja informaciją apie tą asmenį, kuris sugeneravo serijinį numerį. Tačiau įmanoma išlikti anonimiškam. Kiekvienas sugeneruotas numeris savyje neturi informacijos apie vertę, jis yra dalis elektroninių duomenų. Vertė atskirai nurodoma elektroniniame pinigė – el. dokumente (taip galima būtų pavadinti tuos elektroninius duomenis).

Bankui svarbūs asmens sugeneruoti ir slapčiuoju raktu pasirašyti duomenys bei nurodyta norima vertė. Bankas pasirašo savuoju slapčiuoju raktu banknotą, kitaip tariant, patvirtina vertę. Būtent tas serijinis numeris riša asmenį su „banknotu“, bankui konkrečiai tas serijinis numeris nereikalingas, jis tvirtina nominalą, todėl norint išlikti anonimiškam toliau galima pradinį serijinį sugeneruotą numerį paslėpti, t. y., prieš pateikiant bankui tvirtinti vertę, padauginti sugeneruotą numerį iš sugavoto daugiklio (duomenys apie pirminį serijinį numerį ir daugiklį paslėpiami pasirašant asmeniui slapčiuoju raktu), bankas nustato, kad „banknotas“ pasirašytas asmens, nurodžiusio vertę. Bankas nežino tikrojo serijinio numerio, bet jam ir nereikia, jis identifikuoja siuntėją, patikrina jo sąskaitą ir tvirtina vertę. Gavęs patvirtintus elektroninius pinigus žmogus atkuria pirminį numerį, o banke užfiksuotas lieka paslėptasis numeris, kuris po atkūrimo niekur nefigūruoja. Tokiu būdu asmuo gauna visiškai anoniminį „banknotą“, turintį savo serijinį numerį, ir banko garantą, kad „banknotas“ likvidus.

D. Chaumo „kriptografinių pinigų“ sistema gana paprasta ir patogi. Šioje sistemoje vartotojas kompiuteriu viską valdo. Sistemos darbe dalyvauja bankas, bet čia jis tik kaip sertifikatų išdavimų centras, taip pat kaip elektroninių pinigų keitimo į tikruosius įstaiga. Bankas nedalyvauja tiesiogiai vykdant sandorius, bankas šioje sistemoje gali būti visiškai nepanašus į dabartinius bankus. Buvo problema – elektroniniai pinigai, jiems buvo reikalinga nauja piniginė sistema. Gal D. Chaumas suprato, kad jo idėjos šios dienos pasauliui, su jo piniginių sprendimais, per drąsios. Yra toks posakis – evoliucija kartais geriau nei revoliucija. „*Baimė, kad technologinė pažanga prives prie neteisingo asmeninių duomenų naudojimo, reikia nugalėti dar iki naujų mokėjimų sistemų žengimo į platus pasaulį*“, „*Vartotojai supras, kad elektroninių pinigų naudojimas nesumenkins jų privatumo, o atvirkščiai, suteiks jiems papildomų jėgų ginti savo teises ir interesus*“ (Choum, 1996). Pinigai tampa greičiau sutarties dalyku, o ne atitinkama verte (kad ir auksu, pradžioje buvo privalu kiekvieną banknotą padengti atitinkama aukso verte) garantuotais ir valstybės išleista mokėjimo vienetais.

D. Chaumas savo darbuose kalbėjo apie autonominius elektroninius pinigus. Minėtų elektroninių pinigų skirstymas pagal techninį veikimo pobūdį gali būti dar skirstomas ir pagal anonimiškumo lygį:

1. Identifikuojami elektroniniai pinigai (tiek autonominiai, tiek tiesioginiai neautonominiai);
2. Anonimiški elektroniniai pinigai (tiek autonominiai, tiek tiesioginiai neautonominiai).

Didžioji dalis elektroninių paslaugų sistemų naudoja panašias asmens identifikavimo priemones. Apibendrinus ir sugrupavus, galima išskirti šiuos svarbiausius asmens identifikavimo elektroninėje erdvėje elementus (Preconditions for legal regulation of personal identification in cyberspace, 2011):

Identifikavimo elementas „TAI, ką vartotojas turi žinoti“. Unikalus pavadinimas (vardas) ir slaptažodis. Fizinėje erdvėje asmenų vardai gali kartotis, tačiau elektroninėse sistemose, asmens tapatybė turi būti nustatoma naudojant unikalų identifikatorių. Tai lemia pačių sistemų specifika, negali būti tokių pačių vardų, aprašančių skirtingus asmenis.

Dar vienas identifikavimo elementas „TAI, ką vartotojas turi turėti“. Šiuo principu grindžiamas kliento atpažinimas pagal turimas priemones: elektroninis sertifikatas, kodų generatoriai, kodų lentelės. Trūkumas tas, jog tie daiktai gali būti pamesti, pavogti ar panaudoti kito asmens.

Paskutinis identifikavimo elementas „TAI, kas asmuo yra“. Tai biometrinė identifikacija – identifikuoja asmenį pagal specifines fiziologines arba elgesio charakteristikas, kurios būdingos tam tikra asmeniui. Naudojamos nuolatinės asmeninės charakteristikos reikalauja specialios įrangos. Dažniausiai naudojami: pirštų atspaudai, akies tinklainės skenavimas, akies rainelės skenavimas. Mažiau patikimi metodai – veido atvaizdavimas, rankos geometrija, parašo atpažinimas, balso atpažinimas. Tokios technologijos turi daug privalumų (Encyclopedia of Biometrics, 2009):

1. Biometrinės charakteristikos negali būti perduodamos kitam žmogui.
2. Biometrinės technikos neleidžia atsirasti klaidoms, susijusioms su klaidingu įvertinimu, kylančiu dėl išankstinės nuomonės, išsiblaškymo ar nuovargio.
3. Žmogui nereikia nešioti jokių papildomų daiktų (paso, mokėjimo kortelės), nereikia prisiminti įvairių slaptažodžių ir kodų.

Nors ši technologija saugiausia iš aptartų, tačiau jos kaina ir integravimo sudėtingumas verčia rinktis kitas, pigesnes asmens identifikavimo priemones.

Būtina paminėti elektroninių pinigų santykį su ir elektroninėmis mokėjimų kortelėmis. Įvairių šaltinių teigimu, pasaulyje daugiau nei šeši milijardai plastikinių kortelių, tiek kreditinių, tiek debetinių. Dešimtis milijonų aptarnaujančių verslo taškų, bankomatai ir bankų skyriai. Esminis skirtumas tarp kreditinės, debetinės kortelės ir elektroninių pinigų tas, kad kortelė – atitinkamas būdas pasiekti savo sąskaitą banke, o elektroniniai pinigai gali būti anonimiški ir perduodami be tarpininko. Mokėjimas naudojant korteles susijęs su trečiąja šalimi – banku, elektroniniai pinigai perduodami tiesiogiai (autonominėse sistemose).

Detaliau nagrinėjant kreditinių kortelių ir elektroninių pinigų skirtumus, apibendrinant būtų galima išskirti šiuos kortelėmis paremtų mokėjimų sistemų trūkumus:

- Būtinumas patikrinti kliento mokumą bei identifikuoti kortelę, o tai atitinkamai pailgina visą procedūrą ir tampa nepatrauklu vykdant smulkius mokėjimus;
- Anonimiškumo nebuvimas bei priekabus pardavėjų elgesys. Perduodant informaciją apie atliktą mokėjimą, sužinoma už ką jis atliktas ir kada, tad prekeiviai gali tuo naudotis atitinkamai siūlydami reklamą ar prekes;
- Nepatogumas naudotojui, kyla būtinybė atsidaryti sąskaitą;
- Perduoti duomenis apie save ir kortelę tinklu nėra saugu.

Elektroninių pinigų pranašumas didelis. Atsiskaitant standartinė kreditine kortele gali dalyvauti kelios šalys, tai ir pirkėjas, pardavėjas, pirkėjo bankas, pardavėjo bankas, o jei

pirkėjo bankas yra kitoje valstybėje, tada gali įsijungti ir tarpinis bankas, korespondentinis bankas. Atliekant mokėjimus, pavyzdžiui, 100 eurų, papildomai bus nuskaičiuoti mokesčiai, galintys sudaryti 2–3 % sumos, bet kas, jei norime atlikti mažus, nesiekiančius 10 eurų, mokėjimus? Ar verta tada naudotis kortelėmis? Čia elektroniniai pinigai pirmiau. Būtent mažų mokėjimų srityje elektroniniai pinigai pranašesni. Atsiskaitymų kortelėmis trūkumai ryškūs, be viso to, bankui už atliekamas operacijas kaip ganėtinai rizikingas prisideda dideli komisiniai. Būtent internete kyla didžiausias būtinumas turėti galimybę atsiskaityti „smulkiais“ pinigais. Būtina laikytis taisyklės – sandorio atlikimo kaštai turi būti mažesni nei atliekamo sandorio vertė. Iš kitos pusės, kreditinių kortelių savininkų pinigai apsaugoti ir apdrausti nuo sukčiavimo. Pamečius kortelę, galima gauti naują, žinoma, sumokėjus atitinkamą mokestį. Pamečius elektroninius pinigus ar jų kodą, galime netekti visų savo santaupų. Bet ir čia yra išeitis – pilnai identifikuojamose elektroninių pinigų sistemose galima naudoti dar tarptautinės sistemos eCash, kuri buvo išdirbta olandų kompanijos „DigiCash“ 1994 m., pasiūlytą technologiją. Tai anoniminė elektroninių pinigų sistema. Anonimiškumas garantuojamas aklo parašo sistemos skaitmeniniu parašu (Chaum, 1992). Pasirašantysis savo parašu patvirtina visą informaciją, bet priėjimą jis turi tik prie tam tikros dalies (pvz., specializuotas bankas identifikuoja elektroninio pinigų kupiūros nominalą, bet neturi informacijos apie jos serijinį numerį). Kad būtų išvengta dvigubo išleidimo, kiekvienam elektroninio pinigų nominalui priskiriamas užkoduotas serijos numeris. Kai elektroninė kupiūra patenka į specializuotą banką, serijos numeris yra tikrinamas. Kitaip tariant, jei elektroninė kupiūra su tuo pačiu serijiniu numeriu patenka į banką antrą kartą, ji tiesiog nepriimama. Naudojantis šia technologija, kiekvienas elektroninių pinigų turėtojas žino savo pinigus ir juos pametęs jis gali tiesiog atšaukti jų galiojimą. Atšaukti pinigai nebus priimami, o vartotojas, sumokėjęs tam tikrą mokestį, atkurs savo pamestus pinigus. Detalesnė mokėjimų kortelėmis sistemų analizė atskleidžia gana įdomių faktų, Pavyzdžiui, daugumoje tokių sistemų vienintelė informacija, kuri eina tinklu, yra kortelės numeris. Elektroninių pinigų kūrėjams šioje dalyje lengviau, jie gali tiesiogiai taikyti jau veikiančią infrastruktūrą. Tačiau kortelinėse sistemose pinigai tiesiogiai nejuda. Labiausiai suinteresuoti išsaugoti dabartinę padėtį yra vyriausybės, bankai ir kompanijos, gaminančios tas mokėjimo korteles. Bankams naudinga išsaugoti savo gautamus komisinius nuo atliekamų sandorių.

Minėti teorijoje keliama reikalavimai elektroniniams alternatyviems atsiskaitymams sutampa ir su Europos centrinio banko atliktų tyrimų rezultatais (E-Payments in Europe, 2002). Galima išskirti tradicines elektronines atsiskaitymo priemones, kurios plačiai naudojamos ir teisiskai sureguliuotos:

- kreditinės kortelės;
- kredito pervedimai – inicijuoti pavedimai, atliekami pateikus mokėjimo nurodymą mokėtojo bankui, kuris perveda lėšas gavėjo bankui;
- tiesioginis debetas – patvirtintas lėšų pervedimas, inicijuotas mokėjimo gavėjo;
- debetinės kortelės;
- elektroniniai čekiai – tai tradiciniai čekiai, tik jų forma elektroninė. Tai kriptografiškai apsaugotas elektroninis dokumentai, dažniausiai pasirašytas elektroniniu parašu.

Be minėtų tradicinių elektroninių atsiskaitymų priemonių, egzistuoja alternatyvios elektroninių atsiskaitymų priemonės, kurios nesureguliuotos. Dalis alternatyvių elektro-

ninių mokėjimų priemonių paremtos išankstinio apmokėjimo sistemomis. Išankstinis vertės įkrovimas – tai atitinkamos sąskaitos tinkle, programinė įranga ar autonominiai įrenginiai pirmiausiai papildomi tam tikrais piniginiiais vienetais, kuriais vėliau vykdomi mokėjimai. Tokios alternatyvios mokėjimų priemonės dažniausiai naudojamos mažos vertės mokėjimams atlikti. Pagrindinė alternatyvių elektroninių mokėjimų priemonė – autonominiai grynųjų elektroninių pinigų, priemonė, sukurta tam, kad pakeistų smulkias grynųjų sumas atliekamuose kasdieniauose mokėjimuose. Anot D. Chaumo, tai nuo bankų laisva sistema su patogiais ir bekūniais pinigais.

Kitos alternatyvių elektroninių atsiskaitymų sistemos veikia panašiai kaip tradicinės bankinės. Vartotojas prisijungia prie sistemos ir susikuria savo asmeninę piniginę, kurioje prieš atliekant mokėjimą turi būti patikrintas lėšų likutis. Lėšos į tokias elektronines pinigines patenka tradicinių elektroninių atsiskaitymų priemonėmis.

Mobiliaisiais telefonais atliekami atsiskaitymai priskiriami mobiliųjų atsiskaitymų grupei. Mobilieji telefonai sujungia naujas technologines priemones su naujais ryšio kanalais, taip sukurdami terpę naujiems atsiskaitymų metodams. Mobiliųjų atsiskaitymų apibrėžimai nurodo mobiliųjų telefoną kaip būtiną apmokėjimui įvykdyti priemonę. Tačiau yra ir tokių atvejų, kai mobilieji atsiskaitymai atliekami nesinaudojant mobiliuoju ryšiu, o artimojo ryšio *radijo* bangomis (Preparing for the mCommerce Revolution, 2002). Dažniausiai mobilieji atsiskaitymų prietaisai grupuojami pagal šiuos kriterijus:

- **Fiziniai požymiai:** ergonomika, patogumas.
- **Turimo ryšio modelis:** mobilus prietaisas turi turėti ryšį, kuriuo vartotojas siunčia mokėjimo nurodymus. Mobiliojo atsiskaitymo informacija taip pat gali būti perduodama naudojantis artimojo ryšio technologija NFC (angl. *Near Field Communication*).
- **Pasiekiamumo požymis:** mobilusis prietaisas turi būti plačiai geografiškai pasiekiamas. Turi veikti naudodamas platų priėmimo dažnių diapazoną (*Preparing for the mCommerce Revolution*, 2002).

Mobilių atsiskaitymų rinkos augimas priklauso nuo mobiliųjų telefonų naudojimo, taip pat ir nuo mobiliosios komercijos augimo. Mobilioji komercija – prekių ir paslaugų pirkimas ir pardavimas naudojantis mobiliaisiais įrenginiais, telefonais. Mobilių atsiskaitymų rinkos dalyviams reikia įvertinti atsirandančius naujus vartotojų ir prekyautojų poreikius, kurie nuolatos keičiasi. Vartotojai nori atsiskaityti už gautas paslaugas ar prekes jam patogiu atsiskaitymo būdu, o telefonas tapo privalomu kasdieniu atributu. Prekybininkai visada ieško tokio atsiskaitymo būdo, kuris sumažintų jų išlaidas, padidintų greitį, būtų patrauklus pirkėjams.

Rinkoje egzistuoja ryšio technologija pagrįsti mokėjimai, kuriems būdingi keli skirtingi techniniai sprendimai. Mokėjimams atlikti būtiną komunikaciją galima pradėti naudojant artimojo arba tolimojo ryšio technologiją. Artimojo ryšio atsiskaitymams apmokėjimo informacija gali būti perduodama radijo dažnio bangomis, arba „Bluetooth“ ryšiu. Tolimojo ryšio technologija naudojama prisijungiant mobiliuoju ryšiu prie mokėjimų paslaugų teikėjo arba siunčiant mobiliam operatoriui nurodymą atlikti mokėjimą (SMS žinute, didesnio tarifo numeriu).

Mobiliuosius mokėjimus galima suskirstyti pagal mokėjimų sumas į mobilius mikro- ir makromokėjimus, vertės skirtumas tarp jų paprastai nebūna daugiau nei 10 eurų (1 pa-veikslą) (Mallat, Rossi, 2004).

	Artimojo ryšio technologija NFC, arba „Bluetooth“	Tolimojo ryšio technologija
Mikro mokėjimai iki 10 EUR	Pardavimo automatai Automobilių parkavimas Kelių mokesčiai transporto bilietai	Skaitmeninė informacija Mobilūs žaidimai Mobilių programos Video, audio kūriniai
Makro mokėjimai Daugiau kaip 10 EUR	Iš anksto apmokėtos mobiliuosios kortelės Mobilioji bankininkystė Kitos skaitmeninės prekės	Mažos vertės, smulkūs mokėjimai prekybos vietose.

1 paveikslas. Mokėjimo suma pagrįsti mokėjimai. Šaltinis: adaptuota pagal Mallat, Rossi, 2004

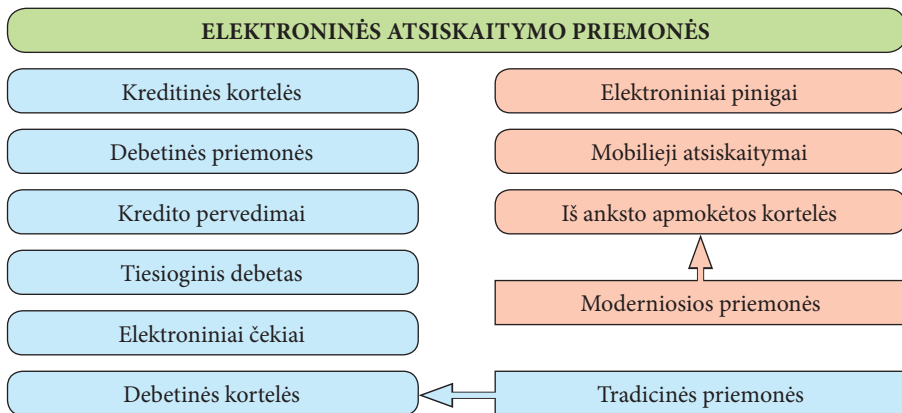
Dažniausiai šios mokėjimų paslaugos teikiamos mobiliojo ryšio operatorių užsakant jas trumposiomis žinutėmis SMS arba prisijungus duomenų perdavimo tinklu prie interneto (Bailly, Lande. 2007).

Mobilūs atsiskaitymai taip pat gali būti skirstomi pagal apmokėjimo laiką:

- Išankstinis apmokėjimas. Mobiliojo ryšio operatoriai ir prekybininkai gali įvertinti vartotojų mokumą. Mokėjimas atliekamasis karto, jei tik yra reikiamas pinigų likutis. Iš anksto apmokėtos mobiliojo ryšio kortelės sudaro didelį klientų skaičių, nes jų įsigijimas labai paprastas, o ir sutarčių jokių nėra (Heindl, Ramezani, 2008).
- Apmokėjimas realiu laiku. Vartotojas moka realiuoju laiku ir turi turėti pakankamai lėšų atsiskaityti. Dažniausiai tai el. mokėjimų paslaugų teikėjai, kurie mobiliųjų ryšių naudoja kliento identifikacijai ir mokėjimo nurodymo siuntimui (Heindl, Ramezani, 2008).
- Atidėtas apmokėjimas. Labai dažnai naudojamas mobiliojoje komercijoje. Visos mokėtos sumos mobiliuoju telefonu gali būti įtraukiamos į mobilaus telefono sąskaitą arba į susietą banko sąskaitą. Mobiliojo ryšio kompanijos turi plačiai išvystytą sąskaitos pateikimo mechanizmą. Daugumą atsiskaitymų galima įtraukti į mobiliojo telefono sąskaitą ir pateikti ją vartotojams kartu su abonementine sąskaita. Į banko sąskaitą įtraukiami atsiskaitymai įvykdomi nurašant lėšas iš mobilaus telefono savininko banko sąskaitos. Mobiliojo ryšio operatoriai tik perduoda informaciją apie mokėjimą, bet ne patys atlieką apmokėjimą.

Kalbant apie mobiliųjų atsiskaitymų saugumą ir reikiamą greitą prekę / paslaugos pristatymą, reikia atriboti mikro- ir makromokėjimus. Dažniausiai mikromokėjimai yra mažos vertės atsiskaitymai, ir didelis dėmesys skiriamas greitam paslaugos / prekės pristatymo laikui už mažą kainą. Saugumas šiuose mokėjimuose yra ignoruojamas dėl potencialiai gresiančios prarasti mažos pinigų sumos. Jei vartotojas neapsaugo savo mobilaus įrenginio, tai kitas asmuo gali pasinaudoti juo ir atlikti mikromokėjimus. Tuo tarpu makromobiliuose mokėjimuose saugumas tampa pagrindine sąlyga ir be deramos vartotojo identifikacijos, saugumo požymių sutikrinimo mokėjimo negalima atlikti.

Visas elektronines mokėjimų priemones galime atvaizduoti grafiškai (žr. 2 paveikslą).

2 paveikslas. Šaltinis: sudaryta pagal ECB, 2004 *E-Payments Without Frontiers. Issues Paper for an ECB Conference on 10 November 2004.*

1.2. Elektroninių pinigų sistemoms keliama teoriniai ir praktiniai reikalavimai

Teisiškai ir ekonomiškai elektroninių atsiskaitymų sistemoms, taip pat ir gryniesiems pinigams, keliama įvairūs reikalavimai. Dalis reikalavimų išliko panašūs, tačiau atsirado ir naujų reikalavimų, juos suponavo nauji vartotojų poreikiai. Išanalizavus šiuos poreikius, išsiaiškinus, kurie yra svarbiausi vartotojams, galima sukurti tinkamą teisinę aplinką, kartu skatinant populiarių ir sėkmingų elektroninių atsiskaitymų sistemų kūrimą. Autoriai Neuman ir Medvinsky (1995) pateikia tokius reikalavimus:

1. Saugumas (angl. *Security*);
2. Patikimumas (angl. *Reliability*);
3. Galimybė plėtoti sistemas (angl. *Scalability*);
4. Anonimiškumas (angl. *Anonymity*);
5. Didelis teikiamų paslaugų ratas (angl. *Acceptability*);
6. Vartotojų ratas (angl. *Costumer base*);
7. Lankstumas (angl. *Flexibility*);
8. Galimybė lengvai keisti mokėjimo vienetą (angl. *Convertibility*);
9. Efektyvumas (angl. *Efficiency*);
10. Integravimo paprastumas (angl. *Ease of integration*);
11. Naudojimo paprastumas (angl. *Ease of use*).

Kiti autoriai taip pat pateikia panašius reikalavimus, suskirstytus pagal tam tikrus aspektus (Hoang, 2009): *technologinis aspektas*: saugumas, autorizacija, procesų greitis, lankstumas, patikimumas; *ekonominis aspektas*: kaštai, likvidumas, didelis teikiamų paslaugų ratas (būtina, kad atsiskaityti būtų galima daugelyje vietų, taip pat kaip ir grynaisiais pinigais), vertės mobilumas (kitų autorių įvardijama kaip galimybė lengvai keisti mokėjimo vienetą, angl. *Convertibility*), finansinė rizika; *socialinis aspektas*: anonimiškumas, naudojimo patogumas, mobilumas, sąveikavimas su kitomis sistemomis (angl. *Interoperability*).

Tuo tarpu atsiradusi elektroninė komercija kėlė atitinkamus reikalavimai elektroniniams pinigams. Pastebėta, kad naudojamos elektroninių mokėjimų sistemos, kurių veikimas pagrįstas bankinėmis sąskaitomis, nesugeba patenkinti poreikių, kylančių naudojantis internetu. Galima būtų išskirti pagrindinius šiuolaikinių elektroninių mokėjimų sistemų trūkumus:

- *Mažas saugumo lygis*. Bankams pradėjus teikti savo paslaugas elektroninėje erdvėje, bankų klientams iškilo grėsmė tapti nusikaltėlių aukomis. Nauji sukčiavimo būdai sumažino klientų pasitikėjimą elektroninių mokėjimų saugumu.
- *Mažas transakcijų atlikimų greitis* (lyginant su paprastos informacijos perdavimu internete). Dabartinės bankinės atsiskaitymų sistemos savo klientams siūlo santykinai greitą atsiskaitymų sistemas. Jeigu mokėjimas vykdomas tame pačiame banke, jis užtruks nuo 5 min. iki 30 min. Tačiau pervedimo į kitą banką atveju skubus pervedimas atliekamas tik už papildomą mokestį. Kitu atveju pervedimas užtrunka.
- *Anonimiškumo ir privatumo nebuvimas*. Kredito institucijų veikla pagrįsta principu – pažink savo klientą. Klientui atsidarant sąskaitą banke, jam tenka visiškai identifiikuotis, pateikiant galiojančius asmens dokumentus.
- *Sudėtingumas*. Siekiant, kad bankinių atsiskaitymų sistemos būtų išties saugios, imamas papildomų priemonių, t. y. ribojami kliento veiksmai (pvz., siekiant apsaugoti vartotoją nuo galimų apgavysčių įvedami galimų operacijų skaičiaus per parą limitai, taip pat ribojama vienkartinė maksimali pavedimo suma bei dienos apyvartos suma) arba naudojamos sudėtingos atpažinimo priemonės.
- *Didelė transakcijų savikaina*. Nustatyti finansų įstaigų komisiniai dydžiai neretai būna nepagrįstai dideli ir sudaro nemažą sąnaudų dalį siunčiant pinigų sumas.
- *Mažų apimčių mokėjimų atlikimo nuostolingumas*. Norint atlikti mažą mokėjimą, tokia paslauga bus brangesnė už siunčiamą sumą.

Be minėtų atsiradimo priežasčių, taip pat tikslinga aptarti keliamus teorinius ir praktinius reikalavimai elektroninių pinigų sistemoms.

„Efektyvi atsiskaitymų sistema – tai tokia atsiskaitymų sistema, kuri akimirksniu leidžia patvirtinti sandorį, leidžia kontrahentam apsieiti informacija ir vertybėmis nedalyvaujant trečiajai šaliai ir visa tai saugioje, transakcijų srityje.“¹

Atkreipiant dėmesį į informacinių technologijų plitimo tendencijas, elektroniniai pinigai tampa patrauklesni vartotojams ir dėl to būtina numatyti minimalius reikalavimus tokioms atsiskaitymų sistemoms. Tokie reikalavimai negali būti nustatomi teisės normomis, nes vartotojai patys turi pasirinkti technologiją ir būdą. (Autorius Jonas Matonis Matonis, 1995 m.) pateikia pagrindinius dešimt elektroniniams pinigams keliamus reikalavimus, šie reikalavimai pateikiami kaip galimi, į kuriuos turėtų atsižvelgti tokių sistemų kūrėjai, o į kelis iš jų ir įstatymų leidėjas:

- *Saugumas* (angl. *Secure*) – transakcijos protokolai turi užtikrinti, kad laikomasi aukšto lygio saugumo taikant sudėtingus kodavimo metodus. Siuntėjas turi perduoti elektroninius pinigus gavėjui taip, kad nei jie kartu, nei kas kitas nesugebėtų pakeisti ar atgaminti sandorio.

1 Randall, W. Sifers Regulating Electronic Money in Small-Value Payment Systems: Telecommunications Law as a Regulatory Model. 1997.

- *Anonimiškumas* (angl. *Anonymous*) – svarbu sandorio nesusekimas ir konfidencialumas, būtent konfidencialumo nebuvimas šių dienų mokėjimo sistemas daro pasenusias. Siuntėjas ir gavėjas turi turėti galimybę, kad patys jie ir jų atliktas sandoris nebūtų matomas. Detaliau šio reikalavimo įgyvendinimą aptarsiu vėlesniuose skyriuose.
- *Portatyvumas* (angl. *Portable*) – saugumas ir naudojimas elektroniniais pinigais neturi būti ribojamas konkrečios vietos. Vartotojai turi turėti galimybę laisvai judėti su savo elektroniniais pinigais ir perduoti juos nebūtinai naudodami kompiuterius ir kompiuterių tinklus. Elektroniniai aktyvai neturi egzistuoti tik kompiuterių tinklų rėmuose.
- *Dvipusis* (angl. *Two-way*) – elektroniniai pinigai laisvai perduodami kitiems vartotojams. Mokėjimai turi būti galimi ir nesant konkrečios paslaugos vartotojui. Norint gauti elektroninius pinigus nereikia būti kokios nors paslaugos registruotam vartotojui.
- *Autonomiškumas* (angl. *Off-line capable*) – transakcija tarp dviejų vartotojų nereikalauja jokios trečios šalies ir jų identifikavimo. Siuntėjas gali laisvai perduoti savo elektroninius pinigus gavėjui bet kuriuo paros metu ir jokia kita trečioji šalis nereikalauja identifikavimo.
- *Dalumas* (angl. *Divisible*) – elektroninio pinigų vienetą gali būti išskaidytas į mažesnius vienetus, t. y. sumas. Elektroniniai pinigai turi turėti skaidymo galimybę siekiant protingai atlikti mokėjimą bei gauti grąžą.
- *Neribotas galiojimas* (angl. *Infinite duration*) – elektroninių pinigų galiojimas nesibaigia. Jie išlaiko savo kainą, kol nepametami ar nesunaikinami, jei jų emitentas nepatyrė bankroto.
- *Platus priimtinumumas* (angl. *Wide acceptability*) – elektroniniai pinigai žinomi ir plačiai priimami. Elektroninių pinigų emisija – tai žinomo, vertinamo subjekto emisija, atpažįstamo ir turinčio pasitikėjimą. Esant keliems emitentams, turi būti galimybė naudoti labiausiai „mėgstamus“ elektroninius pinigus, neapsiribojant lokalizacija ar veikimo zona.
- *Patogumas vartotojui* (angl. *User-friendly*) – paprastumas veda į masiškumą, o tai savo ruožtu į platų naujų pinigų pritaikymą.
- *Laisvas piniginio vieneto pasirinkimas* (angl. *Unit-of-value freedom*) – elektroniniai pinigai negali būti pasirenkami veikiant politiniam pasauliui, rinka turi nustatyti jų vietą ir vertę, o rinktis turi vartotojas.

Taip pat svarbu, kad esamos sistemos tenkintų elektroninės komercijos poreikius. Elektroninei komercijai gali būti keliami keli svarbiausi uždaviniai:

1. Sandorio šalių nustatymas. Elektroninės sutartys pripažįstamos teisiškai, todėl asmenų identifikavimas yra privalomas sudarant sutartis.
2. Duomenų konfidencialumas. Kaip ir fiziniame erdvėje, elektroninėje sutartis pasirašoma tarp sandorio šalių, tik šalims ir turi būti žinomas sutarties turinys.
3. Duomenų nekeičiamumas perdavimo metu. Elektroniniams dokumentams keliami duomenų vientisumo užtikrinimo reikalavimai, jie turi būti techniškai apsaugoti nuo galimo klastojimo.
4. Apsauga nuo vienos iš šalių atsisakymo įvykdyti sandorį. Privalo galioti principas – sutarčių reikia laikytis.

Šie reikalavimai taikomi šiandieninio elektroninio verslo sektoriuje, tačiau kaip šiuos pagrindinius 4 reikalavimus tinkamai perkelti į elektroninę erdvę ir juos užtikrinti, vienareikšmiško atsakymo technologijų kūrėjai ir teisinės aplinkos kūrėjai pasakyti negali.

Dabar pasaulyje veikiančios elektroninių pinigų sistemos neatitinka teorijoje joms keliamų reikalavimų. Elektroniniai pinigai turi ir gali pirmauti prieš bankų išduodamas mokėjimų korteles, net jei ir nėra elektroninių pinigų emitento, didelės kompanijos gali pradėti leisti savo elektroninius pinigus.

Be aptartų keliamų teorijoje reikalavimų elektroninių pinigų sistemoms, svarbu išskirti ir pirkėjų poreikius. Juk tokios sistemos ir kuriamos tam, kad vartotojai jas plačiai naudotų. Witoldas Stabla (Stabla, 1995.) savo darbuose nagrinėja minimalius reikalavimus elektroninių mokėjimų sistemoms, išskirdamas pirkėjų ir prekeivių poreikius, kuriuos tikslinga paminėti:

1. **Saugumas** – vartotojai turi tikėti, kad mokėjimų sistemos naudojami įrankiai atspindi realią vertę ir gėrį. Paslaugų teikėjai nuolat informuoja savo klientus apie sistemų apsaugą. Rengiamos pažintinės akcijos, kurių metu vartotojai supažindinami su paplitusiais sukčiavimo atvejais internete. Keliamas saugumas turi atitinkamus šiuos lygius:
 - *Identifikacija* – sandorio šalių, turinčių teises ir pareigas, nustatymas;
 - *Autentiškumo nustatymas* – procesas, kurio metu patikrinama, ar sandorio šalys yra tie subjektai, kuriais jie prisistato;
 - *Įgaliojimas*, teisių suteikimas – procese nustatomas sandorio iniciatorius;
 - *Įsitikinimas* – garantas, kad visa informacija nebus pasiekama trečiosioms šalims, sistema turi garantuoti, kad niekas nepasiektų informacijos, kuri funkciškai nereikalinga sandoriui (pvz., bankas nežinos, už kokią paslaugą ar prekę mokama, gavėjas nežinos mokėtojo sąskaitos duomenų);
 - *Duomenų integralumas* (vientisumas) – proceso metu duomenys negali būti pakeičiami ar redaguojami;
 - *Neatsisakomumas* – klientas negali paneigti, kad jis sutiko atlikti mokėjimą, ir atšaukti jį;
 - *Kliento atsiskaitomumo užtikrinimas* – prekeivis turi būti užtikrintas, kad klientas turi pakankamai lėšų sandoriui įvykdyti.
2. **Sąveikaujančios sistemos** (angl. *Interoperability*) – skirtingos mokėjimo sistemos turi priimti viena kitą bei pripažinti kitus emitentus. Tokiu būdu turi būti nustatomas vienodas standartas (o tai jau savaime reikalauja teisinio reguliavimo);
3. **Didelis teikiamų paslaugų ratas** (kai mokėjimų priemonė tampa skirta bendriems, vietos ir paslaugų rūšies neribojamiems mokėjimams atlikti) – klientai bus suinteresuoti naujomis elektroninių mokėjimų sistemomis, jei jomis bus galima atsiskaityti visur, kur kils būtinybė;
4. **Paprasta naudoti** – tos sistemos, kurios reikalaus specialių žinių ar įrangos, bus laikomos antrarūšėmis;
5. **Lankstumas** – lengvumas, patogumas, pigumas (gal net ir nemokamas) pervedant į skirtingas elektroninių mokėjimų sistemas;
6. **Anonimiškumas** – klientui svarbu neprarasti savo anonimiškumo, bet reikia išsaugoti ir atitinkamą saugumo lygį, kurio reikia prekeiviui, todėl svarbu rasti vidurkį tarp norimo anonimiškumo ir reikalaujamo saugumo.

Kalbant apie elektronines mokėjimų sistemas, didelis dėmesys skiriamas vartotojų apsaugai, jų interesų gerinimui, tačiau neretai pamirštami patys prekeiviai, kurie teikia paslaugas už kurias ir mokama naudojantis tomis sistemomis. Apibendrinant autorių darbus, galima būtų išskirti šiuos prekybos dalyvių poreikius:

1. *Pigumas* – prekeivių tikslas pasiūlyti paslaugą, kuri jiems patiems mažai kainuotų. Šiuo metu populiarios mokėjimų sistemos anaipol netenkina prekeivių poreikių. Pavyzdžiui, tam, kad vartotojas galėtų atsiskaityti elektronine kortele, pardavėjas turi būti įsirengęs kortelių priėmimo terminalą. Bet atkreiptinas dėmesys, jog bankas nuo kiekvieno atsiskaitymo terminalu sau pasiima nuo 3,5 % iki 4 % aptarnavimo mokesčio.
2. *Didelis galimų klientų ratas (kai žmonės alternatyviai mokėjimų priemones naudos taip pat dažnai kaip ir grynus pinigus ar bankines korteles)*. Ši sistema sudomins prekeivius, jei klientai noriai tuo naudosis. Koks būtų galimas veiksmų planas Lietuvoje? Didžiosios prekybos kompanijos sudaro sutartis su bankais dėl mokėjimų kortelių su prekybos kompanijų reklaminiiais logotipais leidimo. Taip didžiosios prekybos kompanijos įgyja nuolaidų banko teikiamoms paslaugoms, formuoja lojalų klientų ratą. Vartotojui gali atrodyti nepatrauklu keisti vienus į kitus pinigus, vėliau juos išleisti, bet vartotojui bus suteikiama galimybė jais atsiskaityti keletose skirtingų kompanijų priklausomai nuo to, kiek kompanijų prisijungs prie tokios sistemos. Jeigu didžiosios maisto prekių rinkos kompanijos susijungtų į elektroninių pinigų sąjungą, prie jų prisijungtų naftos produktus platinančios kompanijos, tada specializuoto banko steigimas būtų lengvesnis, atsižvelgiant į finansinius kiekvienos kompanijos indėlius. Ką iš viso to laimėtų kompanijos? Joms nereikėtų bankams mokėti minėtų procentų nuo sandorio sumos, jos taptų nepriklausomais elektroninių atsiskaitymų rinkos dalyviais. Ką iš to gautų vartotojai? Pradžioje vartotojui pasirodys nepatrauklu naudoti elektroninius pinigus, bet galimybė gauti nuolaidas, dalyvauti lojalumo programose (juk ta sutaupyta dalis, kurios kompanijos nemokės bankams, ne tik padengs naudojimo kaštus, bet sumažins kainas, nes pati sistema priklausys jiems). Taip prie pavyzdinio specializuoto banko galės jungtis kitos kompanijos, o jei ir nesijungs, galės steigti savo specializuotus bankus.
3. *Saugumas*, šis prekeivių reikalavimas suprantamas, sistema turės būti saugi. Saugumas užtikrins kitą reikalavimą – produktyvumą, sistema turės būti tokia, kad stengiantis pavogti, kainuotų daugiau nei būtų gauta naudos iš to, ką pavogė.
4. *Patikimumas*, sistema turi būti patikima, klientai turi pasitikėti mokėjimo sistema, priešingu atveju prekeiviai neteks klientų.
5. *Mastas* – mokėjimo sistema turi adaptuotis dideliems krūviams ir mažiems. Čia puikiai tinka minėtas pavyzdys: kelių kompanijų kartu leidžiami elektroniniai pinigai efektyviai cirkuliuos ir veiks taip pat kaip ir mažų kompanijų, kurios prisijungusios prie didžiųjų kompanijų elektroninių pinigų sistemų.

Susistemintus mokslinėje literatūroje pateikiamus reikalavimus elektroninių pinigų sistemoms galima pavaizduoti grafiškai (3 paveikslas).

Elektroninių pinigų sistemoms keliami reikalavimai

Saugumas
Anonimiškumas
Portatyvumas
Dvipusiškumas
Autonomiškumas
Dalumas
Neribotas galiojimas
Platus priimtinumas
Patogumas vartotojui
Laisvas piniginio vieneto pasirinkimas

Pirkėjų ir prekeivių poreikiai

Saugumas
Anonimiškumas
Sąveikaujančios sistemos
Didelis galimų klientų ratas
Lankstumas
Pigumas
Patikimumas
Didelis teikiamų paslaugų ratas
Paprasta naudoti
Mastas

3 paveikslas. Elektroninių pinigų sistemoms teorijoje keliami reikalavimai. Sudaryta autoriaus

Iš pateikto paveikslo matyti, kad teorijoje keliami reikalavimai elektroninių pinigų sistemoms ir pirkėjų / vartotojų bei prekeivių poreikiai didžiąja dalimi sutampa. Tai palengvina tokių sistemų kūrėjų darbą, nes technologiniai kūrėjų poreikiai atitinka vartotojų socialinius lūkesčius.

Elektroniniai atsiskaitymai yra dinamiška sritis ir vėluojantis teisinis reguliavimas gali daryti neigiamą įtaką šiai sričiai. Visos aptartos atsiskaitymų formos, jų požymiai, veikimo mechanizmai tiesiogiai priklauso nuo nustatyto teisinio reguliavimo. Technologijos kuriamos greitai, jų pritaikomumą perima verslas ir vartotojai, todėl teisiškai reguliuojant elektroninių pinigų sritį svarbu nepamiršti atsižvelgti į suformuotus ir įgyvendintus vartotojų ir prekeivių poreikius.

1.3. Elektroninių pinigų naudojimo sąlygos bei problematika

Alternatyvių elektroninių atsiskaitymų įtaka ekonomikai dažnai nurodoma kaip neigiamą (Baddeley, 2004). Šie elektroniniai atsiskaitymai sukuria galimybę vykdyti daugiau transakcijų, sudaromos patogesnės sąlygos mainytis verte. Atsiranda galimybė daugiau vartoti, vartojimas privalo būti padengtas pinigais. Jei didinsime vartojimą, didinsime įsiskolinimą. Nors galima koreguoti kredito limitus, bet esamas padidėjęs vartojimas sukelia nestabilumą. Panaikinus bankų monopolį ir sudarius galimybę gauti mokėjimo priemones iš kitų paslaugų teikėjų, pas kuriuos mažesni kaštai, finansiniai tarpininkai tapo nereikalingi. Bankai, norėdami išsaugoti savo užimamą rinką, pradės keisti finansinių paslaugų kainas, o tai gali sukelti nemažų problemų. Kita hipotetinė grėsmė – šešėlinė ekonomika.

Kitas svarbus ECB argumentas dėl tinkamo alternatyvių atsiskaitymų reguliavimo – pinigų plovimo problema. Elektroniniai pinigai gali būti patogiai priemonė legalizuoti nelegalius pinigus. Elektroniniai pinigai yra patrauklūs asmenims, siekiantiems juos panaudoti pinigams plauti, dėl tokių jiems būdingų savybių (Electronic Money Laundering, 1998):

- Neatsekamumas. Elektroninių pinigų sistemų naudojimas reiškia, jog pamažu mažėja ir finansinių operacijų, atliekamų „akis į akį“. Taip elektroninių pinigų anoni-

miškumas užkerta kelią surinkti informaciją, susijusią su jų vartotojais. Pabrėžtina ir tai, jog elektroninių pinigų sistemos leidžia finansinės transakcijos dalyviams ją atlikti tiesiogiai vienas su kitu, t. y. be jokių finansinių institucijų tarpininkavimo, o tai reiškia, jog nėra paliekamas joks įrašas, susijęs su atlikta finansine operacija.

- Mokėjimų mobilumas bei patogumas. Elektroniniai pinigai gali „atkeliauti“ iš bet kurios pasaulio šalies, kaip ir būti nusiųsti į bet kurią pasaulio šalį, vadinasi, elektroninių pinigų sistemos gali pasiūlyti momentinius lėšų pervedimus tinklais, o tai, tiesą sakant, nėra jokios jurisdikcijos draudžiama.
- Tarpininkų nebuvimas. Kadangi elektroniniai pinigai nėra materialūs, tad jais atsisikaitant yra išvengiamas trečiojo asmens tarpininkavimas, tai savo ruožtu užtikrina visišką elektroniniais pinigais atliekamų operacijų privatumą. Dar viena paskata nusikaltėliams užsiiminėti pinigų plovimu panaudojant elektroninius pinigus yra ta, jog šiuolaikinės informacinės technologijos suteikia jiems galimybę tai daryti saugioje vietoje, na ir galiausiai, pačių operacijų greitis užtikrina, jog nusikalstama veikla nebus užfiksuota.

Kita problema – dvigubas išleidimas yra viena iš grėsmių, susijusių su elektroniniais pinigais. Elektroninės informacijos kopijavimas nėra sudėtingas procesas. Elektroninių pinigų apsaugojimas nuo jų kopijavimo bei daugkartinio panaudojimo tampa prioritetine kryptimi jų kūrėjams. Elektroninių pinigų sistema turi eliminuoti tokią galimybę. Dvigubas elektroninių pinigų išleidimas – tai jų padirbimas. Kadangi elektroninėje erdvėje visa informacija yra originali, t. y. nėra kopijų, žinant elektroninių pinigų sudarymo tvarką, jų padirbimas tampa įmanomas.

Skirtingos elektroninių pinigų sistemos savaip sprendžia dvigubo išleidimo problemą:

- Tiesioginė elektroninių pinigų sistema. Tinkle reikalaujama prisijungti prie centrinio duomenų banko. Jame yra saugoma visa informacija apie išleistus ir neišleistus elektroninius pinigus. Vartotojas neturi galimybės pasiekti savo pinigų, jis tik gali nurodyti, kam ir kiek jų perduoti.
- Autonominėse elektroninių pinigų sistemose dvigubo išleidimo problema sprendžiama naudojant protingą lustą, jame kaupiama visa informacija apie panaudotus elektroninius pinigus, jeigu bus siekiama nukopijuoti elektroninius pinigus ir juos panaudoti antrą kartą, sistema stabdys tokią operaciją.

Reikia pabrėžti, kad autonominės elektroninių pinigų sistemos yra brangios, ir dėl galimų rizikų daugelis veikiančių sistemų paremtos tiesioginių neautonominių pinigų veikimu. O visa saugumo strategija paremta svarbiausiu principu – nulaužimo kaštai turi viršyti gaunamą naudą. T. y. pasisavinti norimus elektroninius pinigus kainuos daugiau, nei jų bus gauta. Be to, yra numatyti griežti laikomų sumų limitai.

Kita nemažiau svarbi problema – tai galimybė kontroliuoti vartotojų anonimiškumą. Elektroninių mokėjimų atlikimo greitis tapo standartu. Elektroninių pinigų leidėjai privalo užtikrinti, kad elektroniniai pinigai nebus naudojami nusikalstamai veikai. Taip pat ir tarptautinės organizacijos, ir atskiros valstybės siekė, kad elektroniniai pinigai būtų susekami. Kiekvienas elektroninių pinigų naudojimas turėtų atskleisti visų sandorio šalių duomenis. Norint užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms anonimiškumas turi būti naikinamas. Pavadinsim tai santykinio anonimiškumu, vartotojas gali būti identifikuojamas esant tam tikroms sąlygoms. Būtent indikuotos nusikalstamos veikos ar kita informacija gali būti tos sąlygos, kada vartotojas automatiškai praras savo anonimiškumo apsaugą.

Prisiminus D. Chaumo patogius autonominius ir anoniminius pinigus, būtina paminėti grėsmę ir jiems – pinigų praradimą. Autonominiai elektroniniai pinigai, esantys el. įrangoje, gali būti paprasčiausiai pametami. Blogoji autonominių anoniminių elektroninių pinigų pusė yra ta, jog prarasti, pamesti ar sugadinti elektroniniai pinigai negali būti atkuriami. Su tokiais pačiomis sąlygomis susiduriame naudodami grynuosius pinigus. Dėl praradimo grėsmės, sistemų brangumo elektroninių pinigų kūrėjai stengiasi kurti tiesiogines neautonomines mokėjimų sistemas. O dėl anonimiškumo vartotojas renkasi pats – rizikuoti ir prarasti pinigus ar pasirinkti santykinį anonimiškumą ir esant reikalui atskleisti savo tapatybę ir susigrąžinti prarastus elektroninius pinigus.

Literatūroje išsakoma abejonių ir nurodomos galimos grėsmės dėl elektroninių pinigų įtakos bankų sistemoms ir pačiai pinigų politikai.

„Pinigai negali būti sukuriami išskirtinai vyriausybių, jie gali atsirasti spontaniškai, kaip įstatymas, kalba ir moralė.“

Friedrich von Hayek

Šiandieninė elektroninių mokėjimų sistemų konkurencija paverčia piniginės vertės perdavimą preke. Elektroniniai pinigai kuria naują patogių (kišeninių) pinigų koncepciją, duoda pradžią komercinėms sistemoms internete. Kaip greitai ir plačiai bus naudojama naujoji technologija, priklauso tik nuo rinkos.

Liberalių pažiūrų ekonomistai privačių pinigų atėjimą sieja su interneto atsiradimu. Kalbant apie pinigų emitentų valstybinę monopoliją, reiktų pabrėžti, jog tai nėra labai senas dalykas. JAV bankai leido savo pinigus iki pat 1913 m., kol pinigų leidimas nebuvo monopolizuota valstybės. Didžioji Britanija tik 1921 m. monopolizavo emitentus, bet tik po Antrojo pasaulinio karo leiboristų vyriausybė visiškai nacionalizavo pinigų emisiją. Tikroji revoliucija įsiplieskė didžiosioms kompanijoms žengiant į rinką. Elektroniniai pinigai tapo kraštutinio reikalingumo dalyku elektroniniame pasaulyje.

Bankai monopolizavo transakcijų atlikimo teisę, o elektroninėje komercijoje šie bankiniai užlaikymai kainuoja atitinkamą dalį pinigų. Elektroniniai pinigai – teisės į privatumą įgyvendinimas, mokestinių įsipareigojimų sumažėjimas.

Elektroniniai pinigai nedidina pinigų masės, o tik paspartina jų naudojimą ten, kur paprastos mokėjimo sistemos nepatogios arba visai netinkamos. Taip pat elektroniniai pinigai spartina piniginės apyvartos tarptautiškumą, taip naikindami kliūtis vykdant tarptautinius atsiskaitymus.

Bankai turi pranašumą, naujų technologijų ir saugumo galimybių atsiradimas pastūmėjo bankus aktyviau finansuoti naujus projektus. Bankai lieka suinteresuoti neprarasti savo klientų ir siūlo jiems vis daugiau naujų galimybių, iš dalies prilyginamų elektroniniams pinigams, bet tuo pat metu išliekant būtinąja sandorio šalimi.

„Centrinų bankų monopolija pinigų emisijos srityje prarandama dėl didelio informacinių technologijų augimo potencialo“ (Friedman, 1999). Pastebimas bankinių pinigų paklausos nykimas, formuojasi patobulinta asmeninių kliringinių atsiskaitymų sistema, kuri greitai gali panaikinti būtinybę centriniams bankams dalyvauti pinigų emisijoje.

Tradicinių pinigų paklausos mažėjimą ekonomikos srityje B. Friedmanas sieja su ypatingų elektroninių pinigų atsiradimu. Šie elektroniniai grynėji paremti funkcionalių kortelių technologija. Emitentai čia ne centriniai bankai, bet kompanijos, priimančios ir atsiskaitančios šios rūšies pinigais.

Apsisaugoti ir išlikti svarbiu žaidimo dalyviu centriniai bankai gali dviem būdais:

1. Nuolat plėsti piniginių substitutų sąrašą ir teisiškai reguliuoti kiekvieną iš jų;
2. Reikalauti su valstybiniu sektoriumi atsiskaityti tik grynaisiais pinigais (mokėti mokesčius).

Abu šie metodai lengvai kritikuojami. Net ir nuolatinis piniginių substituto sąrašo plėtimas neleis centriniam bankui laiku viską teisiškai sureguliuoti Valstybinis sektorius ir ekonomika – tai tik dalis visos ekonominės sistemos. Elektroninių pinigų vystymasis stipriai sumažins centrinių bankų vaidmenį fiskalinėje valstybių politikoje.

B. Friedmano nuomone, ateityje elektroninėms mokėjimo sistemoms nebereikės centrinių bankų atliekant galutinę apskaitą, nes bus galima atsakyti daugiašalio užskaitymo ir pereiti prie dvišalių užskaitymų. Tada šis užskaitymo mechanizmas gali tapti privatus nuo pradžios iki galo.

„Centriniai bankai pavirs armija be kareivių, susidedančia tik iš signalizuotojų. Privačių emitentų reakcija bus visai kitokia, vietoj paklusimo – visiškas ignoravimas.“

Benjamin M. Friedman

Ižvelgiama, kad grėsmę centriniams bankams kelia greitas privačių elektroninių atsiskaitymų sistemų, paremtų atsiskaitymais realiu laiku, kūrimas. Sutartiniai atsiskaitymai vyks momentaliai, elektroninių duomenų segmentą (elektroninius pinigus) siuntėjui tiesiogiai perduodant gavėjui. Specialūs algoritmai momentaliai patikrina mokumą bei atitinkamai paskirsto mokėjimą. Atsiskaitant bus naudojami tie aktyvūs elektroniniai pinigai, apie kuriuos realiu laiku bus sužinoma: jų vertė, galiojimas. Tai primena dabartinių pinigų sistemą, prieš priimant pinigus įsitikinama jų tikrumu, o jei tie pinigai yra ne tos valstybės emitento išleisti, tai kartu yra atrenkamas atitinkamas kursas, kiek kokia valiuta verta. Minėtų mokslininkų nuomone, ateities pasaulyje bazinis atskaitomasis vertės vienetas bus išrinktas bendru rinkimu, tai bus kažkas panašaus į esamas masės ar tūrio taisykles. Tokiame pasaulyje pagrindinė ir esminė centrinio banko funkcija – pinigų rinkos stabilumas ir jų apskaita neteks prasmės.

Centriniam bankui tai grėsmė, kad sumažės grynųjų pinigų paklausa, taip pat žlugs visa stabilumo strategija, juk centrinis bankas nustato privalomus rezervus bankams, palūkanų normų ribas, diskonto normą. Be naujų pinigų emitentų kontrolės bei atitinkamo aktyvų reguliavimo didėja infliacijos rizika. Riba tarp piniginių aktyvų ir elektroninių nusitrina. Keičiasi pinigų, priklausomai nuo sumos, paklausos elastingumas (Stabla, W).

B. Cohenas manė, kad elektroniniai pinigai išpopuliarės tik tada, kai jais bus duodamos paskolos. Tokių paskolų baze galės būti laikinai nenaudojami elektroniniai pinigai, pasyvai, kurių savininkai iškart netransformuos jų į grynuosius pinigus. Toliau tokie pinigai cirkuliuos sistemoje ir neatsispindės bankinėse ataskaitose ar įrašuose. Privatūs elektroniniai pinigai palaipsniui užkariaus visą ekonomikos pasaulį (Cohen, 2000).

B. Cohenas siūlo nemažai būdų, kaip skatinti elektroninių pinigų paklausą:

- Reikalavimas, kad elektroniniai pinigai galėtų būti visiškai konvertuojami, palaipsniui mažėtų ir galiausiai pranyktų (atsižvelgiant į elektroninių pinigų paplitimą);
- Pradžioje pasirodys daug skirtingų elektroninių pinigų, dėl didelės konkurencijos liks tik keletas, tačiau jau niekada nepirmaus principas „viena šalis – viena valiuta“. Aktyviai naudojantis naujomis sistemomis bus pasiekta „valiutų decentralizacija“.

B. Cohenas pabrėžia, kad centriniai bankai stengsis praplėsti savo kompetenciją elektroninių pinigų reguliavimo srityje, nustatydami atitinkamų privalomų rezervų normą. Tačiau tokie bandymai liks neefektyvūs, elektroninių pinigų emitentai ignoruos reikalavimus persikeldami į kitą jurisdikciją. Galiausiai pripažįstama reali grėsmė, kurią kelia privačių elektroninių pinigų emitentai centriniam bankui. Tokie elektroniniai pinigai valstybių valdymą darys neveiksmingą.

O. Issing'as kaip svarbiausią technologinį šuolį nurodė ne tik elektroninius pinigus, bet ir privačias atsiskaitymų sistemas, sietinas su mokėjimų paslaugų pervedimu į realų laiką (Otmar Issing). O. Issing'as saugumo ir anonimiškumo klausimus laiko neišspręstais ir siūlo atitinkamas priemones tam įgyvendinti:

1. Priežiūra – centrinis bankas turi reikalauti, kad elektroninių pinigų emitentų finansinis stabilumas ir rizikos valdymo lygiai būtų tikrinami.
2. Visapusiškas ir skaidrus teisinis reguliavimas, technologinis saugumas, apsauga nuo piktnaudžiavimų – elektroninių pinigų emitentų, vartotojų teisės ir pareigos turi būti aiškiai apibrėžtos.
3. Piniginės statistikos ataskaitos – elektroninių pinigų emitentai privalės pranešti centriniam bankui statistinius duomenis siekiant tinkamo piniginio reguliavimo.
4. Konvertabilumas – elektroninių pinigų emitentas privalės pakeisti savo pinigus į tikrus grynuosius pinigus atitinkamo nominalo kupiūromis.
5. Privalomo rezervo reikalavimas – centriniams bankams turi būti palikta teisė reguliuoti rezervo normas elektroninių pinigų emitentams.

Tai naudingi pasiūlymai, žinant, kad privatūs elektroninių pinigų emitentai gali bankrutuoti, valstybė teoriškai ne. Centriniai bankai nustatydami privalomus rezervus apsaugo mus nuo galimo pinigų praradimo. Paliekant pinigus didelėje kompanijoje tokių garantijų nebūtų. Šiuo metu galima sakyti, kad centriniai bankai yra svarbiausia dalis pinigų politikoje, bet daug anksčiau visuomenė taip pat puikiai sureguliuodavo šią problemą ir nedalyvaujant centriniams bankams. Tačiau dabar, kai svarbiausia elektroninių pinigų reguliavimo ir priežiūros pareiga numatyta šalių centriniams bankams, jų daroma įtaka elektroninių pinigų leidėjams didėja. Nuo šalių centrinių bankų priklauso, kaip greitai elektroniniai pinigai paplis, kaip deramai tenkins vartotojų ir verslo keliamus poreikius. Todėl nustatant teisinį reguliavimą šioje srityje reikia spėti su technologiniais pokyčiais, kurie jau daro įtaką ekonomikai ir vartotojams.

II. ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TEISINIO REGULIAVIMO PRADŽIA BEI SUKAUPTA PATIRTIS IKI 2009 M.

2.1. Elektroninių pinigų teisinio reguliavimo ištakos

Ši darbo dalis skirta atskleisti el. pinigų teisinio reguliavimo pradžią ir vystymąsi iki 2009 m. Išnagrinėjus pirmuosius priimtus el. pinigų reguliavimo teisės aktus ES, bus galima atskleisti priežastis, lėmusias šių teisės aktų netinkamą taikymą / traktavimą ES šalyse. Iki pat 2009 m. ES galiojo 2000 m. priimti el. pinigų leidimą ir naudojimą reguliuojantys teisės aktai, kurie dėl savo techninės, gramatinės sandaros neatitiko greitai kintančių el. mokėjimų technologijų, kurios sparčiai vystėsi minėtu laikotarpiu. Laikotarpį nuo 2000 m. iki 2009 m. galima vadinti pirmuoju el. pinigų reguliavimo tarpsniu ES. Antrasis etapas, kuris prasidėjo nuo 2009 m. ir tęsiasi iki šiol, bus nagrinėjamas kitoje darbo dalyje.

Europoje iš anksto apmokėtos elektroninės mokėjimo priemonės pasirodė 1990-aisiais metais, tos priemonės suteikė vartotojams galimybes laikyti elektroninę piniginę vertę kortelėje (Evaluation of the E-money Directive, 2006). Minėtų paslaugų populiarumas išaugo ne tik dėl savo naujoviškumo, bet ir dėl to, kad šios priemonės buvo plėtojamos ne bankų, o kompanijų, kurių veikla nebuvo susijusi su finansais. ES finansų įstaigos greitai pasiūlė panašių paslaugų vartotojams. Europos šalių centrinių bankų aktyvumas šiais klausimais padidėjo, priežiūros įstaigos, susidūrusios su naujomis atsiskaitymų priemonėmis – elektroniniais pinigais ar panašiomis mokėjimų schemomis, aktyviau domėjosi šia nauja sritimi.

ES Komisija buvo susirūpinusi tuo, šalių narių finansų įstaigų priežiūros institucijos jau dirbo su elektroniniais pinigais, jų santykinio kontroliavimu. Buvo baiminamasi, kad šalių nacionalinis elektroninių pinigų reguliavimas susilpnins vidaus rinką ir taip stipriai slopins galimą konkurenciją ES el. mokėjimų erdvėje. ES Komisija konstatavo išaugusią el. pinigų paklausą, numatė, kad bus kuriami nauji el. mokėjimų mechanizmai, taip pat kad bus reikalinga aiški teisinė sistema, kuri buvo būtina siekiant kontroliuoti elektroninių pinigų leidimo verslą, kad jis nebūtų vykdomas nekontroliuojamai.

Nagrinėjant elektroninių pinigų teisinį reguliavimą, didžiausias dėmesys tenka elektroninius pinigus leidžiantiems subjektams. Dar 1998 m. Europos centrinis bankas buvo pateikęs atskirą savo nuomonę dėl Europos Sąjungos Tarybos pasiūlytų elektroninių pinigų įstaigų teisinio reguliavimo modelių. ECB pateiktame dokumente konstatavo kuriamų naujų teisės aktų svarbą tinkamam mokėjimų sistemų veikimui, deramai kredito įstaigų priežiūrai, Europos Sąjungos finansų sektoriaus stabilumui. Norint tinkamai įgyvendinti išsikeltus minėtus tikslus, užtikrinti, kad elektroninių pinigų sistemos atitiktų ankstesniame skyriuje nagrinėtus reikalavimus, kad elektroninių pinigų leidėjai įgytų vartotojų pasitikėjimą, buvo būtinas šios naujos srities teisinis reguliavimas. Kartu toks reguliavimas buvo reikalingas užtikrinti vienodoms įvairių rūšių elektroninių pinigų emitentų galimybėms bei plintant elektroniniams pinigams apsaugoti Europos finansų sistemos stabilumą. 1998 m. Europos centrinis bankas paskelbė atvirą pranešimą dėl elektroninių pinigų plėtos Europos Sąjungoje, kuriame atkreipdamas dėmesį į pinigų politikos, mokėjimų sis-

temos politikos ir priežiūros klausimus pateikė elektroninių pinigų sistemoms taikytinus minimalius reikalavimus (Explanatory Memorandum, 1998):

- El. pinigų leidėjams turi būti taikoma aktyvi riziką ribojanti priežiūra.
- Turi būti apibrėžtos aiškos el. pinigų rinkos dalyvių (leidėjų ir vartotojų) teisės ir pareigos.
- Privaloma taikyti tinkamas organizacines ir technines apsaugos priemonės leidžiant ir naudojant el. pinigus.
- Privaloma kontroliuoti galimą sukčiavimų riziką el. pinigų sistemose.
- El. pinigų įstaigos privalo pateikinti ataskaitas centriniams bankams.
- Turi būti įstatymų numatyta pareiga el. pinigų emitentams išpirkti savo išleistus el. pinigus iš vartotojų.
- ECB gali nustatyti privalomą nuosavų el. pinigų įstaigų atsargų dydį.

Visi anksčiau paminėti reikalavimai ECB buvo iškelti siekiant svarbiausių nustatytų tikslų:

- Diegti ir plėtoti tarpusavyje sąveikaujančias el. pinigų sistemas, kad vieno emitento el. pinigus priimtų kitas el. pinigų emitentas ir vartotojams būtų galima užtikrinti daugiau galimų paslaugų.
- Kitas ne mažiau svarbus tikslas – sukurti el. pinigų įstaigų veiklos garantijų užtikrinimo mechanizmą, galimų nuostolių ir praradimų valdymų sistemas.

Išvardinti reikalavimai vėliau ir buvo pagrindinės gairės, vykstant ES el. pinigų įstaigų reguliavimą bei vieningą euro zonos integraciją.

Tuo pat metu ES Mokėjimų taryba padarė oficialų pranešimą dėl iš anksto apmokėtų daugiatikslų mokėjimo kortelių. Pranešime buvo aiškinama, kad teisės leisti elektroninių pinigų korteles negaus kredito įstaigos dėl mažmeninės užmokesčio sistemos vientisumo išsaugojimo, taip pat kad būtų apsaugoti vartotojai, leidėjus ištikus nesėkmei, kad būtų palengvintas elektroninių pinigų reguliavimas ir kad būtų užtikrinta sąžininga konkurencija tarp elektroninių pinigų leidėjų. Pranešime buvo prieita prie išvados, kad el. pinigų įstaigos turi taip leisti elektroninius pinigus, kad juos būtų galima išpirkti pagal nustatytą nominalą ir elektroninių pinigų savininko reikalavimu el. pinigų įstaigos turi sugebėti išleisti elektroninius pinigus iškeisti į centrinio banko leidžiamus banknotus ir monetas – tai buvo vienas iš privalomų reikalavimų leidėjams.

Remdamasis EPĮ atlikta analize ECB 1998 m. išleistame pranešime nusprendė, kad turi būti priimtose aiškos taisyklės, pagal kurias bus sureguliuoti elektroniniai pinigai ir jų leidėjų veikla, elektroninių pinigų leidėjai privalės sutikti su tam tikrais reikalavimais jų veiklai, kad būtų palaipsniui didinamas elektroninių pinigų funkcijų spektras, kad klientai ir prekyautojai būtų apsaugoti nuo praradimo rizikos ir turėtų atitinkamas garantijas tokiais atvejais; taip pat buvo akcentuotas vartotojų pasitikėjimo elektroniniais pinigais išlaikymas (Vereecken, 2000). ECB pranešime taip pat buvo pabrėžta, kad kredito įstaigos elektroninių pinigų neleis, kad būtų išvengta galimų neaiškumų, kurie galėtų kilti pinigų politikoje ir bankininkystėje keičiant šių sričių reguliavimą. ECB teikti pranešimai dėl el. pinigų įstaigų reguliavimo turėjo didelę reikšmę būsimų direktyvų turiniui. Pirmosios el. pinigų direktyvos turinys tą ir parodo, buvo atsižvelgta į didžiąją dalį minėtų rekomendacijų.

Direktyvoje 2000/28/EC buvo taisomas kredito įstaigų apibrėžimas, kad apimtų elektroninių pinigų įstaigas. Šis taisymas leido įstaigoms, kurios neužsiima tiesiogine bankų veikla, leisti elektroninius pinigus įvykdžius elektroninių pinigų leidėjams keliamus reikalavimus ir nesudarant papildomos konkurencijos tarp bankų ir ne bankų. Praktinė šio pakeitimo reikšmė buvo ta, kad įstaiga, valstybėje narėje įgaliota leisti elektroninius pinigus ir naudotis visoje ES veikiančios licencijos privalumais, priėmus el. pinigų direktyvą 2000/46/EB, jau galėjo leisti elektroninius pinigus visoje Europos Sąjungoje ir turėti padalinių kitose valstybėse narėse. Labai svarbus dalykas būtent ir buvo vienodos ir visoje ES veikiančios licencijos suteikimas.

2.2. Pirmoji el. pinigų direktyva 2000/46/EB

Priimta pirmoji el. pinigų direktyva 2000/46/EB „Dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros“ sukūrė elektroninių pinigų įstaigų (EPI) sąvoką, kuri nurodyta Direktyvos 1 straipsnyje: „elektroninių pinigų įstaiga – įmonė ar kitas juridinis asmuo, išskyrus kredito įstaigą, apibrėžtą direktyvos 2000/12/EC 1 straipsnio 1 punkto pirmos pastraipos a papunktyje, kuri leidžia mokėjimo priemones elektroninių pinigų pavidalu.“ Tai buvo ypatingas kredito įstaigų tipas, kurių veikla reguliuojama panašiomis taisyklėmis kaip ir tradicinių kreditų įstaigų. Atitinkamai, elektroniniai pinigai tame pačiame Direktyvos 1straipsnyje buvo apibrėžti kaip:

„3. Šioje direktyvoje:

a) „elektroninių pinigų įstaiga“ – įmonė ar kitas juridinis asmuo, išskyrus kredito įstaigą, apibrėžtą Direktyvos 2000/12/EB 1 straipsnio 1 punkto pirmos pastraipos a papunktyje, kuri leidžia mokėjimo priemones elektroninių pinigų pavidalu;

b) „elektroniniai pinigai“ – piniginė vertė, išreikšta kaip pretenzija emitentui:

i) kuri yra saugoma elektroninėse laikmenose;

ii) kuri išleidžiama gavus lėšų, kurių suma yra ne mažesnė negu išleista piniginė vertė;

iii) kurią įmonės, kurios nėra emitentai, priima kaip mokėjimo priemonę.“

Įtvirtinta sąvoka detalizavo, kad el. pinigus galime suprasti kaip:

- pareikalavimas leidėjui, kuris išsaugotas elektroninėse laikmenose (pirmas kriterijus);
- išleista elektroninė vertė yra ne mažesnė nei gautas už ją atlygis (antras kriterijus);
- išleistais pinigais galima atsiskaityti plačiau, ne tik pas jų leidėją (trečias kriterijus).

Siekiant elektroninių pinigų saugumo 2000/46/EB direktyvoje buvo reguliuojama jų leidėjų veikla, išdėstyti visi galimi priežiūros ir licencijavimo aspektai, keliami reikalavimai įstaigoms, norinčioms užsiimti šia veikla, kaip minimalaus kapitalo dydis, leistinos investicijų kryptys, tinkamos vadybos priemonės ir kt. Nuo to momento elektroninių pinigų leidėjai nelaikytini kredito institucijomis ir negali suteikti kredito, jų veiklą reguliuojančios taisyklės nėra tokios griežtos kaip taikomos bankams. Tokiu būdu buvo pasiektas 2000/46/EB direktyvos tikslas leisti įsilieti į rinką elektroninių pinigų leidėjams palankesnėmis sąlygomis keliant joms protingai žemesnius reikalavimus, tačiau atkreipiant dėmesį į kylančius pavojus, su kuriais susiduria ir tradicinės kredito įstaigos. Minėti keliami ne

tokie griežti reikalavimai lėmė verslo ir investicijų apribojimus el. pinigų įstaigoms (Evaluation of the E-money Directive, 2006).

El. pinigų direktyvos 2000/46/EB 11 straipsnis buvo įpareigojęs Europos Komisiją pateikti ataskaitą dėl minėtos Direktyvos įgyvendinimo Europos Parlamentui ir Tarybai ne vėliau kaip iki 2005 m. balandžio. Terminas iki 2005 m. buvo pasirinktas tikintis, kad penkerių metų pakaks suvienodinti el. pinigų reguliavimą ES šalyse bei sukurti vieningą el. pinigų rinką. Nors ataskaitos padavimo terminai buvo nurodyti, Komisija priėmė sprendimą atidėti ataskaitos terminus ir atlikti išsamesnius vertinimus, iširdama el. pinigų direktyvos (2000/46/EB) veikimą ES vieningos rinkos sąlygomis.

2000/46/EB direktyva garantavo vartotojų saugumą, tačiau buvo manoma, kad per mažas dėmesys yra kreipiamas į elektroninių pinigų rinkos dalyvių skaičiaus didinimą. Buvęs griežtas ECB požiūris ir nuolaidesnė Europos Komisijos pozicija dėl konkurencingumo 2000/46/EB direktyvoje virsta bendru sprendimu. Praėjus keliems metams po direktyvų priėmimo, dėl nedidelių elektroninių pinigų apimčių Europos Sąjungoje ir vartotojų nepasitikėjimo alternatyviomis mokėjimo priemonėmis direktyvų trūkumai nebuvo taisomi. Tačiau, po direktyvų priėmimo praėjus daugiau nei aštuoneriems metams, elektroninės mokėjimo priemonės pradėjo sparčiau vystytis, atsirado lojalūs prekybos planai su bonusu taškais ar elektroninės komercijos apmokėjimo planai naudojantis mobilaus ryšio telefonais. Plečiantis elektroninių pinigų rinkai, poreikis atskleisti ir taisyti esamas direktyvas tapo vis ryškesnis, kol buvę trūkumai nepradėjo trukdyti el. pinigų plėtrai.

2000/46/EC direktyvoje buvęs elektroninių pinigų apibrėžimas yra vienas ryškiausių šios direktyvos trūkumų, kurį ES Komisija buvo numachiusi taisyti, nes buvęs apibrėžimas leido valstybėms narėms nuspręsti, ar atitinkamą įstaigą pripažinti elektroninių pinigų leidėju. Šią sąlygą pakeisti buvo svarbu dėl to, kad valstybės narės institucijos tam tikras įstaigas galėjo pripažinti elektroninių pinigų institucijomis dėl subjektyvių priežasčių ir atsiradusios tokios elektroninių pinigų įstaigos vėliau galėjo nebeatitikti tikrojo 2000/46/EB direktyvoje buvusio apibrėžimo. 2000/46/EB direktyva elektroninių pinigų įstaigomis laikė visas įstaigas, kurios atitiko minėtus tris reikalavimus (kriterijus), išskyrus bankus. Nepaisant išsamaus elektroninių pinigų apibrėžimo, šis apibrėžimas paliko interpretavimo laisvę, kuri buvo tik šiek tiek susiaurinama valstybių narių remiantis 2000/46/EB direktyvos 8 straipsniu, dėl nesuteikimo elektroninių pinigų įstaigos statuso kai kurioms įmonėms, nepaisant jų veiklos, iš pirmo žvilgsnio panašios į elektroninių pinigų leidimą.

Minėti trūkumai privedė prie to, kad valstybėse narėse direktyvų įgyvendinimas išsikraipė ir šalyse narėse praktika tapo skirtinga. Minėta direktyva buvo bendras teisės aktas, šalis narė elektroninių pinigų praktiką turėjo vienodinti.

Direktyvos 2000/46/EB 1 (3) straipsnio (b) (i) dalyje pateiktame elektroninių pinigų apibrėžime teigiama, kad elektroniniai pinigai yra piniginė vertė, esanti elektroninėse laikmenose. „Elektroninės laikmenos“ sąvoka pavartota apgalvotai, kad būtų išvengta nuolatinio poreikio taisyti direktyvą, atsirandant naujoms elektroninėms laikmenoms ar keičiantis jų technologijai, nors 2000/46/EB direktyvos preambulėje yra išdėstyti keletas šių prietaisų tipų požymių, bet ir išdėstytuosius valstybių narių valdžios institucijos gali plačiai interpretuoti. „Elektroninės laikmenos“ interpretacijos nuo 2000/46/EC direktyvos priėmimo valstybių narių nacionalinėse rinkose pažengė labai toli, atsirado įvairūs verslo modeliai, į rinką įvedę tokias priemones kaip iš anksto apmokamos mobiliojo ry-

šio telefono kortelės, pildomos klientų mokėjimų kortelės ir kt. (Athanassiou, Mas-Guix, 2008).

Kad atsirandančios technologinės naujovės būtų tinkamai teisiškai sureguliuotos ir kad tik elektroninių pinigų funkcijas atliekančios elektroninės laikmenos būtų pripažintos elektroniniais pinigais, buvo siūloma išvardinti galimus elektroninius prietaisus ir įtraukti į 2000/46/EB direktyvą kaip priedą arba identifikuoti tokius, kurie neatlieka elektroniniams pinigams būdingų funkcijų, nepriklausomai nuo elektroninės vertės kaupiklio formos (kortelė, pažymėjimas ar kitas įtaisas) ir būtent koku būdu vertė saugoma (magnetinėje juostoje, mikroschemoje, programinėje įrangoje ir pan.). Elektroniniai dovanų kuponai, viešojo transporto bilietai ir kt. priemonės turėjo būti pašalintos iš elektroninių pinigų sąvokos sąrašo dėl ekonominio jų leidimo tikslo, kuris buvo tik pagalbinė priemonė jų leidėjo pagrindinei veiklai, nepaisant to, kad šios priemonės ir atliko kai kurias elektroninių pinigų funkcijas. Tačiau elektroninių pinigų apibrėžimas, esantis 2000/46/EC direktyvoje, buvo paremtas jų technologine forma neatsižvelgiant į išleidimo tikslą ar leidėjo veiklą (Athanassiou, Mas-Guix, 2008).

2000/46/EB direktyvos 1 (3) straipsnio (b) (ii) dalyje buvusi elektroninių pinigų apibrėžimo dalis teigė, kad išleista elektroninė vertė yra ne mažesnė nei gautas už ją atlygis. Iš trijų elektroninių pinigų apibrėžimo kriterijų šis yra vienintelis, kuriame neturi reikšmės elektroninių pinigų forma ir techninės galimybės, tačiau tai nereiškia, kad jis buvo mažiau svarbus ar nekėlė problemų. Šis apibrėžimo kriterijus reiškė, kad elektroninių pinigų išleidimas nėra naujų pinigų sukūrimas, o tik jau esamų pinigų perkėlimas į elektroninę laikmeną, kitaip tariant – pinigų formos keitimas. Šis reikalavimas buvo labai svarbus, kad būtų apribotas mažesnės savikainos pinigų leidimas, nominali vertė mažesnė už išleistą. Elektroninius pinigus leidžiančios institucijos mainais už elektroninę vertę gauna lygiavertį kiekį grynųjų pinigų, tačiau jos turėtų turėti ir pelno. Vienintelė logiška išvada, atrodo, galėtų būti elektroniniams pinigams suteikti mažesnę vertę, negu buvo gauta mainais, kad leidėjas gautų užmokestį už suteiktas paslaugas, nes kitu atveju elektroninių pinigų leidėjai negaudami pelno taptų nesuinteresuoti šia veikla, bet to neleido 2000/46/EB direktyvos nuostatos. 2000/46/EB direktyvos 1 (3) straipsnio interpretacijos yra glaudžiai susijusios su išpirkimo sąlyga, numatyta 3-iaje 2000/46/EB direktyvos straipsnyje. Galimybė elektroniniame kaupiklyje esančius elektroninius pinigus vėl iškeisti į grynuosius leido elektroniniams pinigams tapti lygiavertčiu monetų ir banknotų pakaitalu. 3-io straipsnio reikšmė elektroninių pinigų apibrėžimui buvo akivaizdi, todėl atrodė logiška, kad jis turėtų būti įtrauktas į 1 (3) straipsnio (b) (ii) dalį, o ne galioti kaip papildomas reikalavimas elektroninių pinigų leidėjams. Tai paaiškinama tuo, kad išpirkimas yra ketvirtoji sąlyga, reikalinga priemonės vadinti elektroniniais pinigais, ir ši sąlyga yra lygiavertė kitoms trimis. Tai buvo svarbu dėl to, kad išpirkimo kriterijų integravus į elektroninių pinigų apibrėžimą daugelis rinkoje buvusių elektroninių atsiskaitymų instrumentų būtų automatiškai išstumti už direktyvos reguliavimo ribų ir prarastų elektroninių pinigų statusą. Tai būtų palietę tik tam tikrus elektroninius instrumentus: elektroniniai dovanų kuponai, lustinės kortelės viešajam transportui ir pan., kurie negarantavo išpirkimo, t. y. sumokėti gryniesiems pinigais negalėjo būti atgauti, kadangi informacija yra saugoma tik kortelėse ir paslaugų tiekėjai neturi duomenų, ar elektroniniame kaupiklyje esanti vertė buvo panaudota, kai atsiskaitoma su trečiaja šalimi.

2000/46/EB direktyvos 1 (3) straipsnio (iii) dalyje pateikiamo elektroninių pinigų apibrėžimo trečias aspektas teigė, kad išleista pinigais turi būti galima atsiskaityti plačiau, ne tik pas jų leidėją. Šio kriterijaus pagrindinis tikslas buvo teisiškai atriboti riboto arba vieno tikslo elektronines mokėjimo priemones nuo elektroninių pinigų, šis kriterijus buvo pakankamai tiksliai ES Komisijos apibrėžtas. Ši sąlyga buvo galutinė nustatant, ar tam tikras mokėjimo instrumentas bus pripažintas elektroniniais pinigais. 2000/46/EB direktyvos preambulėje buvo užsimenama apie platų priimtinumą, didžiausią dėmesį skiriant tokiems instrumentams, kurie nėra plačiai paplitę, kad jie būtų priimti trečiųjų šalių kaip pinigų ekvivalentai. Neaiškumai, susiję su trečiuoju kriterijumi, 2000/46/EB direktyvoje nėra plačiau išaiškinami nei kiekybine, nei kokybine prasme, t. y. kiek turi būti priimti, nepasakyta (Athanassiou, Mas-Guix, 2008).

Nemažos painiavos 2000/46/EB direktyva sukėlė 8-uju straipsniu: „*Valstybės narės gali leisti savo kompetentingoms institucijoms atsakyti taikyti kai kurias ar visas šios direktyvos ir Direktyvos 2000/12/EB nuostatas elektroninių pinigų įstaigoms(...)*“. ES valstybės narės galėjo neleisti kurtis mažoms, pagal veiklą artimoms elektroninių pinigų įstaigoms. Nustatant, kada santykis tarp elektroninės mokėjimo priemonės leidėjo ir priėmėjo yra pakankamai „nutolęs“, kad užmokesčio priemonė būtų vadinama elektroniniais pinigais, buvo svarbu tikslus apibrėžimas, koks santykis vadinamas „pakankamai nutolusiu“, koks santykis leistinas elektroninės atsiskaitymo priemonės įvedimo į rinką pradžioje ir kiek turėjo būti trečiųjų šalių, priimančių atsiskaitymo priemonę, ir taip pat kaip objektyviai ir nešališkai turėjo būti nustatoma, ar elektroniniai pinigai yra leidžiami dideliu mastu. Tik faktas, kad leidėjo ir priėmėjo įstaigos yra skirtingi juridiniai asmenys, nėra pakankamas, kad būtų nustatytas „pakankamai nutolęs“ ryšys, kadangi dvi įstaigos gali turėti kitų sąsajų. Tokių įstaigų elektroninės atsiskaitymo priemonės buvo nelaikytinos elektroniniais pinigais, nes jos neatitiko „platus priimtinumas“ kriterijaus ir dėl to joms nebuvo taikomi 2000/46/EB direktyvos reikalavimai, jie nebuvo laikomi el. pinigais. 2000/46/EB direktyvos 1 (3) straipsnio (b) (iii) dalies ir 8 straipsnio formuluotės buvo neaiškos, nacionalinės priežiūros institucijos galėjo savavališkai atsakyti įstaigoms suteikti licenciją leisti el. pinigus, nes jos neatitikdavo 2000/46/EB direktyvoje įtvirtintų elektroninių pinigų reikalavimų.

Kitas stipriai kritikuotinas 2000/46/EB direktyvos aspektas buvo ribotas elektroninių pinigų leidėjų pasirinkimas ir veiklos galimybės siekiant maksimalaus pelno. 2000/46/EB direktyvos 4 straipsnio reikalavimai ribojo minimalų kapitalo dydį: „*Elektroninių pinigų įstaigos turi pradinį kapitalą, apibrėžtą Direktyvos 2000/12/EB 34 straipsnio 2 dalies 1 ir 2 punktuose, ne mažesnę kaip 1 milijonas eurų*“.

2000/46/EB direktyvos 2 straipsnis ribojo skolinimąsi su palūkanomis: „*Lėšų gavimas pagal 1 straipsnio 3 dalies b punkto ii papunktį nelaikomas indėliu ar kitomis grąžintinomis lėšomis*“, t. y. į el. pinigus iškeisti pinigai nėra indėlis ar kitos grąžintinos lėšos, skolinti tokiais pinigais nebuvo galima, o ir naudoti jų savo el. pinigų įstaigos veikloje taip pat. 2000/46/EB direktyvos 1 straipsnio (5) dalis ribojo kitą elektroninių pinigų leidėjų veiklą, kuri: „*Glaudžiai susijusi su finansinių ir nefinansinių paslaugų, kaip antai elektroninių pinigų administravimas, vykdant operacines ir kitas pagalbines su jų išleidimu susijusias funkcijas, teikimu ir kitų mokėjimo priemonių išleidimu ir administravimu, išskyrus bet kokios rūšies kredito teikimą; ir duomenų kaupimu elektroninėse laikmenose kitų įmonių ar viešųjų*

institucijų vardu. Elektroninių pinigų įstaigos neturi jokių kitų įmonių akcijų, išskyrus atvejus, kai tos įmonės atlieka operacines ar kitas pagalbines funkcijas, susijusias su atitinkamos įstaigos leidžiamais ar platinamais elektroniniais pinigais.“

2000/46/EB direktyvos 3 straipsnis reguliavo elektroninių pinigų išpirkimą pagal nominalią vertę, tuo siekdama užtikrinti pasitikėjimą el. pinigų įstaigomis. Direktyvos 5 straipsnis nurodė apribojimus elektroninių pinigų įstaigų investicijoms. Pagal 2000/46/EB direktyvą el. pinigų įstaigos privalėjo visuomet turėti nuosavų lėšų, kurių suma lygi arba viršija 2 % apyvartoje esančios el. pinigų arba vidutinės pastarųjų šešių mėnesių bendros finansinių įsipareigojimų, susijusių su neapmokėtais elektroniniais pinigais, sumos. El. pinigų įstaigos iš esmės buvo kaip kredito įstaigos, tik jos nebuvo įprastų kredito institucijų reguliavimo subjektai. El. pinigų įstaigoms taikomas švelnesnis reguliavimo režimas nei kitoms finansų institucijoms – bankams. Galima išskirti 2000/46/EB direktyvoje numatytą kapitalo reikalavimą el. pinigų įstaigoms, kuris buvo santykinai mažas – 1 mln. eurų. Taip pat buvo griežtai reguliuojama šių institucijų komercinė veikla, t. y. reikalaujama, jog el. pinigų įstaigos investuotų tik į didelio likvidumo mažos rizikos aktyvus. Svarbu akcentuoti, kad 2000/46/EB direktyva numatė sąlygą šalių vyriausybėms leisti nustatyti žemesnius standartus toms kompanijoms, kurios veikia tik konkrečios šalies viduje, tokios kompanijos angliškai vadinamos „waiver“, arba įmonės, veikiančios pagal atsisakymą gauti el. pinigų įstaigų licenciją. Pagrindinis 2000/46/EB direktyvos tikslas buvo privilioti nebankines institucijas tapti elektroninių pinigų rinkos žaidėjais, t. y. tapti elektroninių pinigų emitentais, veikiančiais pagal lengvesnį reguliavimo režimą. Elektroninių pinigų leidimo / naudojimo komisinis atlygis yra beveik vienintelis realus pelno šaltinis jų leidėjams, todėl daugelis stengėsi negauti el. pinigų licencijos, nes būvę apribojimai neleistų net atpirkti sudėtų investicijų.

Minėti trūkumai mažino norą ES šalyse užsiimti elektroninių pinigų verslu. Ypatinai nepalankus teisės veikti visoje ES teritorijoje poveikis, kuris buvo akcentuojamas kaip didžiausias 2000/46/EB direktyvos pliusas, tapo apribojimų taikymu elektroninių pinigų leidėjams. Tam tikri apribojimai elektroninių pinigų įstaigoms buvo net griežtesni negu taikomi standartinėms kredito įstaigoms (pvz., investavimas). Tai kertasi su deklaruotu tikslu sukurti vienodas galimybes elektroninių pinigų leidėjams ir kitoms kredito įstaigoms elektroninių pinigų leidimui. 2000/46/EB direktyva paprasčiausiai įteisino apribojimus, pagal kuriuos maži elektroninių pinigų leidėjai, nepripažinti (arba atsisakę tokie būti) elektroninių pinigų įstaigomis, turėjo palankesnes ekonomines sąlygas veikti, iš esmės leisdami el. pinigus, bet nebūdami el. pinigų įstaigomis, jie išvengdavo numatytų apribojimų.

Kitas didelis 2000/46/EB direktyvos trūkumas buvo prielaida, kad elektroninių atsiskaitymo priemonių, iš pirmo žvilgsnio panašių į elektroninius pinigus, paslaugų tiekėjai turi būti klasifikuojami kaip elektroninių pinigų įstaigos vien dėl to, kad iš pažiūros jų veikla atitinka 2000/46/EB direktyvos 1 (3) straipsnio (b) dalies kriterijų (išleista elektroninė vertė yra ne mažesnė nei gautas už ją atlygis). Tai būdavo dar aktualiau, kai imdavo galioti 2000/46/EB direktyvos 1 (5) straipsnis ir iškart suvaržydavo įstaigos veiklą, palikdavo tik elektroninių pinigų leidimą ir drausdavo įstaigoms turėti ir kitų pajamų šaltinių. Visos šios problemos yra teorinis atskyrimas elektroninių pinigų ir kitų elektroninių atsiskaitymo priemonių viena nuo kitos, pavyzdžiui, riboto tikslo kortelės, daugiafunkcės kortelės ir

pan. priemonės. 2000/46/EB direktyva imtasi reguliuoti ir tokias atsiskaitymo priemones kaip elektroniniai kelionės bilietai, kuriais galima atsiskaityti su kelionės operatoriumi už daugybę įvairių paslaugų, šias priemones išleidusias įstaigas vertinant kaip elektroninių pinigų leidėjus, neatsižvelgiant į tai, kad pagrindinė jų veikla yra ne elektroninių pinigų verslas. O žinant, kad 2000/46/EB direktyvos 1 (4) straipsnis draudė užsiimti elektroninių pinigų leidimu įstaigoms, kurių pagrindinė veikla yra kita negu elektroninių pinigų leidimas, ir tokiai įmonei būtų leidžiama toliau leisti elektroninius pinigus tik įkūrus filialą, kurio pagrindinė veikla būtų valdyti finansinius išpareigojimus ryšium su elektroninių pinigų leidimo verslu. Tokių elektroninių atsiskaitymo priemonių leidimas turėjo būti teisiškai atskirtas nuo tikrųjų elektroninių pinigų leidėjų veiklos, kad joms nereikėtų vykdyti neapibrėžtos pagal teisės aktus veiklos. Dėmesį reikėjo kreipti į tokio leidėjo vykdomo verslo esmę, kad būtų nustatyta, kiek išleistos elektroninės priemonės yra artimos elektroniniams pinigams (Athanassiou, Mas-Guix, 2008).

Elektroninių pinigų apibrėžimą vertėjo praplėsti, akcentuojant įstaigų verslą, suteikiant daugiau laisvės nacionalinėms institucijoms reguliuoti elektroninių pinigų įstaigas, bet prižiūrint, kad tas reguliavimas būtų vykdomas specifinėms, objektyvioms ir nešališkoms sąlygomis (tokioms kaip įstaigų verslo idėjų esmė, elektroninių pinigų apimtys balansas ir pan.), kurios būtų nustatytos direktyvoje.

El. pinigų įstaigos priskyrimas kredito įstaigai neturėjo esminės reikšmės ES pinigų politikai ar statistikai. Kaip ir kredito įstaigoms, el. pinigų įstaigoms galiojo minimalaus kapitalo reikalavimas, kuris buvo detalizuotas Bendrijos reglamente ECB/2003/9, taip pat buvo numatyta pareiga pranešti Europos centrinio banko Pinigų ir finansų įstaigai apie konsoliduotą pinigų ir finansų įstaigų sektoriaus balansą. Įstaigos, kurioms taikomas minimalaus kapitalo kriterijus, buvo kredito įstaigos, kurios apibrėžtos Konsoliduotos bankininkystės direktyvoje. Direktyva numatė tik vieną galimą išimtį dėl minimalaus kapitalo rezervo toms šalims, kurios priėmė vieną valiutą. Minimalaus rezervo reikalavimas numatė išimtį, kai kurios kredito įstaigos buvo atleidžiamos nuo minimalių atsargų reikalavimo: 1) kredito įstaigos, dalyvaujančios ES šalies narės kredito įstaigų veikloje, bet esančios už ES ribų; 2) kredito įstaigos, kurios neteko savo įgaliojimų arba kurioms ES valstybės pradėjo bylas; 3) įstaigos, kurios yra reorganizuojamos; 4) įstaigos, kurios ECB pavedimu turėtų vykdyti minimalių atsargų reikalavimus, bet joms buvo numatyti papildomi reikalavimai. Buvusių finansų įstaigų priskyrimas el. pinigų įstaigoms buvo svarbus momentas, nacionaliniams centriniams bankams pagal kompetenciją buvo priskirta kontroliuoti tam tikrų numatytų reikalavimų įvykdymą, nes el. pinigų įstaigos turėjo laikyti savo minimalius privalomus rezervus nacionaliniame centriname banke, o už šio reikalavimo neįvykdymą joms grėsė sankcijos.

El. pinigų įstaigų sąrašas statistiniais tikslais buvo sudaromas ir tikslinamas ES centrinio banko, remiantis duomenimis, kuriuos pateikdavo ES šalys narės. Jei įstaiga buvo įrašyta į tą sąrašą, ji turėjo vykdyti visus reikalavimus, įskaitant ir minimalaus rezervo reikalavimą. Ir tik mažos el. pinigų įstaigos galėjo būti atleistos nuo minimalaus rezervo reikalavimo, skiriant joms papildomų reikalavimų (Athanassiou, Mas-Guix, 2008).

Pripažįstant el. pinigų įstaigas kredito įstaigomis kilo keletas problemų, nes kai kurios el. pinigų įstaigos negalėjo priimti indėlių (nes el. pinigai buvo duodami vartotojui mainais už grynuosius, tai ne indėlis), todėl vienodas reguliavimas dėl minimalaus re-

zervo šioms įmonėms būtų kėlęs problemų. Tai lėmė, kad tik kai kurios įmonės turėjo privalomus minimalius rezervus (tos, kurios bus laikomos priimančiomis indėlius, tai buvo bankai, kurie, be savo veikos, leido ir el. pinigus), tuo metu kitoms tai buvo nepriivaloma. Ši problema išryškėjo kalbant apie el. pinigų direktyvos 2000/46/EB 8 straipsnį (atsisakymas leisti el. pinigus), ES valstybės narės galėjo neįtraukti el. pinigų leidėjų, veikusių pagal atsisakymą, į el. pinigų leidėjų sąrašus, taip iškraipant realių el. pinigų skaičių statistiką (ECB/2001/13 reglamentas nurodė, kad pagrindinis konsoliduoto balanso piniginių finansų įstaigų sektoriaus tikslas yra suteikti ECB išsamią statistinę informaciją apie įvykius, susijusius su pinigais, kurie vyksta šalyse narėse, esančiose vienoje ekonominėje teritorijoje). Suprantama, kad buvusios skirtingos el. pinigų sąvokos interpretacijos ES valstybėse narėse galėjo neigiamai paveikti bendrą statistiką. Buvo norima, kad įstaigos, kurios ES valstybėse narėse veikė pagal atsisakymą leisti el. pinigus, būtų įrašytos į el. pinigų leidėjų sąrašą nuo to laiko, kai palyginus su kitose valstybėse narėse veikiančiomis el. pinigų įstaigomis, įrašytomis į tą sąrašą, vykdė vienodą / tapačią veiklą. Ši problema buvo ypatingai akcentuota, ir veikti pagal atsisakymo galimybę, išvengiant klaidingo nacionalinių valdžios institucijų interpretavimo, buvo sudėtinga.

Tapati situacija buvo dėl mišrių el. pinigų įstaigų (kurių leidžiami el. pinigai nevisiškai atitinka el. pinigų, dovanų kortelės, iš anksto apmokėtos mobiliojo ryšio kortelės sąvoką) ir jų veiklos reguliavimo Europos Sąjungoje. ECB/2001/13 reglamentas buvo taisomas, kad suteiktų nacionaliniams centriniams bankams galimybę daryti išimtis tam tikroms elektroninių pinigų įstaigoms, jei jų išleisti elektroniniai pinigai yra priimami kaip atsisakymo priemonė, ribotame rate, jei jų balansas per tris ketvirčius nėra susijęs su elektroninių pinigų leidimu, o finansiniai įsipareigojimai dėl neapmokėtų elektroninių pinigų neviršija 100 milijonų eurų. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinė mišrių elektroninių pinigų įstaigų veikla dažniausiai nėra susijusi su finansais, tai neatspindėtų realaus konsoliduoto biudžeto apimties ir pablogintų jo kokybę. Mišrių įstaigų inkorporavimas dėl administracinės naštos padidėjimo prieštaravo ES pastangoms sumažinti administracines išlaidas, su kuriomis buvo susijęs nefinansinis ES sektorius.

2.3. Problemos, susijusios su el. pinigų direktyvos 2000/46/EB įgyvendinimu ES šalyse

2006 m. Europos Komisijos vidaus rinkos direktoratas paskelbė galutinę elektroninių pinigų direktyvos veikimo ES šalyse ataskaitą (Evaluation of the E-money Directive, 2006). Šioje ataskaitoje buvo pateikta apibendrinta informacija dėl el. pinigų teisinio reguliavimo veikimo, atliktas išsamus el. pinigų direktyvos (2000/46/EB) vertinimas. Numatyta ES Komisijos tyrime buvo iškelti 3 svarbiausi uždaviniai:

1. Konstatuoti faktinį el. pinigų įstaigų bei pačių el. pinigų paplitimą ir veikimą ES rinkoje.
2. Atskleisti ES šalių patirtį integruojant el. pinigų direktyvą (2000/46/EB) į šalių nacionalinę teisę.
3. El. pinigų direktyvos (2000/46/EB) numatytų pasiekti tikslų įgyvendinimo vertinimas.

Visi tyrimui ir analizei reikalingi duomenys buvo gauti iki 2005 m. liepos mėnesio. Į vykdomą tyrimą savo atsiliepimus pateikė 57 respondentai (organizacijos, valstybinės institucijos), atskirai buvo atlikti 25 asmeniniai interviu su atsakingų už mokėjimų rinką Europos institucijų darbuotojais 25 šalyse narėse. Savo argumentuotas nuomones pateikė ir 40 elektroninių pinigų įstaigų atstovai (Evaluation of the E-money Directive, 2006).

Siekiant nustatyti, kokia rinkos dalis teko el. pinigams ES, buvo atlikta išsami analizė pasinaudojant surinkta tyrimo medžiaga. ES Komisija norėjo gauti tiesią atspindinčius, objektyvius duomenis, nepriklausomą nuomonę iš pačių el. pinigų verslo vystytojų. Iš tokių surinktų duomenų buvo tikimasi nustatyti, kokią rinkos dalį tuo metu užėmė el. pinigai ES ir kokia linkme vystėsi licencijuoti el. pinigų leidėjai, jų taikoma technologija ir galimos plėtros tendencijos. Atliktoje išsamioje analizėje (Evaluation of the E-money Directive, 2006) pateikiama daug statistinių duomenų, kurie šiame darbe jau nėra aktualūs, tačiau aktuali informacija apie tuometines plėtros tendencijas ir išryškėjusias el. pinigų direktyvos 2000/46/EB taikymo problemas bus trumpai aptartos.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad el. pinigų rinka vystėsi ne tokiu greičiu, kokio buvo tikimasi priimant reikiamus teisės aktus. Dėl savo unikalaus techninio veikimo ir specifinės paskirties el. pinigai buvo naudojami specializuotose vietose. Nors buvo tikimasi, kad naujų el. pinigų leidėjų atsiras daugiau, tačiau dėl dviprasmiškos direktyvoje įtvirtintos el. pinigų sąvokos, galėjimo veikti pagal atsisakymo dokumentus (šalies viduje be licencijos) oficialiai registruotų el. pinigų leidėjų buvo tik keliose ES narėse.

Reikia pabrėžti, kad daugiausia ES šalyse el. pinigų leidėjai vystė autonomines pinigų sistemas, paremtas elektroninės vertės įrašymu į korteles. Tokios autonominės sistemos nereikalavo tiesioginio ryšio su el. pinigų leidėju ir buvo greitesnės. El. pinigų leidėjai galėjo greičiau plėsti autonominių el. pinigų tinklą, jiems nereikėjo užtikrinti ryšio kanalo, tai tuo metu buvo brangu. Palaipsniui autonominių el. pinigų sistemų buvo atsisakoma visoje ES teritorijoje. Nagrinėjant Komisijos ataskaitą ir pateiktus atsiliepimus matyti, kad tik Beniliukso šalyse autonominės el. pinigų sistemos rado savo platesnį pritaikymą. Autonominių el. pinigų, paremtų vertės įrašymu į korteles, nuosmukį galima paaiškinti to meto vykusiais pasikeitimais technologinėje srityje. Pirmiausiai pigo ryšio paslaugos ir duomenų perdavimo paslaugos, atsirado galimybė plėtoti tiesiogines neautonomines el. pinigų sistemas, kur prieš kiekvieną pirkimą el. pinigai nuskaitomi iš nutolusios tarnybinės stoties, naudojant komunikacinius kanalus. Tokių sistemų kūrimas ir aptarnavimas yra greitesnis ir pigesnis. Dalis grėsmių dėl dvigubo leidimo ar sukčiavimų tapo neaktualios, nes el. pinigai buvo ne pas vartotojus, bet saugiai padėti tarnybinėse stotyse. Pažymėtina, kad šalys, kur autonominių pinigų sistemos buvo populiaresnės, daugiausia tokius el. pinigus naudojo savitarnos aparatuose, automobilių stovėjimo aikštelėse, smulkių prekių mokėjimo automatuose. Bet ir tokiose sistemose el. pinigai nepaplitę ir nebuvo jokių indikacijų, kad el. pinigai galėtų pakeisti bent dalį fizinių pinigų, tapdami kasdiene mokėjimo priemone.

Iš surinktų duomenų buvo nustatyta, kad anoniminės el. pinigų kortelės, kurios buvo įsigyjamos be sutarčių pasirašymo, turėjo potencialo vystytis plačiau. Tokios nuasmenintos mokėjimų priemonės buvo išduodamos viešojo transporto bilietų pardavimo vietose, su ribota paskirtimi – užmokestis už transporto paslaugas. Nuasmeninti el. pinigai galėjo būti naudingi verslui, juos buvo patogu naudoti, jokių sutarčių, greitos transakcijos, jomis

galėjo naudotis nepilnamečiai asmenys, kuriems bankinės paslaugos buvo neprieinamos. Tačiau tiesioginiai neautonominiai el. pinigai analizuojamu laikotarpiu (2000–2005 m.) buvo vystomi daug sparčiau. Tuo metu ypatingai sparčiai vystėsi tokios kompanijos kaip „PayPal“, kurios pasirinko tiesioginių neautonominių el. pinigų sistemas, daugiausiai taikomas el. prekyboje. Taip pat buvo vystomos ir vienkartinės įkrovos el. pinigų kortelės, jos buvo skirtos atsiskaityti už prekes naudojantis kompiuteriu ar mobiliuoju telefonu, buvo išplėtotas pakankamai didelis ratas tokių paslaugų teikėjų. Išankstinės vienkartinės įkrovos el. pinigų kortelės, elektroniniai kelionės čekiai tik buvo pradėję populiarėti ES teritorijoje.

2005 m. licencijuotų ir veikiančių el. pinigų įstaigų ES skaičius buvo mažas (Jungtinėje Karalystėje veikė tik keturios kompanijos, Norvegijoje veikė trys kompanijos, Vokietijoje viena kompanija). Šis skaičius sparčiai augo ir 2008 m. Jungtinėje Karalystėje jau buvo daugiau kaip 30 tokių licencijuotų el. pinigų įstaigų, o jau 2014 m. registruotos daugiau nei 55 el. pinigų įstaigos². Spartus šuolis įutėsi Čekijoje, viešojo transporto įmonės Čekijoje pasiūlė apmokėjimą už kelionę atlikti el. pinigų kortelėmis, kurios sąveikavo ir buvo priimamos kitų transporto įmonių. ES Komisija negalėjo gauti bendros statistikos, kiek Europoje cirkuliavo el. pinigų, gautos ataskaitos ir ECB duomenys leido konstatuoti, kad 2005 m. pabaigoje ES galėjo cirkuliuoti apytiksliai 450 milijonų eurų, ši suma buvo emituota licenciją turinčių el. pinigų įstaigų, veikusių visoje ES. El. pinigų įstaigos, kurios veikė tik šalies viduje, pagal licencijuotus atsisakymo dokumentus buvo apytiksliai 220 milijonų eurų (Evaluation of the E-money Directive, 2006). Ataskaitoje buvo pažymėta, kad el. pinigų verslo plėtojams buvo daug neaiškumų, dėl to jie negalėjo vystyti savo produktų ir siūlyti jų platesniam ratui klientų. Nebuvo galvojama, kaip įtikinti žmones naudoti el. pinigus. El. pinigų direktyva 2000/46/EB leido verslo kompanijoms, kurios buvo ne bankai, patekti į elektorinių atsiskaitymų rinką su mažesnėmis sąnaudomis ir ištekliais. Tokios naujos el. pinigų kompanijos privalėjo taikytis su atskirose ES šalyse buvusiais numatytais el. pinigų direktyvos 2000/46/EB apribojimais ir reikalavimais, bet ES valstybės tuos apribojimus ir reikalavimus traktavo labai skirtingai. Dėl tokio skirtingo direktyvos traktavimo plėtoti el. pinigų verslą buvo sunku.

Atliktame tyrime ES Komisija surinko ir įvertino informaciją apie el. pinigų direktyvos 2000/46/EB įgyvendinimą, jos perkėlimą į šalių nacionalinę teisę. Tokia informacija leido įvertinti, kaip ES šalyse narėse perkeltos direktyvos nuostatos galėjo daryti įtaką el. pinigų rinkos plėtrai, bei nustatyti dažniausias pasitaikiusias direktyvos nuostatų perkėlimo klaidas. Taip pat buvo siekiama nustatyti, kaip esamos nacionalinės teisės normos, reguliavusios mokėjimų klausimus, paveikė naujai įsteigtų el. pinigų įstaigų veiklą, jų pasiekimą el. pinigų apyvartą šalyse. Vertinta buvo ir licencijų išdavimo tvarka, jų skaičius, kiek ES šalyse išduota el. pinigų licencijų, kiek tose šalyse buvo subjektų, panorėjusių veikti pagal atsisakymo leisti el. pinigus galimybę. Atlikta analizė leido susidaryti bendrą vaizdą, kaip šalims pavyko perkelti el. pinigų direktyvą 2000/46/EB, kokią tiesioginę / netiesioginę įtaką šalių patirtis perkeldant direktyvą darė el. pinigų paplitimui tarp vartotojų, taip pat leido peržvelgti vartotojų teisių apsaugos klausimus (pvz., subjektams, veikusiems pagal

2 UK Financial Services Register [interaktyvus] [žiūrėta 2014 04 15]. <http://www.fsa.gov.uk/register/2EMD/2EMD_MasterRegister.html>

atsisakymą leisti el. pinigus, nebuvo numatyta el. pinigų išpirkimo pareigų, garantijų užtikrinimo ir veiklos skaidrumo procedūrų).

Esminiai skirtumai, ES šalims įgyvendinant el. pinigų direktyvą 2000/46/EB, pasireiškė įdiegiant normas, numatančias teisę el. pinigų įstaigoms vykdyti veiklą pagal atsisakymo leisti el. pinigus išimtį, taip pat ES šalys narės skirtingai traktavo šio naujo reguliavimo tikslus ir diegimo poveikį verslui. ES šalyse narėse taip pat skyrėsi el. pinigų įstaigų valdymo, administravimo ir finansinių procedūrų atlikimo taisyklės. Buvo atkreiptas dėmesys, kad tokios taisyklės privalo būti, norint efektyviai valdyti galimą riziką: veiklos, pinigų plovimo ir kt. (Evaluation of the E-money Directive, 2006). Neatitikimų, darančių didelę įtaką el. pinigų rinkos plėtrai, nebuvo daug, jie buvo reti. Tačiau kai kurie iš perkeltų ir koreguotų el. pinigų reguliavimo nuostatų galėjo daryti didelę įtaką naujų el. pinigų įstaigų steigimuisi, vien didesnis nuosavo kapitalo dydžio nustatymas (el. pinigų direktyvoje 2000/46/EB minimalus buvo numatytas 1 mln. eurų) galėjo užkirsti kelią šio verslo plėtrai.

ES šalys narės el. pinigų direktyvą 2000/46/EB įgyvendino nuo 2001 m. iki 2006 m. Šalys, kurios anksčiau perkėlė direktyvą, skatino el. pinigų rinkos plėtrą, tačiau iš atliktų apklausų ir analizės nenustatyta, kad ankstesnis / greitesnis direktyvos perkėlimas darė apčiuopiamą įtaką el. pinigų rinkos plėtrai. Galima išskirti Jungtinę Karalystę, valstybinės priežiūros įstaigos nuolatos konsultavosi su el. pinigų verslu užsiimančiomis įmonėmis, atsižvelgdavo į jų išsakytus argumentus ir priimdamos privalomus sprendimus buvo tikrai lanksčios (Evaluation of the E-money Directive, 2006). Iš atlikto tyrimo matyti, kad daugelis šalių keitė el. pinigų direktyvoje įtvirtinto el. pinigų apibrėžimo antrą dalį (išleista elektroninė vertė yra ne mažesnė nei gautas už ją atlygis) arba papildė kitu straipsniu. Šie keitimai buvo reikalingi tam, kad neliktų minėtų neatitikimų, kai išleidžiami elektroniniai pinigai nebūna padengti nominalia verte, o tik dalimi jos. Nors ES šalys narės bandė užpildyti ir keisti el. pinigų apibrėžimą, susidariusios sąvokos spragos jie neištaisė (Evaluation of the E-money Directive, 2006). Taip pat nesėkmingai savo teisės aktuose ES šalys narės keitė el. pinigų sąvokos trečią dalį (išleistais pinigais galima atsiskaityti plačiau nei tik pas jų leidėją), bandydamos teisės akte įvesti aiškias ribas, kada mokėjimo priemonės patenka į sąvokos rėmus, kiek ir kur reikia atsiskaityti, kad būtų tenkintinas trečias sąvokos kriterijus. Taip buvo bandoma atriboti ir nepriskirti el. pinigams tų mokėjimų priemonių, kurios nėra priimamoms plačiai, arba pačių išleistų el. pinigų skaičius yra mažas. Buvo bandoma įvesti ir bendrus apribojimus, t. y. el. pinigų leidėjai būdavo nereguliuojami tol, kol jų verslas netapdavo didesniu, išleidžiamų el. pinigų skaičius nepasiekdavo užbrėžtų limitų, atsiskaitymų vietų skaičius nepapildavo geografiškai (fizinės prekybos vietos).

ES šalys narės savo teisės aktuose el. pinigų įstaigas apibrėžė beveik vienodai, visose jose el. pinigų įstaigos buvo prilyginamos ir panašiai reguliuojamos kaip kredito institucijos. ES šalys narės, reguliuodamos kredito institucijas, dažnai taikydavo tradicinį priežiūros mechanizmą, kurio griežtumas ir reikalavimai dažnai prasilenkdavo su el. pinigų įstaigų vykdoma veikla. Reikalavimai, taikomi tradicinėms kredito įstaigoms, negalėjo būti keliami praktikoje reguliuojant el. pinigų įstaigas dėl jų specifikos ir esamų veiklos apribojimų. El. pinigų įstaigos nerizikuodavo taip, kaip tai darydavo klasikinės kredito įstaigos (išpirkimo reikalavimo buvimas, mažas paplitimo skaičius, maži ir smulkūs mokėjimai).

Daugelis tyrime aptartų ES šalių numatė mažus skirtumus tarp tradicinių kredito įstaigų ir el. pinigų įstaigų, tačiau buvo šalių, kurios taikė identišką reguliavimą abiem, o tai sustabdydavo el. pinigų plėtrą. Šalyse, kuriose buvo padidintas pradinio kapitalo reikalavimas el. pinigų įstaigoms, verslas susidurdavo su problemomis, nes numatyti investicijų apribojimai neleido uždirbti iš platesnio spektro paslaugų, o į pradinį kapitalą investuoti pinigai negrįždavo (Evaluation of the E-money Directive, 2006). Buvo vertinama neigimai, kad ES šalys narės skirtingai interpretavo leidžiamų investicijų kryptių klausimą, ar gali el. pinigų įstaigos papildomai investuoti į veiklą, nesusijusią su el. pinigų leidimu.

Priimant el. pinigų direktyvą 2000/46/EB buvo siekiama sukurti teisinį reguliavimą, kuris paskatintų naujų el. mokėjimų rinkų sukūrimą, padidintų el. mokėjimų rinkos konkurenciją, padėtų vystyti e. komercijai. Taip pat buvo siekiama leisti atsirasti ir plisti elektroniniams pinigams, maksimaliai išnaudoti jų galimą plėtros potencialą, nevaržyti naujų technologijų. Buvo iškeltas tikslas taikyti vienodą kredito institucijų ir naujų el. pinigų įstaigų priežiūros standartą. Atsiradus naujoms el. pinigų įstaigoms, kurios išleis el. pinigus, buvo būtina garantuoti sąžiningą konkurenciją tarp tokių verslo dalyvių, kad galutinis vartotojas gautų maksimalią naudą iš novatoriškų mokėjimo priemonių. Kartu buvo siekiama užtikrinti įmonių, leidžiančių pinigus, finansinį stabilumą, apsaugoti vartotojus nuo galimos rizikos. Norėta užtikrinti, kad el. pinigų įstaigos lengvai steigtųsi ES šalyse, joms būtų taikomi vienodi priežiūros standartai garantuoti laisvą kapitalo, prekių ir paslaugų judėjimą (Evaluation of the E-money Directive, 2006).

Visi anksčiau išvardinti tikslai ir priemonės jiems pasiekti buvo perkelti į el. pinigų direktyvą 2000/46/EB. ES Komisijai peržvelgus pirmąją el. pinigų direktyvą ir atlikus išsamų tyrimą galima teigti, kad didžiausios problemos susijusios su direktyvos sąvokų neaiškumais, jos pritaikomumu, joje numatytos priežiūros proporcingumu. Dalis apklaustų vartotojų pažymėjo balanso tarp numatytų ribojimų ir kontrolės priemonių trūkumą. Direktyva taikoma vienodai dideliame ir mažame verslui, jei el. pinigų leidėjas yra reguliuojamas remiantis el. pinigų direktyva 2000/46/EB, tai jam buvo taikomi numatyti ribojimai, kontrolė, atskaitomybė visu mastu, neatsižvelgiant į tai, kad toks verslas gali būti labai smulkus, pasižymėti nedideliu rizikos faktoriumi. Taip pat pirmoji el. pinigų direktyva įvedė teisinį aiškumą, kada verslas turėjo tapti el. pinigų įstaiga ir gauti licenciją, o kada dar galėjo pasinaudoti numatyta atsisakymo leisti el. pinigus teise.

Šie buvę teisiniai neaiškumai lėmė tai, kad dalis verslo įmonių identifikavo save klaidingai arba buvo identifikautos klaidingai, t. y. verslo įmonės leisdavo el. pinigus, bet nebuvo reguliuojamos dėl netinkamo el. pinigų sąvokos traktavimo. Arba priešingai, mažos kompanijos, išdirbančios tam tikras mokėjimų schemas, privalėjo licencijuotis, nors faktiškai neleidavo el. pinigų. ES Komisija matė, kad būtina nustatyti aiškų el. pinigų apibrėžimą, esant reikalui, peržiūrėti buvusį apibrėžimą, keičiant jį, numatant tam tikras išlygas, nustatant taisykles, kuriomis būtų galima vadovautis, identifikuojant verslo kompanijų veiklą el. mokėjimų srityje. Buvo būtina įvesti dar detalesnius kriterijus, kada mokėjimų paslaugų teikėjas privalo tapti el. pinigų įstaiga. ES Komisija nesiėmė aktyviai siūlyti el. pinigų direktyvos 2000/46/EB pakeitimų, nes dalis rinkoje veikusių subjektų jau buvo licencijuoti ir jie išreiškė susirūpinimą, kad galimas naujas reguliavimas tik pablogins jų padėtį. Buvo būtina išlaikyti direktyvoje įtvirtintą technologinį neutralumą, o „elektroninės laikmenos / prietaiso“ sąvokų detalizavimas galėjo tik sustabdyti technologinę pažangą el. mokėjimų srityje. Minėta direktyva neišskyrė jokių elektroninių laikmenų ir prietaisų, dėl to

kalbėti apie inovacijų stabdymą ar sudaromas kliūtis technologinėms naujovėms nebuvo pagrindo.

ES Komisija konstatavo, kad el. pinigų direktyva 2000/46/EB ES šalyse narėse buvo deramai perkelta ir taikoma. ES šalys narės užtikrino deramą el. pinigų įstaigų priežiūrą, dėl to nebuvo jokios būtinybės priimti pataisas dėl griežtesnių direktyvos nuostatų. Užteko to, kad valstybės, perkeldamos direktyvos nuostatas, pačios sprendavo dėl papildomų griežtesnių priemonių būtinumo (Evaluation of the E-money Directive, 2006). Nors galutinėje ataskaitoje buvo apsiribota tik situacijos konstatavimu, o pasiūlymų dėl buvusio reguliavimo greito keitimo nebuvo, vis dėlto ES Komisija išreiškė didesnę susirūpinimą dėl skirtingo reguliavimo režimo, nustatyto šalyse ir leidžiančio licencijas turinčioms el. pinigų įstaigoms steigtis kitose ES šalyse. Buvęs reguliavimas ES buvo palankesnis komerciniams bankams, jie galėjo nevaržomai steigtis visose ES šalyse, nes jų veiklą ES šalys reguliavo aiškiai ir vienodai, remiantis tinkamai perkeltomis direktyvomis. Tuo tarpu el. pinigų įstaigos, turinčios licenciją vienoje šalyje ir norėjusios steigtis kitoje ES šalyje, galėjo susidurti su kitokiais reikalavimais, ribojimais, rizikos valdymo lygiu. Kartais tokie reikalavimai būdavo technologiškai neįgyvendinami (pinigų plovimo prevencijos reikalavimai, identifikavimo lygis ir pan.).

Lietuvai tapus ES valstybe nare, atsirado būtinybė perkelti ES teisę į nacionalinę LR teisę. Lietuva nepriėmė atskiro įstatymo, skirto reguliuoti el. pinigų klausimus, buvo atlikti reikalingi pakeitimai buvusiuose teisės aktuose. 2003 m. buvo priimta ir įsigaliojo LR mokėjimų įstatymo³ nauja redakcija, kurioje buvo įtvirtintos elektroninių pinigų ir elektroninių mokėjimo priemonių sąvokos, kurios tiesiog pažodžiui buvo perkeltos iš direktyvų. Taip pat 2004 m. buvo priimta nauja LR bankų įstatymo⁴ redakcija, įstatyme įtvirtinta, kad elektroninių pinigų leidimas ir tvarkymas yra licencinė finansinė paslauga, tokią paslaugą gali teikti tik kredito įstaigos arba licenciją gavę specializuoti bankai (taip Lietuvoje buvo pavadintos el. pinigų įstaigos). Nurodyta, kad specializuoti bankai, gavę licenciją leisti elektroninius pinigus, negalėjo teikti jokių kitų paslaugų išskyrus reikalingas pačiam elektroninių pinigų leidimui vykdyti. LR bankų įstatyme specializuotiems bankams buvo įtvirtinti ir nuosavo kapitalo, atsargos kapitalo, kapitalo rezervo reikalavimai. Nustatyta, kad praėjusiųjų metų nepaskirstyto pelno arba nuostolio bei privalomojo rezervo suma turėjo būti ne mažesnė kaip 1 mln. eurų, Lietuvos Bankui buvo palikta teisė spręsti, kokius normatyvus taikyti tokioms įstaigoms ir kokių ne, nustatyti kitokius, nei numatyta komerciniams bankams, normatyvus, normatyvų dydžius ir jų apskaičiavimo metodikas. Tik 2005 m. Lietuvos bankas priėmė nutarimą⁵ „Dėl specializuotų bankų veiklos ir rizikos valdymo reikalavimų“. Nutarime buvo pateikti specializuotiems bankams taikomi reikalavimai. Akcentuota, kad specializuoti bankai, leidžiantys tik elektroninius pinigus, privalo nuolatos išlaikyti minimalaus banko kapitalo dydį – 1 mln. eurų. Taip pat buvo nurodyta, kad Lietuvos bankas turi užtikrinti tinkamą rinkos rizikos, kuri gali atsirasti dėl specializuoto banko investicijų, valdymą. Ketvirtas nutarimo skirsnis numatė apribojimus, susijusius su elektroninių pinigų rizikos valdymu, kad su neapmokėtais

3 Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 61-2753.

4 Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 54-1832.

5 Lietuvos banko valdybos 2005 m. gegužės 26 d. nutarimas Nr. 88 „Dėl specializuotų bankų veiklos ir rizikos valdymo reikalavimų“ IV skirsnis, 16.6 punktas.

elektroniniais pinigais specializuotas bankas negali prisiimti finansinių įsipareigojimų. Kita svarbi detalė, susijusi su elektroninių pinigų rizikos valdymu, siekiant apsaugoti elektroninių pinigų turėtojus, buvo nurodyta nutarimo 4 skirsnelyje, specializuotiems bankams buvo privaloma turėti tiek likvidžių lėšų, kad jie iškart galėtų įvykdyti savo finansinius įsipareigojimus, susijusius su neapmokėtais elektroniniais pinigais (reikėjo turėti reikiamą pinigų kiekį, kad galėtų išpirkti el. pinigus jų nominalia verte), šiam tikslui specializuoto banko investicijos (indėliai iki pareikalavimo, laikomi Lietuvos Respublikos ir A grupės šalių kredito įstaigose) turi sudaryti ne mažiau kaip 30 % banko prisiimtų finansinių įsipareigojimų, susijusių su neapmokėtais elektroniniais pinigais (numatytas privalomas savo lėšų rezervas). Plačiau kalbėti apie buvusį el. pinigų teisinį reguliavimą Lietuvoje iki 2012 m. nėra tikslo, kadangi nebuvo nė vienos verslo kompanijos paraiškos gauti specializuoto banko licenciją. To priežastys galėjo būti ir numatytas didelis pradinio kapitalo dydis, sudėtingos licencijavimo procedūros, bet, svarbiausia, maža vartotojų rinka ir miglotos plėtros galimybės.

2.4. Problemos, susijusios su el. pinigų direktyvos 2000/46/EB taikymu mobilaus ryšio operatorių iš anksto apmokėtoms paslaugoms ES šalyse

ES šalių gyventojai mobiliais telefonais naudojami kaip niekada daug. Europoje yra daugiau nei 500 milijonų mobiliojo ryšio vartotojų. Pasak Europos Sąjungos Komisijos narės Viviane Reding (Reding, V. 2009), Europos laukia geros žinios, telekomunikacijų sektorius gali padėti atlaikyti ūkio sunkmetį. Komisarė pažymėjo, kad dėl bendrųjų mobilių atsiskaitymų ES standartų ir taisyklių stokos šiuo metu lieka didelis neišnaudotas mobiliosios komercijos potencialas. Būtina sukurti saugią ir vartotojams priimtina aplinką vykdyti mobiliuosius atsiskaitymus Europoje. Vienas iš veiksmų, siekiant pakelti skaitmeninės ekonomikos lygį, yra stiprinti efektyvią konkurenciją tarp mobiliojo ryšio operatorių ir skatinti nuolatinės investicijas į naujos kartos tinklus bei mobiliojo ryšio paslaugas.

Pirmoji el. pinigų direktyva 2000/46/EB sukūrė galimybę veikti daugeliui mokėjimų organizacijų, leidžiančių el. pinigus. Tačiau licencijuotos organizacijos, kurioms buvo taikomas gana griežtas reguliavimas, vis garsiau kalbėjo apie mobiliojo ryšio operatorių leidžiamas iš anksto apmokėtas korteles ir jomis atliekamus mokėjimus, kurie niekaip nesusiję su mobiliojo operatoriaus paslaugomis ir tokie mokėjimai nereguliuojami, nes jie nelaikomi el. pinigais. Iki to momento nebuvo jokios praktinės patirties, kuri būtų leidusi nustatyti, ar el. pinigų įstaigų išsakytos pretenzijos pagrįstos, nes jei mobiliojo ryšio kompanija turėtų tapti el. pinigų įstaiga, ji susidurtų su reikalavimais, kurių iki to momento net nebuvo jų versle.

Ankstesnėje dalyje nagrinėtos ES Komisijos ataskaitoje buvo užsiminta, kad būtina detalesnė analizė, norint tinkamai identifikuoti mobiliųjų operatorių vykdomą mokėjimų veiklą. Buvo akcentuojama esama problema, ar galima el. pinigų direktyvą pritaikyti reguliuojant mobiliuosius mokėjimus. Daugelis ES šalių narių prašė minėtą klausimą spręsti Bendrijos lygiu, nes nacionaliniai reguliuotojai susidurdavo su kaltinimais, kad vieni el. pinigų leidėjai yra griežtai reguliuojami, tuo tarpu panašiu mokėjimų verslu užsiimančys mobiliojo ryšio operatoriai nereguliuojami. Atskiros ES šalys savaip interpretavo pirmą el. pinigų direktyvą ir mokėjimo paslaugas klasifikavo įvairiai, vienos jų išankstinio mokėjimo korteles priskyrė el. pinigams, kitos ne. Mobilūs operatoriai teikdami dalį savo

paslaugų faktiškai leido el. pinigus. Pačioje el. pinigų direktyvoje 2000/46/EB mobilūs operatoriai nebuvo išskirti, bet jei jie būtų tapę el. pinigų įstaigomis, tuomet susidurtų su skirtingu jų veiklos reguliavimu, nes mobilūs operatoriai pagal savo prigimtį nėra kredito institucijos.

2004 m. ES Komisija išleido konsultaciją dėl el. pinigų direktyvos 2000/46/EB galimo pritaikymo mobiliems operatoriams (*Application of the E-money Directive to mobile operators*, 2004). Šioje konsultacijoje buvo apibendrinti klausimynai, kurie iki tol buvo išsiuntinėti ES valstybėms narėms, mobiliems operatoriams, atsakingoms institucijoms, dėl el. pinigų ir išankstinių mobiliųjų mokėjimo kortelių santykio. Konsultacija buvo rekomendacinio pobūdžio ir sprendimo teisė pripažinti mobilius operatorius el. pinigų emitentais buvo palikta ES šalims narėms. ES Komisija konsultacijoje nurodė, kad el. pinigų direktyva 2000/46/EB reguliuoja visus el. pinigų leidėjus ES, o el. pinigų sąvoka apima ir išankstinio mobilaus mokėjimo korteles bei jų mokėjimų paslaugas. 2004 m. ES šalys taikydamos el. pinigų direktyvą pradėjo susieti mobilių operatorių išankstinio mokėjimo korteles su el. pinigais. Toks susiejimas buvo pradėtas taikyti prekėms ir paslaugoms, už kurias sumokama naudojant mobilių telefoną.

ES Komisija, savo konsultacijoje mobilių operatorių išankstinio mokėjimo korteles laikė el. pinigais, atitinkančiais visus tris sąvokos kriterijus. Buvo konstatuota, kad išankstinio mokėjimo kortelių naudotojai galėjo išleisti turimą elektroninę vertę, išreikštą piniginiu ekvivalentu, ir būtent ši el. vertė gali būti leidžiama kaip mokėjimas už prekes ir paslaugas. Mobiliųjų operatorių išankstinio mokėjimo kortelių pirminė paskirtis yra visiškai kita, o vartotojai pradėjo naudoti saugomą el. vertę ne mobiliojo ryšio paslaugoms. Kitas požymis, priartinęs minėtas korteles prie el. pinigų, buvo tas, kad vartotojas sumoka visą pinigų sumą, kuri atsiranda išankstinio mokėjimo kortelėje. Tokios išankstinio mokėjimo kortelės buvo pradėtos naudoti mokant už prekes ir paslaugas, o kai vartotojas mokėjo už netiesioginės paskirties prekes ir paslaugas, mobilus operatorius tarpininkavo perduodant piniginę vertę tarp paslaugų ir prekių teikėjo ir pirkėjo, kitaip tariant, atlikdavo finansines paslaugas. ES Komisijos konsultacijos išvadose išankstinio mokėjimo kortelės buvo priskiriamos elektroniniams pinigams (*Application of the E-money Directive to mobile operators*, 2004), tose pačiose išvadose sakoma, kad el. pinigai sukuriama ne tada, kai išankstinės mokėjimo paslaugos vartotojas perka prekes ir paslaugas (kitos paskirties, ne mobilių operatorių paslaugas), o tada, kai piniginę vertę, gavęs vartotojo pinigus, mobilus operatorius išsaugo jo išankstinio mokėjimo kortelėje. Kitaip tariant, piniginė vertė išankstinėje kortelėje visada bus laikoma el. pinigais, jei ją bus galima atsiskaityti už trečiųjų šalių, ne mobiliojo operatoriaus, paslaugas. Būtent toks mokėjimas galėjo būti pripažįstamas kaip plataus priimtinumo pavyzdys, atitinkantis el. pinigų direktyvos 2000/46/EB trečią kriterijų (kurią įmonės, kurios nėra emitentai, priima kaip mokėjimo priemonę).

Apibendrinant el. pinigų teisinio reguliavimo patirtį ES šalyse, galima konstatuoti, kad el. pinigai turi daug patrauklių savybių vartotojams, bet platesnis el. pinigų paplitimas tarp ES vartotojų ir prekeivių buvo stipriai kompliktuotas. Sąstingis el. pinigų rinkoje parodė, kad tam tikri el. pinigų rinkos dalyviai plėtojosi ir vystėsi, bet el. pinigų rinka niekaip negalėjo išnaudoti viso galimo potencialo, o nustatytos to priežastys aktualios ir šiuo metu (*Evaluation of the E-money Directive*, 2006). El. pinigų rinkos plėtra užima laiko, todėl mokėjimų priemonėms būtinas tam tikras laikotarpis, kad jos išsivystytų. Buvę atsiskaity-

mų ir mokėjimų įpročiai, vartotojų ir prekeivių įtikinėjimas pereiti prie novatoriškų priemonių neretai tapdavo sudėtingu procesu. El. pinigai yra patogiausi tiesioginės el. komercijos atveju, kai prekės, paslaugos perkamos tinklo režimu. Taip pat nustatyta, kad svarbus platus el. mokėjimų priemonių ratas, didelė mokėjimo paslaugų, priemonių įvairovė, dalis tų priemonių nebuvo el. pinigai, dėl to negalėjo būti reguliuojami, o nereguliuojamos priemonės kėlė vartotojų nepasitikėjimą. Buvusi aiškumo ir skaidrumo stoka vedė prie to, kad dalis veikusių el. mokėjimų sistemų buvo nepatrauklios vartotojams bei prekeiviams ir neleido iš to uždirbti tų sistemų kūrėjams. Buvęs el. pinigų direktyvos 2000/46/EB reguliavimo bei priežiūros režimas, el. pinigų direktyvos sukurtas teisinio reguliavimo modelis buvo sudėtingas ir griežtas, neleidžiantis el. pinigų įstaigoms efektyviai konkuruoti su kredito įstaigomis. Šios problemos sukėlė teises abejones dėl el. pinigų sąvokos pritaikomumo. Buvo sudėtinga pritaikyti el. pinigų direktyvą tam tikriems el. mokėjimų modeliams, kurių neapimdavo el. pinigų apibrėžimas.

El. pinigai buvo svarbiausia priemonė didinant el. komercijos plėtrą ES (ES Komisijos pozicija dėl el. pinigų), tikėtasi, kad el. pinigų rinka leis Europai tapti lydere mokėjimų srityje. Deja, bet el. pinigų rinka vystėsi daug lėčiau, nei buvo tikėtasi ir laukta priimant pirmąją el. pinigų reguliavimo direktyvą, ši rinka taip ir neišnaudojo iki galo savo potencialo. ES atliktas el. pinigų direktyvos 2000/46/EB tyrimas parodė, kad kredito įstaigas el. pinigų leidimo srityje galėjo pakeisti nauji mokėjimų rinkos žaidėjai, tai telekomunikacijų kompanijos, IT kompanijos, interneto paslaugų teikėjai. Esminės kliūtys naujiems rinkos žaidėjams ateiti į el. pinigų rinką buvo šios rinkos nepasislankumas bei griežta teisinė šio sektoriaus apsauga (orientuota į kredito įstaigas). El. pinigų rinkos plėtra priklausė nuo atskirų iniciatyvų palaikant elektroninių pinigų vartojimą, taip pat savo neveikimu įtaką darė vartotojai, prekybininkai. Svarbiausias el. pinigų direktyvos 2000/46/EB tikslas buvo el. pinigų įstaigų plėtra arba įstaigų, veikiančių pagal atsakymą leisti el. pinigus (veikti pagal lengvesnį reguliavimo režimą) plėtra.

ES šalys skirtingai traktavo elektronines mokėjimo priemones, jei mokėjimai atliekami naudojant autonomines ar tiesiogines neautonomines el. pinigų sistemas. Jei mokėjimai buvo atliekami pasitelkus mobiliuosius telefonus, ES šalys taikė skirtingą elektroninių pinigų traktavimą. Taip pat svarbu pažymėti, kad el. pinigų direktyva 2000/46/EB nenurodė, kokios vertės (didelės / mažos) mokėjimus buvo galima atlikti naudojantis el. pinigais. Nors ES Komisija 2004 m. išleido konsultaciją dėl el. pinigų sąvokos pritaikymo mobiliųjų operatorių išankstinio apmokėjimo kortelėms, kurioje nurodė, kad išankstinio mokėjimo paslaugos gali būti laikomos el. pinigais, tačiau savo išvadose ES Komisija paliko dviprasmiškus aiškinimus. Dėl buvusių dviprasmiškų aiškinimų ES valstybėms narėms buvo palikta galimybė skirtingai traktuoti ir reguliuoti mobilių operatorių leidžiamas išankstinio mokėjimo korteles, o tai vieningoje ES mobiliųjų operatorių rinkoje sudarė dideles kliūtis tinkamai vystyti mobilią komerciją.

III. GALIOJANTIS ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TEISINIS REGULIAVIMAS

3.1. Antroji el. pinigų direktyva 2009/110/EB, įtvirtintas naujas elektroninių pinigų teisinis reguliavimas

Kaip minėta ankstesniame skyriuje, pirmoji el. pinigų direktyva 2000/46/EB apibrėžė naujo tipo įmones – el. pinigų įstaigas. Tuo metu el. pinigų įstaigų veiklos sričių ratas buvo apribotas, egzistavo dideli nuosavo kapitalo reikalavimai, o buvę ribojimai investicijų kryptčiai šį naują verslą darė nepatrauklų investuotojams. Prie vis didėjančio neaiškumo el. pinigų reguliavimo srityje prisidėjo vėliau priimtose ES direktyvos: 2005 m. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui*, kuri apribojo (o kai kuriais atvejais ir užkirto) galimybę leisti anoniminius el. pinigus (apie tai bus rašoma kitoje šio skyriaus dalyje), 2007 m. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje*, įvedusi naujas sąvokas, detalizavusi mokėjimų paslaugų klasifikavimą ir veiklos formas (apie tai taip pat bus rašoma kitoje šio skyriaus dalyje), minėtos direktyvos įvedė naujas sąvokas, ribojimus, taip padidindamos ir taip buvusį el. pinigų reguliavimo nenuoseklumą.

Atsižvelgiant į visą surinktą ir išsakytą kritiką pirmajai el. pinigų direktyvai, 2000/46/EB, ES Komisija 2008 m. pateikė pasiūlymą dėl naujos el. pinigų direktyvos (Commission proposes IP/08/1491, 2008). Savo pasiūlyme dėl naujos el. pinigų direktyvos ES Komisija akcentavo modernią ir nuoseklią teisinę sistemą, kuri reikalinga elektroninių pinigų leidimo verslui reguliuoti. ES Komisija siekė didinti tikrąją el. pinigų rinką bei galimų el. pinigų paslaugų skaičių ES. ES Komisija pasiūlyme nurodė pagrindinius naujus iššūkius būsima direktyvai (Commission proposes IP/08/1491, 2008):

- Sukurti technologiškai neutralią ir paprastesnę el. pinigų sąvoką, kuri apimtų visas galimas el. pinigų variacijas, kai mokėjimo paslaugų teikėjas – el. pinigų įstaiga ar kredito įstaiga išleidžia mainais į pinigines lėšas saugomą el. vertę. El. pinigus apibrėžiant kaip gavus lėšų iškeistą piniginę vertę, saugomą el. Laikmenose, ir kuri yra naudojama mokėjimo operacijoms atlikti. Ši sąvoka apimtų autonomines el. pinigų sistemas ir tiesiogines neautonomines el. pinigų sistemas.
- Sukurti galimai naujos rizikos ribojimo mechanizmą ir užtikrinti proporcingumo principo įgyvendinimą, kad galimi nauji ribojimai atitiktų potencialią el. pinigų įstaigų veiklos grėsmę. Taip pat koreguoti buvusį el. pinigų reguliavimą dėl naujos mokėjimų paslaugų direktyvos 2007/64/EB atsiradusių detalesnių mokėjimų atlikimo nuostatų. ES Komisijos pasiūlyme kaip rizikos ribojimo reikalavimas buvo išskirtas pradinio kapitalo reikalavimo el. pinigų įstaigai mažinimas nuo 1 000 000 eurų iki 125 000 eurų, taip leidžiant į rinką įžengti mažesniems žaidėjams. Kita rizikos ribojimo priemonė – naujos formulės, skirtos nustatyti nuolatinio nuosavo kapitalo dydį, sukūrimas. Būtų sukuriamas naujas atsisakymo licencijuotis mechanizmas, pagal kurį mažos el. pinigų įmonės gali gauti leidimą nukrypti nuo teisinio reguliavimo reikalavimų, aiškiai atriboti naujas mokėjimo įstaigas, veiksiančias pa-

gal direktyvą 2007/64/EB, taip pat suderinti veiklos taisykles dėl kovos su pinigų plovimu, atsižvelgiant į ES galiojančius teisės aktų reikalavimus.

- Būtina detalai išaiškinti el. pinigų išpirkimo reikalavimus bei paaiškinti praktinį jų taikymą, ypačiai atsižvelgiant į mobiliojo ryšio operatorių naudojamas iš anksto apmokėtų kortelių sistemas. Vartotojai turi teisę reikalauti iškeisti savo elektroninius pinigus bet kuriuo metu, laikantis naujų nustatytų sąlygų.

Atsižvelgdamas į ES Komisijos siūlymą, ES Parlamentas 2009 m. priėmė *Direktyvą 2009/110/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros*, šios direktyvos 2 straipsnio 2 punkte nustatytas santykinai technologiškai neutralus el. pinigų apibrėžimas: „*elektroniniai pinigai – išleidėjui pateikiamu reikalavimu išreikšta, elektroninėse, įskaitant, magnetines, laikmenose saugoma piniginė vertė, kuri išleidžiama gavus lėšas, skirta mokėjimo operacijoms, kaip apibrėžta Direktyvos 2007/64/EB 4 straipsnio 5 punkte, atlikti ir priimama fizinio arba juridinio asmens, neskaitant elektroninių pinigų išleidėjo*“. Techniniu ir gramatiniu požiūriu naujoje el. pinigų direktyvoje atsiradusi el. pinigų sąvoka apėmė ir išplėstas elektroninių pinigų sistemas, kurios dėl savo veikimo specifiškumo nepatekdavo į pirmosios el. pinigų direktyvos reguliavimo ribas. Dar pačios direktyvos 2009/110/EB preambulės 8 punkte pažymėta, kad „*Elektroninių pinigų apibrėžtis turėtų apimti elektroninius pinigus, kurie laikomi elektroninių pinigų turėtojų priklausiančioje mokėjimo priemonėje arba nuotoliniu būdu laikomi serveryje ir elektroninių pinigų turėtojo valdomi per specialią elektroninių pinigų sąskaitą. Ta apibrėžtis turėtų būti pakankamai plati, kad netrukdytų technologinėms inovacijoms ir apimtų ne tik visus šiandien rinkoje egzistuojančius elektroninių pinigų produktus, bet ir produktus, kurie galėtų būti sukurti ateityje*“. Toks naujas požiūris į el. pinigų sąvoką turėjo įvesti aiškumo, konkretumo atskiriant mokėjimų paslaugas teikiančių kompanijų technologijas (Wilsz, 2011).

Atsiradęs naujas teisinis apibrėžimas darė įtaką el. pinigų rinkos dalyviams bei jų leidžiamų mokėjimų priemonių teisėtumui. Iki pat 2007 m., kol nebuvo priimta mokėjimų paslaugų direktyva 2007/64/EB, el. mokėjimų priemonės sąvoka buvo apibrėžta tik ES Komisijos rekomendacijoje 97/489/EB 1997 m. (aptarta darbo įvadinėje dalyje), rekomendacijoje nurodant konkrečias operacijas elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir santykį tarp išleidusių tokią priemonę įstaigų ir naudojančių jas subjektų. Remiantis galiojusia rekomendacija, el. mokėjimo priemonė buvo skirta: „*grynųjų pinigų paėmimui iš sąskaitos elektronine mokėjimo priemone ir piniginės vertės įkėlimui į el. pinigų priemonę (ar nurašymą iš jos) tokiais įrenginiais kaip grynųjų pinigų išdavimo automatai ir bankomatai (ATM įrenginiai), emitento ar įstaigos, kuri pagal sutartį turi priimti mokėjimo priemonę, patalpose*“, taigi tik autonominės, pakartotinai papildomos el. mokėjimų priemonės galėjo vadintis el. mokėjimų priemonėmis. Buvęs el. mokėjimų priemonės apibrėžimas neleido įtraukti vienkartinės įkrovos dovanų kortelių, taip pat tiesioginių neautonominių el. pinigų sistemų (kai vartotojai savo pinigus laiko paslaugų teikėjo informacinėje sistemoje) į pirmosios el. pinigų direktyvos 2000/46/EB reguliavimo sritį. Tik sėkmingai perkėlus ir papildžius ES rekomendacijos 97/489/EB nuostatas į mokėjimų paslaugų direktyvą 2007/64/EB, atsirado naujas el. mokėjimų priemonės apibrėžimas, į kurį jau pateko visi buvę ar tik kuriami el. mokėjimų produktai.

Direktyvos 2007/64/EB 4 straipsnio 23 punktą technologiškai neutraliai apibrėžė mokėjimo priemonę: „*mokėjimo priemonė – personalizuota (-os) priemonė (-ės) ir (arba) tam tikros procedūros, dėl kurių susitaria mokėjimo paslaugų vartotojas ir mokėjimo paslaugų*

*teikėjas, ir kurias mokėjimo paslaugų vartotojas naudoja mokėjimo nurodymui inicijuoti*⁶. Į šį apibrėžimą patenka platesnis ratas el. atsiskaitymų priemonių. Iki 2007 m. kildavo problemų dėl el. atsiskaitymų priemonių, saugomų tarnybinės stotyse (tiesioginės neautonominės el. mokėjimų priemonės), tinkamo identifikavimo ir pripažinimo pinigais, o nauja el. priemonės sąvoka leido apibrėžti didelį ratą, į kurį patekdavo visi el. mokėjimai (autonominės el. mokėjimų priemonės ir tiesioginės neautonominės el. priemonės).

Naujoje mokėjimo priemonės sąvokoje nurodyta, kad tokia priemonė gali būti personalizuota, t. y. prižiūrima prie asmens, šia priemone asmens tapatybė nustatoma nuotoliniu būdu, jungiantis prie banko ar el. mokėjimų paslaugų teikėjo. Kita sąvokoje svarbi dalis, kad mokėjimo priemonė gali būti tam tikros procedūros. Mokėjimams atlikti nėra būtina turėti fizinį daiktą (kortelę ar kitą laikmeną), asmens identifikatoriumi gali būti jo vartotojo vardas, slaptažodis, kintamas slaptažodis. Toks mokėjimo priemonės sąvokos praplėtimas leido išspręsti iki tol buvusią problemą – mokėjimo priemonės buvo suprantamos tik kaip fizinės laikmenos, kortelės ir kt., o dabar, jei šalys susitaria, o technologijos tai leidžia įgyvendinti, mokėjimų priemone gali tapti ir mūsų pirštas⁶. Geriausias pavyzdys, apibūdinantis sutartas procedūras el. mokėjimuose ir plačiausiai taikomas Lietuvoje – el. bankininkystė, kur vartotojo vardas, slaptažodžiai, kintamų slaptažodžių kortelės yra sutartos procedūros mokėjimams inicijuoti ir atlikti.

Atsiradusi nauja mokėjimo priemonės sąvoka palengvino el. pinigų identifikavimą, mokėjimų sistemų kūrėjams tapo aišku, kokias sistemas jie gali projektuoti ir kad visos tos sistemos pakliūs į el. pinigų reguliavimo sritį, todėl ir išsisukinėti nelieka techninių galimybių. Kitas svarbus momentas – el. pinigų direktyvoje 2009/110/EB pateiktoje el. pinigų sąvokoje nurodyta, kad el. pinigai turi būti priimami ne tik įmonių, kurios nėra el. pinigų emitentai, bet ir fizinį asmenų (*priimama fizinį arba juridinių asmenų*). Šis pokytis labai svarbus, nes pirmoji el. pinigų direktyva nebuvo taikoma sistemoms, kuriose el. vertė mainėsi fiziniai asmenys. Taip pat naujojoje direktyvoje el. pinigai yra apibrėžti kaip *piniginė vertė*, kuri išreikšta valiuta ir el. pinigų paverčia apskaitos vienetais (Wilusz, 2011). Kitaip tariant, el. pinigai negali būti sukuriami be išleistos tikros piniginės vertės. El. pinigai – tai tik forma, valstybės centrinių bankų leidžiamų pinigų formos keitimas iš popieriaus, metalo, įrašų bankų sistemose į el. pinigų. Remiantis nauja el. pinigų direktyva 2009/110/EB, niekas negali išleisti tikrais pinigais nepadengtų el. pinigų, o jei tokias priemones kas leidžia, jos negali būti vadinamos el. pinigais ir joms netaikomas el. pinigų reguliavimas (apie tai plačiau bus kalbama kitoje šio skyriaus dalyje).

Be el. pinigų sąvokos detalizavimo, naujoji el. pinigų direktyva 2009/110/EB numatė dvi naujas išimtis, kada el. pinigų leidėjai gali būti nereguliuojami ir veikti ne kaip el. pinigų įstaiga. Senoji el. pinigų direktyva 2000/46/EB, kaip aptarta anksčiau, numatė tik galimybę veikti pagal atsisakymą licencijuotis, o atsisakymo tvarka skirtingose valstybėse buvo nevienoda. Direktyva 2009/110/EB turi padėti naujai besikuriančiam el. mokėjimų

6 2014 m. gegužės mėn. Lenkijoje veikiantis mokėjimų kortelių operatorius ITCARD kartu su „Hitachi Europe“ pranešė, kad testuoja 1 730 naujų bankomatų, kuriuose integruotas biometrinių duomenų skaitytuvas (konkrečiai pirštų antspaudų). Biometrika naudojama vietoj slaptažodžio, kuris buvo sutarta procedūra, reikalinga patvirtinti konkretaus žmogaus valią (žmogus, naudodamas kortelę, įveda PIN kodą kaip savo personalizuotą saugumo požymį). Tokią pačią sistemą 2014 m. birželio mėn. pradėjo testuoti ir Prancūzijos nacionalinis tarpbankinis tinklas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-06-22]. <<http://www.biometricupdate.com/tag/banks>>

verslui, kuris dėl savo specifikos ar mažų veiklos apimčių neturi finansinių ir žmogiškųjų išteklių licencijuotis. Direktyvos 2009/110/EB preambulės 5 punkte pasakyta, kad „*direktyva neturėtų būti taikoma piniginei vertei, saugomai specialiose išankstinio apmokėjimo priemonėse, skirtose tenkinti konkrečius poreikius, kurių naudojimas yra ribotas todėl, kad jos suteikia galimybę elektroninių pinigų turėtojui įsigyti prekes arba paslaugas tik elektroninių pinigų išleidėjo patalpose arba ribotame paslaugų teikėjų tinkle pagal tiesioginį komercinį susitarimą su profesionaliu išleidėju, arba todėl, kad jos gali būti naudojamos tik riboto asortimento prekėms arba paslaugoms įsigyti.*“ Šios naujosios taisyklės leido verslo subjektams aiškiau identifikuoti savo vykdomą veiklą. Jei grupė parduotuvių siūlo savo dovanų korteles, kurios veikia ribotame tinkle (tik tose parduotuvėse, kurios susitarė) arba tik tam tikroms prekėms, paslaugoms (pvz., visos kuro degalinės ir mašinų plovyklos priimtų), tai remiantis senomis taisyklėmis tokios mokėjimų sistemos jau būtų el. pinigai ir juos leidžiantys subjektai privalėtų licencijuotis. Tačiau įvesta nauja sąvoka „*ribotame tinkle*“ palieka tam tikrus neaiškumus. Direktyvos 2009/110/EB preambulės 5 punkte paaiškinama, kaip turėtų būti suprantamas „*ribotas tinklas*“: „*turėtų būti laikoma, kad priemonė naudojama ribotame tinkle, jeigu ji gali būti naudojama tik prekėms ir paslaugoms konkrečioje parduotuvėje arba parduotuvių tinkle įsigyti arba riboto asortimento prekėms arba paslaugoms įsigyti, nepriklausomai nuo geografinės pardavimo vietos*“, tačiau nėra aišku, kiek parduotuvių gali sudaryti ribotą tinklą, koks tas ribotas prekių asortimentas turi būti. Ar ribotą tinklą reikia nustatyti remiantis aritmetika? Kiek turi būti parduotuvių, ar visos jos turi prekiauti panašiais produktais ir paslaugomis, kur prasideda ir kur baigiasi ribotas tinklas (Courtneidge, 2012)? Atsakymus į šiuos klausimus turi rasti kiekviena ES valstybė atskirai, remiantis tik savo patirtimi.

Minėta pirmoji išimtis yra sveikintinas dalykas, nes besikuriantis verslas gali lengviau ateiti į šią naują mokėjimų rinką šalyje. Tikėtina, kad šalys skirtingai traktuos riboto tinklo sąvoką, jei vienoje šalyje bus priimtas sprendimas nelicencijuoti el. mokėjimų priemonių dėl jų mažo paplitimo, o kita šalis išimtį taikys tik tapačioms paslaugoms ir prekėms, tai ar direktyvos tikslai bus pasiekti? Yra įžvalgų, kuriose pažymima, kad išimtyms derėtų taikyti daugumai produktų ir paslaugų, jei jų vertė yra maža (Courtneidge, 2012). Su tuo galima sutikti, juk el. pinigų pirminė ir teorinė paskirtis – maži, smulkūs, kasdieniai atsiskaitymai, kurie turėtų pagreitinti visuomenės be grynųjų atsiradimą.

Antroji direktyvos 2009/110/EB taikymo išimtis skirta problemos dėl mobiliųjų operatorių leidžiamų el. pinigų spręsti (ankstesniame skyriuje buvo aptartos situacijos, kai mobiliųjų operatorių leidžiamos iš anksto apmokamos kortelės faktiškai patekdavo į buvusią el. pinigų reguliavimo sritį). Direktyvos 2009/110/EB preambulės 6 punkte aiškiai nurodyta, kad „*direktyva nebūtų taikoma piniginei vertei, naudojamai įsigyjant skaitmenines prekes arba paslaugas, kada dėl prekės arba paslaugos pobūdžio operatorius suteikia jai pridėtinę vertę, pvz., parengdamas prieigos, paieškos ar platinimo sistemas, su sąlyga, kad minima prekė arba paslauga gali būti naudojama tik panaudojant skaitmeninį prietaisą, kaip antai mobilusis telefonas arba kompiuteris, ir su sąlyga, kad telekomunikacijų, skaitmeninių paslaugų ar informacinių technologijų operatorius veikia ne tik kaip tarpininkas tarp mokėjimo paslaugų vartotojo ir prekių tiekėjo bei paslaugų teikėjo*“. Suprasti šią išimtį galime paprastai, jei operatorius suteikia galimybę atlikti mikro- ar makromokėjimus už paslaugas ar prekes, kurios gaunamos tiesiai į mobilių / informacinių įrenginių ir yra naudojamos tik pasitelkus šį įrenginį, tada operatorius gali naudotis išimtimi. Jei operatorius tik

tarpininkauja perduodant vertę, t. y. paima pinigus iš vartotojo (abonento ar iš anksto apmokėjusio), sukuria galimybę tą turimą el. vertę perduoti paslaugų ir prekių pardavėjams, o tos paslaugos ir prekės yra naudojamas be mobiliojo / informacinio įrenginio tiesioginio būtinumo, tada operatorius tampa finansines paslaugas teikiančiu subjektu ir jam privalu licencijuotis, priklausomai nuo tokių finansinių paslaugų rūšies. Tai buvo pagrindinis mobiliojo ryšio operatorių klausimas, kuris anksčiau rėmėsi išimtimis pagal pirmą el. pinigų direktyvą. Atsiradęs aiškus atskyrimas leido sukurti novatorišką rinką, kurioje mobilusis telefonas, be tiesioginės savo paskirties, gali tapti mokėjimo priemone. Šios minėtos netaikymo išimtis jau buvo įtvirtintos mokėjimų paslaugų direktyvos 2007/64/EB 3 straipsnio dalyse, todėl pačioje el. pinigų direktyvoje 2009/110/EB yra tik nukreipimas į išimtis įtvirtinusių direktyvą.

Naujoje el. pinigų direktyvoje, be sąvokų išaiškinimų, taip pat konkretizuota, kas gali leisti el. pinigus. Čia atsiranda dvi naujos sąvokos: el. pinigų išleidėjas ir el. pinigų įstaiga. Šios dvi sąvokos atrodo vienodos, bet taip nėra, nes el. pinigų įstaiga – *tai juridinis asmuo, kuriam pagal el. pinigų direktyvą 2009/110/EB išduotas leidimas leisti elektroninius pinigus*. Jungtinėje Karalystėje tokios įstaigos vadinamos autorizuotiems el. pinigų įstaigomis (Courtneidge, 2012). Tuo tarpu el. pinigų išleidėjais gali būti ir kiti subjektai. Pagal el. pinigų direktyvos 2009/110/EB 1 straipsnį el. pinigų išleidėjais gali būti:

- „kredito įstaigos (kaip apibrėžta Direktyvos 2006/48/EB 4 straipsnio 1 punkte);
- elektroninių pinigų įstaigos (licencijuojamas el. pinigų išleidėjas);
- pašto pinigų persiuntimo sistemų (žiro) įstaigos, pagal nacionalinę teisę turinčios teisę leisti elektroninius pinigus (kurios veikia pagal mokėjimų paslaugų direktyvą 2007/64/EB įsteigusios mokėjimų įstaigos);
- Europos centrinis bankas ir nacionaliniai centriniai bankai, kai jie veikia ne kaip pinigų institucija ar kitos viešosios valdžios institucijos;
- valstybės narės ar jų regionų arba vietos valdžios institucijos, kai jos veikia kaip viešosios valdžios institucijos“.

Šis praplėstas subjektų, galinčių išleisti el. pinigus, sąrašas parodo, kad el. pinigus išleisti gali ne tik specializuotos el. pinigų įstaigos, bet ir paprastos kredito įstaigos – bankai, kurie vykdydami savo veiklą gali kurti ir naujus el. pinigų produktus, atskiros licencijos jiems nereikia, nes kredito įstaigos yra reguliuojamos daug griežčiau nei naujos el. pinigų įstaigos (Courtneidge, 2012). Tas pats ir su kitais išvardintais subjektais, visi jie reguliuojami kitų teisės aktų. Įdomu ir tai, kad vietos valdžios institucijoms leidžiama išleisti el. pinigus, jei jos juos išleidžia savo funkcijoms įgyvendinti (viešojo transporto sistemos, valstybės rinkliavos ir t. t.), jos bendradarbiaudamos su finansų įstaigomis gali pasiūlyti novatoriškus atsiskaitymo būdus savo piliečiams, kurie naudojami viešosiomis paslaugomis.

Be išvardintų subjektų, kurie gali išleisti el. pinigus, direktyva 2009/110/EB palieka galimybę mažoms el. pinigus leidžiančioms kompanijoms pasinaudoti kita išimtimi. Direktyvos 2009/110/EB 9 straipsnis numato, kad valstybės narės gali netaikyti visų arba dalies procedūrų ir sąlygų, išdėstytų direktyvos 3 straipsnyje (bendrosios riziką ribojančios taisyklės), 4 straipsnyje (pradinio kapitalo reikalavimas), 5 straipsnyje (nuosavų lėšų dalis), 7 straipsnyje (apsaugos reikalavimai), ir leisti pripažinti kompanijas el. pinigų įstaigomis. Numatyti atitinkami ribojimai, tokie kaip į apyvartą išleistų el. pinigų skaičius, ir čia atsiranda vartojama sąvoka *neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkis*, direktyvos

2009/110/EB 2 straipsnyje ši sąvoka apibrėžta kaip: „finansinių įsipareigojimų, susijusių su kiekvienos kalendorinės dienos pabaigoje per ankstesnius šešis kalendorinius mėnesius išleistais elektroniniais pinigais, bendros sumos vidurkis, apskaičiuotas pirmą kalendorinę kiekvieno kalendorinio mėnesio dieną ir taikomas tam kalendoriniam mėnesiui“. Be sudėtingų matematinių formulių, neapmokėtų el. pinigų sąvoką galime suprasti kaip el. pinigų įstaigos išleistus ir vartotojams išduotus el. pinigus. Visi tie išleisti el. pinigai yra pretenzija juos išleidusiai el. pinigų įstaigai bet kuriuo metu padengti jų grynąją vertę. Kol el. pinigų turėtojai prekybininkai / pirkėjai šiais el. pinigais mainysis tarpusavyje ir nereikalaus jų iškeitimo atgal į šalių centrinių bankų leidžiamus pinigus, tol tokie el. pinigai bus vadinami neapmokėti el. pinigai. Na o tokių neapmokėtų el. pinigų vidurkio apskaičiavimas reikalingas rizikai įvertinti ir nuosavo kapitalo dydžiui nustatyti.

Kitas svarbus direktyvos 2009/110/EB pakeitimas – tai nuosavo kapitalo reikalavimas. Iki 2009 m. el. pinigų įstaigoms buvo numatytas 1 000 000 eurų nuosavų lėšų reikalavimas, naujoji el. pinigų direktyva šį skaičių sumažino iki 350 000 eurų. Sumažinus nuosavo kapitalo reikalavimus tikėtasi, kad naujas el. pinigų įstaigas bus lengviau steigti. Tačiau ir čia valstybės gali nereikalauti iš naujų besikuriančių el. pinigų įstaigų tokios sumos pradiniam kapitalui, jos gali taikyti direktyvos 2009/110/EB 9 straipsnio išimtis, ir, jei naujos el. pinigų kompanijos veiks tik tos šalies teritorijoje, tokiai kompanijai netaikyti 350 000 eurų pradinio kapitalo reikalavimo⁷. Tai numatyta tam, kad prieš pradėdant licencijavimo procedūras el. pinigus norinčios leisti kompanijos priimtų sprendimą remtis numatytomis direktyvos 2009/110/EB 9 straipsnio išimtimis, kurios garantuotų švelnesnį teisinį reguliavimą (nebūtų nustatomas 350 000 eurų pradinis kapitalas), bet tai užkirstų plėtros galimybes, nes toks leidimas galės būti duotas, jei bus tenkintina svarbi sąlyga – veiklos teritorija tik ta šalis, kurioje prašoma leidimo. Tokia galimybė vykdyti el. pinigų išleidimo veiklą vi-soje ES teritorijoje tikrai turėjo tapti patrauklesnė sumažinus reikalaujamą pradinį įstatinį kapitalą nuo 1 000 000 eurų iki 350 000 eurų. Tai ypatingai svarbu mažoms kompanijoms, kurios neturi pakankamai lėšų plėstis, jos gali pradėti veikti vienoje valstybėje, viename mieste ir tam joms nėra būtina turėti reikalaujamo pradinio kapitalo dydžio. Priminsiu, kad pirmoji el. pinigų direktyva net nenumatė tokios galimybės ir mažos el. pinigų kompanijos nesisteigė arba bandydavo techniškai apriboti savo mokėjimų priemones, kad jos nepatektų į buvusios el. pinigų sąvokos rėmus.

Nauja el. pinigų direktyva 2009/110/EB el. pinigų įstaigoms buvo leistos veiklos, kurios anksčiau buvo draudžiamos. Be direktyvoje nurodytų el. pinigų leidimo paslaugos, el. pinigų įstaigos gali užsiimti ir el. pinigų direktyvos 2009/110/EB 6 straipsnyje išvardintomis veiklomis:

- Leidžiama teikti mokėjimų direktyvos 2007/64/EB priede išvardintas paslaugas. Čia įvardintos paslaugos leidžia maksimaliai išnaudoti el. pinigų potencialą, sukurti atskiras mokėjimų sistemas, technologiskai jas valdyti, išleisti savo mokėjimų priemones:
 - „Grynuosius pinigus įmokėti į mokėjimo sąskaitas, grynuosius pinigus išimti iš mokėjimo sąskaitos, lėšų pervedimą į mokėjimo sąskaitą, atidarytą vartotojo mokėjimo paslaugų teikėjo arba kito mokėjimo paslaugų teikėjo įstaigoje: tie-

⁷ Numatytos išimties dėl neapmokėtų el. pinigų vidurkio, veikimo geografinės platumos, tam tikrų veiklos sričių kiekvienoje valstybėje narėje gali skirtis.

sioginio debeto pervedimų vykdymas, įskaitant vienkartinius tiesioginio debeto pervedimus, mokėjimo operacijų vykdymas naudojantis mokėjimo kortele arba panašia priemone, kredito pervedimų vykdymas, įskaitant periodinius pervedimus.

- Vykdyti mokėjimo operacijas, kai mokėjimo paslaugų vartotojui lėšos suteiktos pagal kredito liniją: tiesioginio debeto pervedimų vykdymas, įskaitant vienkartinius tiesioginio debeto pervedimus, mokėjimo operacijų vykdymas naudojantis mokėjimo kortele arba panašia priemone, kredito pervedimų vykdymas, įskaitant periodinius pervedimus.
- Mokėjimo priemonių išdavimas ir (arba) priėmimas. Piniginės perlaidos. Mokėjimo operacijų vykdymas, kuriose mokėtojo sutikimas vykdyti mokėjimo operaciją duodamas naudojant telekomunikacijų priemones, skaitmeninį ar IT prietaisą, ir mokėjimas atliekamas telekomunikacijų, IT sistemos ar tinklo operatoriui, kuris yra tik tarpininkas tarp prekių ir paslaugų teikėjo ir mokėjimo paslaugų vartotojo“.
- Leidžiama teikti paskolas. Jei ta paskola yra kaip papildoma priemonė ir suteikta tik mokėjimo operacijai įvykdyti. Toks el. pinigų įstaigos kreditas turi būti grąžinamas per trumpą laikotarpį, kuris negali būti ilgesnis nei dvylika mėnesių.
- Leidžiamos veiklos ir paslaugos, kurios glaudžiai susijusios su elektroninių pinigų išleidimu ir su mokėjimo paslaugomis (2007/64/EB priede išvardintos paslaugos).
- Leidžiama valdyti mokėjimo sistemą (remiantis direktyvos 2007/64/EB 4 straipsnyje numatyta mokėjimo sistema – lėšų pervedimo sistema, turinti formalią standartizuotą mokėjimo operacijų apdorojimo, kliringo ir (arba) atsiskaitymų tvarką bei bendras taisykles).
- Taip pat leidžiama vykdyti veiklą, kuri nėra el. pinigų leidimas. Tačiau būtina atsižvelgti į taikomus Bendrijos ir nacionalinės teisės aktus, nes šalys gali numatyti tokios veiklos ribojimus.

Svarbiausias iš išvardintų leidimų yra galimybė suteikti kreditą. Tai papildoma priemonė užsidirbti el. pinigų įstaigoms, nes iki 2009 m. buvęs reguliavimas griežtai draudė užsiimti kita veikla, kuri nebuvo susieta su el. pinigų leidimu. Tačiau dabar suteiktas leidimas duoti kreditus neretai klaidingai traktuojamas. Mums įprasta finansų įstaiga – bankas, kreditus duoda iš jam patikėtų pinigų (indelių), o el. pinigų įstaigai tai daryti griežtai draudžiama: nurodytos paskolos neteikiamos iš lėšų, gautų mainais už elektroninius pinigus (2009/110/EB 6 str.). Nes bet kokios lėšos, elektroninių pinigų įstaigų gautos iš elektroninių pinigų turėtojų, nedelsiant iškeičiamos į elektroninius pinigus. Šios lėšos nėra iš visuomenės priimtas indėlis ar kitos grąžintinos lėšos. Kai vartotojai keičia pinigus į el. pinigus, el. pinigų įstaiga lėšas po el. pinigų išleidimo turi apsaugoti ne vėliau kaip per penkias darbo dienas nuo išleidimo momento. *ES valstybės narės ar jų kompetentingos institucijos, vadovaudamosi nacionalinės teisės aktais, gali nustatyti, kokį metodą turi taikyti elektroninių pinigų įstaigos, kad apsaugotų lėšas.* 2009/110/EB 6 straipsnyje nėra konkretizuoti apsaugos būdai, tai kritikuotinas momentas, nes šalys gali numatyti skirtingus reikalavimus, gali leisti el. pinigų įstaigoms lėšas saugiai laikyti šalių centrinių bankų sąskaitose arba gali numatyti įpareigojimą lėšas laikyti komerciniuose bankuose (su visomis galimomis pasekmėmis).

Taigi skolinti el. pinigų įstaiga gali tik laisvas savo turimas lėšas, jas iškeisdama į el. pinigus ir perduodama klientams. Tai, kad iškeistos piniginės lėšos nėra iš visuomenės priimtas indėlis ar kitos grąžintinos lėšos, tad už jas negali būti mokamos jokios palūkanos, *valstybės narės draudžia teikti palūkanas arba kitokią naudą, susijusią su laikotarpiu, kurį elektroninių pinigų turėtojas laiko elektroninius pinigus, trukme*, ir tomis lėšomis el. pinigų įstaiga negali laisvai operuoti.

Direktyvos 2009/110/EB 11 straipsnis detalizuoja el. pinigų išleidimo ir susigrąžinimo galimybę. Dabar vartotojai gali išpirkti savo el. pinigus bet kuriuo metu (iki 2009 m. el. pinigų įstaigos galėjo ir nenumatyti el. pinigų išpirkimo, nors ir buvo numatyta teisė, kad vartotojai gali prašyti išpirkti, bet tokia teisė galėjo būti apribota sutarties (2000/46/EB 3 str.)). El. pinigų direktyvos 2009/110/EB 11 straipsnis nepaliko galimybės el. pinigų emitentams neišpirkti pinigų, o keisti juos privalu nominalia verte, *„valstybės narės užtikrina, kad elektroninių pinigų išleidėjai leidžia nominalios vertės elektroninius pinigus, kai gaunamos lėšos“*, jei keičiamas 1 euras, tai gaunamas 1 el. euras. Taip pat direktyvoje nurodoma, kad *„valstybės narės užtikrina, kad, elektroninių pinigų turėtoji paprašius, elektroninių pinigų išleidėjai bet kuriuo metu nominalia pinigine verte grąžintų turimus elektroninius pinigus.“* Nors direktyvoje nėra aptartas el. pinigų galiojimo terminas, kuris turi būti įtrauktas į sutartį, tačiau nurodoma, kad el. pinigų įstaigos gali nustatyti savo taisykles, jei el. pinigus vartotojas išpirkti prašo praėjus daugiau nei metams nuo el. pinigų sutarties pabaigos. Svarbu akcentuoti, kad patys el. pinigai gali turėti galiojimo laiką, numatytą sutartyje, ir vartotojai apie tai turi būti informuoti. Ir jei tas galiojimo laikas fiksuotas, o nuo jo jau praėję vieneri metai, tai el. pinigai gali būti nekeičiami atgal ir likti el. pinigų įstaigos žinioje. Vartotojai laisvi el. pinigus prašyti išpirkti ir nepasibaigus sutarčiai, o el. pinigų emitentas gali prašyti už tai atlygio, tačiau bet koks mokestis turi būti proporcingas ir atitikti faktines elektroninių pinigų išleidėjo patirtas išlaidas (2009/110/EB 11 str.).

Naujoji el. pinigų direktyva ES šalyse turėjo būti įgyvendinta iki 2011m. balandžio 30 d. (*„Valstybės narės ne vėliau kaip 2011 m. balandžio 30 d. priima ir paskelbia įstatymus ir kitus teisės aktus, būtinus šiai direktyvai įgyvendinti. Jos nedelsdamos pateikia Komisijai tokių priemonių tekstus.“* 2009/110/EB 22 str.). Tai buvo gana trumpas laiko tarpas ir dauguma ES šalių vėlavo su reikiamų teisės aktų pataisomis ar naujų priėmimu. Toliau pateikiamos kelių atrinktų ES šalių el. pinigų direktyvą 2009/110/EB įgyvendinančių teisės aktų priėmimo datos (šalių centrinių bankų duomenimis):

Lietuva – 2011m. gruodžio mėn.

Latvija – 2011m. kovo mėn.

Estija – 2011m. liepos mėn.

Vokietija – 2011m. sausio mėn.

Didžioji Britanija – 2011m. gegužės mėn.

Anksčiau aptarti esminiai naujos el. pinigų direktyvos 2009/110/EB nuostatai, kurie iš esmės keitėsi lyginant ją su pirma el. pinigų direktyva 2000/46/EB. Lietuvoje nauja el. pinigų direktyva 2009/110/EB įgyvendinta atsilikus nuo numatyto termino. LR elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas (LR elektroninių pinigų įstatymas) buvo priimtas 2011m. gruodžio 22 d., o įsigaliojo 2012 m. sausio 1 d. Naujo įstatymo projektas buvo parengtas dar 2010 m. gruodžio mėn. ir iki direktyvoje numatytos datos (2011 m.

balandžio mėn.) buvo likę pakankamai laiko, tačiau priežastys, lėmusios vėlavimą, liko neaiškios.

Kartu su LR elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymo priėmimu keitėsi ir LR mokėjimų įstatymo, ir LR bankų įstatymo nuostatos. Keista tai, kad priimant reikiamų teisės aktų pakeitimus techninis darbas nebuvo iki galo gerai atliktas ir sąvokos, kurios tapo nebe-aktualios, paliktos galioti. Šiuo metu⁸ galiojančio LR bankų įstatymo 2 straipsnyje liko specializuoto banko sąvoka: „*Specializuotas bankas – Lietuvos Respublikoje įsteigta kredito įstaiga, kuriai išduota licencija suteikia teisę teikti tik šio straipsnio 9 dalies 3 punkte (9 dalis. Licencinės finansinės paslaugos – tai: 3 punktas. elektroninių pinigų leidimas) nustatytą licencinę finansinę paslaugą ir Mokėjimų įstatymo 5 straipsnio 5 punkte (LR mokėjimų įstatymo 5 str. Mokėjimo paslaugos. 5 punktas. mokėjimo priemonių išdavimas ir (arba) priėmimas) nustatytą mokėjimo paslaugą*“, nors pačiame LR bankų įstatyme ši sąvoka daugiau niekur nevartojama.

Priimtas LR elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas yra atskiras teisės aktas, kurio pagrindinis ir vienintelis reguliavimo objektas yra el. pinigai. Minėto įstatymo paskirtis yra nustatyti, kurie subjektai gali emituoti el. pinigus Lietuvoje, kokios turi būti el. pinigų leidimo sąlygos, kaip el. pinigai turi būti išperkami atgal, nustatyti aiškiai el. pinigų įstaigų ir užsienio valstybių el. pinigų įstaigų atstovybių licencijavimo tvarką, reguliuoti tokių el. pinigų įstaigų veiklą. Visai tai skirta užtikrinti naujų el. pinigų įstaigų stabilumą, patikimumą ir šių įstaigų klientų apsaugą.

LR el. pinigų įstatymo 2 straipsnyje atkartota direktyvoje 2009/110/EB įtvirtinta el. pinigų sąvoka:

„1. *Elektroniniai pinigai – elektroninių pinigų leidėjams gavus piniginių lėšų (toliau – lėšų) iš fizinių arba juridinių asmenų į apyvartą išleidžiama piniginė vertė, išreikšta kaip reikalavimas jos leidėjui ir turinti šiuos požymius:*

- 1) yra laikoma elektroninėse, įskaitant magnetines, laikmenose;
- 2) skirta mokėjimo operacijoms atlikti;
- 3) priimama asmenų, kurie nėra tų elektroninių pinigų leidėjai.“

Pirmas ir svarbiausias požymis, kad el. pinigai išleidžiami tik gavus lėšų, t. y. iškeičiant juos, panašiai kaip keičiant valiutą, o tos lėšos turi būti teisėtoje apyvartoje esantys pinigai, už kuriuos garantuoja šalies centrinis bankas. Pačioje sąvokoje įtvirtinta teisė tokius el. pinigus keisti tiek juridiniams, tiek fiziniams asmenims. Gauta išleista piniginė vertė tampa pretenzija jos leidėjui, kad bet kada, kada tos vertės turėtojas nuspręs, būtų galima pareikalauti turimą iškeistą vertę grąžinti atgal ir atgauti anksčiau perduotas lėšas. Sąvokoje taip pat detalizuojami požymiai, kuriuos turi atitikti el. pinigų sistema. Pirmasis požymis kalba apie el. pinigų formą, būdami el. dokumentai, jie turi būti saugomi el. būdu. El. dokumentai saugomi el. laikmenose, el. pinigai – ne kas kita, kaip el. dokumentas, kuriame fiksuota pretenzija emitentui, todėl ji turi būti saugoma būtent el. laikmenose. Lieka neaišku, kodėl direktyvoje 2009/110/EB ir LR elektroninių pinigų įstatyme kaip el. pinigų požymis palikta magnetinių laikmenų sąvoka. Juk pačiose magnetinėse laikmenose informacija yra įrašoma el. būdu, tad jos taip pat yra laikomos el. būdu informaciją saugančiomis laikmenomis. Ir nurodant el. pinigų požymius pakaktų parašyti *yra laikoma elektroninėse laikmenose*, tai

8 2014 m. rugpjūčio mėn. aktuali redakcija. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. IX-2085.

apimtų ir autonomines el. pinigų sistemas, kur patys el. pinigai (el. dokumentų forma saugomi) yra saugomi el. laikmenose (lustinės kortelės, kiti el. duomenų kaupikliai), taip pat apimtų ir tiesioginius neautonominis el. pinigus, kai patys el. pinigai (el. dokumentų forma saugomi) įrašyti nutolusioje paslaugų teikėjo tarnybinėje stotyje, o vartotojas naudoja el. priemonę, kurioje įrašyti el. duomenys, reikalingi identifikuoti konkretų klientą (arba konkrečią el. pinigų sąskaitą), ir tokie duomenys gali būti įrašyti į įvairias laikmenas, taip pat ir į el. priemones, naudojančias magnetinio takelio nuskaitymo technologiją.

Antras požymis nurodo, kad turi būti galimybė su tokiais gautais el. pinigais atlikti mokėjimų operacijas. LR mokėjimų įstatymo 2 straipsnyje mokėjimų operacija apibrėžta kaip: „*mokėtojo arba gavėjo inicijuotas lėšų įmokėjimas, pervedimas arba išėmimas neatsižvelgiant į mokėtojo ir gavėjo pareigas, kuriomis grindžiama operacija*“. El. pinigų savininkas turi turėti galimybę atlikti mokėjimą už prekes ir paslaugas, perduodant visą reikiamą sumą pardavėjui, perduoti savo el. pinigus kitam subjektui, nepriklausomai nuo ryšio vienas su kitu. El. pinigais turi būti sudaryta galimybė atlikti tokius pačius veiksmus, kaip ir su šalies centrinio banko pinigais, sumokėti visą sumą, gauti visą sumą ir kt.

Paskutinis labai svarbus požymis – tai plataus el. pinigų priimtino reikalavimas. El. pinigus turi priimti kiti asmenys (fiziniai, juridiniai), neskaitant paties el. pinigų leidėjo. Kiek asmenų turi priimti ir kokie tai asmenys, nėra detalizuojama, tačiau vartojama daugiskaitos forma „asmenų“ (daugiau nei vienas), tad jei atsirastų pradžioje tik vienas, be el. pinigų emitento, kas priims tokius el. pinigus, tai tokia el. vertė neatitiktų visų trijų el. pinigų sąvokos požymių. Tuo tarpu Estijos mokėjimo įstaigų ir el. pinigų įstaigų įstatymo (Payment Institutions and E-money Institutions Act, 2010) 6 straipsnyje apibrėžiant plataus priimtino požymį nurodoma, kad bent vienas asmuo turi priimti el. pinigus (angl. *at least one person who is not the issuer*).

Šie požymiai leidžia atriboti Lietuvos rinkoje esančias rinkodaros priemones nuo tikrų el. pinigų. Esamos lojalumo kortelės, kuriose kaupiami atitinkami taškai, kurie paverčiami eurais (taip patogiau vartotojams) negali būti laikomi el. pinigais. Nors tie taškai / eurai gaunami kaip atitinkama grąža, procentas nuo išleistos piniginės vertės, dažniausiai tokiomis sukauptais taškais / pinigais negalima atsiskaityti visos sumos už perkamą paslaugą / prekę. Net jei kompanija leisdama tokius lojalumo taškus / eurus leidžia jais atsiskaityti visą sumą, tai netenkina trečio požymio, nes pats emitentas priima tokią el. vertę, o ne kitas asmuo. Jei tokiomis sukauptais taškais / eurais būtų galima padengti visą mokėtiną sumą pas pardavėją, kuris nėra susietas su tų taškų / eurų leidėju, tada būtų galima pradėti aiškintis, ar tokia mokėjimų sistema netapo el. pinigais. Tą žinodamos, kompanijos saugosi nustatydamos maksimalų procentą, kurį galima padengti sukauptais taškais / eurais, ir pavadindamos tai tiesiog nuolaida, kurios dydis priklauso nuo sukaupėtų taškų / eurų.

LR el. pinigų įstatyme įtvirtinta technologiškai neutrali el. pinigų sąvoka ir požymiai. Tiek autonominės el. pinigų sistemos, tiek tiesioginės neautonominės el. pinigų sistemos patenka į įtvirtintą apibrėžimą. LR elektroninių pinigų įstatyme taip pat įtvirtintos išimties, kurios leidžia nereguluoti el. pinigus išleidžiančių subjektų, jei jie atitinka tose išimtyse nurodytas sąlygas. Įtvirtintos dvi išimties, pirmoji išimtis nukreipta į plataus priimtino reikalavimą. Kas, jei rinkoje atsiranda nauja kompanija, kuri tik pradeda savo veiklą el. pinigų srityje? Arba esama kompanija, valdanti keletą verslo formų, sugalvoja palengvinti atsiskaitymo procedūras savo klientams? LR elektroninių pinigų įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pirmoji išimtis: „įstatymas netaikomas piniginei vertei, saugomai prie-

monėse, kurias galima naudoti prekėms ar paslaugoms įsigyti tik priemonių leidėjo patalpose arba pagal komercinį susitarimą su leidėju ribotame paslaugų teikėjų tinkle ar tik tam tikroms prekėms arba paslaugoms įsigyti.“ Kaip buvo aptarta ankstesnėje darbo dalyje, šios išimties reikalingos tam, kad smulkus, veiklą pradedantis verslas nebūtų varžomas esamu griežtu teisiniu reguliavimu. Išimties numatytos tokioms situacijoms, kai subjektai pradeda el. mokėjimų paslaugų teikimą, skatinami pačių savo augimo bei klientams patogesnių priemonių kūrimo.

Kompanijos pasirenka kurti savo atsiskaitymo produktus dėl kelių priežasčių: esami el. mokėjimų produktai ir jų įkainiai gali būti nepriimtini, didėjantis poreikis surinkti pinigų savo apyvartinėms lėšoms (kaip klientai perveda pinigus paslaugų teikėjui už būsimus savo pirkimus). Pasiūlydami savo klientams tokias el. mokėjimų priemones, kai apmokama tik už jų pačių teikiamas prekes ir paslaugas, verslo subjektai nepatenka į el. pinigų apibrėžimo ribas, nes tokia priemonė tampa vieno tikslo mokėjimo priemone, veikiančia tik pas vieną paslaugų teikėją, kuris pats ir emituoja tokius el. pinigus. Lietuvoje populiarūs dovanų čekiai, kai klientai sumoka atitinkamą sumą, kurią dovanų čekio gavėjas gali išleisti pasirinktose prekybos vietose. Didžiausiose prekybos centruose, po kurių stogu savo veiklą vykdo dešimtytys pardavėjų, tokie dovanų čekiai plačiai naudojami. Pats prekybos centro savininkas (kompanija) vykdo tokią rinkodarą, administruoja centralizuotą dovanų čekių sistemą, kai surinkti pinigai laikomi, kol išleistą pretenziją (dovanų čekio savininkas perduoda prekybos centro pardavėjui už jo paslaugas / prekes) pateikia pardavėjas atgal prekybos centro savininkui, o tas savo ruožtu atiduoda pinigus pardavėjui. Tai dažniausiai vykdoma fiziniu būdu, čekiai apskaitomi, jie turi grįžti pas juos išdavusią kompaniją, ir tik po to pervedami pinigai. Jei toks modelis būtų perkeltas į elektroninę erdvę, sukurtos laikmenos, kuriose būtų saugoma informacija apie turimą pinigų likutį, ir tokiomis mokėjimų priemonėmis būtų galima atsiskaityti pas to centro pardavėjus, tokia sistema techniškai atitinka el. pinigų apibrėžimą. Tokių el. pinigų leidėjas yra viena kompanija, pinigai sumokami mainais į el. vertę ir ją galima išleisti ne pas tą patį emitentą, bet dešimtyje parduotuvių.

Nelankstus reguliavimas stabdė tokių produktų kūrimą, nes kompanijos, kurių pagrindinė veikla – prekybos centrų administravimas, nenorėjo sudėtingai steigti el. pinigų įstaigų, tad sustabdė novatoriškų produktų kūrimą. Tokioms galimoms situacijoms ir yra numatytos šios LR elektroninių pinigų įstatymo išimties. Pirmos išimties pirmoje dalyje nurodyta, kad įstatymas nebus taikomas, jei el. mokėjimų priemonės gali būti pripažintos el. pinigais, bet juos „*galima naudoti prekėms ar paslaugoms įsigyti tik priemonių leidėjo patalpose*“. Prekybos centrai, kur po jų stogu glaudžiasi dešimtytys kompanijų, gali sukurti savo el. pinigų sistemą, klientai galėtų iškeisti turimus pinigus į el. pinigus ir išleisti juos to prekybos centro parduotuvėse ir tokia verslo plėtra nebūtų reguliuojama nauju LR elektroninių pinigų įstatymu. Tokia išimtis numatyta atsižvelgiant į mažą galimą grėsmę ir vartotojų teisių apsaugą. Po vienu stogu esančios parduotuvės susietos sutartimis su prekybos centrais ir tokia „vietinė“ el. pinigų sistema leistų atsakyti daugelio lojalumo kortelių ar nepatogių popierinių dovanų čekių⁹. Visi iškeisti el. pinigai būtų prekybos centro apskaito-

9 Lietuvoje esami dovanų čekiai nepatogūs, jei čekyje nurodyta suma, ją privalu išleisti vienoje parduotuvėje, suma nėra dalinama, t. y. privalu išleisti visus vienu kartu, jei pirkinio suma mažesnė, gražos pardavėjas neduoda. Dėl šių priežasčių el. pinigai arba el. dovanų kortelės su saugoma verte palengvintų pirkimų procedūras, kai vartotojas turimus pinigus galėtų išleisti keliose parduotuvėse, apmokėdamas skirtingas sumas.

je. Rizika nėra didelė dar ir dėl to, kad sumos nedidelės, vartotojai stengiasi greitai išleisti gautus dovanų čekius, todėl tikėtina, kad panašiai elgsis ir su prekybos centro el. dovanų čekių sistema, paremta el. pinigais. Antra pirmos išimties dalis sako, kad LR elektroninių pinigų įstatymas gali būti netaikomas, jei veikiama „pagal komercinį susitarimą su leidėju ribotame paslaugų teikėjų tinkle ar tik tam tikroms prekėms arba paslaugoms įsigyti“. Gali būti ir taip, kad mokėjimų sistemos kūrėjas, kuris faktiškai leidžia el. pinigus, veikia labai siaurame paslaugų teikėjų rate. Pavyzdžiui, atsiranda kompanija, kuri gali pasiūlyti kavinėms bendrą atsiskaitymų sistemą, kurioje, be atsiskaitymo funkcijos, būtų pateikiamas kavinių valgiaraštis, atsiliepimai, akcijos. Techniškai tokia kompanija pasirinktų tiesioginius neautonominius el. pinigus, veikiančius naudojant mobiliąsias aplikacijas. Esama išimtis leidžia kurti tokį verslą, verslo pradžioje nereikia jaudintis dėl galimų apribojimų ir draudimų. Toks modelis augtų, ir jei tokiomis el. mokėjimų paslaugomis nuspręstų naudotis ir kiti pardavėjai, tai taptų aktualu, kiek jų gali jungtis prie tokios sistemos, kad vis dar būtų galima naudotis tokia įstatymo netaikymo išimtimi? ES teisės aktai ir LR. elektroninių pinigų įstatymas nenurodo, koks skaičius gali būti pasiektas, kad išimtis nustotų galioti, tai spręsti paliekama šalies priežiūros institucijoms. Priežiūros institucijos, taikydamos minėtą išimtį, turi nepersistengti, nėra paprasta nustatyti esminius kriterijus, kuriuos atitikus išimtis negaliotų, o konkrečių skaičių, geografinių ribų nustatymas (kiek ir kur turi veikti el. pinigai, kad vis dar galiotų išimtis) sudarytų sąlygas piktnaudžiauti ir formaliai stengtis neatitikti nustatytų ribų. Priežiūros institucija turi būti lanksti ir išimties taikymo kriterijus nustatyti kiekvienu atveju atskirai, atsižvelgiant į tokios sistemos tikslą, naudojamas priemones, vartotojų ratą, emituotų el. pinigų skaičių.

Kita LR elektroninių pinigų įstatymo netaikymo išimtis tiesiogiai nukreipta į ryšio paslaugų teikėjus, 3 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad įstatymas netaikomas „*piniginei vertei, kuri naudojama atlikti mokėjimo operacijoms, vykdomoms naudojant telekomunikacijų galinius įrenginius, skaitmeninius ar informacinių technologijų įrenginius, jeigu įsigytos prekės tiekiamos ar paslaugos teikiamos į telekomunikacijų galinius įrenginius, skaitmeninius ar informacinių technologijų įrenginius ir jomis naudojamosi juos pasitelkiant, tuo atveju, kai telekomunikacijų, skaitmeninių paslaugų ar informacinių technologijų operatorius veikia ne tik kaip tarpininkas tarp elektroninių pinigų turėtojo ir prekių tiekėjo arba paslaugų teikėjo*“. Įstatyme pateikta gana sudėtinga formuluotė ir jos galimas neteisingas traktavimas gali klaidinti vartotojus. Šios išimties esmė, kad skaitmeninių paslaugų ar informacinių technologijų operatoriai gali išleisti savo el. vertę / el. pinigus, jei jais bus atsikaitoma už prekes ir paslaugas, kurias tiesiogiai ir teiks skaitmeninių paslaugų ar informacinių technologijų operatoriai. Ši išimtis apima mūsų interneto paslaugų tiekėjus, išmaniosios kabelinės televizijos tiekėjus ir mobiliojo ryšio paslaugų tiekėjus. Minėtą veiklą vykdančios kompanijos dažnai siūlo savo klientams papildomas paslaugas, už kurias klientas gali sumokėti, o kad klientui būtų patogiau, tokios kompanijos sukuria savo atsiskaitymų priemones, kurias tiesiogiai naudoja jų klientai.

Tarkime, išmaniosios televizijos operatorius leidžia iš anksto nusipirkti atitinkamą sumą kreditų, kuriuos galima išleisti užsisakant apmokestinamą transliuojamą turinį (laidą, meninį filmą), tai tokie kreditai techniškai gali būti vadinami el. pinigais, nors ir priimami tik to paties operatoriaus, bet išmaniosios televizijos operatorius gali sudaryti sąlygas sumokėti ir ne už jo teikiamas paslaugas, tokias kaip narystės mokestis socialiniuose tinkluose (šiuliakiniai priedėliai atlieka dalį kompiuterio funkcijų), arba specialaus

sveikinimo siuntimas muzikiniame kanale, kurį transliuoja operatorius, bet nėra to kanalo savininkas, o mokama konkrečiai kanalo savininkui. Vartotojams sudarytos sąlygos pervesti norimą sumą kitiems paslaugų teikėjams priartina šį veikimo modelį prie el. pinigų įstaigos. Čia ir pradeda galioti numatyta išimtis, jei vartotojas sumoka už tai, ką gauna, ir naudoja tiesiogiai pasitelkdamas skaitmeninius ar informacinius technologinius įrenginius (televizijos priedėlis, kompiuteris, mobilusis telefonas), tai toks apmokėjimo ir paslaugų teikimo modelis nėra reguliuojamas LR elektroninių pinigų įstatymo. Šioje išimtyje akcentuojama, kad informacinių technologijų operatoriai turi tiesiogiai dalyvauti teikiant paslaugą / prekę, o ne tarpininkauti perduodant vertę, kai mokama už paslaugas / prekes, kurios pristatomos ne į informacinį technologinį įrenginį. Būtent taip veikia tiesioginė el. komerciją (kai prekė / paslauga nuperkama, už ją sumokama ir ji pristatoma į galinį telekomunikacinį įrenginį) vykdančys subjektai Lietuvoje, kai ryšio paslaugų operatorius perduoda savo klientų turimus pas save pinigus paslaugos / prekės teikėjui. Jei subjektai prekiauja paslaugomis / prekėmis, už kurias sumoka naudodami ryšio paslaugų operatoriaus paslaugas, bet pačią paslaugą / prekę gauna fizinėje erdvėje, tada ryšio paslaugų operatorius veikia tik kaip vertės perdavimo tarpininkas, kitaip tariant, jis tampa finansų įstaiga. Plačiau apie šią išimtį bus kalbama kitoje skyriaus dalyje.

LR elektroninių pinigų įstatymo 4 straipsnyje detalizuoti subjektai, kurie gali leisti el. pinigus. Be el. pinigų įstaigų, el. pinigus Lietuvoje turi teisę leisti kredito įstaigos (Lietuvos ir užsienio šalių filialai). Reikalavimai kredito įstaigoms ES ir Lietuvoje yra griežtesni nei el. pinigų įstaigoms (įstatinio kapitalo dydis, nuosavo kapitalo dalis ir t. t.), dėl to kredito įstaigoms numatyta galimybė leisti el. pinigus, nes tai būtų tik papildoma paslauga, kurią teiktų kredito įstaiga, nes pirminė kredito įstaigos paskirtis yra indėlių saugojimas ir paskolų davimas. El. pinigų leidimu Lietuvoje gali užsiimti ir pašto pinigų persiuntimo sistemų įstaigos, kurios savo klientams gali pasiūlyti patogesnes pinigų perdavimo priemones. Jei vartotojai dažnai vykdo pašto perlaidas (dėl patogesnio pašto filialo išdėstymo), pašto pinigų persiuntimo kompanijos savo klientams gali pasiūlyti patogias el. priemones tokiam mokėjimo nurodymui inicijuoti. Klientai gali nusipirkti el. pinigų ir esant poreikiui inicijuoti pinigų perlaidą jiems patogiu būdu. Kitas svarbus subjektas, kuris gali leisti el. pinigus, ES centrinis bankas ir šalių narių centriniai bankai, jei *„jų vykdoma elektroninių pinigų leidimo veikla nėra susijusi su jų, kaip pinigų ar valstybės institucijų, funkcijomis*. Numatytas leidimas ES ir šalių narių centriniams bankams leisti el. pinigus orientuotas į spartesnę tokių paslaugų paplitimą ES. Jei el. pinigų leidimo iniciatyvos gali imtis centriniai bankai, tai kartu su kredito įstaigomis vartotojams jie galėtų pasiūlyti alternatyvas esamiems el. atsiskaitymams, kurios būtų pigesnės nei esamos priemonės¹⁰.

Kitas svarbus subjektas, galintis leisti el. pinigus, tai *valstybės, regionų ir savivaldybių institucijos, kai jos leidžia elektroninius pinigus, atlikdamos savo funkcijas*. Valstybinėms ir vietos savivaldos institucijoms leisti el. pinigus emituoti leista įgyvendinant savo tiesiogines funkcijas. Pasaulyje yra daug pavyzdžių, kai valstybės institucijos, teikdamos savo paslaugas, pradeda naudoti el. pinigus. Viešojo transporto kompanija, kurios savininkė

10 Dažnai komerciniai bankai nekuria savo mokėjimų priemonių, o perka paslaugas iš pasaulinio lygio kūrėjų VISA ir „Mastercard“. Dėl to nuo kiekvienos atliekamos transakcijos sumos atitinkama dalis tenka šių priemonių savininkams. Jei ES centrinis bankas kartu su šalių narių centriniais bankais imtųsi iniciatyvos leisti el. pinigus, paremtus tiesioginių neautonominių el. pinigų technologija, tai tik pagreintų visuomenės be grynųjų atsiradimą ES.

yra valstybė (dažniausiai valdomos per atitinkamą ministeriją), naudoja el. pinigus, kurie palengvina ir pagreitina klientų aptarnavimą¹¹. ES šalyse taip pat yra valstybės ar savivaldos valdomų kompanijų, kurios savo veikloje pradėjo naudoti pačių leidžiamus el. pinigus¹². Lietuvoje taip pat galime rasti tokių pavyzdžių. Šiauliu ir Klaipėdos miestai pradėjo aktyvią turizmo skatinimo projektą „Turisto kortelė ŠIAULIAI – KLAIPĖDA“¹³, nors tai tik nuolaidų sistema, vėliau ji gali išaugti į el. pinigų sistemą. Vilniuje naudojama „Vilniečio kortelė“ taip pat veikia kaip el. pinigų sistema, tik šiuo metu ji taikoma išimtinai transporto paslaugoms, tikėtina, kad artimoje ateityje el. pinigai, esantys „Vilniečio kortelė“ sistemoje, gali būti priimami ir kitų paslaugų teikėjų. Kita sritis, kur el. pinigų sistemos gali duoti apčiuopiamą naudą valstybei, tai socialinė rūpyba, parama nepasiturintiems gyventojams. LR piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo¹⁴, nustatančio paramos skyrimo tvarką gyventojams, 2 straipsnio 13 dalyje pateikiama „Socialinės kortelės“ sąvoka: *„dokumentas, kuriuo nepasiturintiems gyventojams suteikiama teisė pirkti maisto produktus ir kitas būtinas prekes, išskyrus alkoholinius gėrimus, tabako gaminius, loterijos bilietus“*. Sąmoningai pavartota sąvoka „dokumentas“, tai gali būti ir el. dokumentas, saugomas el. laikmenoje – el. pinigai. Savivaldybės gali kurti savo el. pinigų sistemas, kuriomis naudojantis paramos teikimas taptų efektyvesnis. Lietuvoje turime pavyzdžių, kai savivaldybės vietoj grynųjų pinigų ar pinigų pavedimų į asmenų sąskaitas renkasi tikslines mokėjimų korteles (socialinės rizikos šeimos paramą gauna ne grynais pinigais, bet specialiomis kortelėmis, kurios apribotos pirkinių sumai ir pirkinių tipui). Tai puiki galimybė kontroliuoti, kad pinigai nebūtų išleidžiami ne pagal paskirtį, tokios mokėjimų priemonės, veikiančios kaip savivaldybių el. pinigai, gali padėti efektyviau prižiūrėti išleidžiamų lėšų tikslinį panaudojimą.

LR elektroninių pinigų įstatymo 5 straipsnyje įtvirtintas draudimas: *„Fiziniais ar juridiniams asmenims, kurie nėra elektroninių pinigų leidėjai, draudžiama leisti elektroninius pinigus“*, įstatyme pateiktas baigtinis el. pinigų leidėjų sąrašas. Įmonei Lietuvoje, kuri pradeda teikti atsiskaitymų paslaugas, kurios paslaugų techniniai ir veikimo kriterijai atitinka LR elektroninių pinigų įstatymo sąvoką, būtina licencijuotis arba bandyti pasinaudoti įstatymo netaikymo išimtimi, jokių kitų teisėtų galimybių leisti el. pinigus nėra. Iki 2012 m. Lietuvoje įsteigti el. pinigų įtaiga – specializuotą banką, buvo tikrai sudėtinga ir brangu (aptarta ankstesniame skyriuje), bet naujasis LR elektroninių pinigų įstatymas numato naują ir lengvesnį licencijavimo būdą. El. pinigų leidėjas gali rinktis, kiek plačiai geografiškai jis planuoja veikti. Jei el. pinigų leidėjas pasirinkęs technologiją, kuri skirta atsiskaitymams fizinėje erdvėje, naudojant el. laikmenas (kortelėmis paremta sistema, artimo ryšio NFC technologija ir kt.) ir tiems atsiskaitymams inicijuoti bus reikalinga papildoma techninė įranga atsiskaitymo vietose, jam palankiausiai būtų įsigyti ribotos veiklos licencija.

11 Viena didžiausių Japonijoje el. pinigų įtaiga „Suica“, kuri savo veiklą pradėjo nuo viešojo transporto sistemos aptarnavimo 2001 m., dabar išsiplėtė ir naudojama daugelyje prekybos vietų. 2013m. Daugiau nei 30 milijonų iš anksto įkraunamų el. pinigų kortelių „Suica“ cirkuliuoja Japonijoje [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-16]. <<http://www.jreast.co.jp/e/pass/suica.html#category01>>

12 Londono miesto transporto kortelė „Oyster“.

13 Turisto kortelė ŠIAULIAI–KLAIPĖDA [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-16]. <<http://www.ltas.lt/Page/LT/361>>

14 Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas. Valstybės žinios. 2011, Nr. XI-1772.

LR elektroninių pinigų įstatymo 12 straipsnis ribotos veiklos licenciją apibrėžia kaip „veiklos licenciją, kuri galioja tik Lietuvos Respublikoje“. Ribotą licenciją turinčiam el. pinigų leidėjui nustatyti ribojimai išleistam el. pinigų skaičiui: „per pastaruosius 6 mėnesius neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkis (jeigu veikla nevykdoma, verslo plane planuojamas vidurkis) neturi viršyti 900 000 eurų per mėnesį“. LR elektroninių pinigų įstatyme vartojama sąvoka „neapmokėtas elektroninių pinigų vidurkis“, kuris yra „elektroninių pinigų įstaigos finansinių įsipareigojimų, susijusių su kiekvienos dienos pabaigoje per ankstesnius 6 mėnesius leista elektroniniais pinigais, bendros sumos vidurkis, apskaičiuotas pirmą kiekvieno mėnesio dieną ir taikomas tą mėnesį“.

Kas yra aritmetinis vidurkis ir kaip jis apskaičiuojamas, suprantama, bet kodėl el. pinigai, kurie yra iškeisti gavus lėšas ir saugomi el. laikmenose, yra vadinami *neapmokėti el. pinigai*? El. pinigų direktyvoje 2009/110/EB yra vartojamas angliškas terminas „*outstanding electronic money*“, kurio sąvoka angliškai (Oxford Dictionaries, 2014) gali būti apibrėžiama kaip *still in existence*, arba *dealt with* (vis dar egzistuoja, sprendžiamas). Dabartinis lietuvių kalbos žodynas sąvoką *apmokėti* apibrėžia kaip *atlyginti, sumokėti tai, kas priklauso, privaloma* (Lietuvių kalbos žodynas, 2008). Svarbu paminėti, kad el. pinigai yra leidžiami tik gavus mainais lėšų – centrinio banko pinigus. Remiantis el. pinigų reguliavimu ES ir Lietuvoje, el. pinigai negali būti neapmokėti, jie visi turi būti padengti verte – pinigais. Neapmokėtus el. pinigus galime iliustruoti pavyzdžiu: *rinkoje atsiranda el. pinigų leidėjas, kuris pasirenka autonominių el. pinigų, saugomų el. laikmenose – kortelėse, sistemą. Norėdamas paprastesniu būdu pasiekti savo galimus klientus, toks el. pinigų emitentas įrašo fiksuotas el. pinigų sumas į korteles ir pateikia jas į prekybos vietas. Pats el. pinigų emitentas neturi savo nuosavų lėšų padengti tokiems išplatintiems el. pinigams. Kai klientas nusiperka kortelę su joje esančia suma, el. pinigai pradeda cirkuliuoti, o sumokėta suma už el. pinigus grįžta emitentui. Likę pardavime el. pinigai vis dar neapmokėti, bet paruošti naudoti, jei juos pavogs ir pradės naudoti, jie taps teisėta pretenzija emitentui padengti jų vertę. Tai techniškai panašu į Lietuvoje naudojamas taksofonų korteles, tose kortelėse yra įrašyta vertė ir jos nereikalauja jokių papildomų priemonių aktyvuoti naudoti. Tokie el. pinigai galėtų būti vadinami neapmokėtais el. pinigais, kai jie nėra iškeisti gavus lėšų (būtent tai yra draudžiama daryti)*. El. pinigų leidėjas gali iš anksto sumokėti savo lėšomis už leidžiamus el. pinigus ir parduoti pateikti jau padengtus centrinio banko pinigais el. pinigus¹⁵. Latvijos mokėjimų paslaugų ir el. pinigų įstatymo (Law on Payment Services and Electronic Money, 2011) 1 straipsnyje apibrėžiant sąvokas vartojama *apgrozībā esošās elektroniskās naudas vidējais apmērs (latviškai)*, latviškas terminas *apgrozībā* verčiamas kaip *cirkuliacija*. Todėl Latvijoje vartojama sąvoka – „cirkuliacijoje esančių elektroninių pinigų vidurkis“ daug aiškesnė, el. pinigai išleisti, padengti verte yra pas vartotojus (cirkuliuoja sistemoje). Kaip ir Latvijoje, Estijos mokėjimo įstaigų ir el. pinigų įstaigų įstatymo (Payment Institutions and E-money Institutions Act, 2010) 12 straipsnyje apibrėžiant sąvokas vartojama *keskmīne vāljastatud e-raha (estiškai)*, estiškas terminas *vāljastatud* verčiamas kaip *išleisti (emituoti)*. Estijoje vartojama sąvoka *išleistų (emituotų) el. pinigų vidurkis*.

Lietuvoje sąvoką *neapmokėti el. pinigai* būtina keisti aiškesne, nedviprasmiška sąvoka – *apyvartoje esantys el. pinigai, išleisti el. pinigai arba neišpirkti el. pinigai* (iškeisti gavus

15 Tai paplitęs būdas, el. pinigų kompanijos, platindamos korteles, jau būna įrašę el. pinigus (sumos nuo 5 iki 100 eurų).

lėšų ir esantys pas vartotojus iki pareikalavimo juos išpirkti). Tokių išleistų, apyvartoje esančių el. pinigų vidurkis per mėnesį neturi viršyti 900 000 eurų per mėnesį, jei siekiama naudotis ribotos veiklos licencija¹⁶. El. pinigų įstaigos ribotos veiklos licencija nereikalauja griežtos el. pinigų įstaigos kvalifikuotosios įstatinio kapitalo dalies, netaikomi minimalūs nuosavo kapitalo reikalavimai (LR elektroninių pinigų įstatymo 12 str. 1 d.). Tai svarbūs momentai, nes norint gauti el. pinigų įstaigos licenciją, minimalus nuosavas kapitalas turi būti 350 000 EUR (LR elektroninių pinigų įstatymo 20 str.). Nedidelei kompanijai, kuri planuoja verslą el. pinigų srityje, tokia suma gali būti per didelė. El. pinigų įstaigos ribotos veiklos licencijai gauti pakanka įsteigti juridinį asmenį (LR elektroninių pinigų įstatyme numatyta, kad tai gali būti tik akcinė bendrovė arba uždaroji akcinė bendrovė), turinti įstatymuose numatyto dydžio nuosavą kapitalą, kuris turi būti ne mažesnis nei 2500 eurų (LR akcinių bendrovių įstatymas, 2 str. 4 d. reikalavimai steigiant uždaroją akcinę bendrovę). Pradedant el. pinigų verslą galima rinktis lengvesnį pradžios kelią, visą dėmesį orientuoti į paslaugų kokybę ir vartotojų pritraukimą.

Minėtos el. pinigų ribotos veiklos ir el. pinigų licencijos suteikia teisę ne tik leisti elektroninius pinigus, bet ir teikti kitas, LR mokėjimų įstatyme nurodytas mokėjimo paslaugas. Šios naujos veiklos sritys tampa patrauklios el. pinigų verslui, nes sudaro sąlygas, be pagrindinės veiklos, užsiimti ir kita, pelną duodančia veikla. Iki naujo el. pinigų reguliavimo to padaryti buvo neįmanoma, tekdavo tenkintis tik el. pinigų verslo komisiniais mokesčiais. LR mokėjimų įstatymo 5 straipsnis nurodo, kad mokėjimo paslaugos apima grynųjų pinigų įmokėjimą į mokėjimo sąskaitą, grynųjų pinigų išėmimą iš mokėjimo sąskaitos (apima ir visas su mokėjimo sąskaitos tvarkymu susijusias operacijas). Taip pat apima lėšas, suteiktas pagal kredito liniją arba tiesioginį debetą, vienkartinius tiesioginio debeto pervedimus, mokėjimo kortelės ar panašios priemonės naudojimą, kreditinius pervedimus, įskaitant ir periodinius pervedimus. Apima ir lėšas, suteiktas pagal kredito liniją: tiesioginio debeto pervedimai, įskaitant vienkartinius tiesioginio debeto pervedimus, mokėjimo operacijos naudojantis mokėjimo kortele arba panašia priemone ir / arba kredito pervedimai, įskaitant periodinius pervedimus.

16 2014 m. rugsėjo mėn. dėl terimo neapmokėti el. pinigai kreiptasi į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją (el. paštu), bet gautas atsakymas neišsprendžia problemos: „Kaip ir žadėjome, Jūsų klausimą persiuntėme Lietuvos banko ir Finansų ministerijos specialistams. Pasirodo, teisingai spėjome, kad tai pirmiausia sąvokos dalykas. Nors LB specialistai iš pradžių pateikė siūlymą turėti du termino „outstanding money“ atitikmenis „gautinos sumos“ ir „mokėtinos išmokos“, bet vėliau gavome išsamų Finansų ministerijos specialistų paaiškinimą, kuris, jų teigimu, buvo aptartas ir suderintas su LB kolegomis. Štai FM aiškinimas: „Manome, kad terminas „neapmokėti elektroniniai pinigai“ yra pakankamai pagrįstas ir jo keisti nebūtina. Ne visai sutinkame su MRU pateikta šio termino interpretacija – šį terminą reikėtų aiškinti ne per kliento, įsigijusio elektroninius pinigus ir už juos sumokėjusio, bet per elektroninių pinigų įstaigos prizmę. EPEPII neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkį apibrėžia kaip elektroninių pinigų įstaigos finansinių išsipareigojimų, susijusių su kiekvienos dienos pabaigoje per ankstesnius 6 mėnesius leistais elektroniniais pinigais, bendros sumos vidurkį, apskaičiuotą pirmą kiekvieno mėnesio dieną ir taikomą tą mėnesį, t. y. neapmokėti elektroniniai pinigai vertinami per elektroninių pinigų įstaigos finansinių išsipareigojimų pusę. Neapmokėti elektroniniai pinigai, iš vienos pusės, yra pinigai, kurių klientas dar nepanaudojo, jais neapmokėjo prekių ar paslaugų, bet iš kitos pusės, tai yra pinigai, kuriuos elektroninių pinigų įstaigai gali reikėti išpirkti, apmokėti. Būtent pastaroji pusė atspindi apibrėžtyje ir būtent šiuo aspektu šis terminas yra vartojamas įstatyme (sprendžiant dėl ribotos licencijos suteikimo).“

Kita aktuali paslauga – mokėjimo priemonių išdavimas ir / arba priėmimas. El. pinigų verslas be mokėjimo priemonių būtų neįmanomas, nes iškeistus el. pinigus vartotojai turi laisvai pasiekti ir juos valdyti. Be anksčiau išvardintų galimybių, numatyta teisė užsiimti pinigų perlaidomis. Kita paslauga tiesiogiai siejasi su mobiliaisiais mokėjimais – „mokėjimo operacijos, kai mokėtojo sutikimas vykdyti mokėjimo operaciją duodamas naudojant telekomunikacijų galinį įrenginį, skaitmeninį ar informacinių technologijų įrenginį ir mokėjimas atliekamas telekomunikacijų tinklo arba informacinių technologijų sistemos operatoriui, kuris yra tik tarpininkas tarp prekių tiekėjo ar paslaugų teikėjo ir mokėjimo paslaugų vartotojo“. Ankstesnėje dalyje aptarti mobiliųjų operatorių mokėjimai yra priskiriami mokėjimų paslaugoms ir tokioms paslaugos būtinas licencijavimo procesas.

Be visų išvardintų mokėjimo paslaugų, svarbiausia el. pinigų įtaigos funkcija yra leisti el. pinigus (LR elektroninių pinigų įstatymo 10 str.). Svarbu suprasti, kas yra el. pinigų leidimas, kokios el. pinigų leidimo stadijos ir kaip jos realizuojasi praktikoje. Ankstesniuose darbo skyriuose buvo nagrinėti teoriniai reikalavimai el. pinigų sistemoms, aptartas techninis jų veikimo būdas. El. pinigai, būdami pretenzija juos išleidusiam emitentui, yra atitinkami įrašai – el. dokumentai, kurie sukuriami ir išsaugomi, kai vartotojas sumoka atitinkamą pinigų sumą emitentui. El. pinigai negali būti sukuriami be vertės (jie turi būti keičiami, mokant centrinio banko pinigais), o būtent el. pinigų leidimas, atskiros leidimo stadijos gali įvesti tam tikrus neaiškumus ir klaidingai identifikuoti el. pinigų įstaigos veiklą.

Reikia priminti, kad el. pinigų sistemos gali būti autonominės ir tiesioginės neautonominės. Autonominių el. pinigų sistemose el. pinigai įgauną mobilumą, t. y. galimybę keliauti su vartotoju kartu. Perduodant autonominius el. pinigus trečioji šalis (el. pinigų emitentas) nedalyvauja, vartotojai tiesiog apsieičia el. pinigais naudodami specifines technines priemones arba atiduoda vienas kitam laikmenas su ten įrašytais el. pinigais. Šioje situacijoje nėra galimybės klaidingai identifikuoti el. pinigų įstaigos veiklos, nes tik gavusi lėšas ji įrašo el. pinigus į laikmenas ir atiduoda jas vartotojui, taip atlikdama tiesiogines el. pinigų leidimo funkcijas. Be viso to, tokiose sistemose nėra būtina tapti el. pinigų įstaigos klientu ir atskleisti savo tapatybę (tačiau egzistuoja maksimalios įkrovos sumos, apyvartos ribojimai). Autonominių el. pinigų įstaigai yra pareiga išpirkti tokius išleistus el. pinigus ir tą ji privalės padaryti, kai el. pinigų savininkas pateiks juos išpirkti. Jei naudojamas anoniminėmis autonominėmis el. pinigų sistemos paslaugomis, tai ryšio su konkrečiu klientu nėra, egzistuoja tik pinigų plovimo prevenciją nustatančių teisės aktų ribojimai (apie juos bus kalbama kitame darbo skyriuje), kurie gali numatyti pareigą identifikuoti klientą, prieš išperkant el. pinigus.

Autonominių el. pinigų leidimas aiškiai atskiriamas, kai gaunamos lėšos ir el. pinigai įrašomi į laikmenas bei atiduodami klientui, el. pinigų leidimas tampa baigtu, lieka laukti tik el. pinigų išpirkimo, kurį inicijuoti gali asmuo, kuriam yra perduoti el. pinigai. Tuo tarpu tiesioginėse neautonominėse el. pinigų sistemose techninis el. pinigų leidimas įgyvendinamas kitaip, čia išleisti el. pinigai gali būti laikomi tik el. pinigų įstaigos informacinėje sistemoje, kurioje kiekvienas vartotojas yra atitinkamas unikalus žymuo (tai visiškai identifikuotas asmuo, bet gali būti ir anonimas), kuris įrašytas sistemoje. Toks unikalus žymuo / vartotojas sistemoje matomas kaip atskiras profilis / piniginė, arba sąskaita (klientų patogumui). Kai klientas pageidauja įsigyti el. pinigų, jis sumoka už juos el. pinigų emitentui, o el. pinigų emitentas savo sistemos viduje priskiria išleistus el. pinigus (sugeneruotą įrašą)

konkrečiam vartotojui (unikaliam žymeui). Svarbu tai, kad nupirkti el. pinigus gali bet kuris asmuo, jam nėra būtina tapti konkrečios paslaugos vartotoju. Jei asmuo nori nupirkti el. pinigų jau esamam el. pinigų įstaigos klientui, jis perduoda (jam patogiu būdu) pinigus el. pinigų įstaigai ir nurodo, kuriam registruotam tos įstaigos vartotojui jis perka el. pinigus, o el. pinigų įstaiga gautas *lėšas iškeičia į el. pinigus ir sistemoje juos priskiria nurodytam vartotojui*. Tiesioginės / netiesioginės el. komercijos subjektai, tapdami tiesioginių neautonominių el. pinigų įstaigų klientais, gali lengvesniu ir pigesniu keliu gauti pinigus iš savo klientų. Nereikia galvoti apie mokėjimų priemonių įvairovę, kaip ir koku būdu klientas galėtų sumokėti (pinigų perdavimo našta gula ant el. pinigų emitento pečių). El. komercijos subjektai tampa el. pinigų įstaigų klientais ir visus mokėjimus priima el. pinigais. Jei el. komercijos subjektas ir jo klientas yra tos pačios el. pinigų įstaigos klientai, pinigų perdavimas įvyksta greitai, bet jei el. komercijos subjekto klientas nėra el. pinigų įstaigos klientas, neturi el. pinigų, jis gali perduoti reikiamą pinigų sumą el. pinigų emitentui (sau patogiu būdu, pavedimu, grynais, per tarpininkus), su nurodymu iškeisti juos į el. pinigus ir perduoti norimam subjektui, kuris yra tos el. pinigų įstaigos klientas. Taip įgyvendinamas dvipusiškumo reikalavimas, kai norint perduoti (ar net gauti) el. pinigus nėra būtina tapti konkrečios paslaugos vartotoju.

Taip pat sprendžiama pinigų atidavimo klientui problema, kai klientas nesinaudoja tiesioginėmis neautonominėmis el. pinigų įstaigų paslaugomis. Jei tokių (tiesioginių neautonominių) el. pinigų savininkas nori pervesti savo el. pinigus kitam subjektui, bet tas subjektas neturi galimybės priimti el. pinigų arba net nenori tapti el. pinigų įstaigos klientu, tada el. pinigų emitento prašoma išpirkti el. pinigus ir gautą piniginę sumą atiduoti nurodytam asmeniui. El. pinigų išpirkimo procedūra yra paprasta, el. pinigų savininkas pareiškia norą iškeisti el. pinigus ir atgauti už juos sumokėtą piniginę vertę, el. pinigų įstaiga privalo vykdyti šį nurodymą, atiduoti saugomas pinigines lėšas, kurios gautos keičiant el. pinigus.

Kaip ir koku būdu atiduoti pinigines lėšas, renkasi el. pinigų įstaiga, dažniausiai pasirenkamas bankinis būdas, nes bankuose ir laikomos lėšos, gautos mainais už el. pinigus. Vartotojas gali rinktis, kaip ir kam lėšos už iškeistus el. pinigus atiduodamos, jam nėra būtina pačiam jų pasiimti, jis gali nurodyti išpirkti atitinkamą sumą el. pinigų, o lėšas perduoti trečiajam asmeniui, kuris gali ir nebūti el. pinigų įstaigos klientas. Toks el. pinigų išpirkimas ir pinigų už juos atidavimas tiesiogiai susietas su el. pinigų leidimo procesu (iškeitimas ir išpirkimas kitaip techniškai nėra patogus ar net įmanomas, bankai tampa būtinu dalyviu iškeitimo ir išpirkimo procese). Šis veikimo modelis el. pinigų įstaigas daro konkurencingas mokėjimų srityje. Jos gali pasiūlyti klientams mainytis verte tarpusavyje, sistemos viduje, gali pasiūlyti gauti el. pinigus iš asmenų, kurie nėra el. pinigų sistemos klientai, bei atiduoti el. pinigus per išpirkimo procedūrą asmenims, kurie nėra el. pinigų įstaigos klientai. Ypatingai svarbu tai tampa, kai priežiūros įstaigos identifikuoja teikiamas el. pinigų įstaigų paslaugas. *Būtina, kad toks el. pinigų išpirkimas nebūtų pripažįstamas kreditiniu mokėjimu ir klaidingai nustatomi draudimai tuo užsiimti.*

El. pinigų įstaigoms daug naudingiau, kai klientai tik perka el. pinigus ir jais mainosi sistemos viduje, taip galima sumažinti išlaidas juos išperkant, bet kartu jos privalo išlikti konkurencingos mokėjimų srityje, turi pasiūlyti lengvus būdus el. pinigus nupirkti ir vėliau juos išpirkti. Šiuo metu veikiantys el. pinigų emitentai retai sąveikauja tarpusavyje, reta el. pinigų įstaiga leidžia vienos el. pinigų įstaigos el. pinigus pervesti į kitos el. pinigų

įstaigos sistemą, nes techniškai el. pinigai pirmiausiai turi būti išperkami, o vėliau nuperkami kitoje el. pinigų įstaigoje, privalomo tarpusavio sąveikavimo nėra. Galimas modelis, kai vienas asmuo iš vienos el. pinigų įstaigos perves el. pinigus kitam asmeniui, kuris yra kitoje el. pinigų įstaigoje, vartotojui tokia operacija pasirodys paprasta, bet procesų bus kur kas daugiau. Toks nurodymas pervesti į kitą sistemą reiškia, kad el. pinigų įstaiga išpirks el. pinigų sumą (sistemoje pažymės, kad atitinkama el. pinigų suma yra keičiama atgal į centrinio banko pinigus, bei iš sąskaitos, kurioje privalomai saugomos gautos už el. pinigų lėšos, pinigus paruoš perduoti), tada savo kliento vardu lėšas už išpirktus el. pinigus perduos (pasirenkamu būdu) kitai el. pinigų įstaigai su atitinkamu nurodymu nupirkti el. pinigus ir perduoti juos (priskirti konkrečiam klientui jų informacinėje sistemoje) asmeniui, kuriam asmuo siuntėjas iš pirmosios el. pinigų įstaigos ir norėjo perduoti. Dabar tai vienintelis būdas, nes el. pinigų įstaigos negali pasinaudoti centrinių bankų paslaugomis ir pavedimus atlikti darant korekcijas rezervinėse sąskaitose. Ieškomamos patogių būdų, el. pinigų įstaigos tampa viena kitos klientais, atsidaro viena pas kitą el. pinigų sąskaitas, taip jos gali pigiau ir greičiau pasiūlyti tarpusavio sąveikavimą, išvengiant būtinybės naudotis kredito įstaigų paslaugomis.

Anksčiau teorijoje kelti reikalavimai el. pinigų sistemoms tampa neaktualūs, nes keičiasi ne tik technologija, vartotojų poreikiai, bet ir teisinė aplinka, kuri varžo el. pinigų paplitimą ir naudojimą (anonimiškumo nebuvimas, ribojimas sumoms, identifikavimo reikalavimai). Pradžioje el. pinigų siekis buvo išstumti kasdienius smulkius atsiskaitymus grynais pinigais, o dabartiniu metu el. pinigai sudaro palankias sąlygas konkuruoti su tarptautinėmis bankinėmis sistemomis, pasiūlyti klientams patogius, pigius ir greitus mokėjimus el. erdvėje. ES Komisija priimdama 2009 m. el. pinigų direktyvą siekė didinti konkurenciją, nevaržyti pinigų perdavimo verslo, juk el. pinigų įstaigos nukreiptos būtent į vertės (mažos / didelės) perdavimą, kita veikla joms užsiimti draudžiama, todėl reguliuojant ir prižiūrint tokias įstaigas reikia paisyti technologinio neutralumo principo, jei atsiranda nauja techninė galimybė iškeisti, perduoti, išpirkti, valstybė neturi drausti, bet visapusiškai skatinti tai, kas ves mus į visuomenę be grynųjų.

LR elektroninių pinigų įstatymo 10 straipsnis el. pinigų įstaigoms leidžia „teikti glaudžiai su elektroninių pinigų leidimu ir (arba) mokėjimo paslaugų teikimu susijusias papildomas paslaugas, tokias kaip valiutos keitimas, lėšų saugojimo veikla, duomenų kaupimas ir tvarkymas“. Taip pat „valdyti mokėjimo sistemas“, kurių valdymą konkretizuoja LR mokėjimų įstatymo 8 straipsnis, nusakantis mokėjimų dalyvių nediskriminavimo principus, mokėjimų rizikos valdymą bei mokėjimų sistemos dalyvių teises ir pareigas. El. pinigų įstaigoms numatyta ir nauja galimybė – keisti valiutą grynaisiais pinigais. Žinant, kad litas konvertuojamas į eurą, toks leidimas aktualus. Kiek el. pinigų emitentų Lietuvoje keis valiutą fiziniuose erdvėje, sunku prognozuoti, juk el. pinigų įstaigos daugiausiai veikia el. erdvėje, o ar fizinių aptarnavimo padalinių poreikis el. pinigų įstaigoms bus didelis, parodys tik laikas.

Aptartas el. pinigų leidimo procesas nėra reguliuojamas galiojančiais teisės aktais, nėra aiškiai įvardinta, kokios procedūros (techninės / organizacinės) apima el. pinigų leidimą, todėl labai svarbu tinkamai traktuoti šiuos procesus. LR elektroninių pinigų įstatymo 10 straipsnio 3 dalis nurodo, kad „iš elektroninių pinigų turėtojų gautos lėšos nedelsiant, kai tik tai techniškai įmanoma, turi būti iškeičiamos į elektroninius pinigus“. El. erdvėje greitis yra privalumas, todėl el. pinigų emitentas, gavęs patvirtinimą, kad lėšos už norimus el. pinigus pasiekė jį, atsižvelgdamas į savo naudojamą el. pinigų sistemą (autonominė / tiesioginė

neautonominė), perduoda pinigus klientui (atlieka korekcijas sistemoje, nurodymas turimų el. pinigų kiekį, arba įrašo el. pinigus į tam skirtą laikmeną).

Svarbu tai, kad mainais už el. pinigus „*gautos lėšos indėliu ar kitomis grąžintinomis lėšomis nelaikomos*“, todėl numatyta pareiga tokius pinigus saugiai laikyti, kaip išpirkimo garantą. LR elektroninių pinigų įstatymo 22 straipsnis detalizuoja, kaip lėšos, gautos už išleistus elektroninius pinigus, turi būti apsaugotos. Pirmiausiai, el. pinigų įstaiga privalo atskirti tokias gautas lėšas nuo kitų lėšų. El. pinigų įstaigų lėšos, kurios nėra gautos už el. pinigus, negali būti laikomos kartu su lėšomis, gautomis mainais į išleistus el. pinigus (LR elektroninių pinigų įstatymas, 22 str. 1 d.). Numatyta pareiga jas laikyti atskiroje sąskaitoje, kuri turi būti atidaryta LR kredito įstaigoje („*įskaitant užsienio valstybės kredito įstaigos filialą, įsteigtą Lietuvos Respublikoje*) ar kitos valstybės narės kredito įstaigoje“. Čia kyla problema, el. pinigų įstaiga privalo tapti komercinio banko klientu, atsidaryti sąskaitą, kurioje bus laikomos už el. pinigus gautos lėšos. Minėtos sąskaitos turėtų būti specifinės, jos panašios į depozitines¹⁷ sąskaitas, jose el. pinigų įstaiga saugotų gautas už el. pinigus lėšas. Tokią pareigą numato valstybė, bet kokią apsaugą tokioms, privalomai komerciniuose bankuose saugomoms, lėšoms valstybė gali garantuoti?

LR elektroninių pinigų įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad gautas mainais už el. pinigus lėšos „*gali būti investuojamos į saugų, likvidų ir mažos rizikos turtą* (bet nėra garantijų, kad jis nenuvertės, kad jį bus galima greitai realizuoti). *El. pinigų įstaiga privalo imtis priemonių, užtikrinančių elektroninių pinigų turėtojų nuosavybės teisių apsaugą, ypač jeigu elektroninių pinigų įstaiga yra nemoki*“. El. pinigų įstaiga atsidaro sąskaitas komerciniuose bankuose, atskirai ten laiko minėtas lėšas, bet pati neturi garantijų, kad žlugus komerciniam bankui atgaus jos klientams priklausančias lėšas¹⁸. „*Elektroninių pinigų turėtojų lėšos, perduotos elektroninių pinigų įstaigai, yra jų nuosavybė, į jas negali būti nukreiptas išieškojimas pagal elektroninių pinigų įstaigos skolas*“ (LR elektroninių pinigų įstatymas, 22 str. 1 d.), el. pinigų įstaigai bankrutavus, saugomos piniginės lėšos bus

17 Depozitinė sąskaita – banko sąskaita, kurioje laikomos piniginės lėšos, priklauso ne sąskaitos savininkui, o kitiems asmenims, kurias patikėjimo teise ir / ar kitais teisėtais pagrindais valdo bei kuriomis disponuoja sąskaitos savininkas, vykdydamas savo profesinę veiklą (notarai, antstoliai, advokatai, teismai ir kt.).

18 Šiuo metu, el. pinigų įstaigos atsidaro specialiasias sąskaitas komerciniuose bankuose, šių sąskaitų statusas nėra apibrėžtas. Nėra žinoma, ar ten laikomi pinigai gali būti naudojami banko veikloje, ar visa laikoma suma banko bankroto atveju bus grąžinta. Šiuo metu LR Seime įregistruotas įstatymo projektas XIIP-915. Projektu siekiama spręsti su depozitinių sąskaitų teisiniu reguliavimu susijusias problemas ir pateikti depozitinės sąskaitos sutarties sampratą nustatant specialius šios sąskaitos požymius, aiškiai atskiriančius ją nuo kitų sąskaitų rūšių, bei nustatyti, kad vienoje depozitinėje sąskaitoje gali būti laikomos tik kliento patikėjimo teise ar kitais pagrindais valdomos kitiems asmenims priklausančios lėšos arba tik klientui nuosavybės teise priklausančios lėšos, tokiu būdu sprendžiant praktikoje kylančias problemas dėl išieškojimo iš tokių sąskaitų pagal kliento prievolės teisėtumo ir pagrįstumo. LR CK pakeitimo projektu taip pat siekiama sukurti efektyvų teisinį mechanizmą, kuris leistų banko ar kitos kredito įstaigos, kurioje atidaryta depozitinė sąskaita, bankroto atveju tokias lėšas apsaugoti ir jų savininkams grąžinti visas. Tai opi problema, nes po banko „Snoras“ bankroto banke laikytų lėšų negalėjo atgauti maždaug dešimt antstolių. Antstoliai iš skolininkų išieškotas lėšas (alimentus, bankų paskolas, kelių policijos baudas ir kt.) pervadinėjo į depozitinę sąskaitą, iš kurios vėliau buvo atsiskaitoma su kreditoriais. Lėšas banke „Snoras“ laikiusiems antstoliams vėliau buvo kompensuota suma iki draudžiamojo indėlio vertės – 100 000 EUR (345 280 Lt). [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-24]. <<http://vz.lt/article/2013/8/28/simasius-siulo-iteisinti-depozitines-saskaitas#ixzz3GLRCS0wIv>>

grąžintos klientams. Tai panašu į komercinių bankų privalomus rezervus, tik šiuo atveju privalomas rezervas yra 100 %, ir jis laikomas ne šalies centrinio banko, bet komercinio banko sąskaitoje. Kas, jei el. pinigų įstaiga tokiose sąskaitose turės daugiau nei 100 000 EUR (draudžiama indelio suma), o komercinis bankas žlugs? Dabar nėra jokių garantijų, kad el. pinigų įstaiga atgaus visus pinigus.

Valstybė įpareigoja gautas lėšas saugoti komerciniuose bankuose, numato pareigą atsidaryti ten sąskaitas ir mokėti komerciniams bankams atlygį už tokių sąskaitų administravimą, tačiau nenumato garantinio mechanizmo tokioms saugomoms sumoms atgauti. Kodėl el. pinigų įstaigos negali atsidaryti tokių specialių sąskaitų centriniuose bankuose? Už el. pinigus gautas lėšas saugiai laikyti valstybės centriniame banke būtų saugiau. Dabartinis el. pinigų įstaigų veikos reguliavimas Lietuvoje neleidžia to padaryti, todėl egzistuojanti rizika verčia el. pinigų įstaigas atsidarinėti sąskaitas skirtinguose bankuose, ten laikyti pinigines sumas, kurios neviršytų draudžiamosios sumos 100 000 EUR. Kiekviena tokia sąskaita kainuoja, kiekvieno komercinio banko sutarties nuostatos gali keistis, tai tik apsunkina el. pinigų įstaigų darbą.

Valstybė nustatydama tokį reguliavimą privalėtų prisiimti riziką, jei bankas bankrutuoja ir el. pinigų įstaiga negali atgauti visų pinigų (kuriuos ten padėjo ne komerciniais tikslais, o todėl, kad nurodė valstybė), pinigus el. pinigų įstaigai grąžintų valstybė, o tada pati stotų į kreditorių eilę. Negalima numatyti el. pinigų įstaigai pareigą tapti komercinių bankų klientu, bet nesuteikti jokių teisių į tikrą apsaugą (100 000 EUR draudimas negali būti laikoma tinkama apsauga el. pinigų versle). Realus apsaugos mechanizmas – centrinio banko sąskaita, kurioje el. pinigų emitentai saugiai laikytų klientų iškeistas lėšas, bet ne komercinių bankų sąskaitos. Minėtas įstatymo projektas Nr. XIIP-915 dėl depozicinės sąskaitos sąvokos, tokios sąskaitos apsaugos nesulaukė Vyriausybės pritarimo¹⁹. Problema lieka aktuali, teoriškai el. pinigų įstaigų klientų lėšos saugios tiek, kiek saugus komercinis bankas (iki 100 000 EUR), jei suma didesnė, banko žlugimo atveju el. pinigų įstaiga negalės grąžinti piniginių lėšų savo klientams, nors tokią pareigą numato įstatymas.

Kita leidžiama veikla – tai galimybė skolinti. El. pinigų įstaiga gali suteikti paskolą (paskola turi būti susijusi su mokėjimo paslaugomis), bet nurodyta (LR elektroninių pinigų įstatymas 10 str.), kad „*skolintos lėšos yra suteiktos tik kaip papildoma priemonė mokėjimo operacijai atlikti*“, klientai gali pasiskolinti numatomam pirkiniiui ar mokėjimo operacijai, trūkstantį dalį gavę el. pinigais. Tai pat nurodyta, kad jei el. pinigų įstaiga planuoja veikti kitoje šalyje ir ten skolinti, tai tokios skolos turi būti grąžintos per ne ilgesnį kaip 12 mėnesių laikotarpį (LR elektroninių pinigų įstatymas, 10 str. 4 d. 2 p.). Svarbu kad el. pinigų įstaiga negali skolinti už el. pinigus ar mokėjimo operacijai atlikti gautas ir laikomas lėšas, tokie pinigai privalo būti atskirti ir nenaudojami, kaip aptarta anksčiau, jie saugiai atidėti specialiosiose sąskaitose. El. pinigų emitentai negali priimti indelių, visos gautos lėšos tuoj pat keičiamos į elektroninius pinigus.

Tik licenciją turinčiam el. pinigų emitentui suteikta teisė leisti el. pinigus, daryti atitinkamas žymes savo sistemoje, įrašyti el. pinigus į laikmenas. Padėt jam platinti savo el. pinigus ir juos išpirkti jau gali ir el. pinigų emitento vardu veikiantis tarpininkas, taip atsiranda galimybė taikyti platesnes rinkodaros priemones, į pagalbą pasitelkti daugiau el.

19 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. liepos 30 d. nutarimas Nr. 748 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.56, 6.892, 6.894, 6.913 ir 6.928 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 6.9271 ir 6.9272 straipsniais įstatymo projekto nr. XIIP-915“. Vilnius.

pinigų platinimo sąskaitų bei sukurti patogesnę el. pinigų išpirkimo mechanizmą. Nors teisės aktai leidžia el. pinigų įstaigoms savo veikloje naudotis tarpininkais, bet siekiant užtikrinti iškeistų el. pinigų patikimumą numatytas griežtas reikalavimas (LR elektroninių pinigų įstatymas, 22 str. 3 d.): „Elektroninių pinigų turėtojų lėšos, kurios į elektroninių pinigų įstaigos sąskaitą patenka mokėjimo operaciją atlikus bet kuria mokėjimo priemone, turi būti apsaugotos nuo momento, kai jos įskaitomos į elektroninių pinigų įstaigos sąskaitą ar kitaip pateikiamos elektroninių pinigų įstaigai laikantis Mokėjimų įstatyme nustatytų įvykdymo trukmės reikalavimų. Bet kuriuo atveju tokios lėšos po elektroninių pinigų leidimo turi būti apsaugotos ne vėliau kaip per 5 darbo dienas.“ Kaip minėta anksčiau, šio reikalavimo praktišką funkcionavimą el. pinigų įstaigos užtikrina atsidarydamos kreditų įstaigose specialiąsias sąskaitas, kuriose laiko visas gautas už el. pinigus lėšas.

Vienas patogiausių būdų vartotojams įsigyti el. pinigų – sumokėti už juos bankiniu pavedimu, todėl el. pinigų įstaigos nurodo, kad pirkdami el. pinigus vartotojai privalo sumokėti į el. pinigų įstaigos konkrečią sąskaitą. Kai tik lėšos už el. pinigus atsiduria el. pinigų įstaigos sąskaitoje (kuri ir yra speciali sąskaita, kurioje saugomos už el. pinigus gautos lėšos), jos laikomos apsaugotos, kaip ir numato LR elektroninių pinigų įstatymo 22 straipsnis. Gali būti taip, kad vartotojas moka už el. pinigus ir gauna el. pinigus iš karto po atlikto mokėjimo, tačiau lėšos už jau išleistus el. pinigus dar nėra patekusios į el. pinigų įstaigos specialią sąskaitą (nėra apsaugotos). Taip gali atsitikti, kai el. pinigų įstaiga platina savo el. pinigus per tarpininkus, kuriems suteikta teisė tiesiogiai informuoti el. pinigų įstaigą (tarpininko informacinė sistema sąveikauja su el. pinigų įstaigos informacine sistema), kuris el. pinigų įstaigos klientas ir kiek perka el. pinigų. Gavusi tokią informaciją iš savo tarpininko, el. pinigų įstaiga išleidžia norimą el. pinigų sumą ir ją perduoda savo klientui, o lėšos, kurias klientas perdavė tarpininkui, privalo atsidurti el. pinigų įstaigos specialioje sąskaitoje ne vėliau kaip per 5 darbo dienas. Minėtų 5 dienų turi užtekti, kad lėšos iš tarpininko patektų į el. pinigų įstaigos specialias sąskaitas (5 dienų užtenka net tarptautiniam pavedimui, jei el. pinigų tarpininkas veiktų kitose šalyse).

Taip pat detalai sureguliuoti ir el. pinigų išpirkimo procesai. *Elektroninių pinigų leidėjai, gavę elektroninių pinigų turėtojų prašymą, privalo išpirkti jo turimus elektroninius pinigus nominaliąja pinigine verte* (LR elektroninių pinigų įstatymas, 6 str. 2 d.), kaip ir kokia forma pateikti prašymą nurodo el. pinigų išpirkimo sąlygos, kurios būna aptartos el. pinigų leidėjo ir el. pinigų pirkėjo sudarytoje sutartyje (LR elektroninių pinigų įstatymas, 6 str. 3 d.). Kaip ir kitų finansų įstaigų sutartys, el. pinigų įstaigų sutartys turi būti aiškios vidutiniam vartotojui ir prieinamos susipažinti. El. pinigų įstaigos už el. pinigų išpirkimą gali prašyti papildomo atlygio, tai turi būti aptarta sudaromoje sutartyje. LR. elektroninių pinigų įstatymo 6 straipsnio 4 dalyje detalizuoti šie atvejai:

1. *Išpirkti elektroninius pinigus prašoma nepasibaigus sutarties galiojimo terminui.* Tai būtų aktualu, jei el. pinigų įstaiga leistų autonominius el. pinigus. Laikmenos, kuriose saugomi išleisti el. pinigai, sensta, kartu keičiasi ir saugumo reikalavimai, todėl el. pinigų emitentas nustato galiojimo laiką, taip apsidrausdamas nuo galimų saugumo pažeidimų (jei kas bandytų dvigubai išleisti el. pinigus). Jei autonominius el. pinigus prašoma išpirkti dar nepasibaigus jų galiojimui, vartotojo prašoma sumokėti už emitento patiriamas išlaidas. Tiesioginių neautonominių el. pinigų sistemos neturi galiojimo laiko savo el. pinigams (gali būti numatytas galiojimas anoniminiais tokių el. pinigų vartotojams), tokie el. pinigai saugomi el. pinigų leidėjo informacinė-

je sistemoje ir saugumo įgyvendinimo sprendimai nuolatos atnaujinami. Faktiškai tiesioginių neautonominių el. pinigų ištaigų el. pinigai neturi galiojimo trukmės. Kol yra aktyvus vartotojo įrašas informacinėje sistemoje, tol el. pinigai aktyvūs.

2. *Elektroninių pinigų turėtojas nutraukia sutartį prieš sutartyje nurodytą jos galiojimo terminą. Panašiai kaip ir anksčiau minėta, autonominės el. pinigų sistemos išleidžia el. laikmenas, kuriose saugomi el. pinigai. Dažnai tokios laikmenos duodamos klientui veltui*²⁰, tad nutraukus sutartį anksčiau laiko el. pinigų emitentas patiria išlaidų.
3. *Išpirkti elektroninius pinigus prašoma praėjus daugiau negu vieniems metams po to, kai pasibaigia sutarties galiojimo terminas. Šiuo konkrečiu atveju el. pinigų emitentas gali imti net didesnę mokestį, nes pasibaigus el. laikmenos galiojimui el. pinigai lieka el. laikmenoje.* El. pinigų emitentas gavęs tokią laikmeną praėjus dideliu laiku tarpui gali susidurti su sunkumais nustatant tokių el. pinigų tikrumą (savo leistų el. dokumentų autentiškumą). El. pinigų įstaiga gali būti pakeitusi technologiją ir seniai leistų el. pinigų (jei jie buvo autonominiai) neatpažinti.

Lietuvoje įtvirtintas privalomas el. pinigų išpirkimas (el. pinigai iš esmės privalo būti neriboto galiojimo), nurodyta, kad praėjus daugiau kaip metams nuo sutarties galiojimo pabaigos už tai gali būti imamas komisinis mokestis. *Išpirkimo reikalavimo numatymas tiesiogiai siejasi su konkrečių technologijų naudojimu. Todėl atskiros šalys numato skirtingus terminus, kiek maksimaliai (po sutarties galiojimo pabaigos) gali praeiti laiko, kad el. pinigų emitentas galėtų atsisakyti išpirkti el. pinigus. Kaip pavyzdį galima paminėti šias šalis (Courtneidge, 2012):*

- Prancūzija. Pasibaigus el. pinigų sutarties galiojimo laikui, išpirkti el. pinigus privalu per 10 metų. Jiems praėjus, el. pinigų įstaiga neprivalo išpirkti pateiktų pinigų. Tai lemia technologijos. Prancūzijoje veikia autonominė el. pinigų sistema MONEO²¹, paremta el. pinigais, kurie įrašomi į el. laikmenas ir keliauja kartu su klientais. Technologijos keičiasi nuolatos, nauji saugumo sprendimai ir atsirandančios naujos el. laikmenos turi įtakos šiam verslui. Dėl saugumo garantijų nustatomi el. laikmenų galiojimo terminai. Jei klientas savo laikmeną užmiršta ir nenaudoja, pasibaigia el. laikmenos galiojimo laikas, bet ten vis dar yra el. pinigų, tai tokie el. pinigai išperkami tik 10 metų (laikotarpis skaičiuojamas nuo el. laikmenos galiojimo pasibaigimo datos). Jei būtų įvestas neriboto galiojimo reikalavimas, el. pinigų emitentas galėtų susidurti su savo prieš 20 m. leistais el. pinigais, tokių pinigų saugumas gali būti pažeistas, jie gali būti dvigubai išleisti ir emitentas technologiškai negali užtikrinti tokių el. pinigų išpirkimo.
- Jungtinė Karalystė. Pasibaigus el. pinigų sutarties galiojimo laikui, išpirkti el. pinigus privalu per 6 metus. Islandijoje šis privalomas terminas 10 metų, Airijoje 6, Liuksemburge 10.
- Austrija, Čekija, Vokietija, Olandija, Portugalija, Ispanija pasirinko neriboto galiojimo el. pinigų išpirkimo sąlygą. Galima sakyti didžiausia dalis el. pinigų įstaigų lei-

20 Octopus Cards[®] Honkongo el. pinigų sistema, el. laikmenos vartotojams buvo dalinamos nemokamai, vartotojai jų nesaugojo, pamesdavo. Įvedus el. laikmenos mokestį, vartotojai el. laikmeną saugojo. Jei prašoma nutraukti sutartį dar kol el. laikmena galioja, imamas komisinis atlygis, o jei el. kortelės galiojimas baigiasi, bet klientas lieka, el. pinigai nemokamai pervedami į kitą el. laikmeną [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-29]. <<http://www.octopus.com.hk>>

21 MONEO [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-39].< <http://www.moneo.com/>>

džia tiesioginius neautonominius el. pinigus, visą technologiją ir saugumą jos valdo centralizuotose informacinėse sistemose. Dažniausiai galiojimo laikas nustatomas el. laikmenoms, kuriose saugoma klientą identifikuojanti informacija, kad būtų išvengta tokių el. laikmenų klonavimo. El. pinigų įstaiga gali nustatyti galiojimo laiką, bet jis taikomas ne el. pinigams, bet tik klientą identifikuojančiai priemonei²².

Išpirkdamas el. pinigus, el. pinigų įstaigos galėtų nustatyti aukštus komisinius išpirkimo mokesčius. Iš el. pinigų direktyvos 2009/110/EB į LR elektroninių pinigų įstatymą perkeltas sąžiningo išpirkimo principas, nusakantis kad „už elektroninių pinigų išpirkimą imamas papildomas atlygis turi atitikti faktiškai patirtas elektroninių pinigų leidėjo išlaidas“ (LR elektroninių pinigų įstatymas, 6 str. 5 d.). Vadovaujantis šiuo principu, el. pinigų įstaigos komisinio mokesčio dydį nustato pagal faktiškai patiriamas išlaidas. Kiek el. pinigų įstaigai kainuos iš savo specialių sąskaitų komerciniuose bankuose pervesti išpirktus pinigus nurodytam asmeniui, tiek ji ir paprašys sumokėti el. pinigų savininką. El. pinigų savininkas el. pinigų sutarties galiojimo laiku yra laisvas prašyti išpirkti bet kokią jo turimą el. pinigų sumą. Pasibaigus el. pinigų sutarčiai, el. pinigų įstaiga gali numatyti reikalavimą, kad išperkami tik visi likę el. pinigai (LR elektroninių pinigų įstatymas, 6 str. 6 d.). Kai el. pinigų sutartis pasibaigia, bet nėra praėję 1 metai nuo pasibaigimo, el. pinigų įstaiga išperka iš karto visą pateikiamą sumą (el. pinigų savininkas negali rinktis, kiek nori išpirkti jau negaliojančių el. pinigų): „Kai elektroninių pinigų turėtojas pateikia prašymą išpirkti elektroninius pinigus pasibaigus sutarties galiojimo terminui arba praėjus ne daugiau negu vieniems metams nuo sutarties galiojimo termino pabaigos, išperkama visa elektroninių pinigų turėtojo turimų elektroninių pinigų piniginė vertė“ (LR elektroninių pinigų įstatymas, 6 str. 7 d.). Lietuvoje įtvirtintas privalomas el. pinigų išpirkimas. LR elektroninių pinigų įstatyme nurodoma, kokiomis aplinkybėmis privalu išpirkti visą sumą ar dalimis. Nustatytas vienu metų laikotarpis po el. pinigų sutarties pabaigos, per kurį el. pinigų įstaigos turi išpirkti imdamos sąžiningą komisinį atlygį. Bet kas, jei prabėga daugiau nei vieni metai? Pareiga išpirkti el. pinigus lieka: *Elektroninių pinigų leidėjai, gavę elektroninių pinigų turėtojų prašymą, privalo išpirkti jo turimus elektroninius pinigus nominaliąja pinigine verte* (LR elektroninių pinigų įstatymas, 6 str. 2 d.), numatomos tik konkrečios el. pinigų išpirkimo pareigos nepraėjus vieniems metams (visą sumą ir t. t.). Remiantis dabartiniu reguliavimu Lietuvoje, el. pinigų emitentas, praėjus vieniems metams nuo el. pinigų sutarties pasibaigimo, gali nustatyti kitas išpirkimo sąlygas, kitą komisinį atlygį. Taip pat lieka neaiški LR elektroninių pinigų įstatymo 6 str. 9 d. formuluootė: „Asmenų (išskyrus vartotojus), priimančių elektroninius pinigus, ir elektroninių pinigų leidėjų sudaromose sutartyse gali būti nustatytos kitokios elektroninių pinigų išpirkimo sąlygos, negu nustatyta šio straipsnio 4–8 dalyse“. El. pinigų įstaigos leidžia el. pinigus, fizinis asmuo išsikeičia el. pinigus, jis tampa el. pinigų vartotoju, juridinis asmuo išsikeičia el. pinigų, jis taip pat

22 Bijoma, kad išleisus nesaugią el. laikmeną, kurioje klientą identifikuojantys duomenys arba patys el. pinigai gali būti neteisėtai nuskaitomi (klonuojami) ir naudojami kito asmens. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos viešojo transporto sistemos el. laikmenos / kortelės teisiškai nėra pripažįstamos el. pinigais, bet tik joms atsiradus buvo nurodyta, kad pačios laikmenos galioja tik iki tų metų pabaigos. Buvo abejojama, ar pasirinktos el. laikmenos išties saugios, ar nebus bandoma jas klonuoti, taip sudarant galimybę papildyti viena transporto el. kortele naudotis keliems asmenims. Praktika parodė, kad veikia saugumo principas „nulaizymo kaštai viršija pačią gaunamą naudą“, techniškai sudėtinga ir labai brangu. Galime sakyti, kad dabartinė Lietuvos miestų transporto el. kortelių / bilietų sistema yra saugi, nes nurodyto galiojimo laiko el. laikmenos neturi.

tampa el. pinigų vartotoju. Jeigu bet kuris subjektas priima el. pinigus savo žinion, jis jau tampa el. pinigų vartotoju. Sunku suprasti, apie kokius subjektus kalba įstatymo leidėjas, nes yra el. pinigų leidėjas ir el. pinigų turėtojas (LR el. pinigų įstatymas, 2 str. 6, 7 dalys). Gal taip norima išskirti verslo atstovų pasirašomas sutartis su el. pinigų įstaiga? Tokiose sutartyse gali būti numatyti komisiniai už tokių pinigų gavimą ir komisiniai už el. pinigų išpirkimą, taip pat gali skirtis kitos esminės sutarties sąlygos. Minėta įstatymo formuluotė netinkamai suformuluota, el. pinigų įstaiga išleidžia el. pinigus ir visi, kas juos turi, tampa tokios įstaigos klientais – el. pinigų vartotojais, net jei tik gauna el. pinigus ir automatiškai siunčia juos išpirkti.

Nors el. pinigų leidimas ir už juos gautų lėšų apsauga teisiškai sureguliuota, gali atsirasti problemų identifikuojant tokią el. pinigų įstaigų veiklą. Ar visos operacijos tiesiogiai susietos su el. pinigų leidimu / išpirkimu, priklauso tik nuo priežiūros institucijos konkretaus vertinimo. Nėra aiškių kriterijų, kurie leistų atskirti, kurios el. pinigų įstaigos veiklos leidžiant ir išperkant el. pinigus nėra glaudžiai susijusios. Tokios veiklos tinkamas atskyrimas yra būtinas tam, kad būtų galima užtikrinti nuosavo kapitalo pakankamumą. Priežiūros įstaigos nustato nuosavo kapitalo skaičiavimo metodus, kurie gali skirtis priklausomai nuo el. pinigų įstaigos veiklos. Netinkamai identifikavus el. pinigų įstaigos veiklą, priežiūros institucija gali pareikalauti taikyti klaidingą nuosavo kapitalo skaičiavimo metodą ir taip sutrikdyti tinkamą el. pinigų įstaigos darbą. Lietuvoje taikomi A, B, C, D metodai, skirti apskaičiuoti privalomo nuosavo kapitalo dydį mokėjimo įstaigoms ir el. pinigų įstaigoms. El. pinigų įstaigoms aktualiausias D metodas²³, kuris nurodo, kad nuolatinis nuosavo kapitalo poreikis tiesiogiai priklauso nuo išleistų ir apyvartoje esančių²⁴ el. pinigų kiekio, nurodytas 2 % dydis. Tai protingas dydis, žinant, kad visos gautos lėšos už iškeistus el. pinigus turi būti atidėtos į specialią sąskaitą, o el. pinigų įstaigos minimalus nuosavas kapitalas visada turi būti ne mažiau kaip 350 000 EUR. Kuo daugiau el. pinigų įstaiga išleidžia el. pinigų, tuo didėja ir vartotojų skaičius, o kartu ir rizika, kad informacinės sistemos gali nesusidoroti su augančiu srautu. Todėl 2 % nuo apyvartoje esančių el. pinigų – pakankama suma, kad būtų galima užtikrinti rizikos valdymą el. pinigų įstaigoje. Ribotos veiklos licenciją turinti el. pinigų įstaiga privalo neviršyti apyvartoje esančių el. pinigų vidurkio (darbe nagrinėta, kad naudotis išimtimi galima, jei neviršijama 900 000 eurų).

Naujas el. pinigų įstaigų reguliavimas detalai nustato ir kitus su el. pinigų veikla susijusius klausimus: el. pinigų įstaigos steigimas, reikalavimai valdymui, priežiūros funkcijos. Šie reguliavimo klausimai nėra tiesiogiai susieti su darbe nagrinėjama el. pinigų sąvokos problema ir tinkamu el. mokėjimo priemonių identifikavimu. Svarbu paminėti, kad el. pinigų įstaigos licencija, išduoda ES šalyse, galioja visoje ES teritorijoje. LR el. pinigų įstatymo penktas skirsnis reguliuoja el. pinigų įstaigų veikimą kitose šalyse. Svarbiausias

23 „Taikant D metodą elektroninių pinigų įstaigos nuosavo kapitalo poreikis apskaičiuojamas pagal neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkį. Elektroninių pinigų įstaigos nuosavo kapitalo, skirto elektroniniams pinigams leisti, poreikis turi sudaryti ne mažiau kaip 2 % neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkio <...>“. El. pinigų ir mokėjimo įstaigų nuosavo kapitalo skaičiavimo taisyklės. Lietuvos banko valdybos 2009 m. gruodžio 24 d. nutarimu Nr. 240 (Lietuvos banko valdybos 2012 m. sausio 12 d. nutarimo Nr. 03-5 redakcija).

24 Aprašant nuosavo kapitalo pakankamumo skaičiavimo metodiką, vartojama sąvoka „neapmokėtų elektroninių pinigų vidurkis“, darbe nurodyti argumentai, kodėl ši sąvoka netinka.

principas – pranešimas apie planuojamą veiklą ir informacijos pateikimas. Lietuvoje registruota ir licencija gavusi el. pinigų įstaiga, norinti teikti paslaugas kitose ES šalyse, apie tai privalo pranešti savo priežiūros įstaigai, ši informuos tos šalies (kurioje planuojam teikti paslaugas) priežiūros įstaigą. Taip pat jei kuri kita ES šalių el. pinigų įstaiga norės veikti Lietuvoje, Lietuvos priežiūros įstaiga (Lietuvos bankas) turės gauti informaciją iš konkretios šalies priežiūros įstaigos.

Yra kitas aktualus klausimas – decentralizuotos elektroninių mokėjimų priemonės, kurios dažnai vadinamos el. pinigais. Pavyzdžiui, tokia nauja ir problemų kelianti priemonė yra Bitcoin valiuta (BTC), ji leidžia atlikti mokėjimus realiu laiku, bet kuriam gavėjui, bet kurioje vietoje (Bitcoin project, 2012). Tai kriptografinė pinigų sistema, veikianti informacinių technologijų ir galinių įrenginių tinklų pagrindu (Maurer, 2011). Bitcoin pradžia laikoma 2009 m. sausio mėn., menamas Bitcoin kūrėjas yra Satoshi Nakamoto. Bitcoin veikia asmuo – asmeniui (P2P) principu, visą informaciją apie apsitikėjimus šia kriptografinė valiuta yra koduojama ir atitinkamai išsaugoma vartotojų (visų žmonių, kurie prisijungė prie Bitcoin) kompiuteriuose. Kiekvienas Bitcoin vartotojas turi baigtinį sąrašą visų operacijų Bitcoin valiuta. Bitcoin generavimo algoritmas veikia taip, kad didėjant pinigų kiekiui apyvartoje lėtėja ir tokių pinigų generavimo galimybė, o galutinė sugeneruota suma bus 21 milijonas BTC valiutos. Į šia decentralizuotą kriptografinę valiutą rimčiau pažiūrėta 2011 m. gegužės mėn., kai 1 BTC nuo 8 JAV dolerių pakilo iki 31 JAV dolerio. Reikia paminėti, kad teisine prasme tai ne el. pinigai, decentralizuota sistema reiškia, kad nėra emitento, nėra kam pateikti pretenzijos, BTC vertas tik tiek, kiek juo pasitiki vartotojai (labai panašu į valiutų rinkas). El. pinigų teisinio reguliavimo negalima taikyti Bitcoin sistemai, nes tenkinami tik du požymiai iš trijų: saugomi el. laikmenose ir priimami kitų, kurie nėra el. pinigų leidėjai. Naujų BTC kasimas / generavimas nėra pinigų išleidimas, už BTC nėra mokama, nes yra galimybė programiniu būdu sugeneruoti (kiti neturi laiko generuoti, todėl perka jau sugeneruotus iš tų, kurie parduoda BTC, o keityklos tik tarpininkauja keičiant). ES centrinis bankas savo ataskaitoje apie mokėjimų schemas (Virtual Currency Schemes, 2012) analizavo su Bitcoin susijusias problemas, aptarė galimą riziką. Ataskaitoje aptarta ir tokios valiutos sistemos įtaka finansiniam stabilumui ES ir kitose šalyse. ES centrinis bankas nurodo problemą dėl el. pinigų sąvokos taikymo Bitcoin valiutai, tačiau dėl santykinai mažo paplitimo, neapčiuopiamo ryšio su esama ekonomika, mažos įtakos finansinėms paslaugoms, nusprendė didesnę dėmesį atkreipti tik tada, jei iš esmės pasikeis aplinkybės. Apžvalgoje atliktas virtualiosios valiutos Bitcoin ir el. pinigų palyginimas (Virtual Currency Schemes, 2012). ES centrinio banko nuomone, Bitcoin nėra ir negali būti tapatinama su el. pinigais, nes neatitinka esminių el. pinigams keliamų reikalavimų – el. pinigai išleidžiami leidėjams gavus lėšų. Kaip minėta, Bitcoin sugeneruojami be vertės, t. y. nėra padengti centrinio banko pinigais. Taip pat el. pinigų leidėjai yra įpareigoti išpirkti jų išlestus el. pinigus nominaliąja pinigine verte. Įsigyjant Bitcoin valiutą, už ją sumokėtų lėšų grąžinimas nėra užtikrinamas (niekas nėra įpareigotas jų nupirkti iš jų).

ES apibrėžta nauja *mokėjimo priemonės* sąvoka palengvino el. pinigų identifikavimą, mokėjimų sistemų kūrėjams tapo aišku, kokias sistemas jie gali projektuoti, kokios sistemos paklius į el. pinigų reguliavimo sritį. Sumažinta galimybė dėl sistemos techninių sprendimų išsisukinėti nuo teisinio reguliavimo.

Įtvirtindama naują *el. pinigų* sąvoką, direktyva 2009/110/EB numatė dvi naujas išimtis, kada el. pinigų leidėjai gali būti nereguliuojami ir veikti ne kaip el. pinigų įstaiga. Lietuvoje

priimtas LR elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas yra atskiras teisės aktas, kurio pagrindinis ir vienintelis reguliavimo objektas yra el. pinigai. Nustatyta, kurie subjektai gali emituoti el. pinigus Lietuvoje, kokios turi būti el. pinigų leidimo sąlygos, kaip el. pinigai turi būti išperkami atgal, nustatyta aiški el. pinigų įstaigų ir užsienio valstybių el. pinigų įstaigų atstovybių steigimo tvarka. Siektinas tikslas – užtikrinti naujų el. pinigų įstaigų stabilumą, jų patikimumą, šių įstaigų klientų apsaugą.

LR elektroninių pinigų įstatyme įtvirtinta *technologiškai neutrali* el. pinigų sąvoka ir požymiai. Tiek autonominės el. pinigų sistemos, tiek tiesioginės neautonominės el. pinigų sistemos patenka į įtvirtintą apibrėžimą. LR el. pinigų įstatyme taip pat įtvirtintos išimties, kurios leidžia nereguluoti el. pinigus išleidžiančių subjektų, jei jie atitinka tose išimtyse nurodytas sąlygas (platus priimtinumo reikalavimas ir telekomunikacijų kompanijų veikla mokėjimų srityje).

Kitas svarbus direktyvos 2009/110/EB pakeitimas – tai nuosavo kapitalo reikalavimas. Iki 2009 m. el. pinigų įstaigoms buvo numatytas 1 000 000 eurų nuosavų lėšų reikalavimas, naujoji el. pinigų direktyva šį skaičių sumažino iki 350 000 eurų.

Lietuvoje įtvirtintą sąvoką „neapmokėti elektroniniai pinigai“ derėtų keisti aiškesne, nedviprasmiška sąvoka – „apyvartoje esantys el. pinigai“, „išleisti el. pinigai arba „neišpirkti el. pinigai“ (iškeisti gavus lėšų ir esantys pas vartotojus iki pareikalavimo juos išpirkti).

El. pinigų leidimas ir už juos gautų lėšų apsauga teisiškai reguliuojama, tačiau atsiranda problemų identifikuojant tokią el. pinigų įstaigų veiklą. Visų operacijų vertinimas, ar jos tiesiogiai susietos su el. pinigų leidimu / išpirkimu, priklauso tik nuo priežiūros institucijos konkretaus vertinimo. Nėra aiškių kriterijų, kurie leistų atskirti, kurios el. pinigų įstaigos veiklos leidžiant ir išperkant el. pinigus (taikomos priemonės praktikoje) nėra glaudžiai susijusios.

Svarbu suprasti, kas yra el. pinigų leidimas, kokios el. pinigų leidimo stadijos ir kaip jos realizuojasi praktikoje. Vartotojas gali rinktis, kaip ir kam lėšos už iškeistus el. pinigus atiduodamos, jam nėra būtina pačiam jų pasiimti, jis gali nurodyti išpirkti atitinkamą sumą el. pinigų, o lėšas perduoti trečiajam asmeniui, kuris gali ir nebūti el. pinigų įstaigos klientas. Toks el. pinigų išpirkimas ir pinigų už juos atidavimas tiesiogiai susietas su el. pinigų leidimo procesu (iškeitimas ir išpirkimas kitaip techniškai nėra patogus ar net įmanomas, bankai tampa būtinu dalyviu iškeitimo ir išpirkimo procese). Šis veikimo modelis el. pinigų įstaigas daro konkurencingas mokėjimų srityje. Jos gali pasiūlyti klientams mainytis vertę tarpusavyje, sistemos viduje, gali pasiūlyti gauti el. pinigus iš asmenų, kurie nėra el. pinigų sistemos klientai, bei atiduoti el. pinigus per išpirkimo procedūrą asmenims, kurie nėra el. pinigų įstaigos klientai.

Valstybė įpareigoja gautas lėšas saugoti komerciniuose bankuose, numato pareigą atsidaryti ten sąskaitas ir mokėti komerciniams bankams atlygį, už tokių sąskaitų administravimą, tačiau nenumato garantinio mechanizmo tokioms saugomoms sumoms atgauti. Nėra jokių garantijų, kad el. pinigų įstaiga atgaus visus pinigus. El. pinigų įstaigos galėtų atsidaryti specialias sąskaitas centriniuose bankuose, tačiau dabar tokios galimybės nėra. Už el. pinigus gautas lėšas saugiai laikyti valstybės centriniame banke būtų saugiau. Dabartinis el. pinigų įstaigų veikos reguliavimas Lietuvoje neleidžia to padaryti, todėl egzistuojanti rizika verčia el. pinigų įstaigas atsidarinėti sąskaitas skirtinguose bankuose, ten laikyti pinigines sumas, kurios neviršytų draudžiamosios sumos 100 000 EUR. Kiekvienos tokios sąskaitos administravimas kainuoja, kiekvieno komercinio banko sutarties nuosta-

tos gali keistis, tai tik apsunkina el. pinigų įstaigų darbą. Valstybė nustatydamą tokį reguliavimą privalėtų prisiimti riziką, jei bankas bankrutuoja ir el. pinigų įstaiga negali atgauti visų pinigų (kuriuos ten padėjo ne komerciniais tikslais, o todėl, kad nurodė valstybė), visus saugomus pinigus el. pinigų įstaigai grąžintų valstybė.

3.2. Problemos, susijusios su el. pinigų direktyvos 2009/110/EB įgyvendinimu

3.2.1. Elektroninių pinigų įstaigų ir mokėjimų įstaigų santykis mobiliųjų operatorių mokėjimo paslaugų atskyrimas Lietuvoje

ES priimta mokėjimo paslaugų direktyva (2007/64/EB) ir 2009 m. Lietuvoje įsigaliojęs LR mokėjimo įstaigų įstatymas įvedė tam tikro neaiškumo reguliuojant el. mokėjimo priemones. Darbe plačiai aptarta, kas yra el. pinigai ir kuom jie skiriasi nuo kitų el. mokėjimo priemonių, o apie tai, kas yra mokėjimų įstaiga ir kuo ji skiriasi nuo el. pinigų įstaigos, kalbėta nebuvo.

Kaip ir el. pinigų įstaigos, mokėjimo įstaigos savo veiklai privalo gauti licencijas (LR mokėjimo įstaigų įstatymas, 5,6 str.):

- *mokėjimo įstaigos licencija* suteikia teisę mokėjimo paslaugas teikti visoje ES. Nustatyta, kad, priklausomai nuo ketinamų teikti mokėjimo paslaugų, minimalus nuosavas kapitalas gali būti nuo 20 iki 125 tūkst. eurų²⁵.
- *ribotos veiklos licencija* suteikia teisę teikti mokėjimo paslaugas tik LR teritorijoje. Įmonėms, norinčioms gauti mokėjimo įstaigos ribotos veiklos licenciją, netaikomi privalomo kapitalo reikalavimai. Numatyta sąlyga, kad mokėjimo įstaigos (įskaitant tarpininkus, už kuriuos ji prisiima visą atsakomybę) mokėjimo operacijų sumos vidurkis neturi viršyti 3 000 000 eurų per mėnesį.

LR mokėjimo įstaigų įstatymo 4 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad „*Mokėjimo įstaiga, teikdama vieną ar daugiau mokėjimo paslaugų, gali turėti tik mokėjimo sąskaitas, skirtas tik mokėjimo paslaugoms teikti. Visos lėšos, kurias mokėjimo įstaiga gauna iš mokėjimo paslaugų vartotojų mokėjimo paslaugoms teikti, nelaikomos indėliu ar kitomis grąžintinomis lėšomis ir elektroniniais pinigais*“. Iš šios formuluotės aišku, kad mokėjimų įstaiga negali išleisti el. pinigų. Pagal savo pirminę paskirtį mokėjimo įstaiga gali užsiimti tik vertės perdavimu, bet ne jos saugojimu ar kūrimu. Esminis skirtumas tas, kad vartotojas į mokėjimų įstaigą kreipiasi jau žinodamas, kam ir kokią sumą jis nori perduoti (perlaidos, mokėjimų pavedimai). Kartu su piniginėmis lėšomis, kurios perduodamos mokėjimo įstaigai, perduodamas ir nurodymas, ką su jomis daryti. Mokėjimų įstaiga negali priimti lėšų iš vartotojų ir laikyti jas pas save, kol vartotojas nurodys, ką su jomis daryti. Tokią išvadą galima daryti remiantis teiginiu: „*visos lėšos, kurias mokėjimo įstaiga gauna iš mokėjimo paslaugų vartotojų mokėjimo paslaugoms teikti, nelaikomos indėliu ar kitomis grąžintinomis lėšomis*

25 Teikiant tik pinigų perlaidos paslaugas, minimalus nuosavas kapitalas ne mažiau kaip 20 tūkst. eurų. Teikiant paslaugas, susijusias su operacijų atlikimu naudojant telekomunikacinį įrenginį, kai mokėjimo įstaiga atlieka tarpininko funkciją tarp tiekėjo ir vartotojo – minimalus nuosavas kapitalas ne mažiau kaip 50 tūkst. eurų. Teikiant visas mokėjimo paslaugas, minimalus nuosavas kapitalas ne mažiau kaip 125 tūkst. eurų.

ir elektroniniais pinigais. Jeigu mokėjimo įstaigą sudarytų technines galimybes vartotojams pateikti lėšas ir laikyti jas mokėjimo įstaigos sąskaitose, o vėliau duoti nurodymą, kam ir kokią sumą perduoti, tai patektų į el. pinigų įstatymo reguliavimo sritį ir tokias paslaugas reikėtų vadinti el. pinigų leidimu. Dėl to mokėjimo įstaigos klientams negali sudaryti techninių sąlygų laikyti pinigų, pinigai turi būti gaunami su išankstiniu nurodymu, kam juos perduoti. Praktikoje tai vienintelis kriterijus, kurį taikant galima atskirti, ar įstaiga teikia mokėjimo paslaugas, ar leidžia el. pinigus. Tačiau 2013 m. ES Komisija pateikė naujus teisės aktų pasiūlymus mokėjimų srityje:

- Mokėjimo sąskaitų direktyvą (2013/0139(COD));
- Mokėjimo paslaugų direktyvą (2013/0264 (COD));
- Tarpbankinio mokesčio reglamentą (2013/0265 (COD)).

Mokėjimo sąskaitų direktyva (2013/0139(COD)) reguliuos naujas paslaugas, kurios susietos su *mokėjimo sąskaita*, taip pat reguliuos *įkainių skaidrumą* ir *įkainių palyginimo galimumą*. Taip pat naujoji direktyva reguliuos *mokėjimo sąskaitų* perkėlimą iš vieno mokėjimo paslaugų tiekėjo į kitą bei *mokėjimo sąskaitų* (ir visų susietų paslaugų) *prieinamumą*. Direktyva (2013/0139(COD)) suteiks galimybę palyginti skirtingose ES šalyse taikomus įkainius už tapčias mokėjimo paslaugas.

Mokėjimo paslaugų direktyva (2013/0264 (COD)) papildys esamą 2007 m. direktyvą (aptarta ankstesniuose skyriuose), detalizuos mokėjimo įstaigų steigimą ir veiklą ES, kartu ir mokėjimo paslaugų teikimą. Naujoji mokėjimo paslaugų direktyva (2013/0264 (COD)) sieks padidinti mokėjimų sistemų *darnumą* ir *efektyvumą* ES šalyse, reguliuodama sieks sudaryti vienodas veiklos sąlygas mokėjimo paslaugas teikiantiems bei besiruošiantiems teikti subjektams. Siekiama didinti vartotojų apsaugą ir pačių mokėjimų saugumą, norima, kad atsirastų bendri techniniai standartai (kaip buvo minėta darbe, tai leistų sistemoms tarpusavyje sąveikauti) ir mažinti komisinius mokesčius už mokėjimo paslaugas. Naujoji mokėjimo paslaugų direktyva numato galimybę suteikti mokėjimo ir elektroninių pinigų įstaigoms teisę netiesiogiai dalyvauti mokėjimo sistemose (t. y. Minėtoms įstaigoms būtų leista bendrai jungtis į sistemas su bankais, taip tampant lygiomis šalimis). Toks techninis įgyvendinimas leistų mokėjimo paslaugų teikėjams pasiūlyti daugiau mokėjimo paslaugų vartotojams.

Kitas svarbus žingsnis reguliuojant ES mokėjimo paslaugas ir šių paslaugų rinką – tarpbankinio mokesčio reglamentas (2013/0265 (COD)). Šio reglamento tikslas – nustatyti tarpbankinius mokesčius, kuriuos tenka mokėti vartotojams, atsiskaitant mokėjimo priemonėmis (mokėjimo kortelės ir kt.). ES siekia reguliuoti šį mokesčio dydį, taip skaidrindama šį verslą, sudarydama galimybę naujiems ir esamiems žaidėjams efektyviau konkuruoti.

Planuojamas naujas ES mokėjimo paslaugų reguliavimas rinkos dalyviams sukels problemų. Kompanijoms bus sudėtinga įvertinti, ar jų verslo modelis ir kuriami mokėjimo produktai bus pripažinti *mokėjimo paslaugomis*, ir ar jiems taikys naują direktyvą. Naujoji direktyva siekia sureguliuoti esamas *tikrąsias* mokėjimo paslaugas ir naujai besikuriančias (Fatier, 2013). Nors direktyvos projekte ir yra įvardintas tikslas sureguliuoti naujai besikuriančias mokėjimo paslaugas, bet aiškaus mokėjimo paslaugos apibrėžimo taip ir

nepateikia. Kaip ir pirmoji mokėjimo paslaugų direktyva 2007/64/EB, naujoji direktyva mokėjimo paslaugas apibūdina remdamasi požymiais (2013/0264 (COD), 1 priedas):

„Mokėjimo paslaugos:

7. Prieiga prie mokėjimo sąskaitų grindžiamos paslaugos, kurias teikia mokėjimo paslaugų teikėjas, kuris nėra sąskaitą tvarkantis mokėjimo paslaugų teikėjas, ir kurios gali būti:

(a) mokėjimo inicijavimo paslaugos;

(b) informacijos apie sąskaitas paslaugos.“

Kaip ir anksčiau, taip ir dabar mokėjimo paslauga nėra apibrėžta konkrečiai, nurodyta, kad tai: *bet kurios I priede nurodytos rūšies veikla* (2013/0264 (COD), 4 str. 3 p.). Ir vėl mokėjimų rinkos dalyviai, teismai, priežiūros įstaigos, vartotojai galės skirtingai suprasti *mokėjimo paslaugą*. Tarp elektroninių pinigų leidimo ir kitų mokėjimo paslaugų beveik nelieta skirtumo. Tai, kas yra el. pinigai ir kaip jie leidžiami gavus lėšų, plačiai aptarta darbe, bet kas yra mokėjimo sąskaitos? Jei tai nėra grąžintinos lėšos ir el. pinigai, tai kaip jas vadinti? El. pinigai yra pretenzija į vertę, kuri saugoma el. forma, lėšos saugomos mokėjimo sąskaitoje taip pat yra kliento pretenzija į tą saugomą vertę. Abiem atvejais klientas nurodo, kam perduoti dalį ar visą turimą pretenziją, o el. pinigų emitentas ir mokėjimo sąskaitas siūlanti įstaiga perduoda norimą vertę gavėjui. Nėra aiškos ribos tarp mokėjimo paslaugoms priskirtų veiklų ir el. pinigų. El. pinigai savaime nėra tikrieji pinigai, o tik pretenzija emitentui, kuri gali būti saugoma tarnybinėje stotyje arba pačioje el. laikmenoje ir dėl to nėra esminio skirtumo tarp el. pinigų ir mokėjimo paslaugos priemonės (kuri gali būti apibrėžta kaip priemonė, skirta atlikti mokėjimą), kaip ir mokėjimo sąskaita, kuri taip pat sukuria pretenziją į ten saugomas lėšas. Dėl šių dviprasmybių yra siūlymų sujungti el. pinigų ir mokėjimo sąskaitų sąvokas (Fatier, B. 2013). Gal ES Komisijai tikrai derėtų plačiau panagrinėti galimybę sujungti el. pinigų direktyvą su naująją mokėjimų paslaugų direktyvą? Taip būtų galima išvengti nesusipratimų, kurie kyla identifikuojant rinkoje naują teikiamą el. mokėjimų paslaugą. Besikuriančios naujos kompanijos susiduria su sunkumu: kaip identifikuoti, kokią atsiskaitymų priemonę jie leis? Ar tai bus el. pinigai, ar kliento mokėjimo sąskaita mokėjimo įstaigoje? Į šiuos klausimus turi atsakyti šalies, kurioje planuojama steigti, priežiūros institucijos. Dėl to skirtingos šalys gali skirtingai traktuoti mokėjimo priemones ir el. pinigus.

Lietuvoje taip pat susiduriama su problemomis identifikuojant el. mokėjimų paslaugas. Darbe jau nagrinėtas mobiliųjų operatorių santykis su el. pinigais, pateiktas tokios veikos vertinimas, bet įsigaliojus LR mokėjimų įstaigų ir LR el. pinigų įstaigų įstatymui mobiliųjų operatorių vykdomos mokėjimų paslaugos netapo aiškesnės.

Mobilieji operatoriai Lietuvoje leidžia savo klientams vykdyti el. mokėjimus (ankstesniame skyriuje aptartos rūšys, mokamos sumos), ir tai jie daro daugiau nei 10 metų. LR mokėjimų įstaigų įstatymas buvo priimtas 2009 m. gruodžio mėn. Tapo aišku, kad įstatyme išvardintos mokėjimo paslaugos palies ir mobilius operatorius. LR mokėjimų įstaigų įstatymo 5 straipsnio 7 punkte nurodyta, kuri paslauga tiesiogiai liečia mobilius operatorius: „*mokėjimo operacijos, kai mokėtojo sutikimas vykdyti mokėjimo operaciją duodamas naudojant telekomunikacijų galinį įrenginį, skaitmeninį ar informacinių technologijų įrenginį ir mokėjimas atliekamas telekomunikacijų tinklo arba informacinių technologijų sistemos operatoriui, kuris yra tik tarpininkas tarp prekių tiekėjo ar paslaugų teikėjo ir mokėjimo*

paslaugų vartotojo.“ Nurodoma, kad mokėjimui inicijuoti ir atlikti yra būtinas mobilus įrenginys, kad suma keliauja mobiliam operatoriui ir mobilus operatorius tą sumą kliento vardu perduoda paslaugų teikėjui.

Mobilus operatorius veikia tik kaip vertės / pinigų pardavėjas – tarpininkas. Lietuvoje mokėjimų įstaigos reguliuojamos nuo 2009 m. (naujas teisinis reguliavimas, įgyvendinantis ES mokėjimų paslaugų direktyvą), tačiau mobilieji operatoriai, kurie mokėjimus (sms micro- / makro-) vykdė iki įstatymo išgaliojimo, neskubėjo gauti licencijas šiai veiklai. Lietuvos banko duomenimis, mobilieji operatoriai licencijas gavo daug vėliau: UAB „Bitė Lietuva“²⁶ 2011-09-29, UAB „Omnitel“²⁷ 2011-07-28, UAB „TELE2“²⁸ 2013-08-08. Kas lėmė tokį vėlavimą? Gal mobilieji operatoriai stokojo specifinių žinių? Gal operatorių vykdomi el. atsiskaitymai, jų supratimu, nepateko į reguliavimo sritį? Pirmiausiai reikia paaiškinti, kokie mobiliųjų operatorių mokėjimai, patenka į LR mokėjimų įstaigų įstatyme išvardintų mokėjimo paslaugų ratą. Mobilieji operatoriai siūlo paslaugas dviejų tipų klientams: *nuolatiniai abonentiniai klientai* (pasirašę paslaugų teikimo sutartį) ir *iš anksto apmokėtų sąskaitų klientai* (inėšama norima pinigų suma, kliento nesaisto pasirašytos sutartys). Pirmuoju atveju (*nuolatiniai abonentiniai klientai*) su mobiliuoju operatoriumi atsiskaito *atidėto apmokėjimo* būdu. Pirmiausiai suteikiamos paslaugos, kurios fiksuojamos sąskaitoje, kurią gauna klientas. Klientas atsiskaito už suteiktas paslaugas, ir jei mobilusis operatorius tarpininkavo perduodant vertę, visos mokėtinės sumos įrašomos į sąskaitą. Šiuo konkrečiu atveju mobilusis operatorius vykdo mokėjimo įstaigos funkcijas, nes išrašydamas sąskaitą nurodo, kokią sumą klientas turi sumokėti, ir tik gavęs kliento pinigus perveda juos paslaugų teikėjui. Kitaip tariant, mobilus operatorius gauna išankstinį nurodymą, kam jis turės perduoti gautus kliento pinigus. Tai klasikinis mokėjimo įstaigos veikimas, kai perduodama vertė iš anksto žinant gavėją. Abonentiniams klientams mobilieji operatoriai Lietuvoje gali teikti tokias paslaugas nenusižengdami teisiniam reguliavimui, ir tai patvirtina jų turimos licencijos. Galima tik spėti, kodėl mobilieji operatoriai delsė su licencijavimu, bet vienas stiprus argumentas ne jų naudai – LR elektroninių pinigų įstaigų įstatymas, kurį jau buvo ruošiamasi priimti 2011m. pabaigoje. LR elektroninių pinigų įstatyme numatytos išimties, kada paslaugų teikėjas gali leisti el. pinigus, bet nesivadovauti LR elektroninių pinigų įstatymu. Pirmoji išimtis aptarta darbe (nukreipta į plataus priimtimumo požymį), antroji išimtis tiesiogiai liečia mobiliuosius operatorius ir jų vykdomas el. atsiskaitymų operacijas. LR elektroninių pinigų įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad įstatymas netaikomas: „*piniginei vertei, kuri naudojama atlikti mokėjimo operacijoms, vykdomoms naudojant telekomunikacijų galinius įrenginius, skaitmeninius ar informacinių technologijų įrenginius, jeigu įsigytos prekės tiekiamos ar paslaugos teikiamos į telekomunikacijų galinius įrenginius, skaitmeninius ar informacinių technologijų įrenginius ir jomis naudojamasi juos pasitelkiant, tuo atveju, kai telekomunikacijų, skaitmeninių paslaugų ar*

26 UAB „Bitė Lietuva“ mokėjimo įstaigos ribotos veiklos licencija. Lietuvos bankas [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-20]. <http://www.lb.lt/DpkLicenses/LicenseNew.aspx?institution_id=196&ln=lt&type=2>

27 UAB „OMNITEL“ mokėjimo įstaigos ribotos veiklos licencija. Lietuvos bankas [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-20]. <http://www.lb.lt/DpkLicenses/LicenseNew.aspx?institution_id=159&ln=lt&type=2>

28 UAB „TELE2“ mokėjimo įstaigos ribotos veiklos licencija. Lietuvos bankas [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-20]. <http://www.lb.lt/DpkLicenses/LicenseNew.aspx?institution_id=516&ln=lt&type=2>

informacinių technologijų operatorius veikia ne tik kaip tarpininkas tarp elektroninių pinigų turėtojo ir prekių tiekėjo arba paslaugų teikėjo.“ Darbe minėta, kokioms paslaugoms gali būti taikoma ši išimtis. Mes susiduriame su problema – mobilieji operatoriai Lietuvoje naudojami mokėjimų įstaigos licencija, kuri draudžia jiems išleisti el. pinigus (*LR elektroninių pinigų įstatymas nereguliuoja santykių, kai teikiamos paslaugos abonentiniams klientams, kurie moka mobiliesiems operatoriams po suteiktų paslaugų, o sumokėti pinigai perduodami tam, kam nurodė klientas*). Kaip vertinti iš anksto apmokėtas mobiliųjų operatorių korteles? Vertė į jas įkeliami iš anksto, ir ji tampa kliento pretenzija mobiliam operatoriui. Tai atitinka visus el. pinigų požymius: *saugoma el. laikmenose* (klientai korteles papildė norima suma ir ta suma tampa įrašu mobilaus operatoriaus sistemoje, kurioje klientas turi savo unikalų numerį ir tam numeriui priskirtą pinigų likutį), *skirta mokėjimo operacijoms atlikti* (galima perduoti vertę už teikiamas paslaugas) *ir be leidėjo yra priimama kitų* (galimybė sumokėti trečiųjų paslaugų teikėjams, kurių paslaugos / prekės teikiamos ne į galinį įrenginį). Iš anksto apmokamų kortelių požymiai atitinka el. pinigų sąvoką ir mobilieji operatoriai negali, prisidėdami mokėjimų įstaigos licenciją, užsiimti tokia veikla. Jei sumokėta iš anksto suma būtų naudojama tik operatoriaus teikiamoms paslaugoms apmokėti, ją būtų galima vadinti avansu (arba išankstiniu apmokėjimu), bet ta saugoma el. vertė gali būti išleidžiama paslaugoms / prekėms, kurias teikia ne pats operatorius.

Kas gali paneigti faktą, kad mobilieji operatoriai Lietuvoje, teikdami paraiškas gauti mokėjimų įstaigos licenciją, sąmoningai tikėjosi išvengti griežto el. pinigų įstaigų teisinio reguliavimo. Gal mobilieji operatoriai delsia imti el. pinigų įstaigos licencijas dėl sudėtingų šių įstaigų valdymo? Juk visos gautos lėšos už išleistus el. pinigus (sumos, kuriomis klientai papildo iš anksto apmokėtas korteles, tampa el. pinigais) privalo būti apsaugotos, atskiriant jas į specialiąsias sąskaitas (ir jau neišeina jų naudoti kaip apyvartinių lėšų įmonės viduje). Taip pat turi būti numatyta el. pinigų išpirkimo procedūra, kad klientai atgautų savo norimas ir neišleistas lėšas (papildžius norima suma, aiškių instrukcijų, kaip atgauti lėšas atgal, nėra). UAB „TELE2“ licenciją gavo tik 2013 m. rugpjūčio mėn., praėjus beveik ketveriems metams po LR mokėjimų įstaigų įstatymo priėmimo. Galima paminėti, kad 2013 m. IV ketvirtį UAB „TELE2“ klientai, kurie naudojami išankstinio mokėjimo paslauga, sudarė 47,37 %²⁹. Ir visos finansinės klientų operacijos buvo atliekamos neturint tam leidimo.

Tokia mobiliųjų operatorių pozicija (nenoras pripažinti, kad jie leidžia el. pinigus) sudaro nelygias konkurencines galimybes mokėjimų rinkos žaidėjams. Taip pat nėra užtikrinama vartotojų teisių apsauga, jiems suvaržytos galimybės laisvai disponuoti savo lėšomis (ko savo klientams negali daryti el. pinigų įstaigos). Mobilieji operatoriai, sudarydami galimybę naudotis iš anksto apmokėtomis kortelėmis, kuriomis galima atsiskaityti už prekes ir paslaugas, pristatomas ne į telefoną, o operatoriai tik tarpininkauja perduodant vertę, pažeisdami įstatymus leidžia el. pinigus Lietuvoje.

Griežtesnis reguliavimas nereiškia geresnio reguliavimo. Besikuriančioms naujoms mokėjimo paslaugų kompanijoms reikia paprastų ir aiškių taisyklių, kompanijos turi

29 Elektroninių ryšių sektoriaus periodinės ataskaitos [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-20]. <http://rrt.lt/lt/apzvalgos-ir-ataskaitos/elektroniniu-rysiu-sektoriaus-mzkm/2013_1034.html>

lengvai identifikuoti savo veiklą, o priežiūros institucijos turi taikyti aiškius paslaugų atribojimo kriterijus. Planuojami ES mokėjimo paslaugų direktyvos pakeitimai tik apsunkins paslaugų atribojimo procesą. Esama „*mokėjimo sąskaitos*“ sąvoka susitapatina su el. pinigų sąvoka, o tokie el. atsiskaitymų produktai reguliuojami skirtingai, dėl to dalis kompanijų gali piktnaudžiauti esama padėtimi, taip įgydamos pranašumą prieš savo konkurentes.

3.2.2. Problemos dėl elektroninių pinigų ir pinigų plovimo prevencijos režimo Lietuvoje

Finansų įstaigų klientų identifikavimas yra šių įstaigų vidaus kontrolės esminis elementas. Identifikacija būtina, norint apsaugoti finansų įstaigas nuo tokios rizikos kaip: piktnaudžiavimo, sukčiavimo, operacinės, dalykinės reputacijos, strateginės rizikos. Tačiau dažniausiai klientų identifikavimas siejamas su teisės aktuose nustatytais reikalavimais užkirsti kelią galimam pinigų plovimui bei terorizmo finansavimui. Ilgą laiką populiariausiu ir patikimiausiu būdu slėptis nuo mokesčių ir galimai plauti pinigus buvo laikomos anoniminės sąskaitos. Šiose sąskaitose buvo galima paslėpti nelegaliu būdu gautus pinigus. ES valstybės narės kovodamos su pinigų plovimu ir teroristų finansavimu 1991 m. priėmė pirmą pinigų plovimo prevencijos direktyvą 91/308/EEB, kurioje pirmą kartą buvo nurodyta, kad valstybės narės turi uždrausti savo kreditų ir finansų įstaigoms turėti anonimines sąskaitas arba anonimines banko atsiskaitymo knygeles. Šiuo metu visos ES valstybės narės atsisakė anoniminių sąskaitų.

Prie finansų įstaigų veiklos skaidrumo didėjimo prisidėjo ir 1989 m. Paryžiuje Didžiojo septyneto valstybių susitikime priimtas sprendimas dėl Finansinių veiksmų darbo grupės kovai su pinigų plovimu (angl. *Financial Action Task Force* – FATF) steigimo. Pagrindinė FATF veiklos sritis – kova su šešėline ekonomika, tendencijų ir technologijų stebėjimu. FATF 1990 m. priėmė 40 rekomendacijų kovai su pinigų plovimu. Pirmą kartą rekomendacijos buvo peržiūrėtos 1996 m. dėl technologinių pasikeitimų pinigų plovimo veikloje, dėl el. atsiskaitymų atsiradimo ir šių technologijų naudojimo pinigų plovimo schemose. Visos 40 rekomendacijų 1996 m. buvo patvirtintos 130 valstybių ir tapo tarptautiniais standartais pinigų plovimo prevencijos klausimais. Šios rekomendacijos buvo perkeltos į pirmą ES pinigų plovimo prevencijos direktyvą 91/308/EEB, aktuali rekomendacija Nr. 5 (FATF 40 and IX Recommendations, 2012). „Finansų įstaigos neturėtų turėti anoniminių sąskaitų arba sąskaitų su akivaizdžiai fiktyviais vardais. Finansų įstaigos turėtų imtis priemonių dėl kruopštaus klientų tikrinimo, įskaitant identifikavimo, ir nustatyti jų tapatybę.“ Svarbu aptarti Lietuvoje taikomo principo „*Deramas klientų tapatybės tikrinimas (pažinti savo klientą)*“ įgyvendinimą.

Tapatybės nustatymas el. erdvėje jau aptartas darbe, tačiau svarbu pažymėti, kad 2013 m. Lietuvoje priimti teisės aktų pakeitimai leido finansų įstaigoms su klientu pradėti dalykinius santykius fiziškai jam nedalyvaujant pateikus kvalifikuotą sertifikatą. Kodėl būtent kvalifikuotą sertifikatą, kodėl nepakanka saugaus elektroninio parašo, kurį gali atstoti trečiųjų šalių – bankų elektroninio identifikavimo sistemos? Taip pat ypatingai aktuali formuojama praktika, kai greitųjų paskolų kompanijos negali nustatinėti klientų

tapatybių per bankų sistemas, negali pradėti dalykinių santykių, taigi ir rinkti asmens duomenų³⁰. Vieno cento pavedimo metodas nėra tinkamas tapatybei nustatyti, nes kreditinio mokėjimo paskirtis kita. Atliekant kreditinį pavedimą finansų įstaiga nėra įpareigota perduoti visą, būtiną klientui identifikuoti, informaciją. Šalys gali susitarti su finansų įstaigomis, kad jos teiks klientų tapatybės nustatymo paslaugas kaip patikima trečioji šalis, kuri galės garantuoti pirminių dokumentų (asmenį tinkamai identifikuojančių dokumentų) pateikimą.

Kasdien naudojame savo asmeninę informaciją ir esame priklausomi nuo jos, ji mus identifikuoja. Identifikacija reikalinga ir ten, kur pačių mūsų fizinis būvimas nėra įmanomas – elektroninėje erdvėje. Savo asmeninius duomenys mes pateikiame jungdamiesi prie finansinių paslaugų, siekdami pasinaudoti el. bankininkyste, el. pinigais ir kt.

Mus identifikuojanti informacija fizinėje erdvėje ir elektroninėje erdvėje skiriasi, šiai informacijai yra keliama kiti reikalavimus (Šttilis ir kt., 2011). Būdami fizinėje erdvėje ir norėdami patvirtinti savo tapatybę, tai darome naudodamiesi vienu iš privalomų elementų – asmens dokumentu. Asmens dokumentai asmenį lydi visą gyvenimą, tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse, turėti jų privalu. Valstybės išduoti asmens dokumentai ir formuoja asmens tapatybę – teisinę asmens tapatybę. Svarbiausi, įstatymiškai pripažįstami dokumentai, kurie patvirtina asmens tapatybę fizinėje erdvėje, dažniausiai yra tapatybės kortelė ir pasas. Tokius dokumentus suteikia tik Valstybės įgalios institucijos ir jie yra vienintelė teisėta tapatybės nustatymo priemonė (Šttilis ir kt., 2011). Finansų įstaigoms pavesta funkcija deramai nustatyti klientų tapatybę fizinėje erdvėje, tačiau ar finansų įstaigos pajėgios nustatyti klientų tapatybę deramai? Susiformavo praktika, kad tapatybės nustatymas fizinėje erdvėje, dalyvaujant klientui, yra daug patikimesnis, nei nustatant kliento tapatybę nuotoliniu būdu. Ši praktika būdinga daugelyje Europos šalių. Priežiūros institucijos ypač kruopščiai tikrina finansų įstaigose tapatybės nustatymo procesus ir jų metu gautus klientų asmens duomenis.

Kiekviena finansų įstaiga privalo imtis priemonių ir nustatyti kliento ir naudos gavėjo tapatybę (LR pinigų plovimo prevencijos įstatymas, 2011). Dažniausiai toks reikalavimas taikomas prieš pradėdant dalykinius santykius. Būtina pabrėžti, kad vienkartinės operacijos, jei jos neviršija numatytų limitų, nelaikomos dalykiniais santykiais (todėl pinigų perlaidos arba mokėjimo įstaigų klientai gali atlikinėti dalį operacijų neidentifikuodami savęs). Dalykiniai santykiai reiškia nuolatinį bendradarbiavimą su finansų įstaiga. Finansų įstaiga, laikydamasi reguliavimo, nustato asmens tapatybę atitinkamomis priemonėmis, kurių taikymas ir procedūros nurodytos atskirame Vvyriausybės nutarime (LRV nutarimas Nr. 942, 2008). Kaip numatyta LR pinigų plovimo prevencijos įstatyme, kiekviena finansų įstaiga pasirenka, kokį tapatybės nustatymo būdą taikys: deramą / pilną ar supaprastintą. Nagrinėjamos temos rėmuose galima aptarti tik tuos būdus ir išimtis, kurios taikomos būtent el. erdvėje. Teisės aktai numato, kad tapatybės nustatymas atliekamas tik pačiam klientui dalyvaujant (numatytos išimties ir tvarka, kada klientui atstovauti gali įga-

30 Nustatyta, kad greitieji kreditai išduodami paraiškas internetu pateikusiems asmenims, tinkamai neidentifikuojant jų tapatybės. Už pinigų plovimo prevencijos pažeidimus Gediminui Veličkai skirta 8 tūkst. litų bauda [interaktyvus] [žiūrėta 2014-10-16]. <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/uz-pinigu-plovimo-prevencijos-pazeidimus-gediminui-velickai-skirta-8-tukst-litu-bauda-59-460252#ixzz3GrjQRQKe>>

liotas asmuo). Numatyta, kad pradėdamas kliento tapatybės nustatymą finansų įstaigos darbuotojas privalo įvertinti, ar klientas pateikia galiojančius tapatybę patvirtinančius dokumentus, nustatyti, ar jo pateiktame dokumente yra būtent to kliento nuotrauka (LRV nutarimas Nr. 942, 2008). Valstybė numato pareigą identifikuoti, bet ar sukuria kokias realias priemones tai padaryti? Reikėtų pabrėžti, kad finansų įstaigų pirminė funkcija nėra tapatybės nustatymas ar pinigų plovimo prevencijos įgyvendinimas. Finansų įstaigos, norėdamos tinkamai įgyvendinti valstybės pavestas funkcijas, turi finansuoti šių procedūrų veikimą pačios. T. y. jei darbuotojas privalo įvertinti, ar jam pateikiamas galiojantis dokumentas, jis turi turėti galimybę tai padaryti. Dokumento galiojimas nustatomas remiantis viešųjų registrų duomenimis, tačiau norint įsitikinti dokumente esamų duomenų tikrumu, autentiškumu, būtina užsakinėti specialius išrašus iš valstybinių registrų, o tai kainuoja papildomai³¹.

Kitas faktas – reikalavimas nustatyti, kad pateiktame dokumente yra būtent to kliento nuotrauka. Kokiomis priemonėmis tai galima padaryti? Pasitelkus tik vizualinį kontaktą? Bėgant metams žmonės keičiasi, kartais tas pasikeitimas būna ženklus, tada išoriniai požymiai tampa sunkiai atpažįstami. Būtent tokių reikalavimų būtinumas ir faktinės problemos, su kuriomis susiduria finansų įstaigų darbuotojai, neleidžia tinkamai įgyvendinti minėto reikalavimo. Paimkime paprastą pavyzdį – kinų tautybės pilietis ar atvykėlis iš Nigerijos, kas iš dirbančių finansų įstaigose asmenų sugebės užtikrintai pasakyti, kad dokumente esanti nuotrauka ir priešais stovintis žmogus yra tie patys? Toks reikalavimas suprantamas, bet prieš nustatant reguliavimą būtina išsiaiškinti, kaip finansų įstaigos įstengs tai padaryti. Nereikia pamiršti, kad jos neturi įgyvendinti valstybės funkcijų. Panašios problemos siejasi ir su kitu praktiniu reikalavimu – įvertinti pateikto dokumento būklę. Sudėtinga užtikrinti, kad finansų įstaigos darbuotojas būtų dar ir dokumentų specialistas. Jei dokumentas profesionaliai pakeistas, pakeista nuotrauka, paprastam darbuotojui pastebėti, atskirti tampa neįmanoma. Šis tapatybės nustatymo būdas fiziniame erdvėje praktiškai taikomas vienodai visose ES šalyse. ES šalys perkėlė 2005 m. direktyvos 2005/60/EB nuostatas į savo teisinės sistemas, ši direktyva įvedė naujas tapatybės nustatymo sąvokas, tokias kaip: tapatybės nustatymas (deramas), supaprastintas tapatybės nustatymas. Tapatybės nustatymas (deramas) plačiausiai taikomas metodas, ir taikomas prieš pradedant dalykinius santykius. Atsiradęs supaprastintas tapatybės nustatymo metodas apima paprastesnius standartus nustatant kliento tapatybę.

Konkrečiai aptarsime supaprastintą tapatybės nustatymo metodą, Lietuvoje taikomą elektroninėms atsiskaitymo sistemoms. Visi bankai Lietuvoje deramai identifikuoja savo klientus ir praktiškai netaiko supaprastinto tapatybės nustatymo, todėl panagrinėsime kitų finansų įstaigų – elektroninių pinigų įstaigų, klientų identifikavimo procedūras. 2005 m. direktyvos 2005/60/EB pakeitimai, kurie atsirado 2009 m. priimtoje antroje el. pinigų direktyvoje, leidžia el. pinigų atveju taikyti supaprastintą tapatybės nustatymo metodą, nurodymai, kad tai galioja, jei: *„kai elektroninės laikmenos negali būti papildytos, o didžiausia elektroninėse laikmense saugoma suma neviršija 250 EUR, arba kai elektroninės laikmenos gali būti papildytos, tačiau bendrai per kalendorinius metus įvykdytų operacijų*

31 Atlyginimo už LR gyventojų registro duomenų vienetą dydis [interaktyvus] [žiūrėta 2014-05-10]. <http://www.gyvreg.lt/html/atlyginimo_dydziai.html>

vertei taikoma 2500 EUR riba, išskyrus atvejus, kai tais pačiais kalendoriniais metais elektroninių pinigų turėtojo prašymu jam sugrąžinama 1000 EUR ar didesnė suma, nacionalinių mokėjimo operacijų atvejais valstybės narės arba jų kompetentingos institucijos gali šiame punkte nurodytą 250 EUR sumą padidinti iki 500 EUR.“ Nurodytos sumos yra mažos, todėl grėsmė, kad kažkas juos panaudos pinigams plauti, maža. Logiška manyti, kad tai leistų taikyti ir lengvesnius identifikavimo metodus, kaip ir sako pats pavadinimas – *supaprastintas tapatybės nustatymas*. Tačiau nagrinėjant LR pinigų plovimo prevencijos reguliavimą, tampa aišku, kad net ir pakliūdami į įstatyme numatytą išimtį el. pinigų leidėjai privalo nustatyti savo klientų tapatybę deramai. Lietuvoje priimtas Vyriausybės nutarimas (LRV nutarimas Nr. 942, V skyrius, 2008) nustato, kad taikydamos supaprastintą tapatybės nustatymą finansų įstaigos gali pasirinkti atitinkamą punktą iš nurodytų kliento tapatybę nustatančių metodų. Tačiau beveik visi galimi rinktis metodai kalba apie fizinį asmens dalyvavimą nustatant jo tapatybę, apie būtinumą daryti jo asmens dokumento kopiją, o tiesioginių neautonominių el. pinigų sistemose toks reikalavimas tampa neįgyvendinamas. El. pinigų paskirtis – palengvinti vertės perdavimą. Jei kalbame apie mažos vertės el. pinigus ir apie taikytinas sumų ribas (250 EUR), tai egzistuoja galimybė būti anoniminiu vartotoju. Tokias mažos vertės mokėjimų priemonės dažnai naudoja vaikai, bet Lietuvoje egzistuoja imperatyvus reguliavimas, numatantis, kad identifikavimas būtinas, net kai ir vertės mažos, jei tai yra el. pinigai.

Iki 2013 m. vidurio finansų įstaigoms Lietuvoje nebuvo teisinės galimybės nustatyti kliento tapatybės pasiremiant jo esama elektronine tapatybe. Galimybė identifikuoti klientą nuotoliniu būdu egzistavo ir iki 2013 m. 2005 m. direktyva 2005/60/EB numatė tokią galimybę, kai asmuo gali veikti per savo atstovą. Jei sandoriai ar dalykiniai santykiai atliekami per atstovą ar klientas fiziškai nedalyvauja nustatant jo tapatybę, arba kai yra didelė pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo grėsmė, finansų įstaigos ir kiti subjektai privalo taikyti sustiprintą kliento tapatybės nustatymą (LR pinigų plovimo prevencijos įstatymas, 11 str. „*Sustiprintas kliento tapatybės nustatymas*“). Sustiprinto tapatybės nustatymo metu būtina remtis papildomomis priemonėmis. Būtina kliento tapatybei nustatyti panaudoti papildomus duomenis, dokumentus ar informaciją, taip pat panaudoti papildomas priemones, kuriomis siekiama patikrinti ar patvirtinti pateiktus dokumentus. Vadovaujantis šiomis taisyklėmis perduoti tik dokumento paprastą kopiją elektroniniu (nusiųsti nuskenuotą) būdu negalima, nes nebus galimybės patikrinti ar patvirtinti pateiktus dokumentus. Numatyta galimybė, kad tą padaryti gali kita finansų įstaiga, pateikdama kliento duomenis patvirtinantį pažymėjimą (trečioji patikima šalis, kuri nustato tapatybę ir ją patvirtina, o šį faktą perduoda kitai finansų įstaigai). Kita priemonė – pirmas mokėjimas būtų atliekamas per sąskaitą, kliento vardu atidarytą kredito įstaigoje, tai leistų patikrinti, ar kliento pateikti duomenys apie save atitinka banko pavedime nurodytus siuntėjo duomenis. Būtina pabrėžti, kad šios priemonės taikomos kompleksiskai, t. y. taikant sustiprintą tapatybės nustatymą finansų įstaiga turi gauti kuo daugiau duomenų, leidžiančių patvirtinti kliento tapatybę (1 cnt pavedimas negali būti laikomas pakankamu tapatybės nustatymu, reikia ir kitų duomenų bei galimybės juos patikrinti).

2013 m. rugpjūčio mėnesį LRV nutarimas Nr. 942 buvo papildytas, tapatybės nustatymo procedūros buvo praplėstos ir prie deramo tapatybės nustatymo atsirado galimybė

nustatyti asmens tapatybę jam fiziškai nedalyvaujant. LRV nutarimo Nr. 942 II skyriaus 10 punkte nurodyta: „Finansų įstaigos ir kiti subjektai gali nustatyti klientų – Lietuvos Respublikos piliečių tapatybę jiems fiziškai nedalyvaujant, t. y. nuotoliniu būdu, naudojant kvalifikuotą elektroninį parašą ir tik tais atvejais, jeigu kliento tapatybę, prieš išduodant jam kvalifikuotą sertifikatą, buvo nustatyta jam fiziškai dalyvaujant.“ Ši nauja nuostata leido tinkamai nustatyti kliento tapatybę, remiantis vien tik galiojančiu kvalifikuotu el. sertifikatu. Iki šios nuostatos atsiradimo jokia finansų įstaiga Lietuvoje negalėjo to daryti. El. kvalifikuotas sertifikatas pripažįstamas teisiškai galiojančiu asmens tapatybę patvirtinančiu dokumentu elektroninėje erdvėje (LR elektroninio parašo įstatymas). Ir visi dokumentai, viešosios valstybės institucijų paslaugos elektroninėje erdvėje³² teikiamos taikant elektronei erdvei pritaikytą identifikavimo būdą – elektroninį parašą. Tačiau atsiranda keistas nesutapimas: Lietuvos valstybinės institucijos identifikuojamos piliečius / klientus naudoja elektroninį sertifikatą, bet nebūtinai kvalifikuotą, t. y. vartotojai yra laisvi rinktis identifikavimo būdą ir dažnai jie renka šiuo metu plačiausiai paplitusį – identifikavimą naudojantis patikima trečia šalimi – banku. El. bankininkystės paslaugose naudojama sava identifikavimo sistema, kuri apima du identifikavimo elektroninėje erdvėje elementus: TAI ką žino ir TAI ką turi. Banko naudojamos apsaugos priemonės klientams identifikuoti yra atpažinimo kodai, slaptažodžiai, slaptažodžių kortelės, slaptažodžių generatoriai³³. Klientas pasirenka naudotojui suteikiamą atpažinimo priemonę savo nuožiūra. Ir remiantis galiojančiu teisiniu reguliavimu toks identifikavimo būdas ir tokios saugumo priemonės gali tapti saugiu el. parašu. Tačiau toks parašas nėra kvalifikuotas, nes kvalifikuotus el. parašus išduoti gali tik priežiūros įstaigų akredituoti elektroninių parašų leidėjai³⁴. Kliento autentiškumas laikomas patvirtintu, jei naudotojas teisingai panaudojo banko suteiktas atpažinimo ir apsaugos priemones ir jei bankas gavo naudotojo informaciją apie jo registravimąsi sistemoje. Bankas pripažįsta šią identifikavimo sistemą kaip elektroninį sertifikatą ir visus patvirtintus dokumentus jis laiko ekvivalentiškais rašytiniams. Tokią galimybę bankams suteikia LR elektroninio parašo įstatymas. Bankų naudojamos klientų identifikavimo sistemos el. duomenims turi tokią pat teisinę galią kaip ir parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra visais atvejais leistinas kaip įrodinėjimo priemonė teisme, nes klientas ir bankas dėl to tarpusavyje susitarė. Bankų sukurta tapatybė atitinka tikrąją asmens

32 E-Government Gateway [interaktyvus] [žiūrėta 2014-05-10]. <<https://www.epaslaugos.lt>>

33 Lietuvoje aktuali problema – tapatybės nustatymas nuotoliniu būdu (naudojantis informacinėmis technologijomis). Praktikoje jau konstatuota, kad greitieji kreditai, išduodami paraiškas internetu pateikusiems asmenims, tinkamai neidentifikuoja klientų tapatybės ir taip pažeidžia pinigų plovimo prevencijos režimą Lietuvoje. Vykstantys teisiniai ginčai dėl elektroninio tapatybės nustatymo per el. bankininkystės sistemas, kurios, dalimi atvejų, nėra pripažįstamos tinkamos identifikuoti klientus. Esamos el. bankininkystės sistemos Lietuvoje vis dar taiko nepažangius tapatybės nustatymo būdus (kodų lentelės). 2014-09-30 Lietuvos Bankas patvirtino minimalius saugumo reikalavimus, keliamus internetu atliekamiems mokėjimams. Finansų įstaigos identifikuojant asmenis negalės remtis statiniais saugumo elementais. Visi šie žingsniai dedami siekiant sumažinti asmens tapatybių vagystes el. erdvėje, o ypač finansinių paslaugų srityje.

34 Vadovaujantis LR elektroninio parašo įstatymo 14 str. 1 d., elektroninio parašo priežiūros institucijos funkcijas atlieka Vyriausybės įgaliota institucija. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2011 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. 32 „Elektroninio parašo priežiūros institucijos“ (Žin., 2011, Nr. 8-316) nuo 2011 m. gegužės 1 d. šias funkcijas pavedė vykdyti LR ryšių reguliavimo tarnybai.

tapatybę, nes bankai vadovaujasi svarbiausiu principu – tinkamu kliento identifikavimu, bet LR įstatymų leidėjas kaip galimą naudoti identifikavimui nuotoliniu būdu pasirinko tik kvalifikuotą elektroninį sertifikatą. Tokia griežta pozicija sukelia daugelį nepatogumų. Dauguma vartotojų turi bankines priemones, reiškiasi, jie jau tinkamai identifiukuoti, tad kodėl negalima jomis remtis, jei reikia kitoje finansų įstaigoje save identifiukuoti? Taip pažeidžiamas technologinio neutralumo principas.

Konkretus reikalavimas – naudoti kvalifikuotus sertifikatus, sukėlė didžiulę problemų bangą greitojo kredito davėjams Lietuvoje. Esminis priežiūros įstaigų argumentas – teisės aktai numato, kad jei tapatybė nustatoma fiziškai nedalyvaujant (ir nesinaudojant kvalifikuotu sertifikatu), tada turi būti taikomas sustiprintas tapatybės nustatymas (LR pinigų plovimo prevencijos įstatymas, 11 str.). Kitas keistas ribojimas – tik LR piliečiai gali naudotis el. kvalifikuotais sertifikatais, Lietuvos finansų įstaigose pradėdami dalykinius santykius nuotoliniu būdu. Ar tai nėra ES piliečių diskriminavimas? Nes kvalifikuoti el. sertifikatai, išduoti ES šalyse, galioja ir turi teisinę galią visose ES šalyse (LR elektroninio parašo įstatymas). Kitos ES valstybės pilietis, turėdamas kvalifikuotą sertifikatą (išduotą ES šalyje) ir norėdamas Lietuvoje atsidaryti sąskaitą banke nuotoliniu būdu, to padaryti negalės. Visa tai keista, žinant, kad Lietuva dalyvauja vieningos tapatybės ES projekte STORK³⁵, pagrindinis projekto tikslas – galimybė ES piliečiams savo elektroninėmis tapatybėmis naudotis visoje ES.

2012 m. Vokietijoje įsigaliojo naujas pinigų plovimo prevencijos reguliavimas. El. laikmenos gali būti pakartotinai įkraunamos ir vieno įkrovimo. Vieno įkrovimo el. pinigų laikmenos gali būti apribotos maksimalia 100 eurų suma. Pakartotino įkrovimo el. pinigų laikmenos turi būti apribotos 100 eurų suma, kuri gali būti įkraunama per mėnesį. Tai techniškai užtikrinti turi el. pinigų emitentai. Esanti 100 eurų riba leidžia el. pinigus naudoti anonimiškai, tačiau pažymėta, kad išpirkus 20 eurų tapatybė turi būti nustatoma. Taip pat pažymėta, kad gali būti numatomos supaprastinto tapatybės nustatymo procedūros, jei egzistuoja maža pinigų plovimo rizika ar terorizmo finansavimo grėsmė, arba bet kokio kito nusikaltimo grėsmė. Tačiau ir čia susiduriama su problema, sąvoka „nedidelė rizika“ nėra apibrėžta, el. pinigų emitentai privalės apsirašyti tai savo el. pinigų leidimo taisyklėse. Ir priežiūros įstaigoms teks prižiūrėti, kad el. pinigų emitentai nepiktnaudžiautų leidžiamu el. pinigų anonimiškumu (Matthias, 2012).

Pinigų plovimo prevencijos nuostatos Lietuvoje įgyvendinamos visu griežtumu, aptariamoms mokėjimų įstaigos ir el. pinigų įstaigos, derindamos licencijavimo dokumentus, privalo suderinti ir pinigų plovimo prevencijos taisykles. Tiek LR mokėjimo įstaigų įstatymo 5 straipsnio 3 dalies 7 punkte, tiek LR elektroninių pinigų įstaigų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 7 punkte nurodoma:

„Mokėjimo įstaigos licencijai gauti priežiūros institucijai pateikiamas prašymas ir šie dokumentai bei duomenys:

7) vidaus kontrolės sistemos, kuri įdiegta (bus įdiegta) siekiant įvykdyti pareigas, susijusias su pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencija pagal Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymą (toliau – Pinigų plovimo ir teroristų

35 STORK projekto tikslas yra sukurti Europos Sąjungos šalių eID suderinamumo platformą, kuri leistų piliečiams kurti naujus e. ryšius tarp sienų pateikiant tik savo šalies eID.

finansavimo prevencijos įstatymas) ir 2006 m. lapkričio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1781/2006 dėl mokėtojo informacijos, pateikiamos pervedant lėšas, aprašymas“.

Jei taisyklės visiems rinkos dalyviams yra vienodos ir Lietuvoje nustatytos griežtos tapatybės nustatymo procedūros, kaip mobilieji operatoriai, derindami pinigų plovimo prevencijos taisykles, sugebėjo apeiti būtinumą identifikuoti iš anksto apmokamų kortelių savininkus. Gal mobilieji operatoriai sugalvojo naudotis ribotomis įkrovos sumomis (pinigų plovimo prevencijos direktyva 2005/60/EB, išimtis dėl tapatybės nustatymo mažoms įkrovos sumoms) ir taip suteikti anonimiškumą savo klientams (nors Lietuvoje reikalaujama nustatyti tapatybę remiantis asmens dokumentais arba kvalifikuotu el. sertifikatu)? Jei taip, kur nustatytos įkrovos sumos, apyvartos per metus ribojimai? Atlikus pagrindinių mobiliųjų operatorių Lietuvoje iš anksto apmokamų kortelių lyginimą, galima matyti, kad vienintelė UAB UAB „BITĖ Lietuva“ (LABAS prekės ženklas) savo paslaugų teikimo taisyklėse nustatė maksimalią įkrovos sumą: *„Savo sąskaitoje vienu metu negali turėti daugiau nei 1448,10 eurų.“*³⁶ Tai daug daugiau, nei leidžia ES reguliavimas anoniminiais mokėjimams (250EUR). Tų pačių taisyklių 7 punkte nurodyta: *„LABAS kortelės sąskaita galioja 2 mėn. nuo kortelės aktyvavimo momento arba nuo LABAS kortelės sąskaitos paskutinio papildymo nuo 1,45 iki 6 eurų suma. Kortelės sąskaitą papildžius 6 eurai arba didesne suma, sąskaita galios 4 mėn. nuo papildymo. Sąskaitai esant aktyviai, galima naudotis visomis LABAS paslaugomis: skambinti / priimti skambučius; siųsti / gauti SMS / MMS ir t. t. Priklausomai nuo papildymo sumos, nepapildžius LABAS sąskaitos, po 2 ar 4 mėnesių galima naudotis tik LABAS numeriu, t. y. priimti skambučius ir SMS / MMS. Jei per 5 arba 7 mėnesius nuo paskutinio papildymo sąskaita nepapildoma, LABAS numeris ir sąskaitos likutis negrąžinamai panaikinami.“* Tampa aišku, kad UAB „BITĖ Lietuva“ pasilieka sau teisę negrąžinti kliento iš anksto sumokėtų pinigų, jei nuo paskutinio papildymo, kuris maksimalus gali būti 1 448,10 eurų, praėjo 7 mėn. Jei klientas išnaudojo tik 1 000 eurų per minėtą 7 mėn. laikotarpį ir nepapildė kortelės pinigais pakartotinai, joje likę 448 eurų lieka UAB „BITĖ Lietuva“. Kompanija „OMNITEL“ nurodo, kad *„OMNITEL EXTRA sąskaitos galiojimo laikas – 100 dienų, skaičiuojant nuo pirmojo skambučio. Sąskaitos galiojimas pratęsiamas už sąskaitos papildymą. Kiekvienas papildymo euras pratęsia sąskaitos galiojimą 30 dienų. Maksimalus sąskaitos galiojimo laikas negali būti ilgesnis nei 100 dienų. Pasibaigus numerio galiojimui, telefono numeris bus užblokuotas. Tada nebegalėsite skambinti ir priimti skambučių, siųsti ir gauti trumpųjų žinučių.“*³⁷ Čia nenurodytos maksimalios sumos, o galiojimas tik 100 dienų. Kaip ir LABAS atveju, papildyti kliento pinigai, pasibaigus numerio galiojimui, lieka operatoriui. Taip pat veikia ir UAB „TELE2“ PILDYK paslauga: *„PILDYK numeris (SIM kortelė) galioja 180 dienų nuo SIM kortelės suaktyvinimo arba vėliausio sąskaitos papildymo. Norint pratęsti PILDYK SIM kortelės galiojimo laiką, būtina per minėtą 180 dienų laikotarpį bent vieną kartą papildyti sąskaitą. Klientui nepapildžius*

36 Išankstinio apmokėjimo paslaugos LABAS paslaugų teikimo taisyklės, 18 punktas. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-02]. <<http://www.labas.lt/isankstinio-apmokestinimo-paslaugos-LABAS-paslaugu-teikimo-taisykles>>

37 Išankstinio apmokėjimo paslaugos EXTRA paslaugų teikimo taisyklės. [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-02]. <<http://www.omnitel.lt/extra/saskaitos-papildymas/informacija-apie-saskaita/saskaitos-papildymas/47429>>

*PILDYK telefono numerio sąskaitos ir dėl to pasibaigus numerio galiojimo laikui, sąskaitoje buvęs papildytos sumos likutis Klientui negrąžinamas ir / ar į kito telefono numerio sąskaitą neperkeliamas, o nebegaliojantis PILDYK numeris pakartotinai Klientui nepriskiriamas.*³⁸ Ir šiuo atveju klientai neturi galimybės atgauti savo sumokėtų pinigų, jei pasibaigia numerio galiojimas.

Klausimas, ar šis, iš anksto pildomų mobiliųjų operatorių kortelių verslas, kuris sudaro sąlygas apmokėti paslaugas / prekes, nesusijusias su mobiliojo operatoriaus paslaugomis, yra reguliuojamas? Kaip minėta darbe, mobiliosios kompanijos Lietuvoje turi mokėjimo įstaigos licenciją, bet praktiškai licencija galioja tik abonentiniams klientams, kurių tapatybė nustatyta, sutartys pasirašytos, vartotojų teisės apsaugotos. Iš anksto apmokėtų mobiliųjų kortelių verslas Lietuvoje nepapuola į mokėjimo įstaigas reguliuojančio įstatymo rėmus, nesilaiko LR pinigų plovimo prevencijos įstatymo nuostatų, neidentifikuoja klientų (dalykiniai santykiai yra ir jie turi tęstinumą) deramai ar supaprastintai (net neapbuoja įkrovos sumų, neseka apyvartos per kalendorinius metus). Mobiliosios kampanijos Lietuvoje privalo tapti el. pinigų įstaigomis, jos praktiškai leidžia el. pinigus. Mobiliosios kampanijos pasirinko tapti mokėjimo įstaigomis, bet tai galioja tik pusei jų teikiamų paslaugų. Galima daryti tik vieną išvadą – mobilieji operatoriai Lietuvoje nesiekia tapti el. pinigų įstaigomis dėl šių priežasčių:

1. Joms reikės identifikuoti savo klientus arba nustatyti įkrovos limitus;
2. Visi už kortelių papildymus gauti pinigai turės būti atskirti ir apsaugoti atskiroje sąskaitoje (negalės jų naudoti kaip apyvartinių lėšų);
3. Privalės būti numatytos išpirkimo procedūros (negalės panaikinti galiojimą, o lėšas pasilikti sau);
4. Reikės lygiomis teisėmis konkuruoti el. mokėjimų rinkoje. Mobilieji operatoriai Lietuvoje negali naudotis LR elektroninių pinigų įstatyme numatyta išimtimi, jie veikia kaip tarpininkai ir paslaugos / prekės nebūtinai pristatomos į galinius telekomunikacijų įrenginius.

Mobiliųjų operatorių iš anksto apmokėtų kortelių identifikavimo procedūra sukelia daug problemų (sukčiavimai, naujo tipo nusikaltimai), ketinimai padaryti privalomą identifikavimą nesulaukė palaikymo³⁹. UAB „BITĖ Lietuva“ buvo pasiryžusi identifikuoti ir fiksuoti naujas mobiliąsias korteles perkančius asmenis. Toks siūlymas palaikymo iš kitų Lietuvos mobiliojo ryšio kompanijų nesulaukė, tikėtina, dėl anksčiau išvardintų priežasčių.

38 Išankstinio apmokėjimo paslaugos PILDYK paslaugų teikimo taisyklės, 11.1, 12 punktai [interaktyvus] [žiūrėta 2014-09-02]. < <http://www.pildyk.lt/pildyk/paslaugu-teikimo-taisykles/> >

39 „Bitė Lietuva“ siekiant mažinti telefoninių sukčių nusikaltimų skaičių norėtų registruoti visas parduodamas išankstinio apmokėjimo korteles – tokią idėją palankiai vertina ir policijos pareigūnai, teigiantys, kad registravus išankstinio mokėjimo korteles surinkti duomenys galėtų padėti ir tiriant kitus nusikaltimus. „Sukčiavimo telefonu mastai ir skambučių kiekiai netoleruojami. Norime užtikrinti žmonių saugumą ir manome, kad išankstinio mokėjimo kortelių pirkėjų registracija žymiai sumažintų tokių skambučių skaičių ir šansus rasti patiklius žmones“, – sakė „Bitė Lietuva“ generalinis direktorius Chrisas Robbinsas [interaktyvus] [žiūrėta 2014-04-15]. < <http://www.delfi.lt/mokslas/technologijos/ryσιο-operatoriai-vel-nesutaria-sikart-del-kovos-su-telefoniniais-sukciais.d?id=61825895&ixzz3GuTe4Zxn>>

ES šalyse jau yra patirtis identifikuojant iš anksto apmokamas mobiliųjų operatorių korteles. Italijoje visos iš anksto apmokamos SIM kortelės parduodamos atliekant tinkamą identifikavimą (pateikiant galiojantį asmens dokumentą)⁴⁰. Valstybės iš anksto apmokėtų mobiliųjų kortelių vartotojų privalomą registraciją aktyviau pradėjo taikyti po Brazilijos pristatymo (Brazilija pristatė, kaip identifikuoja iš anksto apmokamas mobiliąsias korteles). Vokietijoje ir Šveicarijoje privaroma iš anksto įkraunamų mobiliųjų kortelių registracija pradėta 2003 m. Nuo 2003 m. valstybių skaičius tik didėjo. 2013 m. liepos mėn. duomenimis, 80 šalių visame pasaulyje (įskaitant 37 Afrikos valstybes) priėmė sprendimą (ar aktyviai tam ruošiasi) identifikuoti iš anksto įkraunamas mobiliąsias korteles (The Mandatory Registration, 2013).

El. pinigų paskirtis yra kasdieniai smulkūs atsiskaitymai, el. pinigų direktyva 2009/110/EB, perkelta į Lietuvos teisės sistemą, davė pradžią naujų finansų įstaigų atsiradimui Lietuvoje, kartu iškeldama nemažai naujų problemų dėl vartotojų identifikavimo. Elektroniniai pinigai siekia pakeisti grynusius kasdieniauose atsiskaitymuose, juos naudoti nori ir vaikai, ir suaugusieji, bet teisinis reguliavimas to neskirsto, jis akiai nurodo identifikuoti, o priemonės tai atlikti tikrai sudėtingos ir kartais net neprieinamos vaikams (elektroninis kvalifikuotas parašas).

Europa suprasdama elektroninių pinigų svarbą ir potencialą ruošiasi keisti reikalavimus dėl identifikavimo naujojoje, dar nepriimtoje pinigų plovimo prevencijos direktyvoje (Proposal for a directive, 2014): ES šalys galės nuspręsti netaikyti deramo tapatybės nustatymo el. pinigų atveju, jei bus tenkinamos visos sąlygos:

- El. mokėjimo priemonė turi būti vienetinio įkrovimo (pakartotinai įkrauti pinigų negalima);
- Maksimali saugoma vertė el. laikmenoje – 250 EUR. ES šalys gali padidinti įkrovos sumą iki 500 EUR, jei mokėjimo priemonė bus naudojama tik toje valstybėje;
- El. mokėjimo priemonė išskirtinai naudojama tik prekėms ir paslaugoms įsigyti (gryninti pinigų negalima);
- Tokia el. mokėjimo priemonė negali būti pildoma anoniminiais el. pinigais (priemonė neįkraunama, su ja įsigyti kitos tokios priemonės ir apmokėti ją turimais anoniminiais el. pinigais negalima);
- Privalo būti monitoringo sistema, leidžianti susekti neįprastas ir įtartinas transakcijas.

Tačiau ir šioje būsimoje direktyvoje paliekama teisė valstybėms pačioms nuspręsti, taikyti identifikavimą ar ne. Kas garantuos, kad šalys nepasirinks sudėtingesnio varianto ir taip dar labiau atitolins mus nuo modernių atsiskaitymo priemonių. Lietuvoje taikomas pinigų plovimo prevencijos režimas el. pinigų įstaigoms yra vienas iš griežčiausių Europoje, tad kalbėti dabar apie konkurencijos skatinimą nėra prasmės. Didžiausios el. pinigų įstaigos Europoje gali naujus klientus identifikuoti pasiremiant patikima trečia šalimi – banku, užtenka susieti mokėjimo kortelę su el. pinigų sąskaita ir toks identifikavimo būdas

40 International Organisation for Migration (IOM) in Italy [interaktyvus] [žiūrėta 2014-04-15]. <http://www.migrantservicecentres.org/userfile/Pre-departure%20orientation_ITALY_final.pdf>

pakankamas. Todėl neretai dauguma klientų renkasi paprastesnį būdą – nes paprastumas veda į masiškumą.

Mobiliosios kompanijos Lietuvoje pažeidžia galiojančių pinigų plovimo prevencijos režimą, taip įgaudamos konkurencinį pranašumą prieš kitas el. mokėjimus vykdančias kompanijas, kurioms pinigų plovimo prevencijos reikalavimai taikomi visa apimtimi. Mobilųjų operatorių turimos mokėjimo įstaigos licencijos galioja tik abonentiniais klientams teikiamoms paslaugoms, iš anksto apmokėtų mobilių kortelių verslas yra faktinis el. pinigų leidimas, tačiau mobiliosios kompanijos nesivadovauja esamu el. pinigų reguliavimu jį pažeisdamos.

Identifikacijos procedūros, aprašytos Lietuvoje galiojančiuose teisės aktuose, apima deramą, supaprastintą ir sustiprintą tapatybės nustatymo būdus. Finansų įstaigoms atsirado nauja galimybė pradėti dalykinius santykius su klientais naudojant elektroninius kvalifikuotus sertifikatus.

Lietuvos teisės aktuose numatyta galimybė kvalifikuotą sertifikatą identifikavimui finansų sektoriuje naudoti tik Lietuvos Respublikos piliečiams, tai pažeidžia ES vartotojų teises, iškraipo konkurenciją. Lietuvoje taikomas pinigų plovimo prevencijos režimas elektroninių pinigų įstaigoms yra vienas iš griežčiausių Europoje, visiškai nepagalvota apie nepilnamečių asmenų galimybę laisvai ir patogiai naudotis tokiais pinigais. Visos potencialios grėsmės yra tikrai mažos, todėl identifikavimo reikalavimus mažos vertės elektroniniams pinigams galima ženkliai sumažinti. Valstybė, siekdama „visuomenės be grynųjų“, turi sukurti tam teisinės prielaidas, o ne apkrauti mažos rizikos finansines paslaugas griežtais identifikavimo reikalavimais.

3.3. Elektroninių pinigų įstaigos Lietuvoje, teisinio reguliavimo įtaka vykdomam elektroninių pinigų veiklos modeliui

Šiuo metu Lietuvoje licencijas leisti elektroninius pinigus turi trys kompanijos⁴¹. Bet analizei pasirenkamos tik dvi, kurios faktiškai veikia ir siūlo savo klientams el. pinigų leidimo paslaugas, turi platų priimtinumą.

Šio darbo dalyje pasirinktas lyginimo metodas, nes lyginimo metodu galima tikslinti socialinio dėsningumo raišką įvairiomis sąlygomis, vienodinti ir standartizuoti metodus. Lyginimo metodas yra siejamas su mąstymo operacija, kai gretinami, vertinami realūs ir idealūs objektai (Kardelis, 2005). Lyginimo metodo tikslas – pažinti objektų tarpusavio santykius. Lyginamasis metodas padeda įrodyti, kad vienas reiškiny yra kito reiškiny priežastis, „pasirinkus lyginamąjį tyrimą, išsikeliamas klausimas arba idėja“ (Tidikis, 2003). Pasirinkta lyginamoji analizė padės išryškinti skirtumus.

Lyginimo metodas pasirinktas siekiant palyginti vienintele vartotojams prieinamas ir Lietuvoje įsteigtas el. pinigų įstaigas. Lyginimo metodu bus lyginama el. pinigų leidėjų veikla, pasirinkus teorijoje išskiriamus kriterijus, bus galima įvertinti, ar el. pinigų įstaiga atitinka vadotojų ir prekeivių lūkesčius, ar esamas teisinis reguliavimas neužkertą teorijoje iškeltų reikalavimų įgyvendinimo. Visa tai padės atskleisti, ar Lietuvos el. pinigų teisinio

41 Elektroninių pinigų įstaigos. Lietuvos bankas [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-15]. <http://lb.lt/elektroniniu_pinigu_istaigos_1>

reguliavimo nuostatos teisingai taikomos el. pinigų leidimo procese. Tam, kad būtų tai išsiaiškinta, buvo pasirinktos UAB „ANTIGRAVITY PAYMENT SYSTEMS“, kuri turi ribotos veiklos licenciją, ji gali veikti tik Lietuvoje, ir kita kompanija – „EVP International“, kuri turi visoje ES veikiančią licenciją. Būtent šios kompanijos tiesiogiai susiduria su el. pinigų reguliavimo veikimu ir identifikavimo nuotoliniu būdu problemomis. „ANTI-GRAVITY PAYMENT SYSTEMS“ valdo prekės ženklą „MokiPay“, tai mobilių mokėjimų platforma, leidžianti klientams atlikti mokėjimus fizinėje erdvėje, naudojantis savo mobiliuoju telefonu ar bekontakto kortele. „MokiPay“ leidžia tiesioginius neautonominius el. pinigus. Antra elektroninių pinigų įstaiga yra UAB „EVP INTERNATIONAL“, valdanti prekės ženklą „Paysera“. Tai tiesioginių neautonominių el. pinigų sistema, turinti el. pinigų įstaigos licenciją, veikianti visoje ES teritorijoje. Savo klientams siūlo el. pinigų leidimo paslaugas el. erdvėje.

Lyginant šias dvi el. pinigų įstaigas, galima išvelgti, kaip teorijoje keliama reikalavimai el. pinigų sistemoms yra įgyvendinami praktiškai. Lyginant dviejų kompanijų teikiamas paslaugas bus įvertinta, kokie teoriniai reikalavimai yra tenkintini, o kokie ne (neaktualūs, teisiškai apriboti). Bus galima pamatyti, ar paslaugų teikėjai laikosi griežtų teisės aktų nuostatų (dėl identifikavimo, maksimalių sumų ir sąlyginio anonimiškumo, galiojimo ir išpirkimo).

Lietuvoje įsteigtų el. pinigų įstaigų lyginimas

Teorijoje keliami reikalavimai el. pinigų sistemoms	UAB „ANTIGRAVITY PAYMENT SYSTEMS“ „MokiPay“	UAB „EVP INTERNATIONAL“ „Psysera“
Bendra informacija	Licencijuojama veikla pagal 2012 m. gruodžio 21 d. Lietuvos banko sprendimu išduotą Elektroninių pinigų įstaigos ribotos veiklos licenciją (elektroninių pinigų leidimas; elektroninių pinigų platinimas ir išpirkimas). Pasaugos: • paslaugos, kurias teikiant sudaromos sąlygos grynuosius pinigus išimti iš mokėjimo sąskaitos, ir visos su mokėjimo sąskaitos tvarkymu susijusios operacijos • mokėjimo operacijos, įskaitant lėšų, esančių mokėjimo sąskaitoje, atidarytoje mokėjimo paslaugų vartotojo mokėjimo paslaugų teikėjo arba kito mokėjimo paslaugų teikėjo įstaigoje, pervedimą: tiesioginio debeto pervedimai, įskaitant vienkartinius tiesioginio debeto pervedimus, mokėjimo operacijos naudojantis mokėjimo kortele arba panašia priemone ir (arba) kredito pervedimai, įskaitant periodinius pervedimus • mokėjimo priemonių išdavimas ir (arba) priėmimas	Licencijuojama veikla pagal 2012 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos banko sprendimu išduotą Elektroninių pinigų įstaigos licenciją (elektroninių pinigų leidimas; elektroninių pinigų platinimas ir išpirkimas). Pasaugos: • paslaugos, kurias teikiant sudaromos sąlygos grynuosius pinigus įmokėti į mokėjimo sąskaitą, ir visos su mokėjimo sąskaitos tvarkymu susijusios operacijos • paslaugos, kurias teikiant sudaromos sąlygos grynuosius pinigus išimti iš mokėjimo sąskaitos, ir visos su mokėjimo sąskaitos tvarkymu susijusios operacijos • mokėjimo operacijos, įskaitant lėšų, esančių mokėjimo sąskaitoje, atidarytoje mokėjimo paslaugų vartotojo mokėjimo paslaugų teikėjo arba kito mokėjimo paslaugų teikėjo įstaigoje, pervedimą: tiesioginio debeto pervedimai, įskaitant vienkartinius tiesioginio debeto pervedimus, mokėjimo operacijos naudojantis mokėjimo kortele arba panašia priemone ir (arba) kredito pervedimai, įskaitant periodinius pervedimus • mokėjimo operacijos, kai mokėjimo paslaugų vartotojui lėšos suteiktos pagal kredito liniją: tiesioginio debeto pervedimai, įskaitant vienkartinius tiesioginio debeto pervedimus, mokėjimo operacijos naudojantis mokėjimo kortele arba panašia priemone ir (arba) kredito pervedimai, įskaitant periodinius pervedimus • mokėjimo priemonių išdavimas ir (arba) priėmimas

		• pinigų perlaidos • mokėjimo operacijos, kai mokėtojo sutikimas vykdyti mokėjimo operaciją duodamas naudojant telekomunikacijų galinį įrenginį, skaitmeninį ar informacinių technologijų įrenginį ir mokėjimas atliekamas telekomunikacijų tinklo arba informacinių technologijų sistemos operatoriumi, kuris yra tik tarpininkas tarp prekių tiekėjo ar paslaugų teikėjo ir mokėjimo paslaugų vartotojo
Saugumas	El. pinigų įstaigos valdoma kontaktinių mokėjimų teikimo sistema, suteikianti galimybę klientui atlikti mokėjimų operacijas iš ir į „MokiPay“ piniginę. Valdymo priemonė – tai „MokiPay“ mokėjimo priemonė ir „MokiPay“ paskyra – jomis naudojantis yra valdoma „MokiPay“ piniginė bei gaunamos kitos „MokiPay“ paslaugos. Konkreti „MokiPay“ mokėjimo priemonė, „MokiPay“ paskyra ir „MokiPay“ piniginė, sudaro vieną „MokiPay“ valdymo priemonę, yra neatstojamai viena su kita susijusios ir funkcionuoja kaip viena integrali sistema. „MokiPay“ unikalūs identifikatoriai (MUI) tarnauja kaip kliento unikalūs identifikatoriai, jam atliekant mokėjimo operacijas iš ir į „MokiPay“ piniginės bei valdant „MokiPay“. „MokiPay“ sistemoje viena „MokiPay“ valdymo priemonė yra susiejama su vienu „MokiPay“ unikaliumi identifikatoriumi (MUI), kuris yra priskiriamas konkrečiam klientui. „MokiPay“ užtikrina „MokiPay“ sistemoje MUI unikalumą ir nekontingumą. Visi veiksmai, kuriuos „MokiPay“ sistema priskyrė kaip atliktus konkrečiam MUI, yra laikomi atliktais konkretaus kliento, kuriam yra priskirtas konkretus MUI, kuris savo ruožtu yra susietas	• Saskaityta galima valdyti internetu, prisijungus prie savo paskyros savo prisijungimo vardu ir slaptažodžiu ar kitomis priemonėmis, jei sutiko su jų teikimo sąlygomis: • inicijuojant ir tvirtinant mokėjimus mobiliuoju telefonu SMS pranešimu • per „Paysera“ programėlę • mokėjimo priemonėmis, susietomis su „Paysera“ sąskaita • kitomis EVP nurodytomis priemonėmis Mokėjimo nurodymo pateikimas vykdyti sistemoje yra kliento sutikimas atlikti mokėjimo operaciją ir negali būti atšaukiamas. Kliento patvirtinimai, užsakymai, prašymai, pranešimai, kitokie veiksmai, atlikti trečiųjų asmenų interneto svetainėse ar kitose vietose, prisijungus per savo „Paysera“ sąskaitą ir tokiu būdu save identifikavus, yra prilyginami elektroniniu parašu patvirtinto sandorio sudarymui. Slaptažodis (slaptažodžiai) – bet koks sistemoje sukurtas kliento kodas ar EVP klientui pateiktas kodas, skirtas priėti prie paskyros ir / ar „Paysera“ sąskaitos ar atskirai EVP teikiamai paslaugai inicijuoti ir valdyti, mokėjimo operacijai inicijuoti, autorizuoti, vykdyti, tvirtinti

Teorijoje keliami reikalavimai el. pinigų sistemoms	UAB „ANTIGRAVITY PAYMENT SYSTEMS“ „MokiPay“	UAB „EVP INTERNATIONAL“ „Psysera“
Saugumas (tęsimys)	su konkrečia „MokiPay“ valdymo priemone. „MokiPay“ paskyra – „MokiPay“ sistemoje sukurta ir su konkrečiu MUI susieta paskyra, per kurią yra valdomos „MokiPay“ paslaugos ir prie kurios galima priėti naudojantis skaitmeniniais duomenų perdavimo tinklais. „MokiPay“ mokėjimo priemonė – su MUI susieta priemonė ir (arba) tam tikros procedūros, dėl kurių susitarė klientas ir „MokiPay“, ir kurias klientas naudoja mokėjimo nurodymui inicijuoti. „MokiPay“ sistemoje klientas gali turėti daugiau negu vieną „MokiPay“ valdymo priemonę. „MokiPay“ piniginė nėra banko sąskaita, o joje laikomos lėšos nėra laikomos indėliu ir už „MokiPay“ piniginėje laikomas lėšas palūkanos nėra mokamos. Elektroninių pinigų įstaigų veiklą licencijuoja ir prižiūri Lietuvos bankas. Vykdoma veikla standartizuota ir serifiksuota ir užtikrina mokėjimų sistemos saugumą, nuo kurio priklauso sistemos produktyvumas.	ar gauti. Paskyra – registruojamos kompiuterinėje sistemoje rezultatas, kurios metu įrašomi užsiregistravusio asmens duomenys, jam suteikiamas registravimosi vardas, apibrėžiamos jo teisės sistemoje. Mokėjimo priemonė – bet kokia priemonė, kurią sistema leidžia susieti su „Paysera“ sąskaita ir šia priemone atlikti, o kai kuriais atvejais ir priimti mokėjimo pervedimus. Klientas gali susikurti ir turėti kėlas <i>Paysera</i> sąskaitas toje pačioje paskyroje ir jas naudoti savo nuožiūra (tačiau klientas gali turėti tik vieną paskyrą) Elektroninių pinigų įstaigų veiklą licencijuoja ir prižiūri Lietuvos bankas. Vykdoma veikla standartizuota ir serifiksuota ir užtikrina mokėjimų sistemos saugumą, nuo kurio priklauso sistemos produktyvumas
Anonimiškumas	Anksčiau aptarta elektroninių pinigų išimtis, rodanti suapaprastintą tapatybės nustatymą, galioja, tačiau klientai vis tiek turi pateikti dalį savo duomenų ir anonimiškumas praktiškai negalimas. Vartotojų sutartyje „MokiPay“ nurodo, kad klientas gali pasirinkti, kokio lygio „MokiPay“ sistemos vartotoju jis nori tapti: klientu su neribota pinigine (arba sutrumpintai klientas NP) – jo tapatybė yra nustatyta naudojant sustiprintą tapatybės nustatymo procedūrą. Klientas NP turi teisę atlikti mokėjimo operacijas iš ir į „MokiPay“ piniginę be apribojimų. Sustiprinta tapatybės	„Paysera“ bendroji mokėjimo paslaugų sutartis Atlikti kliento identifikaciją būtina tam, kad „Paysera“ pradėtų / testų paslaugų teikimą. Pats identifikavimo procesas aprašytas detalai: vykstant klientų identifikaciją, „Paysera“ turi teisę reikalauti, kad klientas atliktų šiuos identifikavimo veiksmus: pateiktų asmenstapatybės dokumentų originalus (notaro ar kito valstybės įgaliojoto asmens patvirtintų dokumentų kopijas). Taip pat galima tapatybės nustatymo procedūrą atlikti nuotoliniu būdu, naudojantis kvalifikuotu el. sertifikatu arba patikima trečiąją

	nustatymo procedūra – tai procedūra, kurios metu kliento tapatybė nustatoma jam pateikus savo asmens dokumentą ir (arba) naudojant klientui išduotą saugų elektroninį parašą, sukurta saugia parašo formavimo įranga, kuri yra patvirtinta galiojančiu kvalifikuotu sertifikatu taip, kaip yra numatyta Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatyme. Kitas būdas – klientas su ribota pinigine (arba sutrumpintai klientas RP) – jo tapatybė yra nustatyta naudojant kitą nei sustiprinta tapatybės nustatymo procedūra. Klientas turi teisę atlikti mokėjimo operacijas iš ir į „MokiPay“ pinigines su apribojimais. Taikomi apribojimai, susiję su mokėjimo operacijomis, atliekamomis „MokiPay“ piniginėje, kurie nustatyti Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme ir Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme. Kliento, kuris nėra teisės aktų nustatyta tvarka savęs identifikavęs, bendra atsiskaitymų per kalendorinius metus suma neturi viršyti 2500 EUR. „MokiPay“ piniginėje vienu metu saugoma suma neturi viršyti 100 EUR, o viena mokėjimo operacija turi būti iki 100 EUR. Limitai: mobilus mokėjimas 50 EUR, atsiskaitymas el. parduotuvelyje 100 EUR. Iš esmės, „MokiPay“ leidžia būti anonimui vartotojui, kai mokėjimai maži, ir tai yra gerai, bet egzistuoja imperatyvus draudimas įstatymuose, tad kaip gi taip yra, kad įstatymai draudžia, o subjektas veikia? „MokiPay“ tikrai veikia teisėtai, nes reikia žiūrėti į tikslą ir į sistemos paskirtį. Jei anoniminis vartotojas gali operuoti tik mažomis el. pinigų sumomis, gali jomis atsiskaitinėti ir pervedti kitam „MokiPay“ vartotojui, pinigų plovimo grėsmės praktiškai nėra. Grėsmė atsiranda, jei pinigai būtų keičiami atgal į grynus, bet šiuo atveju „MokiPay“	šalimi (banko teikiamos tapatybės nustatymo paslaugos el. erdvėje). Taip pat nurodytos fizinės vietos, kur klientai gali patvirtinti savo tapatybę (aptarnavimos vietos, kuriose klientas gali pateikti savo tapatybės dokumentus). „Paysera“ teisė kai kuriais atvejais (pinigų plovimo prevencijos nuostatos dėl įtartinų operacijų pinigais) reikalauja iš klientų atlikti kliento identifikacijos procedūrą (identifikavimo būdas – atvykimas į „Paysera“ skyrių). Identifikavimo procedūros detalai aprašytos, nurodant, kad „Paysera“ turi teisę pareikalauti iš kliento papildomos informacijos, dokumentų, susijusių su klientu ar jo atliekamomis operacijomis. Klientui nepateikus reikalaujamų dokumentų „Paysera“ gali sustabdyti paslaugų teikimą. Kliento tapatybė privalo būti patvirtinama (pakartotinai nustatoma pasirinktamu metodu) kiekvieną kartą, kai tenkinamos šios sąlygos): Prieš atliekant bet kokią mokėjimo pervedimą į bet kokią kitą atsiskaitymo sistemą ar banko sąskaitą arba grynaisiais, o ne Sistemos viduje (kaip klientas pageidauja išpirkti jam priklausančius pinigus ir perduoti išsąskaitinimo būdu). Klientas atsiskaitydamas už prekes ar paslaugas per „Paysera“ sistemą sumoka sumą, kuri pasiekė 100 EUR per vieną dieną ir 2 500 EUR bendrai per vienerius kalendorinius metus (siekiant išvengti tapatybės vagysčių „Paysera“ riziką valdo pakartotinai nustatydama tapatybę). Jei klientas „Paysera“ atliko mokėjimo pervedimą, kurio nėra laikomi atsiskaitymu už prekes ir paslaugas ir kurių suma pasiekė 30 EUR ar šios sumos ekvivalentą per vieną dieną ir 2500 EUR bendrai per vienerius kalendorinius metus.
--	--	--

Teorijoje keliami reikalavimai el. pinigų sistemoms	UAB „ANTIGRAVITY PAYMENT SYSTEMS“ „MokiPay“	UAB „EVP INTERNATIONAL“ „Psysera“
Anonimiškumas (tęsimys)	numato griežtas priemones ir identifikavimą. Tad likti anoniminių vartotojų neišvengia, jei norima išsikeisti elektroninius pinigus atgal į grynus, arba jei ketinama juos išvesti iš „MokiPay“ sistemos. Tokios „MokiPay“ taikomos priemonės tikrai užtikrina tinkamą pinigų plovimo prevenciją ir reikalauja, kad kiekvienas klientas, kuris naudoja šią priemonę mažiams el. pinigų mokėjimams atlikti, save identifikuoję, būtų neproporcinga. „MokiPay“ turi visas reikiamas priemones ir deramam klientų identifikavimui, klientai gali naudoti savo kvalifikuotus elektroninius parašus, norėdami tapti MokiPay klientais, ir operuoti didesnėmis pinigų sumomis neribotai	Nurodyta, kad klientui draudžiama turėti daugiau nei vieną „Paysera“ paskyrą, draudžiama registruojantis „Paysera“ pateikti neteisingus savo duomenis. „Paysera“ nepalieka jokios praktinės galimybės savo klientams būti anonimais, tai paaiškinama tuo, kad ši kompanija leidžia tiesioginius neautonominius el. pinigus, vartotojai el. pinigais gali laisvai mainyti visose Europoje ir už jos ribų, pateikti išpirkti turimus el. pinigus bei nurodyti išpirktą sumą perduoti trečiajai šaliai, todėl ir rizika yra didesnė
Portatyvumas	„MokiPay“ yra tiesioginių neautonominių el. pinigų sistema, todėl negali veikti už tinklo ribų. „MokiPay“ tarnybinės stotys turi būti pasiekiamos visada tam, kad būtų galima patikrinti esamų el. pinigų kiekį ir inicijuoti norimą mokėjimą / perdavimą. „MokiPay“ naudojama atsiskaitymams fizinėse vietose (taip pat ir el. pinigų perdavimas kitam „MokiPay“ klientui sistemos viduje), dėl to kaip mokėjimo priemonės portatyvumas pastektas, nes naudojamos el. priemonės, kuriose yra mokėjimams inicijuoti reikalinga informacija (kitų mokėjimo paslaugų „MokiPay“ nesiūlo)	„Paysera“ yra tiesioginių neautonominių el. pinigų sistema, todėl negali veikti už tinklo ribų. „Paysera“ tarnybinės stotys turi būti pasiekiamos visada tam, kad būtų galima patikrinti esamų el. pinigų kiekį ir inicijuoti norimą mokėjimą / perdavimą. „Paysera“ siūlo daug mokėjimo paslaugų ir ne visos paslaugos pasiekiamos portatyvomis priemonėmis. „Paysera“ neturi fizinės el. laikmenos, skirtingai mokėjimams inicijuoti. „Paysera“ siūlo mobiliąsias aplikacijas (atsiskaitymas fizinėje erdvėje ir el. pinigų perdavimas kitiems klientams), tačiau daugiausia paslaugų pateikiama internetinėje „Paysera“ svetainėje
Dvipusiškumas	„MokiPay“ el. pinigų įsigyti ar gauti nebūnant klientu nėra galimybės. Tik „MokiPay“ registruotas vartotojas gali įsigyti el. pinigų ar juos perduoti. Dvipusiškumo reikalavimas nėra įgyvendintas, nes reikia būti konkrečios	„Paysera“ savo klientams siūlo galimybę gauti el. pinigus nebūnant „Paysera“ registruotu vartotoju. Registruotas „Paysera“ vartotojas gali perduoti el. pinigus neregistruotam asmeniui. Asmuo (ne vartotojas), kuriam perduoti

	paslaugos vartotoju	el. pinigai, informuojamas, kad jis turi el. pinigų sumą PAYSERĄ sistemoje ir norėdamas pasinaudoti el. pinigais asmuo turi užsiregistruoti Nors tai ir nėra dvipusio reikalavimo įgyvendinimas ir asmuo turi registruotis, bet pačios pretenzijos perdavimą galima laikyti dvipusišku	el. pinigai, informuojamas, kad jis turi el. pinigų sumą PAYSERĄ sistemoje ir norėdamas pasinaudoti el. pinigais asmuo turi užsiregistruoti Nors tai ir nėra dvipusio reikalavimo įgyvendinimas ir asmuo turi registruotis, bet pačios pretenzijos perdavimą galima laikyti dvipusišku
Autonomiškumas		„MokiPay“ yra tiesioginių neautonominių el. pinigų sistema, todėl negali veikti už tinklo ribų. El. pinigai saugomi „MokiPay“ tarnybinėse stotyse, todėl kiekvieną kartą būtinas komunikavimas su jomis. „MokiPay“ visada dalyvauja (kaip trečia šalis) leidžiant / perduodant / išperkant el. pinigus	„Paysera“ yra tiesioginių neautonominių el. pinigų sistema, todėl negali veikti už tinklo ribų. El. pinigai saugomi „Paysera“ tarnybinėse stotyse, todėl kiekvieną kartą būtinas komunikavimas su jomis. „Paysera“ visada dalyvauja (kaip trečia šalis) leidžiant / perduodant / išperkant el. pinigus
Dalumas		Elektroninių pinigų įstatymas nurodo, kad el. pinigai leidžiami gavus lėšų ir išperkami nominalia verte. Todėl „MokiPay“ el. pinigai tai el. eurai. Dėl siauros mokėjimų paskirties pasirinkta viena valiuta (atitinkamai ir jos dalumas, 100 centų, 1 euras)	El. pinigų įstatymas nurodo, kad el. pinigai leidžiami gavus lėšų ir išperkami nominalia verte. „Paysera“ savo klientams siūlo el. pinigus įvairiomis pasaulio valiutomis (galimybė pirkti el. valiutą), dalumas priklausomai nuo valiutos (100 centų, 1 euras)
Neribotas galiojimas		Tiesioginiai neautonominiai el. pinigai Lietuvoje neturi galiojimo laiko. El. pinigai galios tol, kol nebus išpirkti. Kol aktyvi kliento el. pinigų sąskaita „MokiPay“ sistemoje, tol jo el. pinigai galioja. Nutraukus sutartį su „MokiPay“, el. pinigai išperkami nominalia verte. Sutartis yra neterminuota. „MokiPay“ pinigine esantys elektroniniai pinigai yra išperkami Taisyklėse numatytu būdu ir tvarka. Klientui „MokiPay“ pinigineje esančios lėšos grynais pinigais nėra išmokamos. Jei klientas nutraukia sutartį arba ji nutrūksta kitais pagrindais, kliento „MokiPay“ pinigineje esančios lėšos pervedamos į kliento banko sąskaitą arba kitą kliento nurodytą sąskaitą	Tiesioginiai neautonominiai el. pinigai Lietuvoje neturi galiojimo laiko. El. pinigai galios tol, kol nebus išpirkti. Kol aktyvi kliento el. pinigų sąskaita „Paysera“ sistemoje, tol jo el. pinigai galioja. Nutraukus sutartį su „Paysera“, el. pinigai išperkami nominalia verte Sutartis galioja neterminuotai. Klientui sistemoje neterminuotam laikotarpiui yra atidaroma „Paysera“ sąskaita. Elektroniniai pinigai, laikomi kliento „Paysera“ sąskaitoje, gali būti išperkami jų nominalia pinigine verte bet kuriuo metu, klientui išreikšus pageidavimą. Savo pageidavimą dėl elektroninių pinigų išpirkimo klientas pareiškia suformuodamas mokėjimo nurodymą pervesti elektroninius pinigus iš savo „Paysera“ sąskaitos į bet kokią kitą jo

Teorijoje keliami reikalavimai el. pinigų sistemoms	UAB „ANTIGRAVITY PAYMENT SYSTEMS“ „MokiPay“	UAB „EVP INTERNATIONAL“ „Paysera“
Neribotas galiojimas (tęsimys)		nurodytą sąskaitą (bankai ir elektroninės atsiskaitymo sistemos, į kuriuos EVP gali pervesti pinigus, arba atsiminti elektroninius pinigus iš savo „Paysera“ sąskaitos kitais EVP palaikomais ir sistemoje nurodytais būdais. Klientui (naudotojui) nutraukus bendrąją sutartį, pinigų likutis gali būti pervedamas nemokamai į kliento vardu atidarytą Lietuvos Respublikoje esančio banko sąskaitą arba išmokėtas grynais, klientui atvykus į „EVP International“.
Platus priimtinumas	Tai fizinės vietos, kuriose yra galimybė atsiskaityti MO-KIPAY el. pinigais. „MokiPay“ interneto puslapyje tik Vilniaus mieste yra nurodyta per 100 atsiskaitymo vietų, mažesniuose miestuose kelios atsiskaitymo vietos. Paslaugų ratas apsiriboja maitinimo ir pramogų vietų sąrašu, kopijavimo, taksi, degalinių paslaugomis. Kaip atskirą paslaugą siūloma teikti paslaugas ribotame rate: universitetui, mokyklos, kitos įstaigos	Vartotojų ir vietų skaičius nuolatos auga. „Paysera“ el. pinigų 2013 m. apyvarta pasiekė 1,1 milijardo litų. Paysera siūlo mokėjimo ir atsiskaitymo sistemas, pervedimus visoje Europos rinkoje, mokėjimus ir atsiskaitymus internetu. Subjektų, priimančių „Paysera“, skaičius nuolat auga
Patogumas vartotojui	„MokiPay“ pasirinkto artimo ryšio technologiją NFC (el. laikmena, kurioje esantys kliento identifikaciniai požymiai perduodami į skaitytuvą radijo bangomis). Mobilusis telefonas reikalingas papildomai identifikacijai viršijus nustatytus mokėjimų limitus	Norint naudotis „Paysera“ visomis mokėjimo paslaugomis būtina jungtis prie internetinės svetainės. Mobiliąją aplikaciją teikiamų paslaugų ratas nėra toks pat, kaip prisijungus prie „Paysera“ sistemos internetu
Laisvas piniginio vieneto pasirinkimas	„MokiPay“ turi ribotos veiklos el. pinigų įstaigos licenciją, veikiančią tik Lietuvoje, todėl ir valiuta tik viena – euras.	„Paysera“ turi el. pinigų įstaigos licenciją, leidžiančią jai veikti visoje ES. „Paysera“ gali leisti įvairių valiutų el. pinigus (kokią konkrečią valiutą įsigyti, renkasi klientas)

Be jau aptartų el. pinigų įstaigų, Lietuvoje savo paslaugas išankstinio mokėjimo kortelių srityje siūlo „Mano kortelės Visa“ išleidėjas – Catella Bank S.A. Catella Bank S.A. yra bankas, prižiūrimas ir užregistruotas Liuksemburgo finansų sektoriaus priežiūros komisijos (angl. Commission de Surveillance Secteur Financier – CSSF)⁴². Klientams Lietuvoje galima įsigyti iš anksto įkrautą el. pinigų kortelę, kuri yra vienetinio įkrovimo, kurioje maksimali balanso suma iki 249,07 EUR (klientai gali įsigyti ir mažesnę sumą el. pinigų), išpirkimo / gryninimo operacijos uždraustos, el. pinigų perdavimas negalimas, registracija nėra būtina. Lietuvoje platinama visiškai anoniminė el. pinigų sistema (vertė laikoma el. laikmenose, el. pinigų leidėjas yra Catella Bank S.A., duomenys apie klientus nėra renkami). Įsteigti ir veikiantys el. pinigų leidėjai Lietuvoje susiduria su griežtomis identifikavimo taisyklėmis, kurios taikomos Lietuvos subjektams, tačiau „Mano kortelės Visa“ el. pinigų leidėjas įsisteigęs kitoje ES šalyje, kurioje pinigų plovimo prevencijos režimas ne toks griežtas kaip Lietuvoje. Užkirsti kelią tokių el. kortelių platinimui / naudojimui Lietuvoje tesėto būdo nėra. Siekiant *visuomenės be grynųjų pinigų* reikia objektyviai vertinti pinigų plovimo riziką, ir jei siūlomas el. pinigų produktas skirtas mažiems kasdieniams atsiskaitymams inicijuoti, el. pinigų išpirkimo procedūra yra apribota, Lietuvoje galima leisti visišką anonimiškumą. Anonimiškumas stipriai ribojamas, jis tampa *santykiniu anonimiškumu*, nes vartotojams pasiekus tam tikras el. pinigų sumas anonimiškumas naikinamas ir privalu visiškai identifikuotis.

Visus aptartus reikalavimus galima suskirstyti į tris svarbiausius blokus:

1. Technologinis aspektas: saugumas, autorizacija, procesų greitis, lankstumas, patikimumas.
2. Ekonominis aspektas: kaštai, likvidumas, didelis teikiamų paslaugų ratas (būtina, kad atsiskaityti būtų galima daugelyje vietų, taip pat kaip ir grynaisiais pinigais), vertės mobilumas.
3. Socialinis aspektas: anonimiškumas, naudojimo patogumas, mobilumas, sąveikavimas su kitomis sistemomis.

Lietuvoje registruoti el. pinigų emitentai atitinka keliamus reikalavimus, tačiau esantis teisinis neaiškumas (negalėjimas būti anonimu ir identifikacijos būtinumas atliekant mažus mokėjimus) neleidžia lygiavertiškai konkuruoti su kitomis ES šalių el. pinigų įstaigomis. El. pinigų leidimas tiesiogiai susijęs su kaštais, kurių didžiausia dalis išleidžiama technologijoms įsigyti ir pritaikyti. Besikeičiantis teisinis reguliavimas ir paliekamas neaiškumas neskatina el. pinigų plėtros, neleidžia supaprastinti tokių sistemų naudojimo. Investuoti į vartotojui patogias sistemas ir rizikuoti, kad pakeistas teisinis reguliavimas gali tai drausti, būtų pernelyg brangu.

„Paysera“ 2015 m. planuojama plėtra: plėsti greito ir patogaus atsiskaitymo mokėjimo priemonėmis sistemą (pateikti keletą sprendimų naudojantis NFC technologija greitai atsiskaityti už įvairias paslaugas, kurioms būtinas operacijos greitis); Įtraukti atsiskaitymo tradicinėmis mokėjimo priemonėmis („MasterCard“ arba „Visa“ mokėjimo kortelėmis), įeiti į greitųjų kreditų rinką, plėsti pinigų išpirkimo / išgryninimo paslaugas.

„MokiPay“ 2015 m. planuojama plėtra: neskelbiama, bet tikėtina, kad plės paslaugas ribotoms bendruomenėms (mokyklos, universitetai).

42 Išankstinio mokėjimo kortelė [interaktyvus] [žiūrėta 2014-08-20]. <<http://www.manokortele.lt/>>

Teorijoje keliami reikalavimai el. pinigų sistemoms nėra privalomi, tai ne kriterijai, kuriais remiantis galima vertinti el. pinigų įstaigas formaliai. Šie reikalavimai leidžia vartotojui pasirinkti, kuria el. pinigų sistema jis nori naudotis. Esamas teisinis reguliavimas ES ir Lietuvoje daro įtaką šių teorinių reikalavimų įgyvendinimui. Taip pat ir su *plačiu priimtinumu*, dabar nėra privalu el. pinigų sistemoms tarpusavyje sąveikauti (kredito įstaigos turi galimybę jungtis į mokėjimų sistemas, kurias valdo centriniai bankai, ir per tas mokėjimų sistemas greitai, pigiai atlieka mokėjimus). Priimant naujus teisės aktus ES ir Lietuvoje, būtina sudaryti sąlygas el. pinigų įstaigoms ir mokėjimų įstaigoms jungtis į bendras mokėjimų sistemas, kad galutinio produkto naudos gavėjas būtų mes – vartotojai.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Elektroniniai pinigai turėtų būti suprantami kaip piniginė vertė, kuri laikoma elektroninių pinigų turėtojų priklausančioje mokėjimo priemonėje arba nuotoliniu būdu laikomi serveryje ir elektroninių pinigų turėtojo valdomi per specialią elektroninių pinigų sąskaitą. Elektroninių pinigų sąvoka turi apimti ne tik visus šiandien rinkoje egzistuojančius elektroninių pinigų produktus, bet ir produktus, kurie galėtų būti sukurti ateityje. Teisiškai reguliuojant elektroninius pinigus būtina laikytis technologinio neutralumo principo.
2. El. pinigai buvo svarbiausia priemonė didinant el. komercijos plėtrą ES, tikėtasi, kad el. pinigų rinka leis Europai tapti lydere mokėjimų srityje. Deja, bet el. pinigų rinka vystėsi daug lėčiau, nei buvo tikėtasi ir laukta priimant pirmąją el. pinigų reguliavimo direktyvą, ši rinka taip ir neišnaudojo iki galo savo potencialo. Pagrindinės kliūtys naujiems rinkos žaidėjams ateiti į el. pinigų rinką buvo šios rinkos nepasiruošimas bei griežta teisinė šio sektoriaus apsauga (orientuota į kredito įstaigas). El. pinigų rinkos plėtra priklausė nuo atskirų iniciatyvų palaikant elektroninių pinigų vartojimą, taip pat savo neveikimu įtaką darė vartotojai, prekybininkai. Svarbiausias el. pinigų direktyvos 2000/46/EB tikslas buvo el. pinigų įstaigų ar įstaigų, veikiančių pagal atsisakymą leisti el. pinigus (veikti pagal lengvesnį reguliavimo režimą), plėtra.
3. ES direktyvos skirtingai traktavo elektronines mokėjimo priemones. Jei mokėjimai atliekami naudojant autonomines ar tiesiogines neautonomines el. pinigų sistemas, jiems buvo taikoma el. pinigų direktyva 2000/46/EB. Jei mokėjimai buvo atliekami pasitelkus mobiliuosius telefonus, ES šalys skirtingai aiškino elektroninių pinigų sąvoką. Taip pat svarbu pažymėti, kad el. pinigų direktyva 2000/46/EB nenurodė, kokios vertės (didelės / mažos) mokėjimai buvo galimi atlikti naudojantis el. pinigais. Nors ES Komisija 2004 m. išleido konsultaciją dėl el. pinigų sąvokos pritaikymo mobiliųjų operatorių išankstinio apmokėjimo kortelėms, kurioje nurodė, kad išankstinio mokėjimo paslaugos gali būti laikomos el. pinigais, tačiau savo išvadose ES Komisija paliko dviprasmiškus aiškinimus. Dėl buvusių dviprasmiškų aiškinimų ES valstybėms narėms buvo palikta galimybė skirtingai traktuoti ir reguliuoti mobiliųjų operatorių leidžiamas išankstinio mokėjimo korteles, o tai vieningoje ES mobiliųjų operatorių rinkoje sudarė dideles kliūtis tinkamai vystyti mobilią komerciją.
4. ES direktyvoje 2009/110/EB apibrėžta nauja mokėjimo priemonės sąvoka palengvino el. pinigų identifikavimą, mokėjimų sistemų kūrėjams tapo aišku, kokias sistemas jie gali projektuoti, kokios sistemos pakliūs į el. pinigų reguliavimo sritį. Įtvirtinant naują el. pinigų sąvoką buvo numatytos dvi naujos išimtys, kada el. pinigų leidėjai gali būti nereguliuojami ir veikti ne kaip el. pinigų įstaiga. Lietuvoje priimtas LR elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas yra atskiras teisės aktas, kurio pagrindinis ir vienintelis reguliavimo objektas yra el. pinigai.

Nustatyta, kurie subjektai gali emituoti el. pinigus, kokios turi būti el. pinigų leidimo sąlygos, kaip el. pinigai turi būti išperkami atgal.

5. LR elektroninių pinigų įstatyme įtvirtinta technologiškai neutrali el. pinigų sąvoka ir požymiai. Tiek autonominės el. pinigų sistemos, tiek tiesioginės neautonominės el. pinigų sistemos patenka į įtvirtintą apibrėžimą. LR elektroninių pinigų įstatyme taip pat įtvirtintos išimtys, kurios leidžia nereguluoti el. pinigus išleidžiančių subjektų, jei jie atitinka tose išimtyse nurodytas sąlygas (platus priimtinumo reikalavimas ir telekomunikacijų kompanijų veikla mokėjimų srityje).
6. Lietuvoje įtvirtintą sąvoką „neapmokėti elektroniniai pinigai“ derėtų keisti aiškesne, nedviprasmiška sąvoka – apyvartoje esantys el. pinigai, išleisti el. pinigai arba neišpirkti el. pinigai (iškeisti gavus lėšų ir esantys pas vartotojus iki pareikalavimo juos išpirkti).
7. El. pinigų leidimas ir už juos gautų lėšų apsauga teisiškai reguliuojama, tačiau atsiranda problemų identifikuojant tokią el. pinigų įstaigų veiklą. Visų operacijų vertinimas, ar jos tiesiogiai susietos su el. pinigų leidimu / išpirkimu, priklauso nuo priežiūros institucijos pozicijos. Nėra aiškių kriterijų, kurie leistų atskirti, kurios el. pinigų įstaigos veiklos leidžiant ir išperkant el. pinigus (taikomos priemonės praktikoje) nėra glaudžiai susijusios. Svarbu suprasti, kas yra el. pinigų leidimas, kokios el. pinigų leidimo stadijos ir kaip jos realizuojamos praktikoje. Vartotojas gali rinktis, kaip ir kam lėšos už iškeistus el. pinigus atiduodamos, jam nėra būtina pačiam jų pasiimti, jis gali nurodyti išpirkti atitinkamą sumą el. pinigų, o lėšas perduoti trečiajam asmeniui, kuris gali ir nebūti el. pinigų įstaigos klientas. Toks el. pinigų išpirkimas ir pinigų už juos atidavimas tiesiogiai susietas su el. pinigų leidimo procesu (iškeitimas ir išpirkimas kitaip techniškai nėra patogus ar net įmanomas, bankai tampa būtinu dalyviu iškeitimo ir išpirkimo procese), el. pinigų įstaigas daro konkurencingas mokėjimų srityje? Jos gali pasiūlyti klientams mainytis verte tarpusavyje, sistemos viduje, gali pasiūlyti gauti el. pinigus iš asmenų, kurie nėra el. pinigų sistemos klientai, bei atiduoti el. pinigus per išpirkimo procedūrą asmenims, kurie nėra el. pinigų įstaigos klientai.
8. Valstybė el. pinigų įstaigas įpareigoja mainais už el. pinigus gautas lėšas saugoti komerciniuose bankuose, numato pareigą atsidaryti ten sąskaitas (mokėti komerciniams bankams atlygį už tokių sąskaitų administravimą), tačiau nenumato garantinio mechanizmo tokioms saugomoms sumoms atgauti. Nėra jokių garantijų, kad el. pinigų įstaiga atgaus visus pinigus. El. pinigų įstaigos galėtų atsidaryti specialias sąskaitas centriniuose bankuose, tačiau dabar tokios galimybės nėra. Už el. pinigus gautas lėšas saugiai laikyti valstybės centriniame banke būtų saugiau. Dabartinis el. pinigų įstaigų veikos reguliavimas Lietuvoje neleidžia to padaryti, todėl egzistuojanti rizika verčia el. pinigų įstaigas atsidarinėti sąskaitas skirtinguose bankuose, ten laikyti pinigines sumas, kurios neviršytų draudžiamosios sumos 100 000 Eur. Kiekvienas sąskaitos aptarnavimas kainuoja, kiekvieno komercinio banko sutarties nuostatos gali keistis, tai tik apsunkina el. pinigų įstaigų darbą. Valstybė,

nustatydamą tokį reguliavimą, privalėtų prisiimti riziką, jei bankas bankrutuoja ir el. pinigų įstaiga negali atgauti visų pinigų (kuriuos ten padėjo ne komerciniais tikslais, o todėl, kad privaloma), pinigus el. pinigų įstaigai grąžintų valstybė, o tada pati stotų į kreditorių eilę.

9. Lietuvoje veikiančių mobiliųjų operatorių pozicija (nenoras pripažinti, kad jie leidžia el. pinigus) sudaro nelygias konkurencines galimybes mokėjimų rinkos žaidėjams. Taip pat nėra užtikrinama vartotojų teisių apsauga, jiems suvaržytos galimybės laisvai disponuoti savo lėšomis (ko savo klientams negali daryti el. pinigų įstaigos). Mobilieji operatoriai, sudarydami galimybę naudotis iš anksto apmokėtomis kortelėmis, kuriomis galima atsiskaityti už prekes ir paslaugas, pristatomas ne į telefoną, kai operatorius tik tarpininkauja perduodant vertę, pažeidždami teisinį reguliavimą, leidžia el. pinigus Lietuvoje.
10. Besikuriančioms naujoms mokėjimo paslaugų kompanijoms reikia paprastų ir aiškių taisyklių, kompanijos turi lengvai identifikuoti savo veiklą, o priežiūros institucijos turi taikyti aiškius paslaugų atribojimo kriterijus. Planuojami ES mokėjimo paslaugų direktyvos pakeitimai tik apsunkins paslaugų atribojimo procesą. Esama „mokėjimo sąskaitos“ sąvoka susitapatina su el. pinigų sąvoka, o tokie el. atsiskaitymų produktai reguliuojami skirtingai, dėl to dalis kompanijų gali piktnaudžiauti esama padėtimi, taip įgydamos pranašumą prieš savo konkurentes.
11. Klientų identifikacijos procedūros, aprašytos Lietuvoje galiojančiuose teisės aktuose, apima deramą, supaprastintą ir sustiprintą tapatybės nustatymo būdus. Finansų įstaigoms atsirado nauja galimybė pradėti dalykinius santykius su klientais naudojant elektroninius kvalifikuotus sertifikatus. Lietuvos teisės aktuose numatyta galimybė kvalifikuotą sertifikatą identifikavimui finansų sektoriuje naudoti tik Lietuvos Respublikos piliečiams. Tai pažeidžia ES vartotojų teises, iškraipo konkurenciją. Lietuvoje taikomas pinigų plovimo prevencijos režimas elektroninių pinigų įstaigoms yra vienas iš griežčiausių Europoje, visiškai nepagalvota apie nepilnamečių asmenų galimybę laisvai ir patogiai naudotis tokiais pinigais. Visos potencialios grėsmės yra tikrai mažos, todėl identifikavimo reikalavimus mažos vertės elektroniniams pinigams galima ženkliai sumažinti. Valstybė siekdama „visuomenės be grynųjų“ turi sukurti tam teisinę prielaidą, o ne apkrauti mažos rizikos finansines paslaugas griežtais identifikavimo reikalavimais. Siekiant „visuomenės be grynųjų pinigų“ reikia objektyviai vertinti pinigų plovimo riziką, ir jei siūlomas el. pinigų produktas skirtas mažiems kasdieniams atsiskaitymams iniciuoti, el. pinigų išpirkimo procedūra yra apribota, galima leisti visišką anonimiškumą Lietuvoje. Anonimiškumas tampa stipriai ribotas, jį reikia vadinti santykinu anonimiškumu, nes vartotojams pasiekus tam tikras el. pinigų sumas anonimiškumas naikinamas ir privalu visiškai identifikuotis.
12. Teorijoje keliama reikalavimai el. pinigų sistemoms nėra privalomi, tai ne kriterijai, kuriais remiantis galima vertinti el. pinigų įstaigas Lietuvoje formaliai. Tačiau šie reikalavimai leidžia vartotojui pasirinkti, kuria el. pinigų sistema jis nori naudotis.

Esamas teisinis reguliavimas ES ir Lietuvoje daro įtaką šių teorinių reikalavimų įgyvendinimui. Dabar nėra privalu el. pinigų sistemoms tarpusavyje sąveikauti (kredito įstaigos turi galimybę jungtis į mokėjimų sistemas, kurias valdo centriniai bankai, ir per tas mokėjimų sistemas greitai, pigiai atlieka mokėjimus), priimant naujus teisės aktus ES ir Lietuvoje, būtina sudaryti sąlygas el. pinigų įstaigoms ir mokėjimų įstaigoms jungtis į bendras mokėjimų sistemas.

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai

1. El. pinigų ir mokėjimo įstaigų nuosavo kapitalo skaičiavimo taisyklės. Patvirtintos Lietuvos banko valdybos 2009 m. gruodžio 24 d. nutarimu Nr. 240 (Lietuvos banko valdybos 2012 m. sausio 12 d. nutarimo Nr. 03-5 redakcija).
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. IX-1889.
3. Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. IX-577.
4. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.56, 6.892, 6.894, 6.913 ir 6.928 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 6.927(1) ir 6.927(2) straipsniais įstatymo projektas. *Valstybės žinios*. 2014, Nr. XIIP-915.
5. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. VIII-1822.
6. Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. XI-1868.
7. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. XI-550.
8. Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. XI-1772.
9. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. XI-1885.
10. LR Informacinės visuomenės plėtros komiteto direktoriaus įsakymas „Dėl viešojo administravimo institucijų informacinių sistemų interoperabilumo sistemos funkcionavimo taisyklių patvirtinimo“ 2008 m. gruodžio 1 d. Nr. T-228.
11. LR įstatymo projektas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.56, 6.892, 6.894, 6.913 ir 6.928 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 6.9271 ir 6.9272 straipsniais. *Valstybės žinios*. 2014, Nr. XIIP-915.
12. LR Vyriausybės nutarimas Dėl Kriterijų, kuriais vadovaujantis klientas laikomas keliančiu mažą pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo grėsmę, ir kriterijų, kuriais vadovaujantis laikoma, kad yra didelė pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo grėsmė, sąrašo, Kliento ir naudos gavėjo tapatybės, kelių tarpusavyje susijusių piniginių operacijų nustatymo taisyklių patvirtinimo ir informacijos apie pastebėtus galimo pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo požymius, Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo pažeidimus ir priemones, kurių buvo imtasi prieš pažeidėjus, pateikimo tvarkos nustatymo. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 942.

Tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai

13. 2000 m. kovo 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/12/EB dėl kredito įstaigų steigimosi ir veiklos.
14. 2000 m. rugsėjo 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/46/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros.
15. 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui (OL

2005 L 309, p. 15) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/78/ES (OL 2010 L 331, p. 120).

16. 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui.
17. 2006 m. rugpjūčio 1 d. Komisijos direktyva 2006/70/EB, nustatanti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2005/60/EB įgyvendinimo priemones, susijusias su politikoje dalyvaujančių asmenų apibrėžimu, ir supaprastinto deramo klientų tikrinimo procedūroms taikomus techninius kriterijus bei išimtis, suteikiamas dėl to, kad finansine veikla verčiamasi retai arba labai ribotai (OL 2006, L 214, p. 29).
18. 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/64/EB dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, iš dalies keičianti direktyvas 97/7/EB, 2002/65/EB, 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinanti Direktyvą 97/5/EB (OL 2007 L 319, p. 1), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/111/EB (OL 2009 L 302, p. 97).
19. 2008 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/20/EB, iš dalies keičianti Direktyvos 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui nuostatas, susijusias su Komisijai suteiktais įgyvendinimo įgaliojimais.
20. 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/110/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros, iš dalies keičianti direktyvas 2005/60/EB ir 2006/48/EB ir panaikinanti direktyvą 2000/46/EB (OL 2009 L 267, p. 7).
21. Council Directive of 10 June 1991 on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering (91/308/EEC).
22. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl mokėjimo paslaugų vidaus rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2002/65/EB, 2013/36/ES ir 2009/110/EB ir panaikinama Direktyva 2007/64/EB.
23. FATF 40 and IX Recommendations. The revision of the FATF Recommendation was adopted and published in February, 2012.
24. Pasiūlymas Nr. (COM(2013) 0266 – C7-0125/2013 – 2013/0139(COD)), dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl mokesčių, susijusių su mokėjimo sąskaitomis, palyginamumo, mokėjimo sąskaitos perkėlimo ir galimybės naudotis būtiniausias savybes turinčiomis mokėjimo sąskaitomis.
25. Pasiūlymas Nr. 2013/0265 (COD), Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl tarpbankinių mokesčių už kortele grindžiamas mokėjimo operacijas.
26. Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing. 28 January 2014.

Užsienio valstybių norminiai teisės aktai

27. Law on Payment Services and Electronic Money, Title of the Law in the wording of the Law of 17 March 2011 that is in effect as of 30 April 2011, Latvia.
28. Payment Institutions and E-money Institutions Act. Passed 17.12.2009, RT I 2010, 2, 3. Entry into force 22.01.2010. Estonia.

Mokslinė ir kita specialioji literatūra

29. Application of the E-money Directive to mobile operators. Consultation paper of DG Internal Market, July 20, 2004.
30. Application of the E-money Directive to mobile operators. Guidance note from the Commission services, 2004.
31. Ashta, A. Evolution of Mobile banking Regulations, 2010. [interaktyvus], [žiūrėta 2014-03-15]. < http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1583080 >
32. Association of E-money Institutions in the Netherlands, The Electronic Money Directive: Recapitulation and Outlook, Working Paper for the GTIAD meeting of 27 November 2003.
33. Athanassiou, P.; Mas-Guix N. Electronic money institutions: current trends, regulatory issues and future prospects. European Central Bank. Legal working paper series No 7/July 2008.
34. Baddeley, M. Using E-cash in the New Economy: an Economic Analysis of Micropayment Systems. Journal of Electronic Commerce Research. Long Beach. 2004, Vol. 5, No. 4.
35. Bailly, L.. Van Der Lande, B. Breakthroughs in the European Mobile payment market, White paper, Atos Oringin, 2007.
36. Bamodu, 'The Regulation of Electronic Money Institutions in the United Kingdom', Journal of Information, Law and Technology, 2003/2.
37. Benjamin, J. Cohen Electronic Money: New Day or False Dawn? In Essays in International Economics Princeton, NJ: International Economics Section, 2000.
38. Beshouri, P., Gravrák, J. Capturing the promise of mobile banking in emerging markets. McKinsey Quarterly 3.8, 2010.
39. Bitcoin project. Project, B. 2012. Bitcoin project [interaktyvus], [žiūrėta 2014-05-10]. <www.bitcoin.org>
40. Bootle, 'The Future of Electronic Money - Why the Nok will not replace the Dollar' 32 The Business Economist, 2001, pp. 7-15.
41. Camenisch, J. L. An efficient electronic payment system protecting privacy. Institute for Theoretical Computer Science ETH Zurich. 1994.
42. Camenisch, J. L. Digital Payment Systems with Passive Anonymity-Revoking Trustees. Computer Security - ESORICS 96, volume 1146 of Lecture Notes in Computer Science, Springer-Verlag. 1996.
43. Chaum, D. Achieving Electronic Privacy. Scientific American. 1992.
44. Choum, D. Privacy and Social protection in Electronic Payment Systems. Cato Institute's 14th Annual Monetary Conference. 1996.
45. Consultation paper of DG Internal Market. Evaluation of the E-money Directive (2000/46/EC), 2006.
46. Courtneidge, R. The implications of the Payment Services Directive and the Second E-Money Directive. Journal of Payments Strategy & Systems 6.3, 2012.
47. Dictionaries, Oxford. Oxford dictionaries. Oxford University Press, 2010
48. ECB. Electronic money system security objectives according to the common criteria methodology. 2003.
49. Edgar, D. Paying in an online world. Euredia, 2000.

50. Electronic Money Laundering: An Environmental Scan. Department of Justice Canada, 1998.
51. E-Payments Without Frontiers. Issues Paper for an ECB Conference on 10 November 2004.
52. Erhard, L. Preparing for the mCommerce Revolution. Lecture. Lisbon Council, Brussels. Trintech. Mobile Payments, White Paper, 2002.
53. European Central Bank Report on electronic money, 1998.
54. European Central Bank. E-payments in Europe – The Eurosystem's perspective // Issues paper, Frankfurt. September 16, 2002.
55. European Commission, Explanatory Memorandum to the Commission Proposal for European Parliament and Council Directives on the taking up, the pursuit and the prudential supervision of the business of electronic money institutions, 1998.
56. Evaluation of the E-money Directive (2000/46/EC) for the DG Internal Market, February 17, 2006.
57. Evaluation Partnership Ltd, Evaluation of the E-Money Directive (2000/46/EC) Final Report, 2006.
58. Fatier, B. What the European payments industry needs now. Journal of Payments Strategy & Systems 8.1, 2014.
59. Friedman, B. *The future of monetary policy: the central bank as an army with only a signal corps?* Working Paper 7420 National bureau of economic research, 1999.
60. Godschalk, H. Genesis of the EU-Directive on Electronic Money Institutions. ePSO-Newsletter No 7, 2001.
61. Goldfinger, Ch. Ceo Electronic Forum. 1995. [interaktyvus], [žiūrėta 2012-04-20]. <http://www.gefma.com/electronic_finance.htm>
62. Guidance note from the Commission services. Application of the E-money Directive to mobile operators, 2004.
63. Guttmann, R. Cybercash: the coming era of electronic money. New York, Palgrave Macmillan, 2003.
64. Hayek, F. The Denationalisation of Money. Institute of Economic Affairs, 1976.
65. Hartmann ,M. E-Payments Evolution, in Thomas Lammer (ed.) Handbuch E-Money, E-Payment & M-Payment, Physica-Verlag HD, 2006.
66. Hartmann, P. Comments on Claessens, Glaessner, and Klingebiel. 22 Journal of Financial Services Research, 2002.
67. Heindl, E.; Ramezani, E. Mobile Payment. E- Business Technology, Nr. 230446, Jun. 2008.
68. Heng, S. E-payments: modern complement to traditional payment systems. Deutsche Bank Research. Economics: Digital economy and structural change. 2004, No. 44.
69. Hörnle, S. The European Union Takes Initiative in the Field of E-Commerce. Journal of Information, Law and Technology, 2000.
70. Hort, C. *Critical Success Factors of Mobile Payment*. diplom de, 2002.
71. International Organisation for Migration (IOM) in Italy [interaktyvus], [žiūrėta 2014-04-15]. <http://www.migrantsservicecentres.org/userfile/Pre-departure%20orientation_ITALY_final.pdf>
72. Issues arising from the emergence of electronic money. ECB Monthly Bulletin, November 2000.

73. Kemp, R. Mobile payments: Current and emerging regulatory and contracting issues. *Computer Law & Security Review* 29,2, 2013.
74. Kevin, K. Cypherpunks, e-money and the technologies of disconnection - encryption technology. 1993.
75. Kohlbach, M. Making Sense of Electronic Money. *Journal of Information, Law and Technology*, 2004/1.
76. Krueger, M. E-money regulation in the EU. *Journal of the European Communities* on, 27, 2, 2000.
77. Lelieveldt, S. Why is the Electronic Money-Directive Significant?. *ePSO-Newsletter* No 7, May 2001.
78. Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas / redaktorių kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. redaktorė), Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija, 2008).
79. Long, M. Casanova, M. European Initiatives for Online Financial Services, Part 1: The Regulation of Electronic Money. 17 *Butterworths Journal of International Banking and Financial Law*, 2002.
80. Long, M. Casanova, M. European Initiatives For Online Financial Services, Part 2: Financial Services and the Regulation of Electronic Money. 18 *Butterworths Journal of International Banking and Financial Law*, 2003.
81. Mallat, N. Rossi, M. Tuunainen, V. K. Mobile Banking Services. *Commun ACM* 47, 5 May 2004.
82. Mansour, Y. The E-Money Directive and MNOs: Why it all went Wrong. *Bileta Annual Conference*, April 2007.
83. Matonis, J. *Digital Cash and Monetary Freedom*. 1995.
84. Maurer, B. Money Nutters. *Economic Sociology The European Electronic Newsletter*, 2011.
85. Mikelėnas, V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
86. Morvant, B. Peppercoin, Building the world of small payments. *The Digital Money Forum*. 2006.
87. Opinion of the EMI Council on the issuance of electronic money. 2 March 1998, annexed to Chapter III.2 of the 1997 Annual Report of the EMI.
88. Otmar Issing. *New Technologies in Payments – A Challenge to Monetary Policy*, 2000.
89. Penn, B. Commission consults on revision of the European electronic money regime. 12 *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 2005.
90. Phoebus, A., Mas-Guix, N. Electronic Money Institutions Current Trends, Regulatory Issues. *ECB Legal Working Paper series No 7 / July 2008*.
91. Recommendations of the National Institute of Standards and Technology. *Electronic Authentication Guideline. NIST Special Publication No. 800-63 Version 1.0.2*, 2006.
92. Solin, M., Zerzan, A. Mobile Money: Methodology for Assessing Money Laundering and Terrorist Financing Risks. *The GSM Association*, 2010.
93. Soramäki, K.; Hanssens, B. E-Payments: What Are They and What Makes Them Different?. *ePayment Systems Observatory*. 2003, No. 1.
94. Stabla, Witold. *Electronic Payment Systems*, 2001.

95. Stan, Z. Li, Anil K. Jain. Encyclopedia of Biometrics". Springer Science Business Media, LLC. 2009.
96. Stokes, R. Virtual money laundering: The case of Bitcoin and the Linden dollar. Information & Communications Technology Law 21.3, 2012.
97. Štītīlis, D.; Pakutinskas, P.; Dauparaitė, I.; Laurinaitis, M. Preconditions for legal regulation of personal identification in cyberspace // Jurisprudencija: mokslo darbai = Jurisprudence: research papers / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2011, Nr. 18(2), p. 703–724. ISSN 1392-6195.
98. Tarazi, M. Breloff, P. Nonbank E-Money Issuers: Regulatory Approaches to Protecting Customer Funds. Focus Note, 2010.
99. Terlau, M. New Money Laundering Act .A Considerable Challenge for the Pre-Paid Market Osborne Clarke February 2012. Publication number 13771207.
100. The Mandatory Registration of Prepaid SIM Card Users. A White Paper GSMA, 2013.
101. Toločko, V. Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinė prigimtis // Jurisprudencija. 2000, t. 16 (8).
102. Vaškelaitis, V. Piniginiai atsiskaitymai: teorija ir praktika. Vilnius: Eugrimas, 2001.
103. Vereecken, M. A Harmonised EU Legal Framework for Electronic Money. ePSO-Newsletter No 7, 2001.
104. Vereecken, M. A Single Market for Electronic Money. Journal of International Banking Regulation, July 2000.
105. Vereecken, M. Electronic Money: EU Legislative Framework. European Business Law Review, November-December 2000.
106. Viviane Reding. Europe's Fast Track to Economic Recovery. 2009. [interaktyvus], [žiūrėta 2013-06-08] <http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-09-336_en.htm>
107. Wilusz, D. Legal determinants of electronic money systems development in European Union. Prawny i ekonomiczny przegląd prawa gospodarczego 2, 2011.
108. Working Group on EU Payment Systems. Report to the Council of the European Monetary Institute on prepaid cards, 1994.
109. Würtz, J., Löber, K. Electronic Money Institutions: A New Category of Credit Institutions. 17 Butterworths Journal of International Banking and Financial Law, 2002.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Marius Laurinaitis

ELEKTRONINIŲ PINIGŲ
TEISINIS REGULIAVIMAS

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2015

Disertacija rengta 2010–2014 metais Mykolo Romerio universitete.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Darius Šttilis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Disertacija ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2015 m. rugpjūčio 26 d. 14 val. Mykolo Romerio universiteto I-414 aud. (Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius).

Pirmininkas:

prof. dr. Mindaugas Kiškis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Nariai:

prof. dr. Eglė Bilevičiūtė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

doc. dr. Uldis Kinis (Rygos Stradinio universitetas, Latvijos Respublika, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

doc. dr. Tadas Limba (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03 S);

doc. dr. Irena Patašienė (Kauno technologijos universitetas, technologijos mokslai, informatikos inžinerija 07 T).

Disertacijos santrauka išsiųsta 2015 m. liepos 24 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius) bei Mykolo Romerio universiteto bibliotekose (Ateities g. 20, LT-08303 ir Valakupių g. 5, LT-10101 Vilnius; V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas).

ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TEISINIS REGULIAVIMAS

Santrauka

Temos aktualumas ir darbo problema. Informacinės technologijos integruojasi visoje visuomeninio gyvenimo srityse, sąveikaudamos tarp privačių bei viešų institucijų. Šiuo metu naudojamos įvairios atsiskaitymų sistemos, elektroninės ir tradicinės. Elektroninių atsiskaitymų sistemos tampa dominuojančiomis atsiskaitymo sistemomis, prie to didžiąją dalimi prisidėjo elektroninės komercijos diegimas ir naudojimas. Mokėjimo priemonės, suteikiančios jų turėtojams (naudotojams) galimybę atsiskaityti naudojantis elektronine įranga, pradėtos sparčiai naudoti dar nesant teisinio reguliavimo. Europos Sąjungos Komisijos rekomendacijos 88/590/EEB dėl mokėjimo sistemų ir dėl santykių tarp kortelės turėtojo ir kortelės emitento (88/590/EEB) buvo pirmas žingsnis bandant sureguliuoti naujas mokėjimų paslaugas elektroninėje erdvėje.

Elektroninių atsiskaitymų rinka sparčiai keitėsi ir 1997 m. liepos 30 d. Europos Komisija inicijavo naujos Rekomendacijos 97/489/EB dėl atsiskaitymo už sandorius elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir dėl santykių tarp jas išdavusio ir turinčio asmens priėmimą. Paskutinė rekomendacija apėmė ir novatoriškas elektroninių atsiskaitymų priemones, kuriose vertė buvo saugoma elektronine forma. Tai buvo pirmasis bandymas teisiškai sureguliuoti naujas atsiskaitymų priemones, atribojant jas jau nuo esamų nuotolinės prieigos priemonių (tradicinių debeto, kredito kortelių), kurios leidžia elektroniniu būdu sudaryti mokėjimo nurodymus kredito įstaigai. Ilgainiui rinkoje atsirado naujų mokėjimų įrankių, kurie dėl savo veikimo specifikos ir paslaugų spektro nepateko į esamą teisinio reguliavimo sferą. Tradicinės tapusios priemonės: kredito kortelė, kredito pervedimas, debetinės priemonės (tiesioginis debetas, debeto kortelė), elektroniniai čekiai funkcionavo teisiškai reguliuojami. Tačiau atsirado naujų modernių atsiskaitymų priemonių, tokių kaip: iš anksto apmokėtos kortelės, mobilusis atsiskaitymas, elektroniniai pinigai. Iš jų tik elektroniniai pinigai buvo bandomi reguliuoti, netiksliai apibrėžiant jų sąvoką. Iki šios dienos dalis modernių atsiskaitymų priemonių funkcionuoja nereguliuojamos. Galiojantys teisės aktai apibrėžia siaurą ratą atsiskaitymų priemonių. Viena iš reguliuojamų atsiskaitymo priemonių yra elektroniniai pinigai. Iš kitų elektroninių mokėjimo priemonių jie išsiskiria sąlyginiu anonimiškumu, unikaliu patogumu popierinių pinigų atžvilgiu, nauda juos vartojantiems subjektams bei esamu kritikuotinu teisiniu reguliavimu. Plintant elektroniniams pinigams, kinta jų daroma įtaka bankų sistemoms. Pakitusi padėtis elektroninių mokėjimų rinkose, pasikeitę žmonių pirkimo įpročiai, atsiradę nauji vartotojų poreikiai – visa ši dinamika keičia mokėjimų rinką. Rinkoje atsirado alternatyvių atsiskaitymo priemonių, kurios negali būti priskiriamos prie elektroninių pinigų dėl jų veikimo specifikos, bet jos atlieka tokias pačias atsiskaitymo funkcijas. Nereguliuojamos alternatyvios atsiskaitymų priemonės nesąžiningai konkuruoja su aiškiu teisiniu reguliavimu turinčiomis priemonėmis, kurios yra varžomos teisinio reguliavimo reikalavimų. Todėl svarbu išsiaiškinti, kokie teisinio reguliavimo aspektai yra svarbiausi siekiant tinkamai sureguliuoti esamas tradicines ir naujas modernias atsiskaitymų priemones, nepažeidžiant konkurencijos ir užtikrinant vartotojų bei finansų institucijų interesų apsaugą.

Sparti elektroninių atsiskaitymų santykių plėtra, naujos bankų, kitų įstaigų naudojamos technologijos, leidžia mokėjimus inicijuoti ir vykdyti nematerialioje erdvėje. Priimtos ES direktyvos dėl elektroninių pinigų siekia sukurti bendrą ir aiškų teisinį reguliavimą atsiskaitymams vieningoje rinkoje ir nustatyti sąlygas lygiavertei konkurencijai tarp elektronines atsiskaitymo priemones leidžiančių institucijų. Elektroninių pinigų rinka Lietuvoje ir Europoje vis dar išlieka labai nedidelė dėl šių priemonių naudojimo teisinio reguliavimo trūkumų ir dėl nereguliuojamų alternatyvių atsiskaitymo priemonių, kurios nepatenka į elektroninių pinigų sąvoką, paplitimo.

Svarbu žengti į skaitmeninę, žiniomis grįstą ekonomiką, sukurti palankesnes sąlygas elektroninės komercijos plėtimuisi bei platesniam interneto ir informacinių technologijų naudojimui. Svarbu suvokti, koks elektroninių pinigų teisinis reguliavimas užtikrintų elektroninius pinigus išleidžiančių institucijų veiklos stabilumą, apimtų ir alternatyvias atsiskaitymo priemones, kurios savo atliekamomis funkcijomis yra tapačios elektroniniams pinigams, garantuotų tinkamą vartotojų apsaugą ir numatytą atitinkamą kontrolę. Pasirinktos temos analizė ir tyrimas leistų konkretizuoti problemas ir pasiūlyti tinkamą jų sprendimą.

Problemų formulavimas. Teisiškai apibrėžiant pinigų svarbu akcentuoti, kad istoriškai jų supratimas buvo grindžiamas ekonominėmis, o ne teisinėmis sąvokomis ar kategorijomis. Ekonomikos mokslas pinigų iš esmės apibūdina pagal jų funkcijas teigdamas, jog pinigai yra visa tai, kas gali būti panaudota mainams atlikti, turi vertę, t. y. yra tam tikros vertės matas, yra mokėjimo priemonė, taip pat gali būti likvidžia kaupimo priemone.

Alternatyvių elektroninių atsiskaitymo priemonių, kurios dažnai visos sutapatinašos su elektroniniais pinigais, teisinio reguliavimo poreikis kyla dėl tokių susijusių ir lydinčių veiksmų, kaip tokių priemonių buvimas dematerializuota atsiskaitymo už prekes ar paslaugas priemone, anonimiškumo klausimai, galiojimo globaliu mastu, licencijų problema. Esamas reguliavimas pateikia tik siaurą elektroninių pinigų teisinę sąvoką, į kurią nepatenka alternatyvios atsiskaitymo elektroninėje erdvėje priemonės. Elektroniniai pinigai tampa atskirai reguliuojami nuo alternatyvių, bet savo funkcijomis tapačių atsiskaitymo priemonių. Aiškų prieštaravimas pastebimas tarp ES Komisijos ir ES centrinio banko. ES centrinis bankas savo ataskaitose pažymi, kad teisinis elektroninių pinigų apibrėžimas yra ydingas, kad esamos alternatyvios priemonės nepatenka į reguliavimo sritį, nors ir plačiai naudojamos vartotojų, dėl to praplėtė elektroninių pinigų sąvoką, siūlydamas įtraukti ir alternatyvias sistemas, kurios neatitinka direktyvose numatytų elektroninių pinigų sąvokos reikalavimų. Visa tai iškraipo teisinį elektroninių pinigų reguliavimą.

Europos valstybės nevienodai reguliuoja elektroninių atsiskaitymų santykius. Vienos vadovaujasi ES centrinio banko rekomendacijomis, paslaugų teikėjus priskiria prie elektroninių pinigų institucijų, o tai savo ruožtu reikalauja licencijos ir griežtos valstybės kontrolės, kitus palieka nereguliuojamus, kaip mažą įtaką turinčius rinkos dalyvius.

Nuodugnesnės analizės reikalaujanti tyrimo problema – elektroninių pinigų teisinio reguliavimo įgyvendinimas ir taikymas Lietuvoje. Esamo teisinio reguliavimo įgyvendinimas ir taikymas klaidina ir apsunkina atsiskaitymo priemones kuriančius subjektus ir vartotojus Lietuvoje.

Darbo objektas. Tyrimo objektas – elektroninių pinigų reguliavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos teisėje. Analizuojamos Europos institucijų suformuluotos teisės normos, Europos Komisijos ir Europos centrinio banko priimti dokumentai, Lietuvos Respublikos teisės aktai bei Lietuvos banko nutarimai.

Dėl elektroninių pinigų specifikos ir jų teisinio reguliavimo sudėtingumo juos nagrinėjant negalima apsiriboti viena teisės šaka (ar sistema). Bendrai atsiskaitymų sistemos teisinius pagrindus nustato nacionaliniai teisės aktai (LR civilinis kodeksas ir LR mokėjamų įstatymas). Atsiskaitymai negrynaisiais pinigais priklauso vidaus teisės reguliavimo sričiai. Elektroninių atsiskaitymų institutas nėra tik civilinės teisės reguliavimo dalykas, jis taip pat priklauso informatikos teisės šakai, ekonomikai ir ES teisės sistemai. Todėl bus nagrinėjami ir vartotojų (prekeivių, pirkėjų) poreikiai, teisinė apsauga, teorijoje iškeltų reikalavimų atsiskaitymų sistemoms atitikimas, ekonominis poveikis monetarinei ir fiskalinei valstybių politikai.

Darbo tikslas – taikant mokslinius tyrimo metodus, visapusiškai išanalizuoti elektroninių pinigų teisinį reguliavimą, apžvelgti svarbias principines nuostatas, išsamiai atskleisti elektroninių pinigų technologinius, ekonominius, teisinius aspektus, identifikuoti jų teisinio vertinimo problemas, o nustačius esamo teisinio reguliavimo trūkumus pateikti galimas tobulinimo kryptis.

Siekiant nurodyto darbo tikslo iškelti šie darbo uždaviniai:

1. Ištirti elektroninių atsiskaitymų formų kitimą, detalizuoti elektroninių atsiskaitymų priemones, rūšis bei jų skirtumus.
2. Kuo išsamiau atskleisti elektroninių pinigų technologinius, ekonominius, teisinius požymius, išnagrinėti keliamus teorinius ir praktinius reikalavimus elektroninių pinigų sistemoms, išskirti veiksnius, lemiančius elektroninių pinigų plėtrą.
3. Ištirti veiksnius, lėmusius elektroninių pinigų teisinio reguliavimo kaitą Europos Sąjungoje, taip pat išnagrinėti esamą elektroninių pinigų teisinį reguliavimą.
4. Nustatyti elektroninių pinigų teisinio reguliavimo poveikį elektroninius pinigus leidžiančioms įtaigoms Lietuvoje.

Darbo metodologija. Disertaciniame tyrime, aiškinant elektroninių pinigų sąvoką, taikyti metodai – analizė ir sintezė. Analizės metodas padėjo aiškinant elektroninių pinigų technologinius ir teisinius požymius. Tai pat taikant šį metodą buvo atskirti technologiniai elektroninių pinigų požymiai, nustatyta, kurie iš jų būtini, o kuriuos tikslinga keisti. Sintezės metodas leido išskirtus požymius sujungti į visumą ir nustatyti kuriais jų vadovautis teisiškai apibrėžiant elektroninius pinigus.

Kitas darbe taikytas metodas – analizės. Šis metodas pasirinktas dėl elektroninių pinigų specifškumo, aiškinant elektroninių pinigų sąvoką, svarbu susieti skirtingų mokslo šakų (ekonomikos, informacinių technologijų, teisės) doktrinas. Analizės metodas leido išspręsti technologinį sąvokų klausimą, suprasti šių sąvokų taikymo ribas.

Elektroniniai pinigai turi bendras kompleksiškas problemas, todėl darbe buvo būtina susieti technologinius, ekonominius ir teisinius aspektus. Tokiam susiejimui pasitelktas apibendrinimo metodas. Elektroninių pinigų ištakos siejamos su Europos Sąjungos teisės aktais, kurie skirti reguliuoti elektroninių pinigų leidimą. Europos Sąjungos teisės aktai perkelti į Lietuvos ir kitų šalių teises sistemas.

Europos Sąjungos šalių pasirinktas skirtingas teisės aktų reikalavimų įgyvendinimo būdas sudaro sąlygas formuoti skirtingiems elektroninių pinigų reguliavimo režimams. Tokio skirtingo reguliavimo nustatymui taikytas lyginamasis metodas. Šis metodas leido palyginti skirtingus teisinius reguliavimus, įvairias mokslininkų nuomones.

Elektroninių pinigų sąvokos požymiai identifikuoti ir atskleisti lingvistiniu metodu. Tyrimo metu nustatyta, kad egzistuoja esamų sąvokų suvokimo problema. Šis metodas padėjo suformuluoti galimas sąvokų aiškinimo kryptis. Elektroninių pinigų teisiame reguliavime vartojamos sąvokos skiriasi nuo informacinių technologijų ir ekonomikos mokslo šakų sąvokų.

Dokumentų analizės metodas taikytas apibendrinant Europos Sąjungos institucijų priimtus dokumentus elektroninių pinigų srityje, taip pat apibendrinant užsieni valstybių patirtį. Dokumentų analizės metodas leido kelti problemas ir pateikti tokių problemų sprendinius.

Ginami darbo teiginiai:

1. Pakeisti Lietuvoje įtvirtintą sąvoką „neapmokėti elektroniniai pinigai“ aiškesne, nedviprasmiška sąvoka – apyvartoje esantys el. pinigai, tai leistų aiškiau suvokti vartotojų įsigytų elektroninių pinigų teisinį statusą.
2. Leidžiant / išperkant elektroninius pinigus vartotojui turi būti sudaryta galimybė rinktis, kaip ir kam lėšos už iškeistus el. pinigus turi būti perduotos, jam neturėtų būti numatyta pareiga pačiam juos pasiimti, vartotojas turėtų pats nurodyti, kaip išpirkti el. pinigų sumą, o gautas lėšas perduoti trečiajam asmeniui, kuris galėtų ir nebūti el. pinigų įstaigos klientas.
3. Teisės aktuose įtvirtinta „mokėjimo sąskaitos“ sąvoka gali būti sutapatina su „el. pinigų“ sąvoka, o tokie el. atsiskaitymų produktai teisiškai reguliuojami skirtingai, dėl to dalis kompanijų gali piktnaudžiauti esama padėtimi.
4. Mobilieji operatoriai, sudarydami galimybę naudotis iš anksto apmokėtomis kortelėmis, kuriomis galima atsiskaityti už prekes ir paslaugas, pristatomas ne į telefoną (kai operatorius tik tarpininkauja perduodant piniginę vertę), veikia pažeisdami esamą teisinį reguliavimą Lietuvoje. Tokia mobiliųjų operatorių veikla turi būti traktuojama kaip el. pinigų leidimas.
5. Pinigų plovimo prevencijos teisinis reguliavimas Lietuvoje yra vienas griežčiausių Europos Sąjungoje. Griežti tapatybės nustatymo mechanizmai, galimas pinigų plovimo rizikos vertinimas nėra objektyvus, o tai daro neigimą įtaką el. pinigų paslaugų plėtrai.

Darbo šaltiniai. El. pinigų tema Lietuvoje nėra plačiai nagrinėjama, darbe bus remiamasi užsienio šalių mokslininkų darbais bei moksliniais straipsniais, ES finansų institucijų dokumentais. Daugiausiai elektroninių atsiskaitymų tematika rašantys mokslininkai yra R. Guttmanas, P. Athanassiou, N. Mas-Guixas, S. Sumanjeetas, S. Hansas. Vartotojų poreikius elektroninėms atsiskaitymų sistemoms savo darbuose apžvelgė B. C. Neumanas ir G. Medvinsky. Europos centrinis bankas ataskaitose nagrinėja saugumo užtikrinimą (ECB *security*). Anonimiškumo užtikrinimui ir privatumo apsaugai dėmesio savo darbuose skyrė D. Chaumas, J. Claessensas, C. Popescu, H. Oros.

Anksčiau minėti autoriai nenagrinėja el. pinigų teisinio reguliavimo modelio, taip pat neakcentuoja sąvokų problemos. Dauguma mokslininkų visas, alternatyvias ir ne tik, elektroninių atsiskaitymų priemones priskiria prie elektroninių pinigų, motyvuodami funkcijomis, kurias atlieka atsiskaitymo instrumentai, o ne technologinę ar teisinę pusę.

Taip pat plačiai nagrinėjamas poveikis finansų interesų apsaugai, fiskalinei ir monetarinei politikai, tačiau teisinė pusė paliekama nuošalyje. Elektroninių pinigų darbo grupė prie ES Komisijos yra viena iš institucijų, kuri analizuoja ES praktiką el. pinigų klausimais. Dauguma mokslininkų atstovauja tarpdisciplininei šakai, teisei / ekonomikai, o savo analizės atliko ir įžvalgas pateikė iki 2009 m. Darbas vertingas tuo, kad elektroninės atsiskaitymų sistemos, konkrečiai – elektroniniai pinigai, nebuvo detalčiai nagrinėjami Lietuvoje po 2009 m. įsigaliojusios naujos el. pinigų direktyvos.

Disertacijos struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados, naudotų šaltinių ir literatūros sąrašas. Pirmajame disertacijos skyriuje „Esminiai elektroninių atsiskaitymų ir elektroninių pinigų technologiniai, ekonominiai, teisiniai aspektai“ nagrinėjama naujos kartos elektroninė mokėjimo priemonė – elektroniniai pinigai, jų samprata, analizuojami elektroniniams pinigams teorijoje ir praktikoje keliami reikalavimai, taip pat ir pirkėjų, prekeivių poreikiai (saugumas, pigumas, platus priimtinumas ir kt.). Šiame skyriuje prieita prie išvados, kad vėluojantis teisinis reguliavimais gali daryti neigiamą įtaką elektroninių pinigų sričiai. Visos skyriuje aptartos atsiskaitymų formos, jų požymiai, veikimo mechanizmai tiesiogiai priklauso nuo nustatyto teisinio reguliavimo. Technologijos kuriamos greitai, jų pritaikymą perima verslas ir vartotojai, todėl teisiškai reguliuojant elektroninių pinigų sritį svarbu nepamiršti atsižvelgti į suformuotus ir įgyvendintus vartotojų ir prekeivių poreikius. Svarbiausia elektroninių pinigų reguliavimo ir priežiūros pareiga numatyta šalių centriniams bankams, jų daroma įtaka didėja elektroninių pinigų leidėjams. Nuo šalių centrinių bankų priklauso, kaip greitai elektroniniai pinigai paplis, kaip deramai tenkins vartotojų ir verslo keliamus poreikius. Todėl, nustatant teisinį reguliavimą šioje srityje, reikia spėti su technologiniais pokyčiais, kurie jau daro įtaką ekonomikai ir vartotojams.

Antras disertacijos skyrius „Elektroninių pinigų teisinio reguliavimo pradžia bei sukaupta patirtis iki 2009 m.“ skirtas išsamiai atskleisti el. pinigų teisinio reguliavimo pradžią ir vystymąsi iki 2009 m. Išnagrinėjus pirmuosius priimtus el. pinigų reguliavimo teisės aktus ES, nustatytos priežastys, lėmusios šių teisės aktų netinkamą taikymą/traktavimą ES šalyse. Iki pat 2009 m. ES galiojo 2000 m. priimti el. pinigų leidimą, naudojimą reguliuojantys teisės aktai, kurie dėl savo techninės, gramatinės sandaros, neatitiko greitai kintančių el. mokėjimų technologijų, kurios sparčiai vystėsi minėtu laikotarpiu. Laikotarpį nuo 2000 m. iki 2009 m. galima vadinti pirmuoju el. pinigų reguliavimo tarpsniu ES. El. pinigų rinka vystėsi daug lėčiau nei buvo tikėtasi ir laukta priimant pirmąją el. pinigų reguliavimo direktyvą, ši rinka taip ir neišnaudojo savo pilno potencialo. Kredito įstaigas el. pinigų leidimo srityje galėjo pakeisti nauji mokėjimų rinkos žaidėjai: telekomunikacijų kompanijos, IT kompanijos, interneto paslaugų teikėjai. Esminės kliūtys naujiems rinkos žaidėjams ateiti į el. pinigų rinką buvo šios rinkos nepaslinkumas bei griežta teisinė šio sektoriaus apsauga (orientuota į kredito įstaigas). El. pinigų rinkos plėtra priklausė nuo atskirų iniciatyvų palaikant elektroninių pinigų vartojimą, taip pat savo neveikimu įtaką darė vartotojai, prekybininkai. Pirmosios El. pinigų direktyvos svarbiausias tikslas buvo el. pinigų įstaigų plėtra, ar įstaigų, veikiančių pagal atsisakymą leisti el. pinigus (veikti pagal lengvesnį reguliavimo režimą), plėtra. ES šalys skirtingai traktavo elektronines mokėjimo priemones, jei mokėjimai atliekami naudojant autonomines ar tiesiogines neautonomines el. pinigų sistemas. Jei mokėjimai buvo atliekami pasitelkus mobiliuosius telefonus, ES šalys taikė skirtingą elektroninių pinigų teisinį reguliavimą.

Trečiame disertacijos skyriuje „Galiojantis elektroninių pinigų teisinis reguliavimas“ pristatomas nuoseklus teisinio reguliavimo mechanizmas, kuris reikalingas sklandžiam el. pinigų leidimui, tikros el. pinigų rinkos didėjimui. Nauja el. pinigų direktyva įtvirtino technologškai neutralią ir paprastesnę el. pinigų sąvoką, kuri apima visas galimas el. pinigų technologijas, kai mokėjimo paslaugų teikėjas – el. pinigų įstaiga ar kredito įstaiga išleidžia, mainais į pinigines lėšas, saugomą el. vertę. El. pinigai apibrėžiami kaip gavus lėšų iškeista piniginė vertė, saugoma el. laikmenose, ir kuri yra naudojama mokėjimo operacijoms atlikti. Ši sąvoka apima autonomines el. pinigų sistemas ir tiesiogines neautonomines el. pinigų sistemas. Nagrinėjamas sukurtas naujas rizikos ribojimo mechanizmas, tiriamas, kaip užtikrinamas proporcingumo principo įgyvendinimas. Analizuojama, kaip esami nauji ribojimai atitinka potencialią el. pinigų įstaigų veiklos grėsmę. Aiškinamas naujas veiklos licencijavimo mechanizmas, pagal kurį mažos el. pinigų įmonės gali gauti leidimą nukrypti nuo teisinio reguliavimo reikalavimų, detaliam nagrinėjami el. pinigų išpirkimo reikalavimai bei paaiškinamas praktinis jų taikymas, ypatingai atsižvelgiant į mobiliojo ryšio operatorių naudojamas iš anksto apmokėtų kortelių sistemas. Esminiai naujos el. pinigų direktyvos nuostatai, kurie iš esmės keitėsi lyginant ją su pirmą el. pinigų direktyvą, į Lietuvos teisę buvo perkelta atsilikus nuo numatyto termino. Priimtas LR elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas yra atskiras teisės aktas, kurio pagrindinis ir vienintelis reguliavimo objektas yra el. pinigai. Minėto įstatymo paskirtis yra nustatyti, kurie subjektai gali emituoti el. pinigus Lietuvoje, kokios turi būti el. pinigų leidimo sąlygos, kaip el. pinigai turi būti išperkami atgal, nustatyti aiškią el. pinigų įstaigų ir užsienio valstybių el. pinigų įstaigų atstovybių licencijavimo tvarką, reguliuoti tokių el. pinigų įstaigų veiklą. Visa tai skirta tam, kad užtikrintų naujų el. pinigų įstaigų stabilumą, jų patikimumą, šių įstaigų klientų apsaugą. Šioje dalyje taip pat atliktas tyrimas, kad būtų palygintos Lietuvoje įsteigtos el. pinigų įstaigos. Lyginimo metodu lyginant el. pinigų leidėjų veiklą, pasirinkti teorijoje išskiriami kriterijai, kuriais galima įvertinti, ar el. pinigų įstaiga atitinka vartotojų ir prekeivių lūkesčius, ar esamas teisinis reguliavimas neužkerta teorijoje iškeltų reikalavimų įgyvendinimo. Pasirinktos kompanijos UAB „ANTIGRAVITY PAYMENT SYSTEMS“, kuri turi ribotos veiklos licenciją, ji gali veikti tik Lietuvoje ir kita kompanija – „EVP International“, kuri turi licenciją veikiančią visoje ES. Būtent šios kompanijos tiesiogiai susiduria su el. pinigų reguliavimo veikimu ir identifikavimo problemomis nuotoliniu būdu. „ANTIGRAVITY PAYMENT SYSTEMS“ valdo prekės ženklą „MokiPay“, tai mobilių mokėjimų platforma, leidžianti klientams atlikti mokėjimus fizinėje erdvėje, naudojantis savo mobiliuoju telefonu ar bekontakto kortele. „MokiPay“ leidžia tiesioginius neautonominius el. pinigus. Antra elektroninių pinigų įstaiga yra UAB „EVP INTERNATIONAL“, valdanti prekės ženklą „Paysera“. Tai tiesioginių neautonominių el. pinigų sistema, turinti el. pinigų įstaigos licenciją, kuri veikia visoje ES teritorijoje. Savo klientams siūlo el. pinigų leidimo paslaugas el. erdvėje. Lyginant šias dvi el. pinigų įstaigas, nustatyta, kaip teorijoje keliami reikalavimai el. pinigų sistemoms yra įgyvendinami praktiškai. Atliekant dviejų kompanijų lyginimą, lyginant teikiamas paslaugas, įvertinta, kokie teoriniai reikalavimai yra tenkintini, o kurie ne (neaktualūs, teisiškai apriboti). Lyginimo metu galima pamatyti ar paslaugų teikėjai laikosi griežtų teisės aktų nuostatų (dėl identifikavimo, maksimalių sumų ir sąlyginio anonimiškumo, galiojimo ir išpirkimo). Lietuvoje registruoti el. pinigų emitentai atitinka keliamus reikalavimus, tačiau esantis teisinis neaiškumas (negalėjimas būti anonimu ir identifikacijos būtinumas esant mažiems mokėjimams) neleidžia iki galo konkuruoti su kitomis ES šalių el. pinigų įstaigomis. El. pinigų leidime didžiausia

kaštų dalis tenka technologijų įsigijimui ir pritaikymui. Besikeičiantis teisinis reguliavimas ir paliekamas neaiškumas neskatina el. pinigų plėtos, neleidžia suprastinti tokių sistemų naudojimo. Investuoti į vartotojui patogias sistemas ir rizikuoti, kad pakeistas teisinis reguliavimas gali tai drausti, būtų pernelyg brangu.

Išvados ir pasiūlymai

1. El. pinigai turėtų būti suprantami kaip piniginė vertė, kuri laikoma el. pinigų turėtojų priklausančioje mokėjimo priemonėje arba nuotoliniu būdu laikomi serveryje ir el. pinigų turėtojo valdomi per specialią el. pinigų sąskaitą. El. pinigų sąvoka turi apimti ne tik visus šiandien rinkoje egzistuojančius el. pinigų produktus, bet ir produktus, kurie galėtų būti sukurti ateityje. Teisiškai reguliuojant el. pinigus būtina laikytis technologinio neutralumo principo.
2. El. pinigai buvo svarbiausia priemonė didinant el. komercijos plėtrą ES, tikėtasi, kad el. pinigų rinka leis Europai tapti lydere mokėjimų srityje. Deja, bet el. pinigų rinka vystėsi daug lėčiau, nei buvo tikėtasi ir laukta priimant pirmąją el. pinigų reguliavimo direktyvą, ši rinka taip ir neišnaudojo iki galo savo potencialo. Pagrindinės kliūtys naujiems rinkos žaidėjams ateiti į el. pinigų rinką buvo šios rinkos nepaslanckumas bei griežta teisinė šio sektoriaus apsauga (orientuota į kredito įstaigas). El. pinigų rinkos plėtra priklausė nuo atskirų iniciatyvų palaikant elektroninių pinigų vartojimą, taip pat savo neveikimu įtaką darė vartotojai, prekybininkai. Svarbiausias el. pinigų direktyvos 2000/46/EB tikslas buvo el. pinigų įstaigų ar įstaigų, veikiančių pagal atsisakymą leisti el. pinigus (veikti pagal lengvesnį reguliavimo režimą), plėtra.
3. ES direktyvos skirtingai traktavo elektronines mokėjimo priemones. Jei mokėjimai atliekami naudojant autonomines ar tiesiogines neautonomines el. pinigų sistemas, jiems buvo taikoma el. pinigų direktyva 2000/46/EB. Jei mokėjimai buvo atliekami pasitelkus mobiliuosius telefonus, ES šalys skirtingai aiškino el. pinigų sąvoką. Taip pat svarbu pažymėti, kad el. pinigų direktyva 2000/46/EB nenurodė, kokios vertės (didelės / mažos) mokėjimai buvo galimi atlikti naudojantis el. pinigais. Nors ES Komisija 2004 m. išleido konsultaciją dėl el. pinigų sąvokos pritaikymo mobiliųjų operatorių išankstinio apmokėjimo kortelėms, kurioje nurodė, kad išankstinio mokėjimo paslaugos gali būti laikomos el. pinigais, tačiau savo išvados ES Komisija paliko dviprasmiškus aiškinimus. Dėl buvusių dviprasmiškų aiškinimų ES valstybėms narėms buvo palikta galimybė skirtingai traktuoti ir reguliuoti mobiliųjų operatorių leidžiamas išankstinio mokėjimo korteles, o tai vieningoje ES mobiliųjų operatorių rinkoje sudarė dideles kliūtis tinkamai vystyti mobilią komerciją.
4. ES direktyvoje 2009/110/EB apibrėžta nauja mokėjimo priemonės sąvoka palengvino el. pinigų identifikavimą, mokėjimų sistemų kūrėjams tapo aišku, kokias sistemas jie gali projektuoti, kokios sistemos pakliūs į el. pinigų reguliavimo sritį. Įtvirtinant naują el. pinigų sąvoką buvo numatytos dvi naujos išimtys, kada el. pinigų leidėjai gali būti nereguliuojami ir veikti ne kaip el. pinigų įstaiga. Lietuvoje priimtas LR elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas yra atskiras teisės aktas, kurio pagrindinis ir vienintelis reguliavimo objektas yra el. pinigai. Nustatyta, kurie subjektai gali emituoti el. pinigus, kokios turi būti el. pinigų leidimo sąlygos, kaip el. pinigai turi būti išperkami atgal.

5. LR elektroninių pinigų įstatyme įtvirtinta technologiškai neutrali el. pinigų sąvoka ir požymiai. Tiek autonominės el. pinigų sistemos, tiek tiesioginės neautonominės el. pinigų sistemos patenka į įtvirtintą apibrėžimą. LR elektroninių pinigų įstatyme taip pat įtvirtintos išimties, kurios leidžia nereguluoti el. pinigus išleidžiančių subjektų, jei jie atitinka tose išimtyse nurodytas sąlygas (platus priimtinumo reikalavimas ir telekomunikacijų kompanijų veikla mokėjimų srityje).
6. Lietuvoje įtvirtintą sąvoką „neapmokėti elektroniniai pinigai“ derėtų keisti aiškesne, nedviprasmiška sąvoka – apyvartoje esantys el. pinigai, išleisti el. pinigai arba neišpirkti el. pinigai (iškeisti gavus lėšų ir esantys pas vartotojus iki pareikalavimo juos išpirkti).
7. El. pinigų leidimas ir už juos gautų lėšų apsauga teisiškai reguliuojama, tačiau atsiranda problemų identifikuojant tokią el. pinigų įstaigų veiklą. Visų operacijų vertinimas, ar jos tiesiogiai susietos su el. pinigų leidimu / išpirkimu, priklauso nuo priežiūros institucijos pozicijos. Nėra aiškių kriterijų, kurie leistų atskirti, kurios el. pinigų įstaigos veiklos leidžiant ir išperkant el. pinigus (taikomos priemonės praktikoje) nėra glaudžiai susijusios. Svarbu suprasti, kas yra el. pinigų leidimas, kokios el. pinigų leidimo stadijos ir kaip jos realizuojamos praktikoje. Vartotojas gali rinktis, kaip ir kam lėšos už iškeistus el. pinigus atiduodamos, jam nėra būtina pačiam jų pasiimti, jis gali nurodyti išpirkti atitinkamą sumą el. pinigų, o lėšas perduoti trečiajam asmeniui, kuris gali ir nebūti el. pinigų įstaigos klientas. Toks el. pinigų išpirkimas ir pinigų už juos atidavimas tiesiogiai susietas su el. pinigų leidimo procesu (iškeitimas ir išpirkimas kitaip techniškai nėra patogus ar net įmanomas, bankai tampa būtinu dalyviu iškeitimo ir išpirkimo procese). El. pinigų įstaigos gali pasiūlyti klientams mainytis verte tarpusavyje, sistemos viduje, gali pasiūlyti gauti el. pinigus iš asmenų, kurie nėra el. pinigų sistemos klientai, bei atiduoti el. pinigus per išpirkimo procedūrą asmenims, kurie nėra el. pinigų įstaigos klientai.
8. Valstybė el. pinigų įstaigas įpareigoja mainais už el. pinigus gautas lėšas saugoti komerciniuose bankuose, numato pareigą atsidaryti ten sąskaitas (mokėti komerciniams bankams atlygį už tokių sąskaitų administravimą), tačiau nenumato garantinio mechanizmo tokioms saugomoms sumoms atgauti. Nėra jokių garantijų, kad el. pinigų įstaiga atgaus visus pinigus. El. pinigų įstaigos galėtų atsidaryti specialias sąskaitas centriniuose bankuose, tačiau dabar tokios galimybės nėra. Už el. pinigus gautas lėšas saugiai laikyti valstybės centriniame banke būtų saugiau. Dabartinis el. pinigų įstaigų veikos reguliavimas Lietuvoje neleidžia to padaryti, todėl egzistuojanti rizika verčia el. pinigų įstaigas atsidarinėti sąskaitas skirtinguose bankuose, ten laikyti pinigines sumas, kurios neviršytų draudžiamosios sumos 100 000 Eur. Kiekvienas sąskaitos aptarnavimas kainuoja, kiekvieno komercinio banko sutarties nuostatos gali keistis, tai tik apsunkina el. pinigų įstaigų darbą. Valstybė, nustatydama tokį reguliavimą, privalėtų prisiimti riziką, jei bankas bankrutuoja ir el. pinigų įstaiga negali atgauti visų pinigų (kuriuos ten padėjo ne komerciniais tikslais, o todėl, kad privaloma), pinigus el. pinigų įstaigai grąžintų valstybė, o tada pati stotų į kreditorių eilę.

9. Lietuvoje veikiančių mobiliųjų operatorių pozicija (nenoras pripažinti, kad jie leidžia el. pinigus) sudaro nelygias konkurencines galimybes mokėjimų rinkos žaidėjams. Taip pat nėra užtikrinama vartotojų teisių apsauga, jiems suvaržytos galimybės laisvai disponuoti savo lėšomis (ko savo klientams negali daryti el. pinigų įstaigos). Mobilieji operatoriai, sudarydami galimybę naudotis iš anksto apmokėtomis kortelėmis, kuriomis galima atsiskaityti už prekes ir paslaugas, pristatomas ne į telefoną, kai operatorius tik tarpininkauja perduodant vertę, pažeidžiami teisinį reguliavimą, leidžiant el. pinigus Lietuvoje.
10. Besikuriančioms naujoms mokėjimo paslaugų kompanijoms reikia paprastų ir aiškių taisyklių, kompanijos turi lengvai identifikuoti savo veiklą, o priežiūros institucijos turi taikyti aiškius paslaugų atribojimo kriterijus. Planuojami ES mokėjimo paslaugų direktyvos pakeitimai tik apsunkins paslaugų atribojimo procesą. Esama „mokėjimo sąskaitos“ sąvoka susitapatina su el. pinigų sąvoka, o tokie el. atsiskaitymų produktai reguliuojami skirtingai, dėl to dalis kompanijų gali piktnaudžiauti esama padėtimi, taip įgydamos pranašumą prieš savo konkurentes.
11. Klientų identifikacijos procedūros, aprašytos Lietuvoje galiojančiuose teisės aktuose, apima deramą, supaprastintą ir sustiprintą tapatybės nustatymo būdus. Finansų įstaigoms atsirado nauja galimybė pradėti dalykinius santykius su klientais naudojant elektroninius kvalifikuotus sertifikatus. Lietuvos teisės aktuose numatyta galimybė kvalifikuotą sertifikatą identifikavimui finansų sektoriuje naudoti tik Lietuvos Respublikos piliečiams. Tai pažeidžia ES vartotojų teises, iškraipo konkurenciją. Lietuvoje taikomas pinigų plovimo prevencijos režimas elektroninių pinigų įstaigoms yra vienas iš griežčiausių Europoje, visiškai nepagalvota apie nepilnamečių asmenų galimybę laisvai ir patogiai naudotis tokiais pinigais. Visos potencialios grėsmės yra tikrai mažos, todėl identifikavimo reikalavimus mažos vertės elektroniniams pinigams galima ženkliai sumažinti. Valstybė siekdama „visuomenės be grynųjų“ turi sukurti tam teisinę prielaidą, o ne apkrauti mažos rizikos finansines paslaugas griežtais identifikavimo reikalavimais. Siekiant „visuomenės be grynųjų pinigų“ reikia objektyviai vertinti pinigų plovimo riziką, ir jei siūlomas el. pinigų produktas skirtas mažiems kasdieniams atsiskaitymams iniciuoti, el. pinigų išpirkimo procedūra yra apribota, galima leisti visišką anonimiškumą Lietuvoje. Anonimiškumas tampa stipriai ribotas, jį reikia vadinti santykinio anonimiškumu, nes vartotojams pasiekus tam tikras el. pinigų sumas anonimiškumas naikinamas ir privalu visiškai identifikuoti.
12. Teorijoje keliama reikalavimai el. pinigų sistemoms nėra privalomi, tai ne kriterijai, kuriais remiantis galima vertinti el. pinigų įstaigas Lietuvoje formaliai. Tačiau šie reikalavimai leidžia vartotojui pasirinkti, kuria el. pinigų sistema jis nori naudotis. Esamas teisinis reguliavimas ES ir Lietuvoje daro įtaką šių teorinių reikalavimų įgyvendinimui. Dabar nėra privalu el. pinigų sistemoms tarpusavyje sąveikauti (kredito įstaigos turi galimybę jungtis į mokėjimų sistemas, kurias valdo centriniai bankai, ir per tas mokėjimų sistemas greitai, pigiai atlieka mokėjimus), priimant naujus teisės aktus ES ir Lietuvoje, būtina sudaryti sąlygas el. pinigų įstaigoms ir mokėjimų įstaigoms jungtis į bendras mokėjimų sistemas.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

Mokslinių publikacijų sąrašas disertacijos tema

1. Rotomskis, I.; Laurinaitis, M. Personal identification in financial services // KSI transactions on knowledge society: a publications of the Knowledge Society Institute. Sofia : Knowledge Society Institute. Vol. 7, no. 2 (2014) (June), p. 45-49. ISSN 1313-4787.
2. Mačerinskienė, I.; Kartašova, J.; Žvirblis, A.; Martinaitytė, E.; Šliūpas, R.; Kazlauskienė, E.; Pusvaškytė, J.; Dubnikovas, M.; Azbainis, V.; Rutkauskas, A.V.; Vaičiulis, P.; Teresienė, D.; Jurevičienė, D.; Garanžienė, G.; Milerytė, E.; Linartas, A.; Laurinaitis, M.. Finansų rinkų įžvalgos: mokslo studija. I dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. 836 p. ISBN 9789955195146.
3. Štītīlis, D.; Pakutinskas, P.; Dauparaitė, I.; Laurinaitis, M. Preconditions for legal regulation of personal identification in cyberspace // Jurisprudencija. 2011, Nr. 18(2), p. 703-724. ISSN 1392-6195.

Kitos mokslinės publikacijos ne disertacijos tema

1. Laurinaitis, Marius. 2012 conference on entrepreneurial universities: the 4th FINPIN conference in cooperation with the 11th international conference on science to business, in Münster, Germany // Intelektinė ekonomika: mokslo darbų žurnalas = Intellectual economics. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, vol. 6, no. 3(15), p. 414-415: iliustr. ISSN 1822-8011.
2. Štītīlis, D.; Pakutinskas, P.; Laurinaitis, M.; Dauparaitė, I. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: socialiniai, elektroninio verslo ir teisinio reguliavimo aspektai: kolektyvinė mokslo monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. 508 p.: lent. ISBN 9789955193746.
3. Štītīlis, D.; Pakutinskas, P.; Dauparaitė, I.; Laurinaitis, M.. Tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje kriminalizavimas: lyginamieji aspektai // Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai = Social sciences studies: research papers / Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2011, Nr. 3(1), p. 153–171. ISSN 2029-2236.
4. Štītīlis, Darius; Pakutinskas, Paulius; Dauparaitė, Inga; Laurinaitis, Marius. Teisinė aplinka siekiant išvengti tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje: JAV ir Lietuvos teisės aktų lyginamoji analizė // Socialinės technologijos: mokslo darbai = Social technologies: research papers [elektroninis išteklius]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, [Nr.] 1(1), p. 61–80. ISSN 2029-7564.
5. Štītīlis, Darius; Pakutinskas, Paulius; Dauparaitė, Inga; Laurinaitis, Marius. Criminalization of online identity theft: comparative aspects // Socialinės technologijos'10: iššūkiai, galimybės, sprendimai = Social technologies'10: challenges, opportunities, solutions [elektroninis išteklius]: konferencijos medžiaga: 2010 m. lapkričio 25–26 d, Vilnius-Net. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. P. 225. ISBN 9789955192084.
6. Štītīlis, Darius; Laurinaitis, Marius. IP telefonija – iššūkis elektroninių ryšių kontrolės, siekiam iširti nusikaltimus, teisiniam reguliavimui // Socialinių mokslų studijos = Social sciences studies: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, Nr. 1(1), p. 205–221. ISSN 2029-2236.
7. Štītīlis, Darius; Laurinaitis, Marius. Tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje //

Informacijos mokslai: mokslo darbai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, t. 50, p. 240–247. ISSN 1392-0561.

8. Štitalis, Darius; Laurinaitis, Marius. Alternative payment systems : Lithuanian outlook // Intelektinė ekonomika = Intellectual economics : mokslo darbų žurnalas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, Nr. 2(4), p. 43–51. ISSN 1822-8011.

GYVENIMO APRAŠYMAS

Asmeninė informacija

Gimimo data	1981 m. birželio 4 d.
Kontaktinė informacija	marius.laurinaitis@gmail.com

Išsilavinimas ir kvalifikacija

2010–2014 m.	Teisės (01 S) doktorantūra, Mykolo Romerio universitetas
2003–2005 m.	Teisės magistras, Mykolo Romerio universitetas
1999–2003 m.	Teisės bakalauras, Lietuvos teisės universitetas

Darbo patirtis

2004-04-01–2005-09-01	Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Vilnius (Lietuva), Pinigų plovimo prevencijos skyrius, vyresnysis inspektorius.
2005-02-01–šiuo metu	Lektorius Mykolo Romerio universitetas, Bankininkystės ir investicijų katedra.

Projektinė veiklai

IP project “Law and Economy in a Global Village of the Financial Crisis” 2009–2012 m. Dėstyimo programos bendraautoris, lektorius.

Project CD MMA. Curriculum Development of Master in Management Administration programme 2008–2010 m. Dėstyimo programos bendraautoris, lektorius.

Online Identity Theft: Social, E. Business and Legal Regulation Aspects 2010–2011 m. Research Council of Lithuania Nr. MIP-17/2010. Monografijos bendraautoris.

Project for “Lithuanian Cybercrime Centre of Excellence for Training, Research, Development and Education” (L3CE). Developing of Training course “Identity theft in cyberspace. Legal aspects.” Developing of Training course “Identity theft in cyberspace. Legal aspects.” 2014 –2016 m. Dėstyimo programos bendraautoris, lektorius.

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Marius Laurinaitis

LEGAL REGULATION OF ELECTRONIC MONEY

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Law (01 S)

Vilnius, 2015

The dissertation was written during the period of 2010–2014 at Mykolas Romeris University.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Darius Štītis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S).

The public defense of the Doctoral Dissertation will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on 26 of August 2015, 2:00 PM (Room I-414, Ateities str. 20, LT-08303, Vilnius).

Chairman:

Prof. Dr. Mindaugas Kiškis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S).

Members:

Prof. Dr. Eglė Bilevičiūtė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S);

Assoc. Prof. Dr. Uldis Kinis (Riga Stradins University, Republic of Latvia, Social Sciences, Law, 01 S);

Assoc. Prof. Dr. Tadas Limba (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management, 03 S);

Assoc. Prof. Dr. Irena Patašienė (Kaunas University of Technology, Technological Sciences, Informatics Engineering, 07 T).

The summary of the Doctoral Dissertation was send out on 24 July, 2015.

The Doctoral Dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino ave. 51, Vilnius) and the libraries of the Mykolas Romeris University (Ateities str. 20 and Valakupių str. 5, Vilnius; V. Putvinskio str. 70, Kaunas).

LEGAL REGULATION OF ELECTRONIC MONEY

Summary

Relevance of the topic and research problem. Information technologies are penetrating into all spheres of the social life to maintain interaction between private and public institutions. Modern payment systems use both, electronic and conventional instruments. Domination of electronic payment systems has been gradually increasing thanks to introduction and rapid development of on-line commerce. Instruments that allow use of electronic aids to make monetary payments developed and had been widely used before a corresponding legal regulation was introduced. The EU Commission's recommendation 88/590/EEC concerning payment systems, and in particular the relationship between cardholder and card issuer (88/590/EEC) was the first step to regulate new payment services in the cyberspace.

As the market of electronic payments rapidly developed, the European Commission initiated a new recommendation of 30 July 1997: 97/489/EC concerning transactions by electronic payment instruments and in particular the relationship between issuer and holder. The latter recommendation also included innovative electronic payment instruments that allowed digital storage of the monetary value. It was the first attempt to legally regulate new payment instruments by distinguishing them from conventional remote access instruments (debit and credit cards) used to make electronic payment orders to the credit institution. Gradually the market has embraced new payment instruments that fall outside the limits of the present legal regulation because of the specific range of the services they grant. Functioning of traditional payment instruments, including credit cards, credit transfer, debit instruments (direct debit and debit cards) and electronic vouchers, has been carefully regulated by legal acts. Meanwhile, modern technologies offered new payment instruments, including prepaid cards, mobile billing and e-money. However, only the latter has been attempted to legally regulate failing to precisely define its conception. A great deal of payment instruments have been functioning in the absence of legal regulation up to the present day. Valid legal acts define only a narrow range of payment instruments. E-money, being one of such instruments, is distinct among other electronic payment instruments as it is relatively anonymous, user friendly and more convenient than conventional banknotes and is regulated by valid legal acts. Evolution of e electronic money also affects the bank system. The new situation in electronic payment markets, new trends in buying behaviour and new consumer needs have a significant impact on the payment market. The market has been flooded with alternative means of payment that cannot be ascribed to the concept of electronic money, but perform the same settlement functions. The non-regulated alternative payment instruments create unfair competition to clearly regulated payment instruments restricted by requirements of valid legal acts. Therefore, it is important to identify which of the aspects of legal regulation are the most important to properly adjust functioning of traditional and modern payment instruments without prejudice to the competitive environment and negative effect on the user and financial institutions.

The rapid development of electronic payment media and new technologies used in banking and financial institutions ensure possibilities to initiate and conduct payments in a non-material environment. The newly adopted EU directives on electronic money attempt to create common and clear legal regulation of payments in a uniform market and establish conditions for fair competition between institutions emitting electronic payment instruments. The market of electronic money in Lithuania and Europe still remains rather limited because of deficiencies in legal regulation of the use of such instruments and because of the presence of non-regulated alternative means of payment that fall outside the scope of the concept of electronic money.

Today, it is important to step into the digital knowledge based economy and create more favourable conditions for the development of electronic commerce and wider use of the Internet and information technologies. It is also important to understand what kind of legal regulation of electronic money may ensure stability of e-money emitting institutions including alternative payment instruments identical in their functions to electronic money, safeguard effective protection of the user and foresee necessary control of the market. A deeper analysis of the topic would allow specification of the problems and a possibility to propose viable solutions to the problems.

Formulation of the problem. In legal regulation of money, it is important to emphasize that historically the concept of money was based on economic and not legal categories. The science of economics essentially defines money according to its functions stating that money is any means of value that may be used to perform exchange, i.e. a unit of a certain value used as an instrument of payment and a liquid means of saving.

The need of legal regulation of alternative electronic payment instruments that are frequently referred to as electronic money arises from such factors as the use of such instruments as a dematerialized means of payment for goods and services, issues of anonymity, validity in the global scale and problems of licensing. The existing legal regulation provides only a narrow legal conception of electronic money excluding alternative instruments of payment abundantly used in the cyberspace. Electronic money has become an exclusive payment instrument regulated separately from alternative instruments although identical in their functions. A clear contradiction is observed between the policies of the EU Commission and the EU Central Bank. The EU Central Bank has frequently highlighted in its reports that legal regulation of electronic money is defective as the existing alternative payment instruments fall outside the scope of such regulation despite the fact they are widely used by the consumer and thus extended the concept of electronic money by proposing to include alternative systems that do not meet requirements of the concept of electronic money envisaged in EU directives. Thus legal regulation of electronic money is distorted.

Regulation of electronic payment also differs in individual European countries. Some of them follow recommendations of the EU Central Bank ascribing the service providers to e-money institutions, that in its turn requires licensing and strict state control, while other economic units remain unregulated as minor market participants.

The problem to be addressed by the present research is implementation of legal regulation of electronic money within the boundaries of Lithuania. The present implementation

and application of the legal regulation is confusing and encumbers Lithuania's subjects developing payment instruments and the user.

Subject of the research. The subject of the present thesis is legal regulation of electronic money in Lithuania and the European Union. The thesis analyses legal norms introduced by European institutions, legal instruments adopted by the European Commission and the European Central Bank, legal acts of the Republic of Lithuania and decisions of Lithuania's Central Bank.

Because of the specific nature and complexity of legal regulation, analysis of electronic money may not be conducted within the limits of a single branch of law or legal system. The legal framework for payment systems is generally stipulated by national legal acts (Lithuania's civil code and Lithuania's payment law). Cashless payments fall within the sphere of domestic legal regulation. Institution of electronic payments is not only the subject matter of civil legal regulation. It is also dealt with by IT law, economics and the EU law. Therefore, the thesis will analyze consumer (buyer and seller) needs, legal protection, compliance with local requirements for payment systems and economic effect on national monetary and fiscal policies as well.

Objective of the thesis. The objective of the thesis is to comprehensively analyze legal regulation of electronic money, review important principal provisions, disclose technological, economic and legal aspects of electronic money, identify problems of their legal assessment and having identified deficiencies of the legal regulation, to propose possible ways of improvement.

To achieve the aforementioned objective, the following goals have been set:

1. to scrutinize the development of the forms of electronic payment, specify the existing electronic payment instruments, their types and singularities;
2. to comprehensively disclose technological, economic and legal features of electronic money, analyze theoretical and practical requirements set for electronic payment systems and to distinguish factors affecting development of electronic money;
3. to look into the factors affecting evolution of the legal regulation of electronic money within the European Union and to scrutinize the existing legal regulation of electronic money;
4. and finally, to identify the impact of the legal regulation of electronic money on Lithuania's e-money emitting institutions.

Research methodology. The methods of the present research in the concept of electronic money involve analysis and synthesis. The analysis has facilitated identification of technological and legal attributes of electronic money. The method has also helped to distinguish technological features of electronic money and identify which of them are crucial and which are subject to modification. The synthesis allowed composition of the distinguished attributes into a whole and identification of the specific attributes to be followed in a legal description of electronic money.

Another employed method – analysis – has been chosen because of the specific nature of electronic money. In interpretation of the concept of electronic money, it is crucial to combine doctrines of various sciences (economics, information technologies, law). The method of analysis has helped to address the question of technological concepts and understand the scope of their application.

Electronic money have common complex problems; therefore it is crucial to combine technological, economic and legal aspects. Such combination has employed the method of generalization. The roots of electronic money closely associate with the EU legal acts adopted to regulate emission of electronic money. The legal acts of the European Union have been transposed into the national legal systems of Lithuania and other member states.

However, individual ways member states implement the EU legislative provisions precondition formation of different modes of legal regulation of electronic money. To identify the different modes of regulation, a comparative method has been used. The method allowed comparison of various legal regulations and various scientific opinions.

Identification of the concept of electronic money has employed linguistic techniques. The research has revealed existence of problems in perception of the used concepts. The method helped to formulate possible trends in conceptual interpretations. The concepts used in legal regulation of electronic money differ from those used in IT and Economics.

The method of document analysis has been employed to summarize provisions of the EU legislation adopted in the sphere of electronic money and explore experience of other nation states. The method of document analysis has also allowed identification of problems and proposal of possible solutions.

Statements to defend:

1. The concept of “unpaid electronic money” entrenched in Lithuania has to be changed into a clearer unambiguous concept – circulating e-money – that would allow a better understanding the legal status of electronic money held by the user.
2. Emission/repurchase of electronic money should allow the user to decide how and whom to transfer the exchanged e-money to and exclude an obligation to personally withdraw the money. The user has to be given discretion to specify how to repurchase e-money and transfer the purchased sum to a third party that may or may not be a client of the e-money institution.
3. The concept of “payment account” entrenched in legal acts may coincide with the concept of “e-money” although the products undergo different legal regulation and thus allow possible abuse by businesses.
4. Mobile operators, granting a possibility to use prepaid cards to settle for purchased goods and services delivered to destinations different from the operator (where the operator is only an intermediary in the monetary transaction), act in violation of the legal regulation valid in Lithuania. Such activities of mobile operators has to be interpreted as spending e-money.
5. Lithuania’s legal acts regulating prevention of money laundering are among the strictest in the European Union. The rigorous mechanisms of personal identification and rating of the risk of possible money laundering are not objective and have a negative effect on the development of electronic monetary services.

Research sources. As the topic of electronic money has not been extensively analyzed in Lithuania, the thesis is based on the works and scientific publications by foreign researchers and documents of the EU financial institutions. The most productive authors in the field of electronic payments include R. Guttman, P. Athanassiou, N. Mas-Guix, S. Sumanjeet and S. Hang. Consumer needs in the systems of electronic settlement have been dealt with by B. C. Neuman and G. Medvinsky. Reports of the European Central bank address security issues (ECB security). The question of anonymity and privacy have been addressed by D. Chaum, Joris Claessens, C. Popescu and H. Oros.

The aforementioned authors, however, do not analyze models of legal regulation of e-money, nor do they emphasize the problem of relevant concepts. The majority of scholars tend to ascribe both conventional and alternative electronic payment instruments to the category of electronic money emphasizing their common functions and neglecting technological and legal aspects.

Also, possible effects on the protection of financial interests, fiscal and monetary have been paid considerable attention whereas legal aspects are left outside the scope of interest. A working group on electronic money under the EU Commission is one of the institutions that analyze EU practice in the field of electronic money. The majority of researchers in the field represent an interdisciplinary branch of Law and Economics and had produced their insights until 2009. The benefit of the thesis lies in its novelty as electronic payment systems and in particular electronic money have not been extensively scrutinized in Lithuania since 2009 when the new Electronic Money Directive was adopted.

Structure. The thesis includes an introduction, a body, conclusions and a list of sources and literature. The first chapter of the thesis *Essential Technological, Economic and Legal Aspects of Electronic Payment Instruments* deals with the issues of the new generation electronic payment instrument known as electronic money: the concept imposed theoretical and practical requirements, and buyer and seller needs (safety, price, acceptability, etc.). The chapter arrives at the conclusion that the overdue legal regulation may adversely affect development and evolution of electronic money. All payment forms analyzed in the chapter, including their attributes and operating principles, directly depend upon the valid legal regulation. As modern technologies are developing rapidly and are immediately adopted by businesses and consumers, legal regulation of electronic money has to take into account the existing needs of the traders and consumers. As the major responsibility for regulation and surveillance of electronic money is placed on national central banks, their influence on e-money emitents is growing. National central banks predetermine how fast electronic money is likely to spread and to what extent it is likely to meet user needs. Therefore, in developing legal regulation of the field, it is crucial to keep up with technological changes that already significantly affect the economy and the user.

The second chapter of the thesis *Legal Regulation of Electronic Money: Initiation and Experience Accrued until 2009* explicitly describes the development of the legal regulation of electronic money until 2009. Analysis of the initial legal acts on e-money adopted in the EU has led towards identification of the reasons that caused improper application of such acts in individual EU member states. Until 2009, the EU followed legal acts regulating e-money emission adopted in 2000 that failed to meet standards of rapidly developing e-payment technologies due to their technical and grammatical composition. The period from 2000 to 2009 may be deemed the first phase in the development of legal regulation

of e-money in the European Union. The market of e-money was developing much slower than it was expected on the adoption of the e-money directive failing to fully use its potential. Credit institutions could be substituted in the sphere of e-money emission by new players in the payment market including telecommunication companies, IT companies and Internet service providers. The major barriers against entrance of new players into the market were formed by inertia of the market and strict legal protection of the sector (aimed at credit institutions). Development of the e-money market depended on individual initiatives supporting the use of electronic money on the one hand and on reluctance of businesses and consumers on the other hand. The major goal of the first e-money directive was expansion of electronic monetary institutions or institutions acting in accordance with the refusal to emit e-money (a less rigorous mode of regulation). EU member states interpreted electronic payment instruments differently where payments were made via autonomous or direct on-line payment systems. In the case of payments via mobile phones, EU member states applied different legal regulation.

The third chapter of the thesis *Valid Legal Regulation of Electronic Money* presents a consistent regulatory mechanism necessary to conduct a smooth e-money emission and develop the actual e-monetary market. The new e-money directive entrenched a simpler technologically neutral concept of e-money to cover all possible e-money technologies where a payment service provider – an e-monetary institution or a credit institution – makes emission of electronic money in exchange of monetary funds. Electronic money is defined as a monetary value equivalent to acquired cash, stored in digital media and used to conduct monetary transactions. Such concept comprises both, autonomous and direct on-line payment systems. The chapter also analyzes the newly developed risk limitation mechanism and researches how the principle of proportionality is being implemented. The extent to which the newly introduced limitations comply with the potential risks of e-monetary institutions is also dealt with. The chapter presents a newly introduced licensing mechanism granting small e-money businesses a possibility to acquire permits for deviations from the regulatory requirements, analyzes e-money repurchase requirements and interprets their practical application with a particular focus on the systems of prepaid cards used by mobile operators. The essential provisions of the new e-money directive, substantially different from their predecessors, were transposed into Lithuania's legislation much later than the set term. The adopted Lithuania's law on electronic money and electronic money institutions is a separate legal act to regulate electronic money as the key and the only subject of regulation. The act was adopted to define subjects that are entitled to make e-money emissions in Lithuania and terms of e-money emission and repurchase, to stipulate clear-cut licensing rules for national e-money institutions and agencies of foreign e-money institutions and to regulate activities of such institutions. The act was adopted with the goal to ensure stability and reliability of the newly emerged e-money institutions and to safeguard interests of their clients. The chapter also includes a survey to compare e-money institutions available in Lithuania. The comparison is based on theoretical criteria that allow assessment of whether an e-money institution meets the needs of consumers and businesses and whether the existing legal regulation does not preclude implementation of requirements foreseen in theories. Two companies were chosen: *ANTIGRAVITY PAYMENT SYSTEMS*, which has a limited license and can act only within the boundaries of Lithuania, and *EVP International*, which holds a license valid throughout the entire

EU. The companies directly face e-money regulatory restrictions and problems of on-line identification. *ANTIGRAVITY PAYMENT SYSTEMS* owns the brand *MokiPay*, a mobile payment platform allowing the client to make direct payments by means of their mobile phones or contactless cards. *MokiPay* makes emissions of direct on-line e-money. The second sample company *EVP INTERNATIONAL* owns the brand *Paysera*, a system of direct on-line e-money holding an e-money emission license valid in the territory of the European Union. The company offers the client on-line payment possibilities. The comparison of the two companies has revealed that the requirements set by theories for e-money systems are actually implemented in practice. The comparison of the two companies and their services has produced estimations of which of the theoretical requirements are met and which are not (not applicable or legally limited). The comparison has also disclosed whether the service providers follow rigorous provisions of the valid legislation (on personal identification, relative anonymity, validity and repurchase conditions). Emitents of e-money registered comply with legal requirements, but the present legal uncertainties (absence of anonymity and identification necessity in petty payments) hampers competition with other EU e-money institutions. E-money emission incurs additional costs the majority of which is spent to purchase and adapt technologies. The volatile legal regulations and the remaining uncertainties discourage development of electronic money and prevent simplification of the use of such systems. Few businesses can afford the risk of investment into user friendly systems where the future legal regulation may impose new limits on their activities.

Conclusions and proposals

1. Electronic money should be understood as a monetary value stored in a payment instrument possessed by the holder or saved in a remote server and controlled by the owner via a special electronic money account. The concept of electronic money has to include not only e-money products present in today's market, but the products that may be introduced in future as well. In legal regulation of electronic money, it is crucial to follow the principle of technological neutrality.
2. E-money has been the most important means to encourage e-commerce within the EU as the e-money market was expected to allow Europe to become the leader in the field of payments. Unfortunately, the market of e-money was developing much slower than it was expected on the adoption of the e-money directive failing to fully use its potential. The major barriers against entrance of new players into the market were formed by inertia of the market and strict legal protection of the sector (aimed at credit institutions). Development of the e-money market depended on individual initiatives supporting the use of electronic money on the one hand and on reluctance of businesses and consumers on the other hand. The major goal of the E-money Directive 2000/46/EC was expansion of electronic monetary institutions or institutions acting in accordance with the refusal to emit e-money (a less rigorous mode of regulation).
3. EU directives differently treated electronic payment instruments where payments were made via autonomous or direct on-line payment systems and such payments were subject to the E-money Directive 2000/46/EC. In the case of payments via

mobile phones, EU member states followed different interpretations of the concept of electronic money. It is also important to state that the E-money Directive 2000/46/EC failed to specify the value (high/low) of possible payments in e-money. Although in 2004, the EU Commission adopted guidelines on the application of the concept of e-money in prepaid cards issued by mobile operators, which specified that prepaid services may be deemed electronic money, the conclusions by the Commission still contain ambiguous interpretations. The ambiguous interpretations afforded the EU members a possibility to differently interpret and regulate prepaid cards issued by mobile operators, what caused serious barriers to fully develop mobile commerce in the common EU market of mobile operators.

4. The new conception of the *payment instrument* defined by the EU Directive 2009/110/EC has facilitated identification of e-money and suggested developers of payment systems a clear vision of what systems may be designed and which of them are likely to undergo the e-money regulation. The new conception of e-money foresees two additional exceptions where e-money emitents may avoid regulation and act as a non e-money institution. The adopted Lithuania's law on electronic money and electronic money institutions is a separate legal act to regulate electronic money as the key and the only subject of regulation. The act also stipulates which subjects are entitled to make e-money emissions, what conditions have to be met by the emitent and how the emitted e-money have to be repurchased.
5. Lithuania's E-Money Act entrenches a technologically neutral concept of e-money and stipulates attributes e-money is to possess. The adopted definition entails both, autonomous and direct on-line e-money systems. The act also foresees exceptions that allow e-money emitents to avoid imposed regulation if such emitents meet requirements stipulated in the exceptions (wide acceptability and activities of telecommunication companies in the field of payments).
6. The concept of "unpaid electronic bills" adopted in Lithuania should be changed into a clearer unambiguous concept – circulating e-money, emitted e-money or outstanding e-money (exchanged on receipt of funds and held by the user until a repurchase demand).
7. Emission of e-money and protection of funds received in exchange of e-money are legally regulated but the identification of activities of e-money institutions still remain problematic. Assessment of operations as to whether they are directly associated with emission/repurchase of e-money entirely depend on the position of the regulatory body. Criteria that would allow distinction which of the activities of e-money institutions conducted in the course of e-money emission or repurchase (practically applied means) are not closely related remain uncertain. It is important to understand what e-money emission is, what stages such emission undergoes and how such stages are implemented in practice. The user is entitled to choose how and whom the funds acquired in exchange of e-money should be passed on with no requirement to take the money personally and has the discretion to specify the sum of e-money to be repurchased and transfer the sum to a third

party that may or may not be a client of the e-money institution. Such repurchase and transfer of e-money directly associates with the process of e-money spending (another mode of exchange and repurchase is technologically inconvenient or even impossible and banks become an essential party in the process of exchange or repurchase). The new act contributes to competitiveness of e-money institutions in the field of payments. Their clients may exchange the monetary value with each other inside the system, may acquire e-money from individuals who are not clients of the system or may, via a repurchase procedure, transfer e-money to individuals who are not clients of the system.

8. The state requires e-money institutions to save funds acquired in exchange of e-money in commercial banks and imposes a duty to open corresponding bank accounts (i.e. to pay commercial banks for administration of such accounts), but fails to foresee a mechanism granting recovery of the saved funds. No guarantees for e-money institutions to recover their funds are present. E-money institutions could open special accounts in central banks; however such possibilities are absent. Storage of the funds acquired in exchange of e-money in the national central bank would be safer. However, the present Lithuania's law on electronic money foresees no such possibility and therefore, to reduce the risk, e-money institutions are forced to open several accounts not exceeding the insured sum of 100 000 EUR in different banks. Administration of each account incurs additional costs, that depend on the policy of the commercial bank and may be changed at the discretion of the bank and consequently encumber activities of e-money institutions. Having set such regulation, the state should assume the risk of bank bankruptcy where an e-money institution is unable to recover their deposits completely (that are saved in the account as a mandatory deposit and not for commercial purposes). In such case, the e-money institution would be able to reclaim their funds from the state and the state, in its turn, would be enrolled in the list of the creditors.
9. The position of mobile operators in Lithuania (reluctance to acknowledge that they are spending e-money) constitutes unequal competitive opportunities for players in the payment market. Protection of consumer rights is not ensured either as their opportunities to freely dispose their funds are restricted. Mobile operators, granting a possibility to use prepaid cards to settle for purchased goods and services delivered to destinations different from the operator (where the operator is only an intermediary in the monetary transaction), make e-money emissions in violation of the legal regulation valid in Lithuania.
10. The newly emerging payment service companies need simple and clear-cut rules allowing easy identification of company activities and explicit criteria of delimitation of services to be used by supervisory bodies. The anticipated amendments to the EU directive on payment services is likely to additionally hamper the process of delimitation of services. The present concept of *payment bill* coincides with the concept of e-money although the two products undergo different regulatory requirements and therefore, allow possible abuses of the situation by businesses that seek to acquire advantage over their rivals.

11. Client identification procedures laid down in valid legal acts of Lithuania include a proper, a simplified and an enhanced mode of identification. Financial institutions acquired new opportunities to maintain business relations with their clients by means of qualified electronic certificates. Lithuania's legal acts provide a possibility to use the qualified certificate for personal identification only of Lithuanian citizens and thus violate the rights of consumers of other EU member states and distorts competition in the market. Lithuania's legal acts regulating prevention of money laundering, being among the strictest in the European Union, restricts possibilities for minors to freely and conveniently dispose e-money. All potential threats are rather insignificant and therefore identification requirements imposed on low value electronic money might be considerably reduced. If the state has a vision of the "cash free society", it is supposed to create necessary legal conditions instead of imposing strict identification requirements upon low risk financial services. In attempts to create a *cash free society*, it is important to objectively estimate the risk of money laundering and where the offered e-money product is intended to make small everyday payments and the e-money repurchase procedure is limited, full anonymity might be allowed in Lithuania. The client anonymity has become severely limited and thus should be referred to as *relative anonymity* since on reaching a set sum of e-money, anonymity terminates and the user is requested full identification.
12. Requirements for e-money systems set in theories are not mandatory and may not be used to formally assess e-money systems in Lithuania. However, such requirements may help the user to choose between e-money systems. The legal regulation valid in the EU and Lithuania significantly affects implementation of such theoretical requirements. At the moment, e-money systems are not required to cooperate (credit institutions have a possibility to consolidate into payment systems controlled by central banks to allow prompt and cheap payments via such systems). Therefore, legal acts to be adopted in the EU and Lithuania have to create conditions for a possible consolidation of e-money institutions and payment institutions into collaborative payment systems.

LIST OF ACADEMIC PUBLICATIONS

Academic publications related to the dissertation:

1. Rotomskis, I; Laurinaitis, M. Personal identification in financial services // KSI transactions on knowledge society: a publications of the Knowledge Society Institute. Sofia : Knowledge Society Institute. Vol. 7, no. 2 (2014) (June), p. 45-49. ISSN 1313-4787.
2. Mačerinskienė, I.; Kartašova, J.; Žvirblis, A.; Martinaitytė, E.; Šliūpas, R.; Kazlauskienė, E.; Pusvaškytė, J.; Dubnikovas, M.; Azbainis, V.; Rutkauskas, A.V.; Vaičiulis, P.; Teresienė, D.; Jurevičienė, D.; Garanžienė, G.; Milerytė, E.; Linartas, A.; Laurinaitis, M.. Financial Markets Insights. Part I, Chapter 15. Alternative electronic payments. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. 836 p. ISBN 9789955195146.
3. Štītis, D.; Pakutinskas, P.; Dauparaitė, I.; Laurinaitis, M. Preconditions for legal regulation of personal identification in cyberspace // Jurisprudencija. 2011, Nr. 18(2), p. 703-724. ISSN 1392-6195.

Other academic publications:

1. Laurinaitis, Marius. 2012 conference on entrepreneurial universities: the 4th FINPIN conference in cooperation with the 11th international conference on science to business, in Münster, Germany // Intelektinė ekonomika: mokslo darbų žurnalas = Intellectual economics. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, vol. 6, no. 3(15), p. 414-415: iliustr. ISSN 1822-8011.
2. Štītis, D.; Pakutinskas, P.; Laurinaitis, M.; Dauparaitė, I. Online Identity Theft: Social, E. Business and Legal Regulation Aspects. Collective scientific monograph. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. 508 p.: lent. ISBN 9789955193746.
3. Štītis, D.; Pakutinskas, P.; Dauparaitė, I.; Laurinaitis, M.. Criminal Iza Tion of Online Identity Theft: Comparative Aspects// Socialinių mokslų studijos: mokslo darbai = Social sciences studies: research papers / Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2011, Nr. 3(1), p. 153–171. ISSN 2029-2236.
4. Štītis, Darius; Pakutinskas, Paulius; Dauparaitė, Inga; Laurinaitis, Marius. Legal Environment against Online Identity Theft: Comparative Analysis of USA's and Lithuania's Legislation// Socialinės technologijos: mokslo darbai = Social technologies: research papers [elektroninis išteklius]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, [Nr.] 1(1), p. 61–80. ISSN 2029-7564.
5. Štītis, Darius; Pakutinskas, Paulius; Dauparaitė, Inga; Laurinaitis, Marius. Criminalization of online identity theft: comparative aspects // Socialinės technologijos'10: iššūkiai, galimybės, sprendimai = Social technologies'10: challenges, opportunities, solutions [elektroninis išteklius]: konferencijos medžiaga: 2010 m. lapkričio 25–26 d, Vilnius-Net. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. P. 225. ISBN 9789955192084.
6. Štītis, Darius; Laurinaitis, Marius. Internet Telephony – Challenge for Legal Regulation of Surveillance of Electronic Communications// Socialinių mokslų studijos = Social sciences studies: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, Nr. 1(1), p. 205–221. ISSN 2029-2236.
7. Štītis, Darius; Laurinaitis, Marius. Online Identity Theft// Informacijos mokslai: mokslo darbai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, t. 50, p. 240–247. ISSN 1392-0561.

8. Štītis, Darius; Laurinaitis, Marius. Alternative payment systems : Lithuanian outlook // Intelektinė ekonomika = Intellectual economics : mokslo darbų žurnalas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, Nr. 2(4), p. 43–51. ISSN 1822-8011.

CURRICULUM VITAE

Personal Information

Date of birth	The 4 th of June 1981
Contacts	marius.laurinaitis@gmail.com

Higher Education

2010–2014	Law PhD, Mykolas Romeris University
2003–2005	Master of Law, Mykolas Romeris University
1999–2003	Bachelor of Law, Mykolas Romeris University

Work Experience

2005 – till now	Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, Banking and Investment Department, Lecturer.
2004–2005	Financial Crime Investigation Service under the Interior of the Republic of Lithuania, Money laundering prevention, Senior Inspector.

Projects

IP project “Law and Economy in a Global Village of the Financial Crisis” 2009–2012.

Project CD MMA. Curriculum Development of Master in Management Administration programme 2008–2010.

Online Identity Theft: Social, E. Business and Legal Regulation Aspects 2010–2011. Research Council of Lithuania Nr. MIP-17/2010. Monografijos bendraautoris.

Project for “Lithuanian Cybercrime Centre of Excellence for Training, Research, Development and Education” (L3CE). Developing of Training course “Identity theft in cyberspace. Legal aspects.” Developing of Training course “Identity theft in cyberspace. Legal aspects.” 2014 –2016. Developing of Training course “Identity theft in cyberspace. Legal aspects.”

Laurinaitis, Marius

ELEKTRONINIŲ PINIGŲ TEISINIS REGULIAVIMAS: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015. 136 p.

Bibliogr. 101–106 p.

ISBN 978-9955-19-738-6

Daktaro disertacijoje „Elektroninių pinigų teisinis reguliavimas“ analizuojamas alternatyvių elektroninių atsiskaitymo priemonių, kurios dažnai visos sutapatinamos su elektroniniais pinigais, teisinio reguliavimo poreikis, kuris kyla dėl tokių priemonių buvimo dematerializuota atsiskaitymo už prekes ar paslaugas priemone, taip pat anonimiškumo klausimai, galiojimo globaliu mastu, licencijų problema. Esamas reguliavimas pateikia tik siaurą elektroninių pinigų teisinę sąvoką į kurią nepatenka alternatyvios atsiskaitymų elektroninėje erdvėje priemonės. Darbe nagrinėjama naujos kartos elektroninė mokėjimo priemonė – elektroniniai pinigai, jų samprata, analizuojami elektroniniams pinigams teorijoje ir praktikoje keliami reikalavimai, taip pat ir pirkėjų, prekeivių poreikiai (saugumas, pigumas, platus priimtinumas ir kt.). Darbe pristatomas nuoseklus teisinio reguliavimo mechanizmas, kuris reikalingas sklandžiam el. pinigų leidimui, tikros el. pinigų rinkos didėjimui. Darbe atliktas tyrimas, palygintos vartotojams prieinamos ir Lietuvoje įsteigtos el. pinigų įstaigos. Lyginta el. pinigų leidėjų veikla, pasirinkti teorijoje išskiriami kriterijai, kuriais galima įvertinti ar el. pinigų įstaiga atitinka vartotojų ir prekeivių lūkesčius, o teisinis reguliavimas neužkerta teorijoje iškeltų reikalavimų įgyvendinimo.

The doctoral thesis “Legal regulation of electronic money” present the need of legal regulation of alternative electronic payment instruments that are frequently referred to as electronic money arises from such factors as the use of such instruments as a dematerialized means of payment for goods and services, issues of anonymity, validity in the global scale and problems of licensing. The existing legal regulation provides only a narrow legal conception of electronic money excluding alternative instruments of payment abundantly used in the cyberspace. The paper focuses on the issues of the new generation electronic payment instrument known as electronic money: the concept, imposed theoretical and practical requirements, and buyer and seller needs (safety, price, acceptability, etc.) and presents a consistent regulatory mechanism necessary to conduct a smooth e-money emission and develop the actual e-monetary market. The doctoral thesis also includes a survey to compare e-money institutions available in Lithuania. The comparison is based on theoretical criteria that allow assessment of whether an e-money institution meets the needs of consumers and businesses and whether the existing legal regulation does not preclude implementation of requirements foreseen in theories.

Marius Laurinaitis

LEGAL REGULATION OF ELECTRONIC MONEY

Doctoral Dissertation

Maketavo Jelena Babachina

2015 07 15. 8,5 spaudos l.

Tiražas 20 egz. Užsakymo Nr. 10012879

Mykolo Romerio universiteto užsakymu
leido ir spausdino UAB „Vitaė Litera“
Savanorių pr. 137, LT-44146 Kaunas
Puslapis internete www.bpg.lt
El. paštas: info@bpg.lt

ISBN 978-9955-19-738-6

